

VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE ACTUALE:

dinamică, influență, creativitate

Adriana Stoichițoiu-Ichim

Copyright ©2001,2005 BICALL

ISBN 973-571-600-3 ,

Toate drepturile asupra acestei ediții rezervate

Editurii BICALL.

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată
fără permisiunea scrisă a Editurii BICALL.

Drepturile de difuzare în străinătate aparțin în exclusivitate editurii.

The distribution of this book outside România is prohibited
without the written permission of BICALL.

Copyright © 2001, 2005 by BICALL

All rights reserved.

Editura BICALL: Bd. Timișoara nr. 58,
sector 6, cod 061317 - București

Tel.: 402 26 00

Fax: 402 26 10

Departamentul distribuție: Tel.: 402 26 34

Comenzi la: comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactor: E. TOMESCU

Procesare copertă: Stelian STANCIU

Adriana Stoichițoiu-Ichim

VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE ACTUALE

Dinamică, influențe, creativitate

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE.....	1	i
INTRODUCERE.....	3	
SIGLE ȘI ABREVIERI.....	5	
I. DINAMICA ÎMBOGĂȚIRII VOCABULARULUI PRIN PROCEDEE INTERNE.....	7	
1. Dinamica internă a vocabularului.....	7	
Modernizare și internaționalizare.....	7	
0. Funcționalitatea inovațiilor lexicale.....	7	
4. Derivarea cu afixe.....	8	
4.1. Sufixarea		
4.2. Prefixarea		
5. Compunerea.....	10	
5.1. Compuse din cuvinte întregi		
5.2. Compuse de tip „savant”		
5.3. Compuse prin abreviere		
6. Derivarea regresivă.....	12	
7. Conversiunea.....	12	
8. Familii lexicale.....	12	
9. Dinamica sensului.....	12	
/ˆQf. Calcuri semantice și frgzmlgice		
dSˆ) Muiății semantice		
93. Sensuri denotative		
9.4. Sensuri conotative		
10. Sinonime.....	14	
0. Aspecte normative.....		s\
?2. Concluzii.....	15	
II. NOU ȘI VECHI ÎN DERIVAREA SUFIXAIA.....	19	
1. Româna - limbă derivativă de tip sufixai.....	19	
2. Derivate sau împrumuturi?.....	19	
3. Continuitate și inovație.....	19	
H Cauze ale inovațiilor lexicale.....	@}	'\
5. Sufixe substantivale.....	20	
5.1. Sufixe pentru nume de agent		
5.2. Sufixe pentru nume abstracte		

VI	Vocabularul limbii române actuale	
	5.3. Sufixe diminutive	
	5.4. Sufixe argumentative	
	5.5. Sufixe moționale	
	5.6. Sufixe colective	
6.	Aspecte normative	32
	6.1. Funcționalitatea derivărilor	
	6.2. Semantismul derivatelor	
	6.3. „Cultisme” vs. „neoașisme”	
	6.4. Confuzii paronimice	
7.	Concluzii	32
III.	ABREVIERILE ÎN ROMÂNĂ ACTUALĂ: MODĂ SAU NECESITATE?	37
1.	Precizări terminologice	^
2.	Tipologia abrevierilor	61
3.	Truncherea	37
	3.1. Compuse cu prefixoide	
	3.2. Cuvinte neanalizabile	
4.	Acronime și sigle	41
	4.1. Acronime	
	4.2. Sigle	
	4.3. Componenta siglelor	
	4.4. Caracterul convențional al siglelor	
5.	Morfologia compuselor prin abreviere	45
	5.1. Genul	
	5.2. Articulația	
	5.3. Formarea pluralului	
	5.4. Acordul determinanților	
6.	Siglele - bază pentru noi formații lexicale	47
	6.1. Derivatele sufixate	
	6.2. Derivate prefixate	
	6.3. Derivate parasintetice	
	6.4. Compuse cu sufixoide	
7.	Componentul lingvistic al abrevierilor	48
	7.1. Rostire	
	7.2. Grafie	
	7.3. Flexiune	
8.	Aspecte normative	40
9.	Aspecte stilistice	49
10.	Concluzii	49
IV.	NOI ASPECTE ALE DINAMICII SENSULUI ÎN PRESA POSTDECEMBRISTĂ	53
1.	Precizări preliminare	53
2.	Creație internă sau împrumut de sens?	53
3.	Nivele ale analizei	54
	3.1. Etimologic	
	Referential-semantic	

A	Stilistico-functional	
^	Tipologia schimbărilor semantice	
^	4.1. „Neologia denominativă”	
	4.2. „Neologia stilistică”	
5.	Concluzii	
^	ASPECTE ALE INFLUENȚEI ENGLEZE ÎN ROMÂNĂ ACTUALĂ	
1.	Precizări terminologice	
2.	Influența engleză ca fenomen socio-cultural	
	2.1. În limba franceză	
	2.2. În limbi est-europene	
	2.3. În limba română	
3/	Rolul presei în îmbogățirea lexicului	
4.	Norma lexicală	
0.	Norma socio-culturală	
	5.1. împrumuturi „necesare”	
	5.2. împrumuturi „de lux”	
6.	Norma lingvistică	
	6.1. Norme ortografice și ortoepice	
	6.2. Norme morfologice	
	6.3. Elipsa. Trunchierea	
	6.4. Formarea cuvintelor	
	6.5. Aspecte sintactice	
	6.6. Aspecte lexico-semantice	
	îreșeli în utilizarea anglicismelor	
	7.1. Pleonasme	
	7.2. „Falși prieteni”	
A	<tj>Utilizări contextuale improprii	
	7.4. Termeni prost formați	
	7.5. Formații lexicale hibride	
8.	Concluzii	ZZZZZI'^Z
VI.	REDESCOPERIREA ARGoulUI	
1.	Precizări preliminare	
2.	Bibliografia românească	
3.	Istoricul cercetării argoului	
	3.1. Terminologie	
	3.2. Definiție	
4.	Delimitarea argou-jargon	
5.	Argoul și jargonul în structura stilistică a limbii	
6.	Trăsături definiției ale argoului	
7.	Surse ale argoului	
8.	Deformări ale semnificanțului	
	8.1. Reducerea expresiei	
	8.2. Amplificarea expresiei	
9.	Cuvinte ale lexicului comun	
	9.1. Cuvinte populare; arhaisme; regionalisme; neologisme; te specializați	

9.2. Modificări semantice; condiționări morfosintactice	
9.3. Polisemia termenilor argotici	
9.4. Omonimii ad-hoc	
10. Termeni argotici împrumutați.....	
10.1. Cuvinte țigănești	
10.2. împrumuturi din turcă și greacă	
10.3. împrumuturi din maghiară	
10.4. împrumuturi din germană	
10.5. Cuvinte cu etimologie multiplă	
10.6. împrumuturi neologice	
11. Procedee de formare a cuvintelor.....	130
11.1. Derivate sufixale	
11.2. Sufixe vechi și populare	
11.3. Sufixe neologice	
12. Compunerea.....	132
13. Familii lexicale.....	132
14. Expresivitatea argoului.....	133
15. Procedee expresive la nivel fonetic.....	133
15.1. Onomatopee. Simbolism fonetic	
15.2. Figuri de sunet	
15.3. Formele ritmate. Asonanta	
16. Procedee expresive în plan lexical.....	135
16.1. Figuri semantice	
16.2. Derivate. Contaminări	
17. Figuri de gândire (logice).....	140
18. Procedee expresive la nivel sintactic.....	140
19. Dinamica argoului.....	141
19.1. Procedee de înnoire lexicală	
19.2. Termeni ieșiți din uz	
20. Relația argou-limbaj familiar.....	143
21. Funcționalitatea argotismelor în presa actuală.....	143
21.1. Argotisme motivate referențial	
21.2. Argotisme motivate expresiv	
21.3. Argotisme motivate conativ	
21.4. Argotisme nemotivate	
22. Concluzii. Utilitatea cercetării argoului.....	148
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	157

MOTTO:

„La neologie est à la fois un bien et un mal. Un bien, parce qu'elle montre que la langue est capable de s'adapter à des conditions nouvelles, qu'elle n'est pas figée dans une forme de perfection qui serait le contraire de la vie. Un mal, parce qu'elle rompt sans cesse l'équilibre qui est à la base de la notion de système, parce qu'elle oblige le locuteur à s'adapter sans cesse, et non seulement le locuteur, mais aussi l'auditeur: pour que la communication garde son efficacité, il faut que tous les usagers s'adaptent ensemble à la nouvelle situation. Il faut ou il faudrait...

(Andre Goussier)

La neologie française aujourd'hui, p. 10-11

INTRODUCERE

Lucrarea de față este rezultatul unor preocupări didactice și științifice de lungă durată ale autoarei, în domeniul lexicologiei, al semanticii lexicale și al stilisticii funcționale.

Bazată pe o bogată bibliografie românească și străină*, cartea valorifică rezultatele cercetărilor personale, concretizate în numeroase studii și articole, publicate în reviste de specialitate și în volume colective sau prezentate în emisiuni de radio și televiziune pe teme de cultivare a limbii.

Obiectul acestei cercetări - *dinamica vocabularului românesc*, așa cum se reflectă ea în presa scrisă și audio-vizuală a deceniului 1990-1999 - este unul cu multiple implicații interdisciplinare, care interesează deopotrivă lingvistica teoretică și pragmatica actului de comunicare.

Pentru alcătuirea corpusului (de circa 10 000 de fișe) am recurs la investigarea limbajului publicistic, unanim recunoscut drept cel mai sensibil seismograf al schimbărilor apărute în plan politic, socio-economic, cultural și al mentalităților. Prin largă sa audiență, prin autoritatea cuvântului tipărit sau rostit la microfon, presa a avut și continuă să aibă un rol însemnat în difuzarea și impunerea inovațiilor lingvistice, fie ele creații interne, fie împrumuturi**.

Precizăm că selectarea surselor este subiectivă și aleatorie, neimplicând vreo judecată de valoare cu caracter generalizator privind corectitudinea exprimării din respectivele publicații sau de la posturile de radio și televiziune citate.

În primele cinci capitole, sunt examinate unele dintre *cele mai productive procedee interne de îmbogățire a vocabularului, împrumuturile recente din engleză și principalele tipuri de mutații semantice*. În centrul atenției se află cuvinte, sintagme și sensuri „de ultimă oră” (multe neînregistrate în dicționare), proprii stilului publicistic sau preluate de acesta din alte registre ale limbii (din stilul tehnico-științific, din limbajul familiar sau din argou).

Includerea unui capitol referitor la *argoul actual* se justifică prin interesul pe care îl prezintă acest registru funcțional pentru înțelegerea mecanismelor înnoirii lexicale, dar și prin tendința, tot mai evidentă, de pătrundere a argotismelor în discursul publicistic.

* Din rațiuni de spațiu tipografic, am preferat să indicăm o *bibliografie selectivă* (în locul uneia exhaustivă), completată - în cadrul fiecărui capitol - cu referințe bibliografice asupra unor aspecte particulare ale problemelor discutate.

** „Presa mânuiește un limbaj extrem de receptiv (deci deschis inovațiilor), merit să reflecte realitatea lingvistică actuală; în plus, acesta are calitatea de a influența în gradul cel mai înalt limba vie de astăzi” (*Prefață la DCR*, p. 9); vezi, în același sens, opiniile exprimate de participanții la dezbaterea *Limba română actuală*, în „*Caiete critice*”, 1991, voi. 8-9 (45-46), pp. 35-48.

CUVÂNT ÎNAINTE

În mod obișnuit, conceptul de „dinamică a limbii” este asociat cu reprezentarea unor intervale de timp, în decursul cărora se produc modificări semnificative ale mijloacelor verbale de care dispunem pentru a comunica. Lucrarea **Adriana Stoichițoiu-Ichim** ne demonstrează cu argumente explicite, de ordin practic, că schimbările au loc, de fapt, sub ochii noștri și ne face conștienți de drumul parcurs de română în ultimul deceniu. În ce direcție? Așa cum ne spune chiar autoarea, în direcția modernizării și internaționalizării vocabularului.

Cartea constituie o ilustrare convingătoare a interrelației dintre limbă și societate. Epocile de mari prefaceri în viața unei societăți sunt epoci de mari prefaceri ale formelor de expresie lingvistică folosite în mod curent, îndeosebi la nivelul lexicului. O serie de cuvinte și sensuri ies din uz sau capătă conotații specifice, se produc inversări ale modului de valorizare (pozitiv sau negativ) a anumitor termeni și, mai ales, apar cuvinte și sensuri noi. Asemenea epoci sunt epoci de intensă creativitate lexicală - pe baza fondului existent - și de mare deschidere spre noi surse de împrumut.

Structura actuală - vocabularul românesc - așa cum ne-o înfățișează lucrarea de față - reflectă fenomenul specific epocii pe care o trăim: ieșirea din izolare. Preferința pentru anumiți formați (sufixe, prefixe, sufixoide, prefixoide), extinderea anumitor procedee de îmbogățire a lexicului (compunere, abreviere), numărul mare de împrumuturi și *Be^Icufrdupă* engleză, modificarea poziției elementelor argou, toate acestea sunt tendințe active în limbi extrem de diverse.

Bogăția faptelor lingvistice aduse în discuție - extrase din presa scrisă și vorbită - evidențiază relevanța distincțiilor și a comentariilor ne-o înfățișează pe autoarea lucrării drept un observator atent și subtil al schimbărilor din lexicul românesc. Privind cu luciditate avalanșa de inovații din limbajul publicistic, autoarea le evaluează șansele de supraviețuire prin comentarii și explicații, fără a se situa pe poziția rigidă a „normatorului” de limbă, care etichetează fiecare formă drept corectă sau incorectă.

Ne aflăm în fața unei lucrări originale, clare și sistematice, a cărei consultație poate fi profitabilă nu numai pentru lingviști - îndeosebi pentru lexicologi, lexicografi și Santicieni - și pentru studenți filologi, ci și pentru toți cei care sunt preocupați de problemele comunicării, lucrează sau se pregătesc să lucreze în domeniul mass-media. Experiența didactică acumulată o ajută pe **Adriana Stoichițoiu-Ichim** să găsească o foarte bună cale de acces spre cititor, ocolind erudiția aridă și pretențioasă, „fără a face însă concesii sub raportul rigorii științifice”.

Perspectiva abordării este una dublă -*descriptivă și funcțională*, prin care inovațiile lexico-semantice sunt examinate în raport cu diversele determinări lingvistice și extralingvistice, precum și cu creativitatea vorbitorilor.

Întrucât lucrarea a fost concepută ca o „radiografie” a stării actuale a lexicului românesc, ea nu și-a propus în mod expres să facă observații cu caracter normativ sau previziuni asupra viitorului tuturor faptelor de limbă prezentate. Cititorul atent va putea însă deduce, în majoritatea cazurilor, poziția noastră exprimată adesea implicit.

Cartea se adresează, în mod prioritar, *studentilor, doctoranzilor și cadrelor didactice* de la facultăți cu profil filologic (Litere, Comunicare și Relații Publice, Jurnalistică). Ea poate interesa însă un cerc mult mai larg de cititori preocupați de ameliorarea și eficientizarea comunicării sociale sau interpersonale printr-o mai adecvată utilizare a resurselor lexicului. Între aceștia se numără *profesorii de limba română din învățământul preuniversitar, candidații la admiterea în învățământul superior filologic și juridic și, last but not least, diverse categorii de profesioniști ai comunicării* scrise și audio-vizuale (publiciști, redactori, specialiști în relații publice, propagandă, publicitate, traducători).

Pentru *lingviști Qexicologi, semanticieni, lexicografi*), lucrarea oferă un material de studiu - în bună parte inedit - care va putea fi utilizat în alcătuirea unor viitoare dicționare, pentru cercetarea tendințelor limbii actuale sau pentru elaborarea unor lucrări de cultivare a limbii.

București, septembrie 1999

ADRIANA STOICHIȚOIU-ICHIM

SIGLE ȘI ABREVIERI

A	- „Adevărul”
Ant 1	- Postul TV „Antena 1”
AP	- „Atac la persoană”
AUBLLR	- „Analele Universității București. Limba și literatura română”
BBC	- <i>BBC English Dictionary</i> , BBC English and Harper Collins Publishers Ltd, London, 1993
C	- „Cotidianul”
C R	- „Cronica Română”
D	- „Dimineața”
DAEF	- Volceanov, Anca, George Volceanov, <i>Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române</i> , Livpress, București, 1998
DALR	- Croitoru Bobârniche, Nina, <i>Dicționar de argou al limbii române</i> , Editura Arnina, Slobozia, 1996
DCII,	- Dimitrescu, Florica, <i>Dicționar de cuvinte recente</i> , ediția a doua, Logos, București, 1997
DEX	- <i>Dicționarul explicativ al limbii române</i> , Editura Academiei, București, 1975
DN ₃	- Marcu, Florin, Constant Mâneca, <i>Dicționar de neologisme</i> , ediția a treia, Editura Academiei, București, 1978
DSin	- Seche, Luiza și Mircea Seche, <i>Dicționarul de sinonime al limbii române</i> , Editura Academiei, București, 1982
DSL	- Bidu-Vrânceanu, Angela, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Rană-Dindelegan, <i>Științe ale limbii</i> [în seria <i>Dicționar general de științe</i>], Editura Științifică, București, 1997
EM	- „Expres Magazin”
engl.	- englezesc
EZ	- „Evenimentul Zilei”
FCLR	- „Formarea cuvintelor în limba română I (1970), II (1978), III (1989), Editura Academiei, București
fr.	- francez
gr.	- grecesc
JN	- „Jurnalul Național”
it.	- italian
L	- „Libertatea”
lat.	- latinesc
LL	- „Limbă și literatură”
LLR	- „Limbă și literatură română”
LR	- „Limba română”

MDTA	- Untescu, Dorm, <i>De la chioșcari la vesternizare. Mic dicționar de termeni actuali</i> , Humanitas, București, 1993
N	- „Național"
PL	- <i>Le Petit Larousse en couleurs</i> , nouvelle edition, Larousse, Paris, 1995
Prima TV	- Postul TV „Prima TV"
PROTV	- Postul TV „PRO TV"
PRTV	- „Panoramic RTV"
PTV	- „Panoramic TV Magazin"
RAct	- Postul radio „România Actualități"
reg.	- regionalism
RL	- „România Liberă"
RM	- „România Mare"
rom.	- românesc
SMFC	- <i>Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română</i> , I (1959), III (1962), IV (1967), VI (1972), Editura Academiei, București
tc.	- turcesc
Tele 7abc	- Postul TV „Tele 7 abc"
TTLI	- Tandin, Traian, <i>Limbajul infractorilor</i> , Editura PACO, București, 1993
TVR,	- Postul TV „Televiziunea Română 1".

DINAMICA ÎMBOGĂȚIRII VOCABULARULUI PRIN PROCEDURE INTERNE

1. Observațiile care urmează privesc *dinamica internă* a lexicului românesc din perioada anilor 1960-1996, așa cum se reflectă ea în limbajul presei. Materialul analizat provine din ediția a doua - revăzută și mult îmbogățită - a *Dicționarului de cuvinte recente* de Florica Dimitrescu¹. Pentru a oferi o imagine de ordin cantitativ precizăm că DCR₁ (care însumează 5 628 de unități lexicale) cuprinde - în plus față de DCR_j - un număr de 1 885 cuvinte și expresii, la care se adaugă sensuri noi dezvoltate în perioada 1980-1996, de termenii incluși în prima ediție.

Un demers similar cu al nostru a stat la baza unei lucrări (apărute sub egida Consiliului Internațional al Limbii Franceze), care examinează procesul de îmbogățire lexicală pornind de la datele oferite de Pierre Gilbert în *Dictionnaire des mots nouveaux* (1971)².

Corpusul dicționarului elaborat de Florica Dimitrescu conține material lexical excerptat din presa scrisă și audio-vizuală a anilor 1960-1980 (pentru DCR₁) și 1980-1996 (pentru DCR_j), la care s-au adăugat inovații lexicale din limbajul familiar și din argou. Propunându-și să înfățișeze „starea generală - lingvistică și sociologică - a vocabularului limbii române" (DCR₁, p. 8) din perioada menționată, autoarea a inclus în corpus atât cuvinte consacrate, cât și creații ocazionale (așa-numitele „efemeride lexicale").

2. Perspectiva abordării noastre este una de *tip descriptiv*, vizând evidențierea principalelor aspecte și tendințe ale dinamicii interne a vocabularului românesc din ultimele patru decenii. Cele constatate confirmă, de regulă, rezultatele unor studii anterioare semnate de Florica Dimitrescu, Th. Hristea, Angela Bidu-Vrânceanu, Mioara Avram, Valeria Guțu Romalo. Totodată, consonanța dintre tendințele observabile în română și cele semnalate pentru limba franceză actuală³ conduce la concluzia că lexicul românesc evoluează în direcția modernizării și internaționalizării, atât sub aspectul procedeelelor, cât și al împrumutului de afixe.

3. Privite *din punct de vedere funcțional*, creațiile interne din limbajul publicistic (și îndeosebi cele apărute în presa postdecembristă) se explică prin împletirea celor trei funcții definiții pentru discursul jurnalistic - referențială (informativă), conativă (persuasivă) și expresivă⁴ - ceea ce are drept consecință permanenta căutare a ineditului expresiv și a pitorescului lexical.

4. *Derivarea cu afixe* se caracterizează prin menținerea pe primul loc - ca importanță cantitativă și calitativă - a sufixării și printr-o sporire marcată a derivatelor cu prefixe. În ambele situații, cele mai productive afixe sunt cele neologice, cu etimologie multiplă.

4.1. *Suffixarea* rămâne, în continuare, pe primul loc între procedeele interne, deși acest fapt fusese contestat în anii '60 chiar de autoarea DCR¹, care semnală tendința de trecere de la tipul structural derivativ la unul nou, în care predomină compunerea.

Transpunând în domeniul formării cuvintelor o distincție propusă de Sextil Pușcariu⁶, ne putem referi - sub aspectul motivației - la *derivate „necesare”* și *derivate „de lux”*. DCI⁷ ilustrează printr-un număr impresionant de derivate, ambele categorii, confirmând tendințele constatate de noi în presa postdecembristă⁷.

4.1.1. *L* în domeniul sufixării, derivatele „necesare” reprezintă cuvinte cu funcție denotativă și sens denotativ, având rolul de a „umple” un „gol” lexical sau de a propune un termen mai adecvat (prin monosemantism sau brevilocvență).

Majoritatea derivatelor denotative se realizează cu ajutorul unor sufixe neologice⁸:

- substantivale: *-ism* (*bombasticism, evazionism, mafiotism*) și corelativul său *-ist* pentru nume de agent (*caloriferist, cenaclist, cimentist, ecluzist, laserist, rulmentist*); *-itate* (*adresabilitate, atracțiozitate, decapotabilitate, directitate, prozaicitate, postumitate*)]

- adjectivale: *-bil* (*antologabil, circulabil, jucabil, schiabil*); *-al* (*impresarial, epicentral, timbral*); *-istic* (*estradistic*);

- verbale: *-iza* (*acutiza, aluniza, căminiza, croniciza, esențializa, secretiza*); de la verbele respective se formează numeroase substantive cu sufixul abstract *-re* (*cartelizare, contorizare, dolarizare, etapizare*).

Dintre sufixele vechi românești, se creează derivate cu caracter denotativ în *-ar* (*cuptorar, chioșcar, drumar*), *-iță* (*barmaniță, dulgheriță, primăriță*), *-a* (*xeroxa, falimenta*), *-i* (*hingheri, pisici*).

4.1.2. *Derivatele „de lux”* sunt creații cu caracter expresiv. Majoritatea au caracter ironic sau glumeț, fiind formate cu ajutorul unor sufixe vechi, populare: *-ar* și *-tor*, moștenite din latină (*boschetar, dughenar, gârar, scăunar, șmenar, țepuitor*); *-ac* din slava veche (*răspândac, zvonac*), *-ui* din maghiară (*șmenui, țepui*), *-giu* din turcă (*bancagiu, tarabagiu*).

Sub aspect stilistic, efectul de surpriză asupra receptorului este mai puternic în situațiile când derivatul realizează un contrast între un sufix neologic și un cuvânt-bază vechi și popular (*dughenizare, maidanez, sufletist, tupeist, urechist*) sau invers (*aplaudac, buticar, clovnesc, coșmăresc, panicos*).

Sensuri peiorative proprii limbajului publicistic se creează cu ajutorul unor sufixe neologice (sau chiar livrești) specializate: *-ită*, preluat din terminologia medicală (*spionită, televizionită*), *-iadă*, cunoscut din terminologia sportivă (*cuponiadă, dosariadă, mineriadă*).

4.1.3. Vitalitatea derivării sufixale este demonstrată de capacitatea afixelor respective de a se atașa la o mare varietate de cuvinte-bază.

Sub aspect structural, bazele sunt, de regulă, cuvinte simple (primare), dar numeroase derivate substantivale sau adjectivale au ca bază compuse românești (*acupuncturist, deltaplanist*, [[poet] *optzecist, salvamontist, ozenist*) sau străine (*bodyguardism, cowboyesc*). Dacă ne referim la etimologia cuvântului-bază, trebuie

remarcată disponibilitatea de a primi sufixe a unor împrumuturi recente din franceză (*buticar*), italiană (*camorrist*), rusă (*perestroichist*) și, mai ales, engleză (*Qobbysm, folkist, topist, bridgeist*).

Trebuie, de asemenea, menționat numărul relativ însemnat de derivate sufixale având ca bază antroponime și, mai rar, toponime. Cităm câțiva dintre aceștia, chiar dacă ei reprezintă, în majoritate, creații ad-hoc, ocazionale, cu o „speranță de viață” redusă. Cele mai numeroase sunt adjectivele derivate de la nume de persoană cu sufixele *-ian* (*barbian, brebanian, caragian, cărtărescian, dinescian*), *-esc* (*chapliness*), *-ist* (*gorbaciovist*); verbe formate cu sufixul *-iza(re)* de la antroponime și toponime (*barbiza, cehoviza, bulgarizare, cotrocenizare, iugoslavizare*), substantive în *-ism* (*bucureștenism, ceaușism, dejism, stalinism*).

f 4.2. *Prefixarea*, considerată în anii '60 pe locul al treilea între procedeele interne de îmbogățire lexicală (după compunere și pseudoprefixare)⁹, a înregistrat în ultimele decenii o creștere constantă, mai evidentă în stilul tehnico-științific și în cel publicistic¹⁰.
^—4.2.1. Deși cele mai productive sunt prefixele neologice, cu caracter cult și etimologie multiplă, DCR¹¹ înregistrează și un număr (relativ redus) de cuvinte derivate cu prefixe vechi, de origine latină *caîn-/îm-* (*îmborcâna, încifra, împoma, înnaveta*) sau slavice veche, precum *ne-* (*nediseminare, neetanșeitare, neprotejat, neșifonabilitate*).

Un caz interesant prin mulțimea derivatelor, dar și prin fenomenul cunoscut sub numele „*dublete etimologice*”, este reprezentat prin prefixul vechi cu valoare negativă *de(s)/de(z)-*, moștenit din latină și consolidat prin împrumuturi de origine franceză din care româna a detașat prefixul neologic *de-*. Derivatele (verbale, substantivale, adjectivale) exprimă contrariul cuvântului-bază sau anularea acțiunii verbului (*dezaburire, dezalergizare, desfia, dezideologizare, dezideologizat, decomunizare, dedughenizare, destabiliza, detensiona*).

4.2.2. între prefixele neologice „la modă” în stilul publicistic (mai ales după 1989) predomină cele *negative*. Pondere însemnată a acestor afixe a fost pusă în legătură cu conținutul contestatar și negator al presei românești postdecembriste¹².

Cele mai numeroase derivate substantivale și adjectivale cu sens negativ, formate pe teren românesc¹³, conțin prefixele *anti-* (*antiacademic, antiartistic, antibraconaj, anticancer, anticarie, anticomunism, antijoc, antireclamație*), la care se adaugă *contra-* (*contramanifest*) și *(n)-* (*inasortabil*) *non-* (*nonautor, noncarte, nonom*).

I 4.2.3. O productivitate remarcabilă se observă în cazul prefixelor neologice care exprimă *ideea de superlativ*, dând naștere unor derivate marcate stilistic. Din această categorie, frecvent întâlnită în presă și în limbajul reclamelor, DCR¹⁴ înregistrează derivate cu prefixele *super-* (*superaccesorizat, superautomobil, supercalculator, supercupă, superfinisare, supergreu, supergrâu, supersatelit, supertren*); *supra-* (*supraalbire, supracongelat, suprapoluat, suprarapid*); *hiper-* (*hiperdevolta, hipersensibilizat*).

4.2.4. Un mare număr de derivate prefixate formate pe teren românesc exprimă *sensuri temporale* cu ajutorul prefixelor latino-romanice: *ante-* (*antecalculație, anteprogramat*); *pre-* (*prealabil, preambalare, precomandă, precompetițională, preconsultare, preorășenesc, presesiune, prespălat*); *post-* (*postcomunist, postcurat, postdecembrist, postelectorat, postgaranție, posttotalitar*).

Alte prefixe neologice productive sunt *co-* (*colider, copatron, coregizor, coscenarist*) și iterativul *re-* (*reactualiza, realegere, recalifica, refolosibil, revopsire*).

5. *Compunerea* este foarte bine ilustrată în DCR₁, confirmând observațiile Floricăi Dimitrescu privind creșterea considerabilă a ponderii acestui procedeu în româna actuală¹⁵. Sporirea numărului compuselor s-a realizat după modele străine (din franceză și/sau engleză) prin procedee „culte”, proprii limbii literare sau limbajelor specializate.

5.1. *Compunerea din cuvinte întregi* este reprezentată de un număr foarte mare de creații substantive de formații adjectivale.

Compusele de acest tip sunt, de regulă, lipsite de un scăzut de unitate semantică¹⁶. Ele sunt frecvent în creații ocazionale, rîofivate, în principiu, în stilul publicistic. Printre cuvintele care au dat naștere celor mai numeroase compuse românești (conform DCI) figurează ferne/e (52), film (22), oraș (14), restaurant (12), actor (7).

5.1.1. *Compusele de tip substantival* (alcătuite din două sau mai multe substantive cu formă de nominativ-acuzativ) au la bază:

- raportul sintactic de coordonare copulativă (de tipul „și”): *actor-cântăreț, actor-regizor, adresă-cerere, album-catalog, bibliotecă-vitrină, cabană-restaurant, cântăreț-compozitor, comodă-scrin, creșă-grădiniță, magazin-expoziție, oraș-stațiune;*

- raportul sintactic de subordonare atributivă pozitivă: *actor-vedetă, afiș-reclamă, artist-cetățean, avion-pirat, emisiuri nc Tiet[^] partidă-test, partidă-cheie.*

Un număr relativ însemnat de compuse substantive cu aspect „așiolactic” se explică, în realitate, printr-o relație de subordonare de tip atributiv substantival (prepozițional sau genitival): *concert-dezbatere/lecție* [sub formă de...], *femeie-primar, regizor/sociolog* [cu profesia de...], *oraș-grădină* [cu aspect de...].

5.1.2. *Compusele de tip adjectival*, proprii stilului științific și celui publicistic sunt construite prin:

- *coordonare copulativă* (cu sau fără vocală de legătură) între două adjective: *cultural-artistic, competițional-turistic, edificat^g podăresc, științific-tehnic, sodomogomic,*

- *subordonare* între două adjective: *alb-ivoriu, alb-argintiu, alb-lăptos, albastru-electric, roșu-fluorescent*

Compusele adjectivale de tip „asintactic” (caracterizate printr-un grad sporit de expresivitate) sunt create, de fapt, prin subordonare, cu omiterea elementului de comparație ca: *negru-abanos, verde-iarbă, galben-praz.*

5.1.3. *Adjectivele compuse parasintetice* - formate simultan prin compunere și derivare - sunt frecvente în limbajul criticii literare, fiind mai rar întâlnite în presă, datorită aspectului lor greoi, rebarbativ (*anablandian, marinsorescian, nichitastănescian*).

5.2. *Compunerea „savantă”* (cu prefixoide și sufixoide) a pătruns în presă sub impactul stilului tehnico-științific și al unor „modele hibride” cu circulație în ter[^] orj[^] atestate și în franceza actuală¹⁷. „Modelul hibrid anglo-greco-latin” se definește prin prezența unui prim element de compunere greco-latin terminat în vocală (care funcționează ca un substantiv) și prin topica determinant/determinat (nespecifică limbii române)¹⁸.

Majoritatea compuselor de acest tip aparțin unor terminologii și reprezintă împrumuturi sau calcuri. Dintre compusele realizate pe teren românesc,

cele mai numeroase conțin prefixoidele *aero-, agro-, audio-, auto-, și auto[^], bio-, cine-, electro-, foto-, macro-, micro-, radio-, tele-, video-*. Semnalăm dintr-o bogată serie de asemenea formații lexicale: *autoapreciere, autoaprinde, autodotare, autoexigență, autobasculantă, autocaravană, autocasetofon, autodubdă, autogunoieră, aufo-mot Ozvelo-sport: microanchetă, microantologie, microbiografie, microcalculator, microcantină, microconcert, microcutremur, microeseu, microfermă, microgrădiniță, microinterviu; radioceas, radiocenaclu, radioprogram, radiosimpozion; teleanchetă, teleconcurs, telecronicar, teledivertiment, teleemisiune, teleenciclopedie, telefilm, telepublicație, teleșcoală.*

Între prefixoidele „la modă”, cel mai productiv pe teren românesc (conform DCI₁) este *ajijlh*, pentru care DN₁ indică o etimologie multiplă (din fn[^] și itdiană). Dintre numeroasele formații interne, frecvent întâlnite în presă, menționăm: *miniapararat, miniaragaz, miniaspirator, miniavion, minicabană, minicampionat, minienciclopedie, miniexpoziție, minifotbal, minihotel, miniinterviu, mînioraș, miniparlament, minirobot, minișah, minivacanță.*

Compusele cu sufixoide sunt mult mai puțin numeroase: *muscacid, immnologie, robotologie, transplantologie, vikingofil.* /-~

Dintre cele având conotații peiorative reținem *sursolog(ie), tracomanie, patalamomanie, secretomanie.*

5.3. *Compusele prin abreviere* - prezente în DCR₁ sub forma jiglelorji a acrommelor¹⁹ - sunt creațiile limbii scrise (proprii limbajului comercial și celui poștico-administrativ), care pot fi preluate și în limba vorbită, datorită economiei de limbaj pe care o realizează.

În română, procedeul s-a dezvoltat mai ales după al doilea război mondial, sub influențe străine (franceză, engleză, rusă), astfel încât în limba actuală circulă un număr de compuse prin abreviere mult mai mare decât cel^{^^^} în majoritate, acestea au apărut în presa postdecembristă²⁰.

5.3.1. *Acronimele* (compuse c r e S e[^] de cuvânt) sunt: - nume proprii de întreprinderi: *Frigocom* (*frig* + com[erț]); *Oltcit* (Olt[enia] Cit[țoen]); *Confere* (conf[ecții pentru comerțul] ex[terior]); *Colorom* (color + rom[ănesc])²¹;

- nume comune desemnând produse comerciale: oco (ci[trie] co[la]); *mentovit* (ment[ă] + vit[amină]); *sintonie* (sin[tetic] tonic); *su^o iⁱ M^ă*

5.3.2. *Siglele* (compuse formate din li t o e[^] J m ț i a[^] u n u i grup sintactic mai mult sau mai puțin stabil) reprezintă:

- m f f i e p r[^] asociații, instituții: *PNL, PNȚCD, CDR, LADO, SRI, USLA;*

- nume comune: *PFL, PNA, SRL, TAB.*

Dintre siglele calchiate care s-au impus - prin intermediul presei - menționăm TVA (după fr. *taxe à lav[^]rajoutée*) și OZN (după engl. *unidentified flying objects*).

5.3.3. Deși procedeul *trunchierii* (fr. *truncation, abregement*) nu este specific românei²², DCR₁ înregistrează un număr relativ mare de formații trunchiate care circulă în limba actuală. Cauzele apariției lor sunt: avantajul ș c u j[^] de originalitate (mai ales în cazul argoului) și influențele străine²³.

Trunchieri^{TeilTrr} limbajului presei reproduc un model foarte productiv în franceza actuală²⁴, constând în detașarea prefixoidei^d Ulterior, unele dintre falsele prefixe - sun Tu[^] adjectiveⁿ variabile s[^] schimbarea

categoriei gramaticale - ca substantive. Dintre trunchierile cu circulație internațională menționăm: *afro*, *d/sco*, *7*omo* [sexual] *micro* [raion j, *moto*, *porno*, *retro*, *video*.

Dintre „creațiile” românești putem cita trunchieri apărute în limba vorbită (cas[etofon];mag[netofon],Secw[ritate]) sau în argoul adolescenților (6ac[alareat],

6. *Derivarea regresivă* se dovedește productivă prin substantive provenite din verbe (*accept*, *condens*) și prin verbe provenite din substantive (*antologa*, *emula*) sau din adjective participiale (*prelimina*, *dezeroiza*).

7. Deși în română *conversiunea* este un procedeu mai puțin productiv, DCR, înregistrează mai ales adjective substantivizate: *agravantă* ([circumstanță] *agravantă*), *anticoncepțional* ([pilulă] *anticoncepțională*), *audiovizual*, *antiglont* ([vestă] *antiglont*).

8. Forța creativă a românei actuale este pusă în evidență de capacitatea ei de a-și alcătui *familii lexicale* de la baze vechi, populare (*dughenar*, *dughenist*, *dugheniza*, *dughenizare*, *dedughenizare*), de la împrumuturi neologice (*sponsor*, *sponsoriza*, *sponsorizare*; *broker*, *brokeraj*, *brokerare*) și de la compuse prin abreviere (vezi seria derivatelor, având, în majoritate, caracter ocazional și conotații peiorative, formate de la sigla FSN: *fesenar*, *fesenea*, *feseniadă*, *fesenie*, *Fesenilă*, *feseniot*, *fesenism*, *fesenist*, *fesenire*, *fesenizare*).

9. *Dinamica sensului* reprezintă un alt aspect al neologiei lexicale, bogat ilustrat în DCR; ediția a doua înregistrează și sensuri mai vechi (cunoscute înainte de 1990), dar neincluse în alte dicționare datorită conotațiilor politice anticomuniste.

Noile semnificații (atestate, în majoritate, în presă) aparțin tuturor registrelor stilistice (literar, popular, familiar, colocvial, argotic).

9.1. Nu vom insista asupra numeroaselor sensuri realizate prin diverse *tipuri de calc*, deoarece acest procedeu mixt de îmbogățire lexicală nu valorifică decât parțial resursele creative ale limbii române.

Menționăm, totuși, câteva exemple, care ilustrează dezvoltarea polisemiei românești sub influența unor modele străine, adesea cu circulație internațională.

Calcul semantic (împrumutul de sens) stă la baza sensurilor noi (dobândite în română) de cuvintele *întâmplare* „eveniment, fapt” [în domeniul artei spectacolului] (după engl. *happening*); *oportunitate* „ocazie fericită, prilej favorabil” (după engl. *opportunity*, fr. *opportunitate*, it. *opportunità*); *cârtită* „agent infiltrat” (după fr. *taupe*); *plajă* „distanță între două măsuri sau posibilități” (după fr. *plage*).

Dintre sensurile specializate apărute prin calc semantic pot fi menționate *prefix* și *impuls* [telefonie] în domeniul tehnic, *echidistantă* și *verde* (mai ales la plural - *verzii* „ecologiștii”), în domeniul politic.

Prin *calc frazeologic* au apărut în română *apă plată*, *bandă desenată*, *căști albastre*, *cuvânt-cheie*, *limbă de lemn*, *a spăla bani* (după modele din franceză); *capete rase*, *gulere albe* (după engleză); *lentilă de contact*, *lumea a treia*, *lumină verde*, *masă rotundă* (după engleză și franceză).

9.2.0 situație aparte este reprezentată în DCI de unele cuvinte explicabile formal prin împrumut, dar putând fi considerate inovații semantice realizate în interiorul

limbii române: *eveniment* (fr. *evenement*) „accident de circulație”; *ediție* (fr. *edition*, it. *eđSS^T^erie* de manifestări artistice, științifice, sportive, care se repetă periodic”; *relație* (fr. *relation*, it. *relazione*) „traseu” [în domeniul circulației].

9.3. Sensurile cu *caracter denotativ* dezvoltate de cuvintele românești aparțin:

- terminologiilor: economico-financiară (*cupon*, *indexare* [a salariilor], *liberalizare* [a prețurilor], *întreprinzător* „patron”); politică (*dosar* [de cadre], *organ* [politic, administrativ], *informator*[a\Š^gd^Bi\i]); medicală (*plombă* [în construcții, arhitectură]: (1) „imobil construit în spațiul viran dintre alte două imobile”; (2) „umplere a unei gropi din asfalt”); *virus* [în informatică] „program distructiv care 'îmbolnăvește' calculatorul”;
- limbajului literar uzual: *a viziona* (cu nouă sensuri), *a realiza* (cu nouă sensuri), *tichet* [în transport], *treaptă* [în învățământ];
- limbajului familiar: *le* [Hmheva], *a vorbi* [cu cineva], *a rămâne* [în Occident], *a trage* [la xerox], *a(-și) trage* „a obține ceva pe cai ilicite”, *a băga* [marfă, alimente];
- argoul elevilor și studenților: *înfățișare* „examen”, *boabă* „restanță”.

Sensurile denotative au apărut prin *chverse procedee semantice*:

- restrângerea semnificației: *ajutor* (mai ales la plural - *ajutoare*) „donație în haine, alimente, medicamente venită din străinătate, în special după Revoluția din decembrie 1989”; *stranier* (<italiană) „fotbalist care joacă în străinătate”. Restrângerea sensului se poate asocia cu elipsa²⁸ „determinatului ([valiză tip] *diplomat*, [pâine tip] *baghetă*; [convorbire telefonică] *adițională*) sau, mai frecvent, a determinantului (*lucrător* [al Securității], *pilulă* [contraceptivă]);

- lărgirile de sens sunt mult mai rare (*body-guard* cu semuj^paznic^considerat impropriu^

- antonomaza (utilizarea unor nume proprii pentru denumirea generică a unor clase de obiecte) stă la baza următoarelor sensuri: *adidași* „pantofi de sport”; *delon* „cojoc”, *hamleti* „indispensabili”; *trafalgaljif* „covoraș de perete”; *xerox* „copiator” k r ^ o r ^ o p / e p ^

- metonimia stă la baza unor sensuri apărute în limbajul crainicilor sportivi: *unsprezece* „echipă de fotbal”; *tricolori* „componenti ai echipei naționale”; *azzurro* (italiană) „fotbalist din echipa Italiei”; *cap* „lovirea balonului cu capul”;

- eufemismul: *a disponibiliza*, *a restructura* „a concedia”; *a sistematiza* „a demolipntîrm de 1989). — ~ ~

9.4. Cele mai interesante mutații semantice ilustrează așa-numita neologie stilistică²⁹, generatoare de *sensuri conotate*.

9.4.1. Cuvintele care au dezvoltat valoni expresive aparțin, în principal, *limbajului vorbit*, *familiar* și *argouluF*. În majoritate, noile sensuri sunt realizate prin metaforă²⁸.

Din zona limbajului vorbit, familiar pot fi semnalate sensurile conotative ale termenilor: *a aburi* („a învălui cu vorbe”); *burtă* („excreșcență, lungime nedorită” [a unui text]); *gaură* („furt, lovitură”); *turnător*, *ciripitor* („denunțator”); *fluturaș* („afiș de mici dimensiuni”); *arici* („sistem de închidere”); *a spânzura* [bani] („a cheltui nechibzuit”), *adidași* („picioare de porc”).

Din argoul infractorilor fac parte termenii *cafazan* [în expresia *a rămâne/pica de fazan*] („a rămâne păcălit”); *naș* ((1) „controlor de tren coruptibil”; (2) șef de clan mafiot); *teapă* („înșelătorie”); *navetist* („hoț”); *zarzavat* („dolari”).

Din argoul tinerilor, al elevilor și studenților, DCR, include: *bătrân* („student din anii mari”) - în contrast cu *boboc* („student din anul F); *băută* („petrecere”); *bază* [în expresia *a avea la bază*] „a fi pregătit”; *boabă* („restanță”); *handicapat* („om neputincios, nedescurcăreș și cam sărac cu duhul”); *marfă*; *de comă*; *mortal*; *bestial* („bun, frumos, de calitate”)²⁹.

9.4.2.0 inovație semnalată de toți cercetătorii care au urmărit dinamica sensului în presa postdecembristă este prezența valorilor stilistice (expresive) în *terminologia politică*³⁰.

În realitate, DCI¹ demonstrează că fenomenul nu este specific perioadei actuale, deoarece și înainte de 1989 în limba vorbită circulau numeroși termeni și expresii cu caracter figurat. În majoritate, aceștia aveau conotații negative, peiorative, ironice sau glumețe, desemnând realități ale regimului totalitar: *băiat cu ochi albaștri*; *stânjeneț*; *costumaș* („securist”); *cooperativa ochiul și timpanul*; „*omușipomu*” („Securitatea”); *turnător*; *ciripitor* („denunțator, informator al Securității”); *ceaușel*; *decreșel* („copil [nedorit]”, născut după decretul ceaușist din 1966).

„Metaforizarea” termenilor împrumutați din limbaje specializate reprezintă modalitatea cea mai productivă de îmbogățire semantică în presa postdecembristă³¹.

Termenii specializați — pentru care limbajul publicistic actual manifestă o preferință marcată - provin, în principal, din termnjnojogiați fizico-chimice (*a tensiona/detensiona* [atmosfera] „a produce/elimina încordare [a]”; *emanație* (și întreaga familie lexicală a verbului *a emana*), cu sensul ironic, depreciativ „produs al Revoluției din decembrie 1989 și, prin extensie, orice produs al Puterii de după 1989”; *epurare* „îndepărtare dintr-un post din cauze social-politice”); matematică (*echidistanță* „lipsă de jjariz” medicină (*hemoragie* [de capital] „curgere, pierdere”; *acutizare* [aconflictului] „ascuțire”); *intoxicare* „dezinformare”) etc.³².

9.4.3. Procedeele prin care iau naștere sensurile figurate, în afara metaforei (vezi *supra*), sunt:

- *metonimia* (asociată, aici, cu *personificarea*): *aurolac* [„marcă de lac pentru vopsit elemente metalice, conținând solvenți cu efecte halucinogene”] a căpătat sensul figurat „copii fără cămin, ai străzii, care se droghează cu aurolac”; *costumaș* „securist” [probabil din cauză că securiștii aveau „costume” asemănătoare]; *philips* „delator” [din *aparatura Philips* folosită de Securitate pentru a asculta convorbirile celor suspectați];

- *deprecieri ale sensului*: *butic* „magazin de dimensiuni reduse, amenajat fără pretenții și care vinde mărunțișuri” [sens dezvoltat după 1989, de multe ori peiorativ]; *shogun* („la origine desemna casta dictatorilor japonezi dintre secolele XII-XIX, care au constituit adevărate dinastii; autohtonizat, termenul desemnează un șef, boss al unei organizații criminale”); *lambada* ([dans ritmic brazilian] cu sensul postdecembrist de „pseudo-democrație zgomotoasă, tragi-comică”);

- *înnobilări ale sensului*: *shop* „magazin în care, înainte de decembrie 1989, se vindeau la noi mărfuri, de obicei, de lux, pe valută”; *disident* [folosit cu sens pozitiv după decembrie 1989] „persoană cu opinii opuse celor ale regimului totalitar, opozant”; *golan* (și familia sa lexicală) „manifestant anticomunist care a participat la fenomenul Piața Universității”.

10. Bogăția lexicului românei contemporane este ilustrată și prin prezența în DCI¹, a unor perechi de sinonime formate din: două derivate (*antologator/antologia*;

casadorie/casadorism; *dughenar/dughenist*; *lentețe/lentoare*)\ dintr-un cuvânt împrumutat și dintr-un derivat (*consulting/consultanță*; *cloning/donare*; *planning/planificare*) sau dintr-un împrumut și un calc (*aftershave/[loțiune] după ras*; *black-hole/gaură neagră*; *seif-control/auto-control*; *UFO/OZN*).

11. Sub aspect normativ, creațiile lexicale pot fi judecate din perspectiva celor două laturi ale normei lexicale: cea *socio-culturală* (privind motivația și funcția în limbaj și cea *lingvistică* (privind corect^ seoiaritică)³³.

Cauzelor generale ale greșelilor lingvistice (insuficienta cunoaștere a limbii, Icomoditatea sau „legea minimului efort” și analogia³⁴) li se adaugă explicații care țin de specificul discursului publicistic (viteza cu care se redactează, tendința de evitare a cuvântului considerat „banal”³⁵).

DCR, semnalează o parte dintre erori, explicabile prin:

- *etimologie populară*: *specios*, folosit imj^ogriu^ specific” [corect - „aparenfrâmagitor, înșelător”]; *libertin*, utilizat greșit cu sensul „spontan, sălbatic, libeP^Tcor?H^Jîn3^en^ ușuratic, desfrânat”];

- *semantism vag, imprecis sau greși^of* neologisme recent împrumutate, cu caracter specializat): *a expanda* „a exprima, a revărsa (figurat)”; *a ingera* „a presa, a face presiuni”, *impact* „conflict”;

- *caracterul semidoct, prețios al expririării^ a lectura în loc de a citi*, a inscripțion pentru a (înJscrie;

- *termeni derivați (cu sufixe)* prost formați, rebarbativi sau cu sens imprecis: *bancagiu șibancurist* („persoană care face bancuri”); *calendaritate*, *ceaușist*, *clanist*, *lipkiozjtațe*, *odihnist*, *obsedantist*, *rotunditate** *scenetistic*, *stimabilitate*, *stufozitate*, *țărânitajelespectatorime*, *trogloeditism* etc.

12. Este evident că o parte (relativ însemnată) dintre termenii incluși în DCR, (și menționați de noi aici) nu are șanse de a rămâne în Umbă^ /pentru înțelegerea dinamicii^TaTenaihetelor lexicului actual, așa cum susținea Kr. Nyrop, citat de Andre Goosse într-un moto la lucrarea sa consacrată neologiei în franceza de astăzi: „Les neologismes sontles resiiitats necessaires et les.marques infaillibles de la vitalite fortedef saine de la langue”.

Note

¹ Cele două ediții vor fi desemnate, în continuare, prin siglele DCR, (Editura Albatros, București, 1982) și DCR, (Editura Logos, București, 1997).

² Andre Goosse, *La neologie française aujourd'hui. Observations et réflexions*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975.

³ Vezi Louis Guilbert, *La creativite lexicale*, Larousse, Paris, 1975; Andre Goosse, *op. cit.*; Claude Deșirat, Tristan Horde, *La langue française au20e siecle*, Bordas, Paris, 1988.

⁴ Vezi Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 185.

⁵ „Procedeul 'tradițional' de formare a cuvintelor - sufixarea - a rămas în urmă din punctul de vedere al productivității" (Florica Dimitrescu, *Cuvinte și sensuri noi în presa actuală*, în LR, XI, 1962, nr. 2, p. 397).

⁶ Cf. Sextil Pușcariu, *Limba română*, I. *Privire generală*, Editura Minerva, București, 1976, p. 371.

⁷ Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Formalii lexicale noi în limbajul publicistic*, în *Comunicările „Hyperion”*, voi. 3, Editura Hyperion, XXI, București, 1994, pp. 170-178.

⁸ Pentru etimologia și sensul sufixelor menționate, vezi *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor*, I (1959), III (1962), IV (1967), VI (1972), Editura Academiei, București.

⁹ În cazul ultimelor trei derivate, este evidentă conotația peiorativă de tip metaforic.

¹⁰ Vezi Florica Dimitrescu, *Tendențe ale formării cuvintelor în limba română (Cuvinte noi în presa actuală)*, în LL, voi. 10, 1965, p. 5.

¹¹ Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Prefixarea în româna actuală*, în LLR (I) voi. 2, pp. 1-5; (II) voi. 3-4, pp. 12-15.

¹² Cf. Irina Preda, *îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale (cu privire specială la perioada postdecembristă)*, (I), în LR, XLI, 1992, nr. 9, pp. 487-488.

¹³ Numărul formațiilor calchiate (după modele din franceză, engleză, italiană) este mult mai mare; în virtutea caracterului lor analizabil, ele sunt percepute de vorbitorul român nespecialist drept creații interne (de exemplu, *anticoncepțional*, *antidepresiv*, *antifurt*, *antiglont*, *antivedetă*; *contrainterogatoriu*, *contramanifestație*, *contraproductiv*; *impronunțabil*, *indeformabil*).

¹⁴ Pentru alte derivate prefixale realizate pe teren românesc, neînregistrate în DCR, vezi Irina Preda și Adriana Stoichițoiu-Ichim (articolele citate *supra*).

¹⁵ „Limba presei, limba care oglindește și în același timp influențează în cel mai înalt grad limba vie actuală, ne permite să tragem concluzia că drumul urmat de formarea cuvintelor se îndreaptă cu preferință spre compunere și pseudoprefixare, procedee curente internaționale, lăsând în urmă procedeul tradițional românesc de formare a cuvintelor, derivarea cu ajutorul sufixelor" (*Tendențe ale formării cuvintelor în limba română*, p. 245).

¹⁶ Pentru tipologia compuselor, vezi Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*, voi. *Compunerea*, Editura Academiei, București 1970 pp. 43-57.

¹⁷ Cf. Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 242.

¹⁸ Cf. Mioara Avram, *Un tip recent de compuse cu sintaxă aparte*, în *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, București, 1987, pp. 249-259.

¹⁹ Terminologia este preluată din lingvistica franceză (cf. Louis-Jean Calvet, *Les sigles*, P.U.F., Paris, 1980, p. 7).

²⁰ Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Abrevierile în româna actuală: modă sau necesitate?*, în *Comunicările „Hyperion”*, voi. 5, Editura Hyperion XXI, București, 1996, pp. 203-210.

²¹ Dintre acronimele apărute după 1990 menționăm: *Agromec*, *Asirom*, *Petromin*, *Romavia*, *Romsilva*, *Romtelecom*.

²² Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Editura Socec, București, 1947, p. 248.

²³ Vezi Th. Hristea, *Trunchierea cuvintelor și fenomenele înrudite*, în LLR, 1997, voi. 1, p. 16.

²⁴ Cf. Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 27. •

²⁵ Procedeul „specializării (particularizării) semnificației prin elipsă” este semnalat în franceza actuală de A. Goosse, *op. cit.*, p. 67.

²⁶ Pentru precizarea conceptului, vezi Louis Guilbert, *op. cit.*, pp. 41-42.

²⁷ Pentru o imagine de ansamblu, vezi Anca Volceanov, George Volceanov, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, Livpress, București, 1998. În legătură cu expresivitatea termenilor argotici, vezi Elena Slave (*Delimitarea argoului*, în *Probleme de lingvistică generală*, voi. I, Editura Academiei, București 1959, p. 114).

²⁸ Albert Dauzat consideră că metafora este „una dintre principalele forțe creatoare ale argoului și limbajului popular” (*Les argots. Caracteres, evolution, influence. Index alphabetique*, Librairie Delgrave, Paris, 1956, p. 149).

²⁹ Un fenomen specific limbii actuale (mai evident în stilul publicistic) este presiunea oralului asupra scrisului: „O formă de manifestare evidentă a fenomenului amintit o constituie transgresarea graniței dintre oficial/public și familiar/popular” (Valeria Guțu-Rîriare, *în uzul limbii române actuale*, în LL, 1996, voi. 3-4, p. 23).

³⁰ Vezi, în acest sens, Irina Preda, *îmbogățirea lexico-semantică a limbii vorbite actuale (cu privire specială la perioada postdecembristă)*, II, în LR, XLI, 1992, nr. 10, pp. 545-546; Angela Bidu-Vrânceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate” ale termenilor tehnico-științifici*, în LL, 1995, voi. 1, pp. 38-44; Adrian Stoichițoiu-Ichim, *Dinamica sensului în limba română actuală*, în *Comunicările „Hyperion”*, voi. IV Editura Hyperion XXI, București, pp. 206-209.

³¹ „E de așteptat ca o metaforă să fie cu atât mai pertinentă cu cât aparține unui câmp semantic mai restrâns și invers” (Elena Slave, *Metafora în limba română*, Editura Științifică, București, 1991, p. 40); vezi, în acest sens, termeni din categoria „tehnica curentă” (pp. §2-89) și din „instrucție, știință, artă” (pp. 89-95).

³² Precizăm că numărul termenilor specializați care circulă în presa postdecembristă este mult mai mare decât cel înregistrat în DCR, (pentru exemple, vezi articolele menționate *supra*, la nota 30).

³³ Cf. Louis Guilbert, *Peut-on définir un concept de norme lexicale?*, în „Langue Française”, 1972, no. 16, pp. 39-44.

³⁴ Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșală (Limba română de azi)*, Editura Științifică, București, 1972, pp. 19-20.

³⁵ Th. Hristea, *Rolul presei în apariția și dezvoltarea inovațiilor lingvistice negative*, în „Presa noastră”, 1976, nr. 3, p. 19.

„Când semidoctismul își dă mâna cu prețiozitatea și cu snobismul se ajunge la greșeli care devin tot mai greu de eliminat” (Th. Hristea, *art. cit.*, p. 21).

NOU ȘI VECHI ÎN DERIVAREA SUFIXALĂ

1. Bogăția și diversitatea formațiilor sufixale apărute în presa postdecembristă confirmă faptul că, în ciuda unei creșteri spectaculoase a numărului compuselor, româna își păstrează caracterul de *limbă derivativă de tip sufixal*¹, ceea ce o apropie - sub aspect structural - de franceza contemporană².

În cele ce urmează, ne vom opri asupra unor creații lexicale realizate prin derivare cu sufixe, dintre care numai o mică parte a fost înregistrată în dicționare sau în studii de lexicologie. Ele demonstrează dinamismul și forța creatoare a limbii noastre, infirmând totodată opinia conform căreia derivarea ar pierde teren în limbajul literar actual în favoarea compunerii³.

2. Perspectiva prezentării va fi una *descriptivă de tip funcțional* urmărind motivația și funcționalitatea creațiilor lexicale respective, precum și conformitatea acestora cu regulile proprii derivării românești, astfel încât structura lor să fie „transparentă” pentru cititorul de presă.

În virtutea acestui principiu - al „transparenței structurale” - nu vom face întotdeauna o distincție netă între derivatele create pe teren românesc și cele împrumutate, deoarece recunoașterea structurii morfematice a derivatului permite vorbitorului român atât înțelegerea semnificației, cât și construirea - prin analogie - a altor cuvinte, după aceeași schemă. Distincția menționată este cu atât mai greu de făcut cu cât majoritatea sufixelor productive astăzi se caracterizează prin etimologie multiplă și circulație internațională⁴.

De altfel, numeroase formații de acest tip sunt explicate diferit în dicționare, fie ca împrumuturi, fie ca derivate pe teren românesc: pentru rom. *precaritate*, cuvântul francez *precarite* apare ca etimon (în DEX, p. 733) sau ca model pentru o posibilă creație românească (în DN⁵, p. 857).

3. Comparând situația actuală a derivării substantive (așa cum este reflectată în lucrări lexicografice recente⁶, în studii de lexicologie⁶ și în materialul excerptat de noi din presa ultimului deceniu), vom constata, în cele mai multe cazuri, impunerea unor tendințe consemnate încă din perioada interbelică⁷ și consolidate în anii '50-70⁸.

Vor fi, de asemenea, semnalate modificări în ceea ce privește productivitatea sufixelor în discuție, posibilitățile de combinare cu anumite teme, precum și valorile semantice și stilistice ale derivatelor.

în contextul internaționalizării lexicului românesc actual, tendințele derivării sufixale coincid - în cea mai mare parte - cu acelea semnalate în franceza contemporană⁷: productivitatea în continuă creștere a sufixelor neologice având caracter cult (livresc) și sens abstract; preponderența sufixelor substantivale față de cele verbale; preferința pentru sufixe lungi (compuse sau dezvoltate); existența unor afixe concurente, care dau naștere la sinonime (*zvonist - zvonac - zvoner; tarabist - tarabagiu; țepuitor - țepar*).

4. *Principalele cauze* care explică apariția noilor derivate sunt: aspirația spre brevilocvență, care determină concentrarea enunțului prin evitarea unor perifraze greoaie; dorința publicistului de a se exprima original și sugestiv, chiar cu riscul „forțării” normelor limbii literare¹⁰; mimetismul ca formă de manifestare a snobismului lingvistic.

5. *Sufixele substantivale* sunt astăzi, ca și în trecut, cele mai numeroase (ca inventar), cele mai diverse (sub aspect semantic și stilistic) și cele mai productive, în continuare, ne vom referi la cele mai productive categorii de sufixe substantivale, luând în considerare nu numai formațiile integral analizabile, ci și pe cele semianalizabile¹¹.

5.1. **Sufixe pentru nume de agent** se caracterizează prin multiple valori semantice și stilistice.

5.1.1. Sufixul neologic de origine greacă *-IST* a pătruns în română la începutul secolului al XIX-lea prin intermediul unor împrumuturi din franceză și *șijî*^UÂDă, iar ulterior și din alte limbi (germană, rusă, spaniolă, engleză)¹².

Alături de corelativul său *-ism* (vezi *infra*, 5.2.A.), *-ist este*, probabil, cel mai productiv sufix neologic din perioada interbelică și până astăzi¹³.

Derivatele în *-ist* sunt, de regulă, substantive, dar pot fi și adjective; unele funcționează cu dublă valoare: *evazionist* [fiscal], *opozitionist*, *tupeist*, *pedeserist*.

Marea lui productivitate se explică prin capacitatea de a se atașa mai multor părți de vorbire:

- substantive comune simple (*valutist*, A, 22.03.1999, p. 16) sau compuse (*ping-pongist*, A, 16.01.1996, p. 10), inclusiv prin abreviere (*pedeserist*, *cederist*, A, 13.03.1998, p. 1); nume proprii (*ciorbist* „susținător al ex-premierului Victor Ciorbea”, A, 8.06.1998, p. 1; *trabantist* „posesor de automobil Trabant”, TVR., 13.06.1993; *lăzărist* „elev la Liceul 'Gh. Lazăr'”, A, 15.06.1999, p. 13);

- adjective: *vocalist* „interpret vocal” (D, 23.12.1994, p. 6); *fiscalist* „lucrător al fiscului”¹⁴;

- numerale: [poet] *optzecist*, *nouăzecist* („Curierul Românesc”, 2/1996, p. 7);

- adverbe: *angrosist* (cf. DN., p. 68).

Reținem și capacitatea sufixului de a se atașa unor teme rezultate prin aglutinare din locuțiuni verbale sau din alte tipuri de unități frazeologice (*nodpapurist*, *habarnamist*).

Sub aspectul etimologiei, bazele sunt, de regulă, neologisme latino-romanice, dar și împrumuturi foarte recente din engleză (*hobbyst*, R Act, 24.08.1998; *lobbyst*, A, 28.10.1995, p. 3), rusă (*perestroichist*, DCR^ p. 175).

Mult mai rar, sufixul în discuție se poate atașa unor teme vechi, uzuale (*iconist*, PTV, 30/1999, p. 4; *tarabist*, A, 19.08.1996, p. 8; *urechist*, DCR., p. 243) sau argotic-familiale (*blatist*, A, 28.08.1997, p. 3).

Majoritatea derivatelor recente în *-ist* exprimă, ca și cele din perioada interbelică, *sensuri denotative*, care se încadrează într-o tipologie comună românei și altor limbi care posedă sufixul respectiv¹⁵. Sunt, astfel, desemnate următoarele categorii de persoane („agenți” în sens larg):

- cel care are o anumită profesie, specialitate sau ocupație: [medic] *infeccionist* (RL, 7.11.1996, p. 8) *penalist* (A, 1.07.1999, p. 8), *civilist* [în domeniul dreptului], *claviaturist* (PRTV, 48/1997, p. 26); *știrist* [la radio] (A, 5.07.1999, p. 4); *vocalist* (D, 23.12.1994, p. 6); *barajist* (A, 30.04.1997, p. 16); *tunelist* [la metrou] (Ant 1, 19.09.1998); *bagajist* [la aeroport] (A, 14.01.1999, p. 1); *valutist* (A, 15.08.1998, p. 10); *internetist* „utilizator al rețelei Internet” (A, 18.02.1998, p. 12); *navalist* (A, 7.09.1999, p. 1); *calculatorist* (PTV, 14/1999, p. 22);

- cel care își practică meseria într-un anumit loc: *tonetist* (A, 3.09.1997, p. 3); *tarabist* (A, 19.08.1996, p. 8); *garajist* (A, 26.03.1998, p. 3); *traseistă* „prostituată de pe șoseaua de centură” (A, 7.04.1999, p. 1);

- cel care face parte dintr-o organizație culturală, politică etc: *vetrist* [*<Vatra Românească*] (A, 22.07.1996, p. 4); *pedeserist*, *cederist* (A, 13.07.1998, p. 1); *yogist* (A, 23.05.1999, p. 8);

- cel care practică un anumit sport sau joc: *biliardist* (RL, 28.09.1996, p. 1); *ping-pongist* (A, 16.01.1996, p. 10);

- cel care are anumite convingeri, atitudini, comportamente: *fundamentalist*, *deviaționist* (A, 27.05.1998, p. 1); *satanist* (A, 9.05.1997, p. 3); *opozitionist* (A, 21.07.1994, p. X) *trekist* „fana filmului Star Trek” (EM, 5/1995, p. 15); *tranziționist* (A, 3.07.1999, p. 7).

Valorile semantice peiorative sau *nuanțele ironice* ale derivatelor în *-ist* (semnalate de Iorgu Iordan¹⁶) apar cu pregnanță în cazul celor care denumesc persoane cu un comportament reprobabil (sau, cel puțin, criticabil): *mitingist* („O nouă profesie: *mitingistur* - RM, 237/1994, p. 12); *simpozionist* („*simpozioniștii* de week-end adunați în fosta sală ARLUS”, A, 8.06.1998, p. 1); *diurnist* („șeful *diurniștilor* din Camera Deputaților”, A., 7.02.1996, p. 6); *urechist* („el e un *urechist* analfabet”, RM, 251/1995, p. 3); *blatist* („Controlorii contra *blatiști* - o bătălie inegală”, A, 16.06.1997, p. 3); *zvonist* („*Zvoniștii* îl așază deja pe banca steliștilor pe Emerich lenei”, A, 29.08.1998, p. 9).

Valorile peiorative se explică prin:

- conotațiile negative (în plan politic) ale bazelor: *cadrist* „persoană care se comportă ca un șef de Cadre” (A, 29.01.1996, p. 8); *Scînteist* „ziarist obedient față de Putere, precum cei de la fostul cotidian 'Scînteia'” (RL, 7.06.1990, p. 2);

- ineditul asocierii temă-sufix: *puloverist* („*xmpuloverist* al revoluției”, A, 8.11.1996,

p.D;

- modul de formare al temei: *nodpapurist* (D, 21.04.1995, p. 5); *biluntrist* (A, 22.03.1996, p. 6)¹⁷;

- adăugarea unui determinant adjectival: „*navetist politic*” (RL, 14.08.1996, p. 2); „*pokerist politic*” (A, 22.07.1998, p. 1).

^ Sensurile „deviate”, insolite, ale derivatelor sunt semnalate prin utilizarea ghilimelelor: „Familia Gherman”, *'ilegaliști'* [care ocupă ilegal o locuință] amenințați cu evacuarea” (A, 13.03.1999, p. 12).

5.1.2. Sufixul vechi și popular *-AR*, provenit din lat. *-arius*, întărit de corespondentul slav și, ulterior, de sufixul *-aire* (varianta „savantă” a lat. *-arius*)¹⁸ se atașază unor teme

substantivale aparținând, de preferință, fondului lexical uzual (*sacoșar* „persoană Implicată în micul trafic de frontieră”, A, 13.07.1998, p. 10; *dughenar*, *talciocar*, MDTA, p. 49), celui familiar (*bișnițar*, A, 7.07.1998, p. 3; *chichițar*, A, 19.03.1998, p. 1) sau argotic (*șmenar*, A, 2.08.1997, p. 12; *șpăgar*, A, 17.03.1999, p. 16).

Mult mai rar, sufixul se poate atașa la teme neologice: *buticar*, *snecar* (MDTA, p. 24); *pizzar* (într-un anunț de mică publicitate - A, 9.09.1997, p. 15).

Ca și *-ist*, *-ar* se poate combina și cu substantive compuse prin abreviere (*fesenar*, MDTA, p. 59).

În presa actuală, sufixul *-ar* formează un număr redus de derivate cu caracter denotativ, care desemnează nume de agent, după ocupația permanentă sau ocazională: *benzinar* („Fiindcă 'îmbunătățesc' carburanții, *benzinării* au căpătat de la Ministerul Finanțelor aprobarea de a modifica prețul”, A, 30.08.1996, p. 10); *sacoșar* („în general, după ce marfa este depozitată, *sacoșarii* negociază cu vameșii”, A, 13.07.1998, p. 10); *tobar* („*tobarul* și boss-ul de la Metallica”, A, 19.06.1999, p. 4); *pufulețar* „comerciant ambulant de pufuleți” (A, 27.07.1998, p. 9); *mărțișorar* „negustor de mărțișoare” (A, 25.02.1998, p. 3).

Și în acest caz, „devierile” semantice sunt marcate prin ghilimele: „Victoria 'bancașilor' [fotbaliști ai echipei FC Național, susținută de Banca Națională] - aplaudată de prim-ministru” (A, 16.11.1998, p. 8).

Majoritatea derivatelor substantivale în *-ar* din presa actuală prezintă sensuri conotate negativ sau, cel puțin, ironic¹⁹: *hoitar* („Foamea de case generează profesii noi: *Hoitarii* de la ICRAL”, A, 28.10.1995, p. 1); *tejghetar* („Tot ce spune acest *tejghetar* politic îți trezește o nesfârșită nostalgie după Corneliu Coposu”, A, 2.09.1997, p. 1); *fursecar* („Cu alte cuvinte, stați liniștiți la locurile voastre, privind *lăfursecarii* politici vorbind despre Reformă la seminariile stropite cu șampanie [...]”, A, 4.12.1998, p. 1); *cuponar* („Mulți *cuponari* au șanse să primească 0,0% din capitalul social”, A, 13.11.1996, p. 12); *presar* „gazetar” („în fața salonului de primire a oficialităților, *presării* sunt la datorie”, A, 5.02.1996, p. 16).

Situația actuală contrazice, astfel, o afirmație valabilă în anii '60, conform căreia „sufixul [-ar], care are destul de multe valori, nu e foarte productiv în privința derivatelor peiorative”²⁰.

5.1.3. Sufixul vechi și popular *-GIU* (cu variantele *-AGIU* și *-ANGIU*), considerat de Iorgu Iordan în perioada interbelică „neobișnuit de viguros”²¹, și-a redus mult productivitatea în limba actuală (de altfel, multe dintre derivatele din lista lui Iordan au ieșit din uz, dovedindu-și caracterul de creații ocazionale în epocă: *actagiū*, *biliargiū*, *cazarmagiū*, *limonagiū*, *pistolagiū*, *tabietagiū* etc).

Toate derivatele din presa actuală, realizate cu sufixul în discuție au conotații peiorative²². Acestea sunt datorate exclusiv sufixului în cazul temelor cu caracter neologic, precum *bursă saucultură*, de la care s-au format numele de agent: *bursangiu* „profitor abonat la burse” („o adunătură de șuetiști, de specialiști în datul cu presupusul, de *bursangii* și seminariști cocoțați la volanul unei mașini de curse, dar prea mici ca să atingă pedala de accelerație cu piciorul”, A, 31.08.1998, p. 7); *culturagiū* „pseudo-oameni de cultură” („Să recunoaștem că pe *culturagii* nu-i interesează cultura decât în discuții inutile sau profitabile material”, A, 24.10.1998, p. 3). Expresivitatea derivatelor este mai marcată în cazul bazelor vechi, populare, care au ele însele nuanță depreciativă: *gargaragtu* („Nu-mi mai amintesc ce a răspuns prodigiosul *gargarag/a* al Internetelor”, A, 9.01.1998, p. 1); „*maidanagiū*” („Speriate de ce s-a putut întâmpla la Craiova cu

maidanagii pătrunși gratis pe stadion în etapa trecută, cluburile au început să se gândească dacă mai lasă accesul liber sau nu”, A, 9.01.1998, p. 1).

5.1.4. Alte sufixe care dau naștere în presă la nume de agent având conotații peiorative sunt: *-AC*, vechi și popular, de origine slavă (*zvonac*, *răspândac*, „Vremea”, 26/1992, p. 1; *aplaudac*, DCR., p. 31); *-ARD*, împrumutat din franceză ca sufix, cu caracter livresc²³ („*Cuponarzi*, grăbiți-vă!”, EZ, 21.12.1995, p. 8). Este de reținut faptul că termenul *cuponard* nu s-a impus în limbă (tocmai datorită caracterului său livresc), fiind preferat sinonimul său *cuponar* (vezi *supra*, 5.1.2.). Ambele sufixe au o productivitate foarte redusă.

5.2. în categoria *sufixelor pentru nume abstracte*, cele mai productive sunt *-ISM*, *-ITATE*, *-IADĂ* și *-RE*.

5.2.1. Sufixul substantival neologic *-ISM* provine (ca și *-ist*, cu care se află frecvent în corelație) din greacă, fiind prezent astăzi în limbi romanice, germanice, slave²⁴.

Considerat de Iorgu Iordan drept „extrem de productiv, grație sensului și atmosferei de după primul război mondial”²⁵, *-ism* se întâlnește în presa postdecembristă mai ales în derivate cu sensuri conotate negativ, care denumesc, adesea în mod metaforic, atitudini, comportamente, stări de spirit: „*fripturismul* parlamentar” (D, 11.02.1994, p. 1); „*navetismul* miniștrilor” (A, 12.10.1996, p. 7); „*talibanismul* din jurul lui Ciorbea” (A, 4.09.1998, p. 2).

Derivatele cu sens denotativ, care desemnează doctrine, curente filozofice, politice, culturale etc, sunt mai puțin numeroase. Dintre cele neînregistrate în dicționare (DN, DCR., MDTA), menționăm: *deviaționism*, *scizionism* (A, 23.06.1997, p. 1); *dacism* (A, 16.09.1997, p. 1); *draculofilism* (A, 29.05.1995, p. 8); *consumatorism* (TVR, 14.02.1993); *evazionism* [fiscal]²⁶; *sectarism* (A, 23.06.1999, p. 8).

Sufixul *-ism* dovedește, în continuare²⁷, o mare disponibilitate de combinare, atașându-se frecvent atât unor teme vechi, populare, cât și celor neologice.

În prima categorie se află derivatele *rubedenism* (Ant 1, 14.04.1999); *derbedeism* (A, 23.06.1997, p. 1); *fușerism* (A, 18.03.1990, p. 1); *hahalerism* (EM, 22/1994, p. 29). Teme neologice stau la baza derivatelor *vampirism* (EM, 2/1996, p. 12); *mitingism* (EM, 24/1994, p. 4); *reportericism* („Azi”, 5.08.1990, p. 1); *talibanism* (A, 14.09.1998, p. 2).

Sub aspect morfologic, temele sunt, în majoritate, substantive comune (vezi *supra*) și, mai rar, nume proprii. După modele preexistente în limbă (*stalinism*, DCR., p. 218; *ceaușism* DCR., p. 60), s-au putut forma, prin analogie de la nume de oameni politici, *iliescism* (A, 16.09.1997, p. 1), *vadinism*, *brucanism*, *gorbaciovism* etc. Din categoria derivatelor având ca bază nime proprii din sfera literaturii fac parte *oblomovism* (DCR., p. 107), *miticism(e)*, *draculism(e)*.

De la teme adjectivale sunt formate derivatele substantivale *gradualism* (A, 7.02.1997, p. 6); *moderatism* (R Act. 29.08.1998); *conflictualism* (RL, 19.07.1990, p. 1); *parșivism* (Prima TV, 16.04.1998); *bezmecism* (EZ, 18/1993, p. 5).

Cu titlu de excepție, apare și o bază interjecțională (*hei-rup*), care a dat un derivat substantival în *-ism* („specialiști în probleme de protecție a mediului, oameni care pe vremea *heirup-ismului* erau considerați un fel de curiozități capitaliste”, A, 24.08.1998, p. 1) și unul adjectival în *-ist* („felul /?e/-rap/sto-colectivist în care Guvernul proiectează marea privatizare”, RL, 31.01.1996, p. 3).

Presa actuală reflectă o tendință interesantă în plan morfologic și semantic a derivatelor abstracte în *-ism* de a-și forma plurale în *-e*, având sensuri concrete

G,fapte, practici, comportamente de un anumit tip"). Exemplele de care dispunem au, în totalitate, conotații peiorative datorate, în principal, cuvântului-bază.

Numai câteva dintre acestea sunt înregistrate în DEX, exclusiv cu formă de singular (*bonjurism, cabotinism, huliganism*). În contextele următoare, ele apar cu forme de plural și sensuri concrete: „La Carnavalul D'ale Bucureștiului-*miticisme* și *bonjurisme* la discreție" (Tele 7 abc, 24.04.1999); „Din păcate, și actorii [...] se-ntrec în *cabotinisme* și-n șarjare dincolo de limită și măsură" (PRTV, 48/1997, p. 2); „Maghiarii plătesc pentru *huliganisme* de la meciul cu România" (A, 19.11.1998, p. 10).

Dintre derivatele în *-ism*, absente din DEX, care au dezvoltat asemenea forme de plural le semnalăm pe cele de mai jos: „*derbedeisme*le grupului de agitatori" (A, 23.06.1997, p. 1); „Aapărut revista 'Golanul', publicație de '*golănisme*' [...] aparținând manifestațiilor 'golani' din Piața Universității"²⁸ („Dreptatea", 13.05.1990, p. 4); „un om de o probitate profesională și morală desăvârșite, în această lume *ăjigodismelor* noastre" (PRTV, 31/1998, p. 25); „Iar vom lucra pentru repartizarea absolvenților școlilor normale, cu punctaje [...], iar *pompierisme* [...]" (A, 3.04.1997, p. 10); „Halviță, tulnice, pepeni, bere, *turcisme*TM etc. s-au tot vândut la tarabele dintre corturi" (A, 22.07.1996, p. 4). În mod similar, se petrec lucrurile în cazul derivatelor în *-ism* formate de la nume proprii: „în lipsa unei viziuni regizorale [...] spectacolul rămâne o înșiruire corectă de *măniușisme* [*<Măniușiu>*], *purcăretisme* [*<Purcărete>*] și alte/sme [...]" (A, 14.02.1998, p. 3).

5.2.2. Sufixul neologic, cu etimologie multiplă (latină savantă, franceză, italiană, germană), *-ITATE* formează în limbajul literar actual substantive (abstracte ale calității) de la baze adjectivale (de preferință neologice). Între acestea se întâlnesc frecvent derivate cu sufixele adjectivale *-al* (*prudențialitate*, ProTV, 31.05.1999); *-os* (*spectaculozitate*, DN₃, p. 1009); *-ic* (*sistemicitate*, „22", 39/1990, p. 3), *-bil* (*aplicabilitate*, DN₃, p. 83); *4v* (*aluzivitate*, MDTA, p. 15).

Productivitatea remarcabilă a sufixului *4tate* a fost pusă în evidență de numeroși cercetători³⁰, fiind explicată prin tendința spre abstractizare a limbajului cult actual și prin capacitatea de a înlocui perifraze greoaie, la care s-ar putea adăuga rezonanța specializată, „tehnică" a sufixului, pe care cititorii îl întâlnesc în diverse terminologii la care apelează frecvent gazetarii: *criminalitate, fiscalitate, infecțiozitate, infracționalitate, mobilitate, potabilitate* (toate înregistrate în DN₃).

Poziția acestui sufix în limba actuală a fost consolidată prin numărul foarte mare de împrumuturi care îl conțin și care sunt analizabile în română. Acestea provin (conform DN₃), în principal, din franceză (*aplicabilitate, excentricitate, imparțialitate, normalitate, precaritate, seropozitivitate, tardivitate, verticalitate, vulnerabilitate*), italiană (*licențiozitate*) sau au etimologie multiplă latino-romanică (*facilitate, legitimitate, mobilitate, utilitate*).

Sufixul manifestă o preferință marcată pentru bazele neologice împrumutate (de regulă, adjective de proveniență latină savantă sau romanică).

Dintre formațiile sufixale în *4tate*, neînregistrate în dicționare (DN₃, DCR[^] MDTA), dar atestate în presa postdecembristă, semnalăm: *aproximativitate* (TVR₃, 2.12.1990); *dezirabilitate* (Ant 1, 10.07.1999); *excepționalitate* (TVR₃, 24.01.1991); *emoționalitate* („Azi", 263/1990, p. 90, p. 3); *fastuozitate* (EZ, 20.01.1997, p. 1); *multiculturalitate* (A, 2.07.1999, p. 1); *pauperitate* (A, 18.06.1997, p. 9)³¹; *predictibilitate* (A, 23.06.1999, p. 7); *prudențialitate* [banară] (A, 23.06.1999, p. 7); *radicalitate* (EZ, 20.01.1997, p. 1); *rezonabilitate* (RAct., 26.08.1998); *scabrozitate*

(A, 22.09.1998, p. 11); *scenicitate* (TVR₃, 20.01.1991); *secvențialitate* (A, 10.06.1997 p. 2); *sistemicitate* („22", 39/1990, p. 3); *tentacularitate* („Azi", 257/1990, p. 1).

Se observă cu ușurință că toți termenii enumerați aparțin limbajului literar (mai ales variantei scrise, datorită lungimii lor), unii având caracter specializat (*prudențialitate* - în domeniul financiar-bancar; *radicalitate* - în sfera politică; *scenicitate* - în domeniul artistic).

Formațiile în *-itate* de la teme românești sunt extrem de rare în presa actuală. Prin analogie cu creațiile lexicale având bază neologică, au fost create derivate de la teme adjectivale vechi de origine slavă *sobornicitate* (DCR[^] p. 213); *blajinitate*³² („Viața Capitalei", 9/1990, p. 2); *evreitate*³³ (A, 28.11.1995, p. 4) sau ucraineană (*parșivitate*, „Dreptatea", 135/1990, p. 4).

Dintre valorile semantice ale sufixului, înregistrate în bibliografie³⁴, fundamentală rămâne cea abstractă, derivatele exprimând numele însușirii (vezi *supra*).

Ca o evoluție semantică specifică limbajului publicistic actual poate fi semnalată apariția (la substantive în *4tate* împrumutate sau derivate pe teren românesc) a unor forme analogice de plural³⁵. Se dezvoltă astfel un tip special de polisemie, în care singularul își păstrează sensul abstract, iar pluralul se asociază cu un sens concret.

După un model înregistrat în DN₃ (p. 432) - substantivul *facilitate* (<fr. și/sau lat.) care are la plural sensul „înlesniri făcute cuiva" (cf. „facilități vamale", A, 22.06.1999, p. 9) - și alte derivate în *4tate* dobândesc sensuri concrete, după cum rezultă din contextele următoare: „Singura soluție pentru redresarea băncii o constituie majorarea capitalului prin *lichidități*" (R Act., 22.06.1999); „*Penalitățile* pentru întârzierea la plata impozitelor pe proprietate - suspendate" (A, 23.06.1999, p. 1); „O emisiune fără *spectaculozități* inutile" (Ant 1, 26.11.1998); „Se pot identifica trei *vulnerabilități* principale ale proiectului de buget" (interviu la RAct., 13.06.1998).

5.2.3. Sufixul neologic cult *-IADĂ*, foarte productiv în presa postdecembristă, a fost, probabil, detașat din împrumuturi (*ca olimpiadă, spartachiadă, robinsonadă*) sau nume proprii de epopei (*Iliada, Eneida, Ţiganiada*)³⁶. El se regăsește și în creații românești mai vechi cu sens exclusiv denotativ precum *cruciadă* (calc < *cruce*, după it. *cruciata*, fr. *croisade*, DN₃, p. 288) sau derivate care denumesc competiții sportive (*balcaniadă, ceferiadă, dinamoviadă, universiadă*).

După aceste modele au fost creați în presa actuală numeroși termeni³⁷ (dintre care mulți s-au dovedit a fi „efemeride lexicale"). Dintre cei care au reușit să se impună, DCR₃ înregistrează *cuponiadă, căminiadă, dosariadă, mineriadă*.

Sufixul se atașază aproape exclusiv la teme substantive; cu titlu de excepție pot fi citate și derivate în *-itate* provenite de la adjective: *stupiditate* (MDTA, p. 73); „*llariada*" [festival de teatru stradal] (A, 11.06.1998, p. 4); *iluzoriada* („Curentul", 21.05.1999, p. 1).

Temele substantive sunt, în majoritate, neologice, după cum se observă în cazul derivatelor următoare: *bugetiadă* („Azi", 16.02.1999, p. 1); *cuponiadă* (A, 19.03.1996, p. 4); *dealeriadă* (RL, 23.03.1996, p. 4); *dosariadă* (D, 22.11.1995, p. 1); *dolariadă* (N, 19.03.1999, p. 1); *lideriadă* (EM, 144/1993, p. 4); *metalurgiadă* (RL, 16.02.1996, p. 9).

Dintre derivatele în *-iadă* având ca bază cuvinte din lexicul uzual, menționăm: *țânțăriadă* (R Act, 21.07.1997); *pepeniadă* (A, 22.08.1996, p. 3); *șperțiadă* (A, 18.01.1996, p. 7); *căminiadă, borcaniadă* (termeni preluați de presă din argoul studentesc).

La baza derivatelor în discuție se pot afla și nume proprii românești sau străine, aparținând, de regulă, unor oameni politici: „Nu-i ușor pentru bucureșteni să trăiască în plină neagră epopee, privind, în același timp, îngroziți, la perspectivele pe care ți le oferă *Halaiciada*” (RM, 21.10.1994, p. 12); *fmeșiada*: Producătorii sunt îngroziți de noile taxe la pâine și carne” (L, 12.03.1999, p. 1); „Se prefigurează o a șasea *mironiadă*” [cu sensul de „minieriadă”] (RL, 17.02.1999, p. 1); *Clintoniada* (Ant 1, 20.12.1998); „*Funariadă* locativă” (A, 8.12.1994, p. 1).

Derivate de la toponime sunt *Cotroceniada* [cu referire la disputele dintre consilierii prezidențiali] (RL, 11.09.1996, p. 3); „*Gogoliada* nomenclaturistă” [de la numele străzii Gogol, din cartierul Primăverii] (A, 16.10.1993, p. 1).

Rolul jucat în crearea noilor formații lexicale de analogia cu alte derivate, mai vechi, conținând același sufix este frecvent evidențiat în context, pentru a-i oferi cititorului un reper necesar în înțelegerea termenului nou-apărut: „Pentru că o *minieriadă* ar fi fost greu posibilă în condițiile de acum, reprezentanții puterii au hotărât o *cruciadă* mai subtilă: *fedeseniada*” (EM, 18/1993, p. 4); „Numind *jandarmiada*’ *minieriadă* a șasea, lideri sindicali din Vale îi instigă pe mineri să-și ia certificate medicale” (A, 23.02.1999, p. 16); „*Sidexiade* după *minieridel*” (A, 11.03.1999, p. 1).

De regulă, accepția dată de ziarist noului derivat este precizată prin perifraze (*Telefoniada* = „intoxicare telefonică a electoratului”, RL, 8.10.1996, p. 3) sau chiar enunțuri de tip definițional („*Cuponiadă*’, mai exact subscrierea cupoanelor la societățile comerciale privatizabile în vederea obținerii de acțiuni”, A, 11.01.1996, p. 6).

Nota comună a tuturor derivatelor în *-iadă* din presa postdecembristă este data de conotațiile ironice, glumețe sau peiorative³⁸ (vezi, de exemplu, formațiile „*Rapidiada*” și *fiinamoviada*”, într-un articol intitulat „Campioana și vicecampioana suferă de mania persecuției” (A, 28.08.1999, p. 8).

În majoritatea cazurilor, expresivitatea derivatelor rezultă din contrastul dintre caracterul popular sau familiar al bazei și natura livrescă a sufixului (vezi *supra*, *tânțăriadă*, *pepeniadă*); mai rar, caracterul peiorativ al derivatului se datorează temei, care are sens metaforic, conotat peiorativ: „Alegerile pentru conducerea Casei de Asigurări înlocuite cu *ciolaniada* algoritmului” (A, 8.10.1998, p. 16).

În semantismul derivatelor în *-iadă*, semele dominante sunt „campanie” sau „manifestație”, însoțite, după caz, de seme adjectivale precum „violent”, „distructiv”, „intens”.

De exemplu, semnificația „manifestație de protest, amplă și posibil violentă” este prezentă la derivate precum *minieriadă*, *metalurgiadă*, *șoferiadă*.

Semnificația „campanie birocratică, prost organizată” este dominantă în *suponiadă*, *bugetiadă*, iar cea de „campanie [politică] rău-intenționată, în contradicție cu morală” apare în *ciolaniada*, *dealeriadă*, *dosariadă*, *fedeseniada*, *politichiadă*, *telefoniada*.

Unele derivate în *-iadă* au devenit polisemantice, printr-o extindere a domeniului de referință. De exemplu, *cuponiadă*, creat inițial pentru a denumi acțiunea de distribuire a certificatelor de acționar, a fost utilizat ulterior cu referire la tichetele pentru energia termică („La Constanța, *cuponiadă* pentru căldură a atins culmile birocrăției”, A, 3.12.1997, p. 10) și la cele date ca sprijin financiar pentru agricultori („Ministerul Agriculturii pregătește a doua *cuponiadă*”, A, 5.11.1997, p. 7).

Extinderi de sens similare, asociate cu valori figurate, se înregistrează și în utilizarea termenului *minieriadă* în titluri ca: „Liderul sindicatului 'Cargo' din Tarom amenință cu o '*minieriadă* aeriană'” (A, 10.01.1998, p.1); *Minieriadă* părinților copiilor infectați cu HIV” (C, 18.07.1995, p. 3); „*Minieriadă* financiară”³⁹ (RL, 13.11.1990, p. 1); „Ex-prefectul de Bistrița nu cedează și pregătește o '*minieriadă*' liberală” (A, 21.06.1999, p. 2).

O asociere de tipul oximoronului, în care se neutralizează semul principal („manifestație cu violență”) al termenului *minieriadă* se întâlnește într-un titlu de articol referitor la manifestările pașnice ale minerilor ruși: „*Minieriadă* de catifea la Moscova și Kiev” (A, 13.06.1998).

5.2.4. Sufixul neologic -ITĂ, *specific terminologiei medicale***⁴⁰, dezvoltă în limbajul publicistic actual valori peiorative, semnalate încă din perioada interbelică⁴¹.

Se atașează exclusiv unor teme substantivale. Cu foarte rare excepții {*zvonită*, „22”, 40/1990, p. 12, provenit de la un împrumut de origine slavă; *monarhită*, RM, 21.10.1994, p. 8, având o temă împrumutată din neogreacă sau germană), derivatele în *-ită* înregistrate în presa actuală au teme neologice: *demisionită* (A, 21.08.1993, p. 6); *girofarită* (A, 14.04.1998, p. 3); *scenarită* (EZ, 5.10.1996, p. 5); *seminarită* (A, 6.04.1997, p. 1); *spionită* („22”, 140/1990, p. 12); *telenovelită* (A, 13.03.1998, p. 9).

Mai rar, sufixul se poate combina cu substantive compuse prin abreviere: *udemerită* (RM, 21.10.1994, p. 8); *KGB-ită* (A, 4.10.1997, p. 11); *pedeserită* (RM, 3.11.1995, p.9).

În toate cazurile, sufixul imprimă derivatelor semnificația figurată de „boală molipsitoare”: „Coaliția aflată astăzi în fruntea bucatelor pare a se fi molipsit de o boală a cărei origine n-a fost încă destul cercetată: *seminarită*. Șeful Secretariatului General al Guvernului, dl. Remus Oprea, e încredințat că se poate governa prin seminarii și simpozioane” (A, 16.04.1997, p. 1); „Dintr-o dată, o *cioranită* acută s-a întins peste România. Ca și la moartea lui Eugen Ionescu, tot felul de politrucri reșapați cred că dă bine să cadă pe spate în fața geniului [Emil Cioran] din mansarda pariziană” (A, 24.06.1995, p. 3).

Frecvent, derivatele în *-ită* apar însoțite, în context, de termeni din câmpul semantic al stărilor malade (*boală*, *sindrom*, *molimă*): „Scenarită este evident o **boală** la modă” (A, 6.10.1998, p. 11); „La Ministerul învățământului bântuie **sindromul** numit '*demisionită*'” (A, 7.01.1997, p. 12); „Serviciu [de protecție a consumatorului de televiziune] ce s-ar putea extinde cu folos și în ce privește **molima telenovelitei**, această veritabilă Sida care infectează micile ecrane” (A, 13.03.1998, p. 9).

Și în cazul acestor creații lexicale, semnificația figurată a temei sporește expresivitatea derivatului (*rinocerită*, cu sensul „pierdere a identității; spirit de turmă”, trimite la metafora din piesa lui Eugen Ionescu, *Rinocerii*).

5.2.5. Sufixul vechi și popular, de origine turcească -LAC era considerat în perioada interbelică - alături de -giu- ca productiv, îndeosebi de la teme neologice⁴².

În presa actuală, -lac are o productivitate extrem de redusă, singurele exemple de care dispunem fiind *machiaverlâc*⁴³ (A, 13.03.1993, p. 5) și *vampirlâc* (RM; 148/1993, p. 1), ambele cu puternice conotații peiorative.

5.2.6. Sufixul substantival -RE formează abstracte verbale (substantive cu formă de infinitiv lung) prin care se exprimă nume de acțiune.⁴⁴

Foarte productiv de-a lungul timpului în toate variantele limbii, sufixul în discuție își păstrează și în prezent această calitate. Numărul foarte mare al substantivelor derivate

cu sufixul *-re* care circulă în presa actuală⁴⁶ se explică prin preferința jurnaliștilor pentru expresia nominală cu caracter abstract.⁴⁷ Sufixul se atașează, de regulă, la infinitivul unor verbe în *-iza* împrumutate (*cosmetizare* din *cosmetiza* < engl. *cosmetize*, DCR., p. 73) sau create în românește (*victimizare* din *victimiza*, DCR., p. 245; *dughenizare* din *dugheniza*, DCR., p. 91; *monitorizare* din *monitoriza*, DCIt., p. 160).

Din categoria derivatelor în *-re* pentru care sunt atestate baze verbale în *-iza* (fără a se putea stabili cu certitudine care este cuvântul primar) menționăm: *secuizare* („*Secuizarea* românilor în Imperiul Austro-Ungar”, „Națiunea”, 11/1990, p. 4) - *a (se)secuiza* („Cum *s-a secuizat* românii în județul Odorheiu”, *ibidem*); *accesibilizare* („*accesibilizarea* pădurilor din 8 județe românești”, A, 23.04.1995, p. 5) - *aaccesibiliza* („economia românească nu are posibilitatea [...] să *accesibilizeze* zonele de pădure în care lemnul se degradează”, *ibidem*)] *autoprezidențializare* (RL, 12.09.1996, p. 2) - *ase autoprezidențializa* (*ibidem*); *algoritmizare* (A, 3.03.1999, p. 6) - *a algoritmiza* („N-aș fi acceptat niciodată să *aloritmizez* Ministerul de Interne”, Tele 7 abc, 6.12.1998); *libanizare* (MDTA, p. 80) - *a se libaniza* (A, 29.06.1990, p. 4); *minimizare* (RL, 6.06.1995, p. 4) - *a minimiza* (DN., p. 689); *ruralizare* (A, 22.12.1998, p. 5) - *a ruraliza* (DN., p. 9SI).

În numeroase cazuri, derivatele substantivale în *-re* nu pot fi raportate la verbe atestate, temele lor fiind neverbale (substantivale sau adjectivale): *secretizare* este explicat în DCR. (p. 207) ca provenind din *secret* + *-izare*. În aceeași situație se află derivate din MDTA ca *ambasadorizare*, *cotidianizare*, *finlandizare*, *telefonizare*.

Dintre derivatele care conțin sufixul compus *-(iza)re*, neincluse în dicționare, dar prezente în presa actuală, majoritatea au baze substantivale neologice și sensuri specializate în domeniul politic (*clientelizare* [a unei categorii sociale], A, 4.02.1997, p. 2; *diasporizare* [a unei comunități naționale], A, 28.12.1995, p. 2), tehnic (*enclavizare* [a Văii Jiului prin blocarea căilor de acces], A, 23.01.1999, p. 1; *masterizare* [a unui album muzical], A, 26.03.1998, p. 4; *reșafădizare* [a imobilelor], Ant 1, 16.11.1998), economic (*dolarizare*⁴⁸ [a economiei]; *demonetizare* [a economiei], A, 16.11.1995, p. 5).

De la baze substantivale din limbajul uzual sau vechi și popular, sunt formate: *ceangăizare* [a comunității maghiare din România] (A, 28.12.1995, p. 2); *samarizare* [a armamentului greu pe cai] (A, 26.09.1998, p. 12); *deștântărire*⁴⁹ [„stârpire a fânțarilor”] (A, 8.05.1997, p. 11).

Substantivele la care se atașează sufixul pot fi și compuse prin abreviere, reprezentând nume de formațiuni politice: „Vatra Românească între *peunerizare* și *șipedeserizare*” (A, 30.04.1996, p. 2); în mod similar se explică formația *cederizare* (A, 24.05.1997, p. 3).

Frecvent, sufixul în discuție se combină cu nume proprii de persoane sau cu toponime. Termenii rezultați au, de regulă, conotații peiorative⁵⁰: „De la '*bulgarizare*' la '*ciorbizare*'” (A, 25.02.1998, p. 1); „*Văcăroizarea* guvernului Ciorbea” [cu referire la ritmul lent al reformei] (Tele 7 abc, 19.08.1997). Alți termeni, de același tip, sunt: *cotrocenizare* (RL, 30.11.1992, p. 1); *draculizare* (A, 3.05.1996, p. 2); *californizare* (A, 05.1999, p. 3).

O situație de excepție se înregistrează în cazul termenului *bulgarizare*⁵¹, atestat în presă din 1996 (conform DCR., p. 52) numai cu valori negative: „Ciorbea anunță măsuri foarte dure pentru evitarea *bulgarizării* economiei” (A, 24.12.1996, p. 1). Modificarea realității referențiale (situația economică a țării vecine) a determinat

transformarea conotațiilor negative sau peiorative în unele pozitive: „încetând de a mai fi o gogoriță, '*bulgarizarea*' a dobândit, astfel, un cu totul alt conținut, schimbându-și semnul de la minus la plus...” (A, 24.09.1998, p. 11).

Formații expresive cu caracter livresc rezultă din atașarea sufixului compus *-izare* la numele unor opere literare, firme etc: „*Vara rinocerizării*” (A, 19.08.1998, p. 1) unde derivatul - referitor la violența de limbaj din viața politică - are ca bază titlu metaforic al piesei lui Eugen Ionescu, *Rinocerii*. Evidente conotații peiorative transmit derivatele în *-izare*, create ad-hoc de primarul orașului Iași: „*Avem intenția să stopăm cocacolizarea și mecdonaldizarea* (sic!), pentru că firmele respective aduc deservicii imaginii și patrimoniului istoric al orașului” (A, 6.06.1998, p. 2).

Sufixul *-izare* se poate combina și cu adjective neologice, rezultând derivate substantivale abstracte: *austerizare* [a imaginii parlamentarului român] (A, 12.02.1997, p. 2); *defeudalizare* [a TVR] (A, 11.07.1997, p. 16); *stradalizare*⁵² [a minorilor] (A, 10.11.1998, p. 4).

Sufixul simplu *-re* formează substantive abstracte de la infinitivul unor verbe neologice: *butonare* [a telefoanelor celulare] (A, 24.08.1998, p. 1) < *a butona*⁵³; *obstaculare* [a difuzării unei publicații] (RL, 3.10.1990, p. 1) < *a obstacula* (neînregistrat în dicționare românești).

Același sufix se poate atașa unor baze substantivale sau adjectivale, pentru care nu dispunem de atestări ale verbelor corespunzătoare: *carantinare* [a suspectilor] (A, 16.05.1995, p. 1); *parolare* [a telefoanelor] (A, 24.08.1998, p. 1); *permanentare* [aparului] (TVR., 2.04.1998).

5.3. Sufixele diminutive {-AȘ, -EL, -ICĂ, -IȘOR, -IȚĂ, -ULEȚ, -UȚ} dau naștere în presa actuală la numeroase derivate, reprezentând creații ad-hoc, cu sens predominant depreciativ⁵⁴, ceea ce reprezintă o inovație față de perioada interbelică⁵⁵.

Deși toate sufixele diminutive aparțin fondului vechi și popular (majoritatea fiind moștenite din latină), ele se atașează frecvent unor baze reprezentând împrumuturi recente din franceză (*buticuț*) sau engleză (*blugișori*, *liderași*).

În semnificația derivatelor, semul „mic” (în plan material) coexistă cu trăsături semantice precum „calitate inferioară”, „valoare redusă”, așa cum reiese din contextele următoare: „un *buticuț* de tablă, făcut fără nici un pic de simț estetic” (A, 20.12.1996, p. 3); „*blugișori*, bluzițe de cotton [...], fleacuri din metal strălucitor, de juri că-i aur” (RL, 9.12.1990, p. 2); „*cadouașe* făcute de sponsori - filtre de cafea, *rucsăcei* etc.” (A, 30.12.1998, p. 4); „Romeo Beja și vreo 10 *liderași* de la Sigma Craiova cer eliberarea lui Cozma” (A, 21.06.1999, p. 16); „integrarea României într-un *NĂTUȚ* de consolare” (A, 10.06.1996, p. 1); „Deocamdată a fost înghițit *partidulețul* lui Cervenii și încă o formațiune microscopică” (A, 1.03.1999, p. 2); „niște '*reportaje*' care vin de se leagă de minune cu '*rezumățelele*' anunțate de Dumitru Graur” (RM, 15.01.1993, p. 2); „*slujbuliță* la stat din care se poate trage un ce profit” (A, 6.07.1998, p. 1).

Expresivitatea derivatelor diminutive este accentuată de prezența, în același context, a termenului-bază („*directori* și *directorași*, *inspectori* și *inspectorași*”, A, 28.07.1996, p. 4) sau a unor derivate realizate de la aceeași temă cu sufixe augmentative (*căsuță*, *vilișoară*vs. *căsoi*, *viloi*, K, 26.01.1996, p. 1).

5.4. Sufixe augmentative sunt mai rar întâlnite în presa actuală. Derivate cu caracter peiorativ se formează frecvent cu sufixul -O/⁵⁶ (la plural -oai), moștenit din

latină: „Una peste alta mahalaua [țigănească] e plină ochi de palate, **paiațele**, case, căsoaie, viloaie” (A, 9.08.1997, p. 8).

5.5. Dintre sufixele *moșionale*, cel mai frecvent apare *-IȚĂ*, care formează substantive feminine de la nume de profesii aparținând - prin tradiție - bărbaților⁵⁷. Fiind propriu limbii vorbite, sufixul imprimă derivatului conotații familiare, ușor peiorative: *bărmăniță* (A, 5.10.1998, p. 7); *comisăriță* (A, 6.06.1998, p. 16); *vatmaniță* (A, 19.02.1998, p. 16); *viceprimăriță* (A, 13.07.1998, p. 7).

Tot cu valoare de sufix moșional se întâlnește afixul *-Ă*, atașat exclusiv unor teme neologice, de la care formează derivate proprii limbajului informai: *designeră* (Ant 1, 4.02.1996); *fană* (A, 19.03.1999, p. 8); *filoloagă* (A, 19.09.1997, p. 3); *manechină* (A, 20.10.1998, p. 16).

5.6. Sufixul colectiv *-IME*, moștenit din latină, formează - de la nume de persoane - derivate care denumesc o mulțime sau o colectivitate⁵⁸. Fără a fi foarte productiv, *-ime* creează în presa actuală derivate având conotații familiare și/sau peiorative, ceea ce reprezintă - în opinia noastră - o caracteristică recentă a sufixului respectiv⁵⁹: „*directorimea* cu ifose din ministere” (A, 4.11.1997, p. 1); „*gangsterimea* perfidă asociată cu negustorimea rapace” (RL, 28.02.1996, p. 1); „muzica a devenit zilele trecute o adevărată insulă a '*rokerimii*'” (D, 13.04.1994, p. 6).

6. Din perspectiva *cultivării limbii* - înțeleasă ca acțiune normativă de semnalare, corectare și prevenire a greșelilor - creațiile lexicale nu s-au bucurat de prea multă atenție. S-au pronunțat, totuși, puncte de vedere asupra criteriilor de apreciere a corectitudinii și utilității lor în limbă⁶⁰.

Introducerea unei secțiuni normative într-o cercetare cu caracter descriptiv, cum este cea de față, se justifică, în opinia noastră, prin proliferarea fenomenului și prin conturarea unor tendințe care - în timp - pot avea un impact asupra evoluției limbii. Cu alte cuvinte, nu subscriem la opinia conform căreia *uzul* rămâne unicul criteriu care decide „soarta” unei inovații în limbă⁶¹. Considerăm că, pe lângă responsabilitatea jurnaliștilor pentru creațiile pe care le propun cititorilor, specialiștii (lexicologi, lexicografi) au datoria de a-și exprima și argumenta punctul de vedere privind acceptabilitatea respectivelor derivate.

Abaterile la care ne referim în continuare, înregistrate în presa scrisă și vorbită actuală, afectează precizia, claritatea sau proprietatea comunicării, oferind cititorului sau altor publiciști modele de exprimare cel puțin „discutabile”, dacă nu chiar negative.

Dacă lăsăm deoparte explicațiile de natură obiectivă, ținând de momentul istoric postdecembrist⁶², abaterile se explică printr-o varietate de cauze subiective: căutarea cu orice preț a ineditului și a expresivității, dorința de a-l epata pe cititor, comoditatea sau neglijența în exprimare și, uneori, chiar necunoașterea sensului unor cuvinte-bază ori afixe, asociată cu ignorarea regulilor derivării românești.

6.1. Sub *aspect funcțional*, pot fi considerate *inutile* derivatele care dublează cuvinte (primare sau derivate) deja existente în limbă, fără a aduce un plus de informație semantică sau stilistică.

Se observă că noile formații lexicale, realizate prin analogie, cu ajutorul unor sufixe „la modă” (*-ist*, *-ism*, *-itate*) sunt, de regulă, mai lungi și mai greoaie decât

sinonimele lor⁶³: *radicaliștii* [în loc de *radicalii*] din UDMR au sărit ca arși” (EM 24/1994, p. 5); „Belicoșii *strategiști* [pentru *strategi*] ai CD au scăpat un aspect” (L, 5.07.1994, p. 3); „Noi, medicii, suntem mai *conservatoriști* [în loc de *conservatori*]” (Tele 7 abc, 7.06.1999); „Așadar, nici vorbă de *miopism* [în loc de *miopie*], birocrație sau *idiotism* [în loc de *idioție*] funcționăresc” (A, 9.06.1999, p. 6); „Un om politic trebuie să fie marcat și *deparșivism* [pentru *parșivenie*]” (interviu la Prima TV 16.04.1998); „Statisticile privind rata mare a *analfabetiștilor* [în loc de *analfabeți*]” (documentar M.E.N, în A, 3.03.1998, p. 10).

Dintre formațiile în *-itate*, al căror caracter rebarbativ și prețios, asociat cu semnificații vagi sau chiar obscure a fost semnalat de numeroși lingviști preocupați de cultivarea limbii și de accesibilitatea limbajului publicistic⁶⁴, semnalăm: *exigențialitate* (pentru *exigență*): „A crescut gradul de *exigențialitate* în construcții” (interviu la R Act, 5.02.1999); *penalitate* (pentru *penalizare*) (de altfel, cei doi termeni figurează în același context, ca sinonime perfecte: „o persoană [...] va plăti *penalizări*”, „i se vor calcula *penalități*”, A, 21.06.1999, p. 3); *vamalitate* (pentru *vămuire*): „birouri de fiscalitate, *vamalitate*” (interviu R. Act. 3.09.1996).

Asocierea sinonimelor în același enunț dă naștere unor exprimări pleonastice: „Acest buget, cu toate *severitățile* și cu toate *rigorile* lui este o prioritate” (interviu la R Act, 1.02.1999).

Pot fi socotite, de asemenea, superflue produsele derivării „în cerc”⁶⁵, precum *atrachiozitate*, *evoluțiozitate*, *fastuozitate*, *funcționalitate*, care sunt echivalente cu *atrachie*, *evoluție*, *fast* și *funcție* în contextele de care dispunem: „[Aspiratorul] este superdotat cu multiple accesorii ale căror *funcționalități* le veți descoperi în imaginile care urmează” (Tele 7 abc, 22.06.1999).

6.2. Dacă ne referim la *respectarea regulilor derivării românești* sub aspect semantic, gramatical și stilistic, vom constata că, de regulă, derivatele prost formate se caracterizează, în plan semantic, prin imprecizie, echivoc sau lipsă de transparență: *catifelozitate* (interviu la PRO TV - 20.02.1999); *democrățire* (A, 28.10.1996, p. 1); *fundațiadă* (A, 5.04.1997, p. 3); *reportericism* („Azi”, 5.08.1990, p. 1); *tehnicități* (PRO TV, 29.04.1999); *tranzitionist* (A, 3.07.1999, p. 9); *mobilitist* „muncitor în industria mobilei” (A, 16.05.1998, p. 7); *imunitar* „parlamentar având imunitate” (N, 2.12.1998, p. 1).

Ambiguitatea unora dintre noile formații lexicale se explică prin relațiile de omonimie totală, deci „supărătoare”, în care intră cu termeni mai vechi din limbă: *internist* „ministru de Interne” (A, 9.07.1998, p. 1) (cf. *internist* „medic specialist în boli interne”); *ceaușel* „mic dictator” („Exclusiv Magazin”, 8/1994, p. 3) (cf. *ceaușel* „copil nedorit născut după decretul lui Ceaușescu din 1966”, DCI⁶, p. 60); *romanist* „adept al politicii duse de Petre Roman” (DCR-, p. 203) (cf. *romanist* „specialist în limbi romanice”).

O altă cauză a echivocului noilor derivate este comoditatea jurnaliștilor care, din rațiuni de brevilocvență, creează termeni meniți, în opinia lor, să concentreze expresia. Cităm doar câteva dintre foarte numeroasele exemple de care dispunem: „Nemulțumirea lui Tokes privește *moderatismul* [= atitudinea moderată] lui Marko Bela” (R Act, 29.08.1998); „Tot respectul pentru vârsta și *venerabilitatea* [= caracterul venerabil] lor” (interviu Tele 7 abc, 21.07.1999). Alți termeni din aceeași categorie de abateri sunt: *canalist* [= copil al străzii, adăpostit în canale] (A, 31.05.1997, p. 1); *cațavenciadă* [= tiradă la Cațavencu] (A, 23.03.1999, p. 9); *frontierist* [= tânăr care

a trecut ilegal frontiera] (TVR., 12.08.1998). Numeroase asemenea creații lexicale se întâlnesc în publicistica lui Paul Goma: *nepăsătorisme*, *necinstisme*, *gânditorisme*, *cugetătorisme*, *găinărisme* (C, 11.05.1998, p. 1). Faptul că scrierile respective aparțin unei specii literare (pamfletul), nu justifică, în opinia noastră, asemenea „monstruoziități” lexicale, care pun sub semnul întrebării accesibilitatea stilului publicistic.

6.3. Goana după ineditul expresiv poate duce la apariția „*cultismelor*”⁶ sau a „*neoașismelor*”⁷, ambele categorii putând deveni - mai ales prin utilizarea abuzivă - obstacole în receptarea textului publicistic. Din prima categorie de termeni fac parte *periclitare*, *silențiozitate*, *precaritate*, *capabilitate*, *amorfitate*, iar din a doua, termeni cu rezonanță populară, arhaică, precum *culcușire*, *lătrău*, *rângier*, *parșivitate*, *zgomotoșenie*, *jucăușenie*⁸.

Dintre „cultismele” recente, al căror principal neajuns este imprecizia semantică, semnalăm: *accesibilizare* („Avantajele acestui contract constau în *accesibilizarea* pădurilor din 8 județe românești”, A, 23.11.1995, p. 5); *mobilitate* („MEN a cerut să fie evitată, în orice situație, selectarea pentru burse a acelorași persoane care au mai beneficiat de *mobilități* și care nu au reușit să concretizeze experiența plecărilor anterioare”, A, 29.04.1999, p. 9) *privacitate*, realizat după engl. *privacy* („Dreptul la *privacitate* al persoanei trebuie apărat”, interviu la PRO TV, 9.04.1998).

6.4. Confuziile de tip paronimic, determinate de insuficiența cunoaștere a sensului afixelor reprezintă greșeli relativ frecvente, semnalate în lucrări de cultivarea limbii de Mioara Avram, Theodor Hristea și alții.

Dintre abaterile de acest tip cităm câteva dintre cele mai des întâlnite: *promovabilitate*, în loc de (*grad de*) *promovare* (*LPromovabilitatea* la simularea examenului de capacitate în școlile bucureștene a fost de aproximativ 45 la sută”, A, 14.05.1999, p. 3); *cooperativitate*, în loc de *cooperare* („Au acuzat lipsa de *cooperativitate* a serviciilor secrete”, Prima TV, 24.05.1998); *infracționalitate* pentru *infracțiune* („cei ce pun la cale *infracționalități* de sustrageri de bunuri”, R Act, 9.06.1998); *condiționalitate* pentru *condiție* („*condiționalitățile* impuse de FMI”, A, 31.07.1999, p. 5); *obligativitate* pentru *obligație* („Băncile au *obligativitatea* de a nu percepe taxe”, Ant. 1, 15.04.1998).

7. Soluția pentru evitarea unor asemenea abateri constă într-un efort de sporire a responsabilității și a profesionalismului jurnaliștilor, asociat cu revigorarea acțiunilor de cultivare a limbii, desfășurate în mod conjugat de toți factorii implicați. Din această perspectivă, opiniile exprimate, cu mult timp în urmă, de Al. Philippide își păstrează actualitatea și merită a fi readuse în atenție: „De cultivarea limbii ar trebui să se ocupe orice om care scrie ca să publice. Au însă datoria de a se ocupa de aceasta lingviștii, scriitorii și cadrele didactice. Ar fi de dorit ca toți aceștia să colaboreze în chip strâns și permanent, într-o vigoasă acțiune comună, pentru păstrarea spiritului limbii exercitând un control asupra dezvoltării ei, în sensul de a împiedica orice tendință de stricare a limbii, fie că această stricare provine dintr-o înnoire care nu e necesară, fie că provine dintr-un purism excesiv care oprește limba în loc și o sărăcește.”⁹

Note

¹ „Derivarea cu sufixe (sau sufixarea) este principalul procedeu de formare a cuvintelor în limba română” (Mioara Avram, *Introducere în studiul sufixelor*, în FCLR, III (*Sufixe*), p. 5; vezi, în același sens, Th. Hristea, *Romanian Vocabulary and Etymology*, în *Current Trends in Romanian Linguistics*, în „*Revue Roumaine de Linguistique*”, 1978, nos 1-4, p. 220 („The superiority of derivation over composition lies in the former's systematical and economical nature”).

² Cf. Claude Deșirat, Tristan Horde, *La langue française au XXe siècle*, Bordas, Paris, 1988, p. 163 („La suffixation est, en français, un des moyens privilégiés de renouvellement du lexique”).

³ Cf. Florica Dimitrescu, *Tendențe ale formării cuvintelor în limba română (Cuvinte noi în presa actuală)*, în LL, 1965, voi. 10, p. 245.

⁴ „Most of the suffixes are from Latin or from the Western languages. Consequently, they have a multiple etymology (first and foremost French)” (Th. Hristea, *op. cit.*, p. 219).

⁵ Avem în vedere, îndeosebi, DCR₁ (vezi recenzia noastră în AUBLLR, XLVI, 1997, pp. 87-91) și, în mai mică măsură, MDTA, discutabil sub aspectul criteriilor de selecție și al demersului lexicografic (vezi recenzia noastră, în „*Dimineața*”, 11.02.1993, p. 2); pentru derivatele neliterare, vezi DAEF și DALR.

⁶ Irina Preda, *îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale*, I, în LR, 1992, nr. 9, pp. 483-490; Adriana Stoichițoiu, *Un sufix „la modă”: -ITATE*, în AUBLLR, XXXIX, 1990, pp. 56-58; *Idem*, *Dinamica procedeelelor interne de îmbogățire a vocabularului* în volumul *Comunicările Hyperion*, VIII, Editura Hyperion XXI, București 1999, pp. 137-151; Mioara Avram, *Vocabularul actual al limbii române*, în LLR, 1997, voi. 3, pp. 3-6; Narcisa Forăscu, *Greșeli în lexicul actual*, în LLR, 1992, voi. 2, pp. 3-8.

⁷ Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, pp. 157-190.

⁸ Cf. volumele SMFC, I (1959); III (1962); IV (1967); VI (1972).

⁹ Cf. Andre Goose, *La neologie française aujourd'hui*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975, p. 2: „On notera aussi que Ton prefere souvent le suffixe long (qui est en meme temps le suffixe 'savant') au suffixe court (*-iserk-er*), que les affixes 'abstraits' ont une place considerable (*-ation* 135, *-isme* 61) (p. 11)”. „Il semble bien que l'expression plus abstraite qu'est le substantif l'emporte souvent sur le verbe concret” (*ibidem*).

¹⁰ Vezi Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 211: „Procedeu [derivarea cu sufixe extinsă până la forțarea normelor limbii literare], specific variantei gazetărești, cu rădăcini în necesitatea obiectivă de concentrare a enunțului în dimensiuni reduse, devine frecvent expresia căutării cu orice preț a originalității”.

¹¹ Mioara Avram (*Introducere în studiul sufixelor*, p. 6) distinge între „formațiile integral analizabile, în structura cărora se recunoaște atât sufixul, cât și cuvântul de bază” și „cele semianalizabile, la care se recunoaște numai sufixul prin opoziție cu alte formații sufixate sau compuse cu o temă comună, inexistentă ca un cuvânt independent”.

¹² Vezi Jana Albin, *Sufixe -ism și -ist*, în SMFC, I, p. 124; pentru productivitatea celor două sufixe în franceză, vezi Andre Goose (*La neologie française aujourd'hui*, p. 4), pentru care „-iste est largement en tete”.

¹³ Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.* (pp. 180-184) și Jana Albin, *op. cit.* (p. 130).

¹⁴ Termenul înregistrat de Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 182) a revenit în uz după 1989.

¹⁵ Cf. Jana Albin, *op. cit.*, p. 127.

¹⁶ Cf. I. Iordan, *op. cit.*, p. 184; Zorela Creta, *Sufixe peiorative*, în SMFC, IV p. 192.

¹⁷ Sensul termenului este elucidat de întrebarea retorică din finalul articolului „Ce e mai sfânt și mai sigur decât statul cu fundul în două luntre?”

¹⁸ Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, pp. 161-164; Ecaterina Ionașcu, *Sufixe -arși-aș la numele de agent*, în SMFC, I, pp. 77-78.

¹⁹ Multe dintre derivatele în *-ar* de acest tip, care circulă în presa actuală, sunt consemnate de Ecaterina Ionașcu (*op. cit.*, p. 80). Printre ele se află, de exemplu, *ciubucar* („*Ciubucaripe* post de... comisionari”, A, 13.08.1996, p. 5).

²⁰ Cf. Zorela Creta, *op. cit.*, p. 185.

²¹ Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 158) releva „nuanța ironică, de dispreț, pe care o au majoritatea derivatelor în (*a)giu*”. Același punct de vedere se întâlnește la Zorela Creta (*op. cit.*, p. 187): „în limba română, sufixul are o nuanță depreciativă puternică”.

²² Vezi Zorela Creta, *op. cit.*, p. 184.

²³ *Ibidem*, pp. 178-179; Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 164.

²⁴ Cf. Jana Albin, *op. cit.*, pp. 125-126.

²⁵ Iorgu Iordan (*op. cit.*, pp. 125-126) precizează că sufixul „-ism” ajută la formarea de substantive care exprimă atitudini (politice, științifice, literare etc.) și vremea postbelică a fost prin excelență epoca luării de atitudini, epoca spiritului de partid, a fanatismului de toate speciile”.

²⁶ Termenul *evazionism* apare în DN, (p. 416), cu un sens politizat („tendință reacționară în artă [...]”).

²⁷ După Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 181), „posibilitățile limbii actuale de a crea astfel de cuvinte [derivate în *-ism* și *-ist*] nu cunosc limite”.

²⁸ Pentru „înnobilarea” sensului termenului-bază, în context politic, vezi DCR., p. 119-120.

²⁹ În acest caz, sensul derivatului (peiorativ), acela de „mărfuri turcești diverse și de proastă calitate”, diferă semnificativ de cel consemnat în DEX (p. 981) - „element lexical împrumutat (fără necesitate și fără a fi asimilat) din limba turcă”.

³⁰ Vezi, de exemplu, Iorgu Iordan, *op. cit.*, pp. 184-185; Magdalena Popescu-Marin, *Contribuții la studiul derivării cu sufixe din seria -(t)ate*, în SMFC, VI, pp. 66-68; Adriana Stoichițoiu, *Un sufix „la modă”: -ITATE*, pp. 56-58.

³¹ DN, (p. 799) înregistrează termenul *pauperitate* (considerat livresc), ca împrumut din latina savantă și/sau italiană.

³² DEX (p. 88) înregistrează (cu precizarea „rar”) derivatul *blajinătate*, format cu sufixul *-ătate* (corespondentul moștenit al neologicului *-itate*).

³³ Ca model a putut servi termenul *romanitate*, înregistrat în 1941 la George Călinescu și readus în atenție de acad. Eugen Simion (Ant 1, 23.05.1999): „Pentru George Călinescu, centrul spiritual al *romanității* este în Ardeal”.

³⁴ Cf. Magdalena Popescu-Marin, *op. cit.*, pp. 65-66.

³⁵ Cf. *supra*, pentru fenomenul similar întâlnit în cazul sufixului *-ism*.

³⁶ Referindu-se la derivate precum *bufonadă*, *potemkiniadă*, *ceferiadă*, Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 157) consideră că „tuturora le-a servit ca model *mascaradă*, al cărei sens peiorativ e atât de vizibil”.

³⁷ Marea productivitate a sufixului este ilustrată de abundența derivatelor înregistrate în MDTE (pp. 68-73), provenite din presa anilor 1990-1991: *huliganiadă*, *irodiadă*, *victimiadă*, *complotiadă*, *baston(i)adă*, *mineriadă*, *japoniadă*, *sacoșniadă* (<*sacoșă* + *coșniță*), *deșteptariadă*, *șoferiadă*, *Brucaniadă*, *Vadimiadă*, *Tatuliciadă*, *salamiadă*, *stupidiadă*.

³⁸ Caracterul recent al derivatelor în *-iadă* conotate depreciativ este probat de faptul că sufixul respectiv nu figurează în studiul Zorelei Creta, *Sufixe peiorative*, publicat în 1967.

³⁹ Analogia dintre fenomenele din viața socială și cele economice este evidențiată în următorul context printr-un paralelism menit să „decodeze” metafora din titlu: „Peste națiunea noastră, liberalizarea prețurilor, de la 1 noiembrie, în modul cum a fost concepută nu este altceva decât a da buzna pe stradă cu bățele, o *mineriadă* financiară care să 'rezolve' o Piață a Universității a crizei mâncării” (RL, 13.11.1990, p. 1).

⁴⁰ Cf. Ana Cănarache, *Sufixe -ită, -oză, -om*, SMFC, I, pp. 133-135.

⁴¹ Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 186), referindu-se la derivate precum *bucureștită*, *chiulangită*, *profesorită*, preciza că ele aparțin limbajului familiar, unde „indică stări malade ale spiritului, nu ale corpului”. *-ITĂ* nu figurează printre sufixele peiorative discutate de Zorela Creta (*op. cit.*). Pentru valorile conotative dezvoltate în franceza contemporană de sufixul științific *-ite* (corespondentul rom. *-ită*), cf. Andre Goose (*op. cit.*, p.3).

⁴² Înregistrat în DCR., p. 217.

⁴³ Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 190 (dintre exemplele date, majoritatea nu mai sunt astăzi în uz: *autorlâc*, *a(d)vocatlâc*, *farsorlâc*, *gangsterlâc*, *senatorlâc*).

⁴⁴ Înregistrat de Zorela Creta (*op. cit.*, p. 189) în categoria derivatelor peiorative.

⁴⁵ „Valoarea fundamentală a substantivelor cu formă de infinitiv lung și de supin este aceea abstractă de *nume de acțiune*, de la care derivă și alte valori cu sens mai mult sau mai puțin concretizat, dintre care cea mai frecventă este valoarea de rezultat al acțiunii” (Elena Carabulea și Magdalena Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acțiune prin infinitiv lung și supin*, SMFC, IV, P- 300).

⁴⁶ Dintre derivatele în *-(iza)re* apărute în presă după 1990, MDTA consemnează: *ambasadorizare*, *cotidianizare*, *culpabilizare*, *indigenizare*, *libanizare*, *finlandizare*, *sovietizare*, *telefonizare*, *vesternizare*.

⁴⁷ Cf. Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 197, („Nevoia de concentrare a informației într-un spațiu restrâns, precum și acțiunea funcției conative, în sensul orientării atenției destinatarului [...] determină o frecvență ridicată a substantivelor provenite din infinitivul lung și, mai rar, din supin”).

⁴⁸ Termenul, înregistrat în DCR, (p. 89) cu o atestare din anul 1993, apare glosat în contextul următor: „[...] pentru a preveni migrarea economiilor populației din lei în valută, *așa-numita dolarizare* a economiei” (A, 18.03.1999, p. 1).

⁴⁹ Termenul circulă în paralel cu sinonimul său - format cu sufixul simplu *-re* - *deștântârire* (A, 16.09.1994, p. 1).

⁵⁰ „În general, atunci când se vorbește despre tendințele de generalizare a unei condiții naționale sau regionale (vezi noțiunile de '*finlandizare*', '*balcanizare*' sau '*libanizare*'), referința nu privește pozitivul, avantajul sau calitatea, ci *negativul*, paguba sau defectul [...]” (A. 1.12.1994, p. 2).

⁵¹ Sensul termenului este prezentat în context ca „sinonim al unei situații de totală degringoladă, al cursei vertiginoase spre prăpastie” (A, 24.09.1998, p. 1).

⁵² Întrucât derivatul apare în titlurile unor articole din revista „Protecția socială a copilului” („Prostituție, aurolac, alcool - cauze sau efecte ale *stradalizării* copiilor?”; „*Stradalizarea* minorilor, efect al pauperizării?”), el poate fi considerat ca termen specializat pentru domeniul psiho-pedagogiei și sociologiei.

⁵³ Este vorba despre un verb format în română (<*buton*)\a *bufona* (<fr. *boutonner*) apare în DN₃ (p. 164) cu sensul „a (se) încheia (cu) nasturii; ^ (se) îmbumba”.

⁵⁴ „Accepția depreciativă a diminutivelor pare să fie un fapt recent în limba română, dar bine consolidat” (Zorela Creta, op. cit., p. 182).

⁵⁵ În anii '40, Iorgu Iordan (op. cit., p. 182) aprecia ca foarte redus numărul diminutivelor cu sensuri peiorative.

⁵⁶ Cf. Zorela Creta, op. cit., p. 181.

⁵⁷ O excepție o constituie derivatul *boschetăriță* (A, 27.07.1996, p. 5), de la termenul de argou *boschetar*.

⁵⁸ Vezi Florența Sădeanu, *Sufixe colective în limba română*, în SMFC, III, p. 56.

⁵⁹ În sprijinul acestei aserțiuni vine constatarea că *-ime* nu figurează printre sufixele peiorative analizate de Zorela Creta (op. cit.).

⁶⁰ Vezi Mioara Avram, *Formarea cuvintelor și cultivarea limbii*, în *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, București, 1987, pp. 238-249; Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșală*, Editura Științifică, București, 1972, pp. 195-235; Narcisa Forăscu, *Greșeli în lexicul actual*, pp. 3-8.

⁶¹ Acest principiu pare a fi stat la baza alcătuirii MDTA („Soarta lor [a inovațiilor lexicale] însă, indiferent de ceea ce credem noi, o decide - ca în atâtea alte faze ale dezvoltării unui organism viu, cum este limba - unul dintre factorii determinanți în domeniu, anume *uzul*”, p. 11). De altfel, MDTA include numeroși termeni ambigui, prost formați, pe care autorul nu-i amendează decât rareori: *aluzivitate, celulit, celulist, deșteptariadă, lagherist, pașaportar, vesternizare etc.*

⁶² Pentru Gh. Bulgăr (*Prefața* la MDTA, p. 6-7), „convulsiile comunicării jurnalistice” din presa postdecembristă se explică prin faptul că „mai ales în momentele de schimbare profundă a societății, lexicul și sintagmele noi se impun, modificările survin fără prea multă ezitare ori cumpănire”.

⁶³ Acest aspect este sesizat și ironizat chiar de reprezentanți ai breslei jurnaliștilor („Carevasăzică, jurnalism independent, monitorizare [...], grad de *tendențiozitate (ce amplu sună!* s. ns.), corupție”) (A, 30.05.1995, p. 1).

⁶⁴ Cf. Valeria Guțu-Romalo, op. cit., pp. 196-202; Narcisa Forăscu, op. cit., p. 6.

⁶⁵ „Derivarea în cerc” este definită ca „un tip diferit de abatere de la normele limbii [...] prin care, în urma a două (eventual mai multe) derivări succesive, se creează un cuvânt nou, sinonim cu cuvântul de bază de la care s-a pornit și care e, inevitabil, mai lupt și mai greoi decât acesta” (Valeria Guțu-Romalo, op. cit., p. 32).

⁶⁶ Pentru definirea conceptului, vezi Valeria Guțu-Romalo, op. cit., p. 161.

⁶⁷ Vezi Iorgu Iordan, *Limba literară*, Editura „Scrisul Românesc”, Craiova, 1997, p. 83.

⁶⁸ *Apud* A. Stoichițoiu-Ichim, op. cit., pp. 177.

⁶⁹ *Apud Scriitori români despre limbă și stil*. Antologie, introducere, comentarii, bibliografie, glosar de Gh. Bulgăr, Editura Albatros, București, 1976, p. 323-324.

ABREVIERILE ÎN ROMÂNĂ ACTUALĂ: MODĂ SAU NECESITATE ?

1. Termenul *abreviere* este utilizat în limbajul curent¹, și chiar în terminologia lingvisticii², cu accepția generică de „(pre)-scurtare a unui cuvânt sau grupă de cuvinte”.

La o examinare mai atentă se observă însă că sub titulatura *abrevieri* se grupează fapte lingvistice diverse, pe care ne propunem să le examinăm în cele ce urmează. Ne-am oprit asupra acestui tip de creații lexicale datorită: (a) ponderii QmCQntinuă³ creștere în lexicul actual și (b) contribuției pe care o au la internat românesc (prin preluarea unor modele străine de foTirnârea cu⁴ifitelor)T

Materialul cercetat provine din presa ultimului deceniu și din emisiuni de radio și televiziune difuzate în aceeași perioadă.

O primă versiune sintetică a acestui capitol a fost prezentată sub forma unei comunicări științifice în anul 1995⁵.

2. Cele trei tipuri de abrevieri la care ne vom referi în continuare sunt: *tmnchie*⁶ (cf. fr. *truncation* sau *abregement*), *sigla* și *acmnimuP*. Este de reținut faptul că toate trei sunt semnalate de Iorgu Iordan încă de acum cinci decenii, fiind explicate ca efect al unor influențe străine⁷.

3. *Trunchierea*, desemnată prin sintagma „scurtare a cuvântului”, este explicată de Iorgu Iordan prin influența unor împmmuturi⁸ din franceză (*cinema, metro, meteo, taxi* - devenite în română *cinema, metrou, meteo, taxi*). În opinia autorului citat, „procedul, foarte larg aplicat în limba franceză, nu se potrivește deloc cu sistemul nostru lingvistic. De aceea, nu prinde la noi, iar puținele încercări reușite se datorează, A în realitate, limbii de origine, de unde ne-au venit [...] amputate gata”⁹.

Opinia lui Iordan este însă contmzisă¹⁰ a unor împrumuturi de origine enlpezaTnlnc¹¹ *volei* < *voley-ball*; *living* < *living-room*; *blugi* < *blue-j^ans*) și, mai ales, de amploarea pe care a luat-o procedul în cauză în limba actuală.

Este semnificativă, în acest sens, opinia exprimată de Th. Hristea în finalul unui ^ articol^care delimitează „trunchierile aut^ticeld^ haplogia, derivat în română, împrumutate sau prezente pur și^împlu^ în^alte limbi, trunchierile de tot felul sunt atât de numeroase și de interesante, încât ele ar merita un studiu special (eventual la nivelul lingvisticii generale)”.

Ca argumente pentru extinderea procedurii în româna actuală, semnalăm că, încă din prima ediție a DCR (1982), Florica Dimitrescu înregistrează o serie de adjective provenite din trunchieri, prezente în limbajul presei și în limba vorbită (*disco* < *discotecă*; *M-fi* < *high-fidelity*; *porno* < *pornografie*; *retro* < *retrograd*; *tele* < *televiziune*) sau în aîgouTelevîilor (*prof* < *profesor*; *diriga* < *diriginta*; *mag* < *magnetofon*). Celor din urmă li se pot adăuga termeni familiari, înregistrați ulterior în dicționare, ca *bac* < *bacalaureat* (în DCR.); *cas* < *casetofon*, *mate* < *matematică* (în DAEF). Alte exemple interesante de trunchieri (inclusiv din jargonul medical, precum *micro* < *microradio fotografie*; *sgggfo* < *streptomycină*; *neq* < *neoplasm*; *polio* < *poliomielită*) sunt prezentate de Th. Hristea⁸.

Trunchierea este un procedeu de tip oral; ea se manifestă, cu precădere, în limba vorbită (în varianta populară, colocvială sau în argou)⁹. Trebuie, totuși, precizat că, spre deosebire de franceză și engleză, limbi în care argoul cuprinde numeroși termeni trunchiați în scop criptologic¹⁰, româna este relativ săracă în asemenea elemente lexicale¹¹.

Odată apăruti în limba vorbită, termenii trunchiați pot pătrunde și în varianta scrisă, îndeosebi în stilul publicistic, mai apropiat de registrul colocvial.

În discursul publicistic - ca și în limba vorbită - cauzele trunchierilor sunt: comoditatea vorbitorilor, economia lingvistică, mimetismul, căutarea expresivității și a originalității.

3.1. Ne vom opri, în continuare, asupra unui model foarte productiv în franceza actuală, care câștigă teren și în română, constând în *trunchierea unor compuse formate cu prefixoide*¹². Astfel „decupate”, prefixoidele¹³ funcționează ^ invariabile și, mai rar, ca substantiv¹⁴.

În unele cazuri, Wprefixoid apare, în același articol, ca element de compunere și ca adjectiv („wdeo-pirateria” și „pirateria *video*” - A, 18.11.1993, p. 2).

Data fiind circulația internațională a respectivelor elemente de compunere, nu ne propunem aici să discutăm trunchierile realizate pe teren românesc de cele împrumutate ca atare din limbi străine (franceză și/sau engleză). Majoritatea prefixoidelor la care ne vom referi figurează în franceza actuală, fiind consemnate în PL cu mențiunea „familiar”.

Precizăm că am exclus din lista prezentată în continuare prefixoidele înregistrate ca adjective invariabile în DCR₁ (*meteo*, *mini*, *porno*, *retro* etc).

Audio este consemnat în DN₃ (p. 108) ca element de compunere („referitor la auz”), cu etimologie multiplă (< fr, it, lat.), iar în DCII, (pp. 34-35) numai ca prefixoid inclus în structura unor compuse. Formativul în cauză figurează însă cu valoarea adjectivală în franceză (cf. PL, p. 104) și în engleză (cf. BBC, p. 66), la fel ca în presa românească („în domeniul *audio*, Jean-Paul Cluzel, președintele RFI, a anunțat miercuri o investigație de două milioane franci francezi”, A, 30.09.1998, p. 8). De regulă, *audio* apare asociat prin coordonare cu prefixoidul *video*, ambele având valoare adjectivală: „Politia deține dovezi *audio* și *video* în legătură cu această mineriadă” (Ant 1, 27.01.1999).

Auto, înregistrat în DN₃ (p. 110) ca adjectiv invariabil referitor la transporturi, tracțiune etc. apare în titulatura unor magazine („Aato-moto-velo-sport”) sau în contexte din presă precum „chestionare *auto*” [pentru școala de șoferi], „conducători *auto*” sau într-un titlu ca „La TIBCO '98, vizitatorii își pot verifica acuitatea vizuală și cunoștințele *auto*” (A, 26.05.1998, p. 9).

Etno, prefixoid cu etimologie multiplă (< fr, it, gr.) și sensul „referitor la popor, la rasă” (cf. DN₃, p. 413), este utilizat cu valoare adjectivală pentru desemnarea unor genuri artistice de inspirație folclorică („*efr'o-jazz*”, A, 10.04.1999, p. 3; „*etao-pop*”, RAct, 7.04.1998); „primul festival internațional 'Eco-*etao-Folk Film*” (A, 4.09.1999, p. 3).

Prefixoidele cu etimologie multiplă (< fr, gr.), *macro* („foarte mare”, cf. DN₃, p. 643) și *micro* („microscopic, mic”, cf. DN₃, p. 680), preluate de presă din limbajul economic (cf. *macro-lmicrostabilizare*), apar cu statut de adjective invariabile: „Schimbările din ultima perioadă, la nivel *macro*, *mezo*¹⁵ și *micro*, vizând accelerarea reformei [...], au pus IMM-urile în situația de a se confrunta cu probleme deosebit de dificile” (A, 22.11.1997, p. 5). Prefixoidele respective sunt atestate - cu valoare de elemente de compunere sau de adjective - și în contexte având caracter peiorativ, cum este titlul de editorial „Macropolitica și viața *micro*” (A, 30.11.1995, p. 1). În cuprinsul aceluiași articol, ghilimelele sau utilizarea cratimei subliniază conotațiile ironice: „Dacă la nivelul '*macro*', ocupanților Palatului Victoria le place să discute, lucrurile sunt prezentate în roz, m/cro-viața de zi cu zi a celor mai mulți români a dat bătaie de cap milioanei de familii” (*ibidem*).

Melo a fost „decupat” din împrumuturi de origine franceză și/sau italiană precum *melodramă*, *melodramatic* (cf. DN₃, p. 668), fiind utilizat, în presă, cu valoare substantivală: „Construite la fel de tensionat, personajele interpretate de D.P. și de L.B. au fost mai bine controlate (de interpreți, de regie), astfel încât au evitat alunecarea în *melo*” (A, 7.11.1998, p. 7). Reținem că forma trunchiată este atestată în franceză, ca substantiv și adjectiv, cu mențiunea „familiar” (cf. PL, p. 645).

Tele (< fr, gr.), înregistrat în DCR₁ (p. 229) ca abreviere pentru *televiziune* (dar fără a se preciza valoarea morfologică) și în PL (p. 993) ca substantiv (cu marca „familiar”) este utilizat izolat ca adjectiv invariabil („Transmisii *tele* gratuite de la Mondiale”, A, 25.11.1997, p. 13) sau ca substantiv (în denumirea canalului „*Tele 7 abc*” și a unora dintre emisiunile sale („Actualitatea *Tele 7*”, „Reporter *Tele 7*”, „Gala *Tele 7*”). Mult mai frecvent, prefixoidul este prezent în compuse care denumesc emisiuni TV (dintre cele recente, menționăm „*7e/e* divertisment” și „*7e/e*-Eurobingo show”).

Vice (< fr, it, lat.), prezent în DN₃ (p. 1142) numai ca element de compunere cu sensul „adjunct”, „subordonat imediat”, este frecvent utilizat în contexte de presă având caracter informai, cu valoarea substantivală pe care a dobândit-o în limba vorbită: „RelniuriândTa neutralitate, N. Văcăroiu ar putea deveni al 16-lea *vice* al PDSR” (A, 26.04.1996, p. 2); „Mii de scuze, d-le acad, *vice* preș, membru Mihai Drăgănescu” (A, 4.03.1998, p. 4). În ultimul exemplu, Tnt¹⁶ de asocierea celor două forme trunchiate, purtătoare de conotații familiar-ireverei¹⁷ îopirTiniT sfârșit, termenul în discuție revine obsesiv (ca prefixoid și ca subst¹⁸Hv) într-un text satiric, intitulat *Vicepoem* (A, 6.08.1994, p. 6): „Când PDSR-ul însuși vreo paișpe *viei* posedă / Când rotația devine în CD. scumpă monedă / Când pentru o *viceleafă* minerii-s în ceasul morții / Un *vicepoem* exprimă nu un moft, ci voia sorții. [...] La putere ești - nu ești, e greu să fii pururi *vice*, / Orice om, o dată-n viață, vrea ca șef să se implice”.

Video, prefixoid cu etimologie multiplă (< engl, fr, it.) este înregistrat în DCRg (p. 245) ca adjectiv invariabil („în legătură cu sistemele de transmitere vizuală, cu televiziunea”) și ca substantiv (cu sensul „videocasetofon”, în limba vorbită). În presa actuală, el apare frecvent cu valorile menționate, dar și cu unele secundare, realizate prin extensie semantică. De exemplu, substantivul *video* este utilizat cu

sensul „vizionare de casete video” în titlul „Ieri, lotul Țigareta IP a avut program de video” (A, 25.06.1998, p. 16). În alte cazuri, sensul termenului apare vag, el putând fi numai dedus din context: *Video-ul* a avut un rol imens în prăbușirea sistemului [comunist]. Fenomenul *video* a arătat încă o dată incompetența celor de la putere [...]. Și apoi a căpătat așa o amploare că nu l-au mai putut controla. Erau prea multe *videO'Uri* [...]” (A, 10.06.1995, p. 3). Primele două apariții actualizează sensul „sistem de transmitere vizuală”, iar ultima sensul „aparat de redare a videocasetelor”. Într-o exprimare mai puțin îngrijită, substantivul *video* este utilizat în locul termenului compus *videocasetă*: „La 11 septembrie, Camera Reprezentanților a SUA hotărâse publicarea celor 445 de pagini al raportului [...], însoțite de mărturia președintelui în fața Marelui Juriu, înregistrată/*? *video* în august” (A, 5.10.1998, p. 7).

3.2. Trunchierea poate afecta și cuvintele neanalizabile.

Antitero (< adj. *antiterorist* „care protejează în cazul unui atac de terorism”, cf. DCR, p. 30) apare, de regulă, ca adjectiv invariabil: „Pentru a preveni blocarea aeroportului, ieri, la Otopeni, au fost trimise trupe *antitero* și de jandarmi” (A, 5.06.1997, p. 1). Mai rar, el poate deveni - prin conversiune - substantiv: „Jandarmii și *antitero* i-au scos pe sus pe trupeții lui Dan Iosif din Palatul Victoria” (A, 3.08.1998, p. 1).

Bac (< subst. *bacalaureat*) figurează în DCI, (p. 41) ca formă care circulă „în limba vorbită, în special”. Termenul - preluat de presă din argoul elevilor - poate fi explicat ca împrumut din franceză (unde forma trunchiată, considerată „familiară”, este înregistrată în PL, p. 116) sau ca o creație internă după model francez. Prin intermediul interviurilor cu elevi și cadre didactice (care au adoptat forma trunchiată din comoditate și solidaritate cu discipolii lor), *bac* a pătruns mai întâi în presa audio-vizuală și, ulterior, și în cea scrisă¹⁴, unde îl găsim în titlul unei rubrici de știri: „*Bac* '93-noutăți” (CR, 19.02.1993, p. 8).

În context politic, forma trunchiată dezvoltă un sens figurat („examen de maturitate”) prezent în următoarele exemple: „Revizuirea Constituției - *bac-ul* politicienilor” (A, 4.07.1998, p. 1); „Considerând că au promovat *bac-ul* sesiunii extraordinare, deputații au plecat în vacanță” (A, 10.07.1998, p. 2).

Info (< adj. *informațional*) este înregistrat în DCRg (p. 130) în compusul *info-război* („război informațional”), calchiat după engleză și/sau franceză. În presa actuală, forma trunchiată este frecvent întâlnită, cu valoare substantivală, în titulatura unor rubrici de știri: *Info* bursier” (A, 16.09.1997, p. 7); *Info* economic” (RAct, 24.06.1994). *Info* pop” (PRTV, 1998, nr. 43, p. 8), „TVR/n/b” (PTy 1999, nr. 13, p. 8) și *Info* Magazin” *Qbid.*, p. 28) reprezintă denumiri de emisiuni sau rubrici TV.

Parti (< adj. *particular*) este utilizat ca substantiv cu referire la universitățile particulare: „Cei de la *parti* pot face a doua specializare la Stat” (A, 30.07.1999, p. 12).

Prof (< subst. *profesor*), inclus în DALR (p. 159) și în DAEF (p. 208) ca termen din argoul elevilor, figurează - ca termen familiar - și în franceză (cf. PL, p. 825). În presă, termenul trunchiat apare în texte cu caracter informai sau ironic: „Deosebirea dintre *un prof* care dă meditații și *un prof* care trăiește din leafă se vede în frigider și, mai ales, în bibliotecă” (A, 31.10.1998, p. 7).

Promo (< adj. *promoțional*) apare frecvent ca substantiv, cu sensul „anunț/ clip publicitar”: „Invitația noastră *dinpromo-ul* emisiunii rămâne valabilă” (Ant 1, 11.04.1999); „*Promo* pentru Casa umbrelor” (PRTV, 1990, nr. 16, p. 20). Forma trunchiată, purtând indicația „familiar”, este înregistrată și în franceza actuală (cf. PL, p. 828).

Secu este inclus în DCR, (p. 206) ca substantiv, cu sensurile „1. securist; 2. Securitatea”, însoțite de precizarea „folosit numai oral înainte de 1989”. Forma trunchiată figurează, de asemenea, cu ambele sensuri în DAEF (p. 232). Atestarea din DCI¹⁵ provine din presa anului 1996, dar termenul a început să fie utilizat în scris încă din 1990, cu o conotație familiar-ironică evidentă în următorul context, bazat pe un joc de cuvinte: „Astăzi este lăsat *secu-lui*. Dumnezeu să ne ajute ca toți cei de la „*Secu*” să fie lăsați la vatră” (RL, 25.02.1990, p. 1).

Forma trunchiată continuă să fie utilizată și în prezent: „Ministrul UDMR Baranyi a recunoscut că a semnat, dar nu și că a turnat la '*Secu*'” (A, 18.06.1998, p. 16).

f 4. Acronimele și siglele reprezintă compuse realizate prin abreviere din grupuri slnd¹⁶etice mai mult sau mai puțin stabile. În primul caz sunt reținute silabe (sau fragmente) irjji¹⁷lale¹⁸ compun o sintagmă; în cel de-araai¹⁹BETSunt sele²⁰Tale²¹ sihtactica²²e baza²³. În afara acestor tipuri principale, există și compuse prin abreviere care combină cele două procedee, asociind inițiale cu fragmente de cuvinte și/sau cuvinte întregi.

Atât acronimele, cât și siglele sunt creații ale limbii scrise, putând fi - eventual - preluate și în vorbire. Din această cauză ele sunt considerate creații de tip cult (în opoziție cu trun²⁴iere²⁵care este im²⁶).

Productivitatea crescândă a acronimelor și siglelor confirmă observația conform căreia, deși româna este genealogic o limbă de tip d e r²⁷ i v²⁸ se constată o înmulțire a num²⁹juicmpuse³⁰ i w³¹ ales în §³² i³³ E ! M³⁴ această tendință, româna se apropie de limba fraace³⁵ZEJ³⁶SS³⁷ al cărei model îl urmează în câmpul creației lexicale, fără a fi excluse și alte influențe străine (rusă, engleză, gemiană).

Cea mai veche formație românească realizată prin abreviere este acronimul³⁸ ^^^ (asociație culturală transilvăneană, înființată în anul 1861); spre sfârșitul secolului trecut, au apărut și primele compuse tip siglă (*C.F.R.*, *CEC.*)³⁹. Productivitatea compunerii prin abreviere a continuat să crească în perioada interbelică, și mai ales după al doilea război mondial, fiind explicată de Iorgu Jordan prin influențele franceză și rusă⁴⁰.

Domeniile predilecte de apariție a noilor creații lexicale au fost încă de la început (și au rămas până astăzi) limbajul comercial⁴¹, cel politic și cel a⁴²^ninișLaliv⁴³.

I De altfel, în cunoscutul său roman de ficțiune politică „lăș\ George Orwell dovedea o remarcabilă intuiție lingvistică, introducând în vocabularul limbii inventate⁴⁴ e⁴⁵ i⁴⁶ ^ ^ Ș⁴⁷ ^ ^ ^ t K⁴⁸) cuvinte compuse de tipul acronimelor (*thinkpol* „poliția gândirii”; *mlnWrue* „ministerul adevărului”; *minipax* „ministerul păcii”), create după I modele tipice pentru limbajul politic totalitar ca *Gestapo* și *Komintern*⁴⁹.

După 1989, deși în română nu au apărut tipuri noi de abrevieri, procedeele în discuție au cunoscut o extindere spectaculoasă explicabilă atât prin „presiunea” unor modele străine, cu circulație internațională, cât și prin necesități obiective⁵⁰.

4.1. Acronimele (considerate în sens larg, incluzând și abrevierile de tip mixt) reprezintă în română (ca și în franceză⁵¹) o modalitate de compoziție alogenă.

Majoritatea acronimelor actuale provin din abrevierea unor grupuri sintactice formate, de regulă, dintr-un determinat și unul sau mai mulți determinanți. Este important de reținut că nu există reguli stricte pentru formarea acronimelor, nici în privința dimensiunii segmentelor componente, nici în ceea ce privește topica

lor. Principalele criterii avute în vedere sunt ca formația respectivă să aibă, a priori, punct de vedere fonetic, grafic și morfologic, aspectul unui cuvânt de sine stătător, să poartă în sine o ușurință și să fie egimonică. Din păcate, criteriul transparența a fost neglijat, ceea ce reduce simțitor eficiența procedurii²⁴.

Spreosebire de perioada anterioară anului 1989, când acronimele erau - așa cum rezultă din DCR, - atât nume proprii (*CEPECA, INCREST, OLTCIT, ROMLUX*), cât și substantive comune (*dero, duroflex, frucadă, frucola, relontex, salvamar, salvamont, sintonie, sticloplast, stipler, textin*), acronimele create în limba actuală - prezente și în presă - reprezintă exclusiv nume proprii de regii autonome, societăți comerciale, firme, agenții etc.

Un aspect caracteristic pentru structura acronimelor este topica liberă a determinantului, care poate fi postpus sau antepus, astfel încât să rezulte o structură fonetică acceptabilă în limba română.

În cazul sintagmelor formate dintr-un substantiv însoțit de un adjectiv se poate păstra topica firească în limba română (determinat + determinant): „*Mefin* [*< mecanică fină*] Sinaia”; „*Alro* [*< aluminiu românesc*] Slatina”; „*Asirom* [*< asigurare românească*], „*Puhlirom* [*< publicitate românească*]; „*Optimed* [*< optică medicală*].

Mult mai numeroase sunt însă în limba actuală acronimele cu topică inversă (determinant-determinat). Pentru perioada care a urmat celui de-al doilea război mondial, acest tip de abrevieri a fost explicat prin influența limbii ruse [vezi modele ca *Sovrompetrol, Sovromlemn*]²⁵; în prezent, modelul este cel oferit de limba engleză (uneori, prin intermediul francezei - vezi *Romtelecom*, format după Francelecpin)²⁶. Dintr-o serie foarte bogată de asemenea compuse semnificative, *Romexpo, Romtehnchim, Rompres, Romlabor, MultipalstProdSRL, MinimodImpex SRL, Mecaprest Internațional SRL*.

O situație similară se constată în cazul toponimelor cu funcție de determinant care pot fi postpuse (*Alor* „Alumina Oradea”; *Siderca* „Combinatul Siderurgic Călărași”; *Pînspr* „Mobilier din material plastic Oradea”) sau antepuse (*Severnav* „Șantierul Naval Tumu-Severin”; *Doic/m Craiova* „Îngrășămintă chimice Dolj”; *Tomistex* „Textile Tomis”).

Caracterul convențional al acronimelor și libertatea de combinare a elementelor pot fi demonstrate prin existența unor formații sinonime care diferă numai prin ordinea componentelor („*ComcerealAxad*”/„*Cefealcom* Timiș” A, 26.03.1999, p. 1).

În cazul sintagmelor care conțin mai mulți determinanți de tip prepozițional, componentele compusului respectă topica sursei (cu omiterea elementelor de referință): *td* „Compania Națională de Electricitate”; *FORPROONU* „Fabrîca de Protecție a ONU”; *tșOOSAR* „Institutul Național pentru Studii de Opinie și Marketing”; *UNITER* „Uniunea Teatrală din România”.

Aspectele fonetice, ortografice și morfologice ale utilizării acronimelor prezintă numeroase similitudini cu cele constatate în cazul siglelor (vezi *infra*).

4.2. Între compusele prin abreviere, ponderea cea mai însemnată revine siglelor, situația actuală din română fiind comparabilă cu cea din franceză?²⁷ —

Examinarea unui singur număr din cotidianul „Adevărul” (29.04.1999) pune în evidență amploarea fenomenului prin prezența a numeroase sigle, românești și străine, aparținând celor mai diferite domenii:

a) *nume proprii* care desemnează:

- formațiuni politice: *ApR, CDR, PD, PDSR, PNL, PNȚCD,*

(p. 2);

- organizații sindicale: *C/VSL/?-Frăția, BNS* („Blocul Național „Federația Sindicală Solidaritatea Șoferilor”²⁸) (p. 3);

- organisme administrative și guvernamentale naționale

Telecomunicații București”) (p. 3), *FPS* (p. 5), *IMI* („Institutul de Informatică”) (p.6), *MMPS* (p. 8), *MEN* (p. 9), *BCCOC* „Brigada Crimei Organizate și Corupție”), *IGP* („Inspectoratul General al SRI, SIE „Serviciul de Informații Externe”), *CSAT* („Consiliul Suprem al Țării”) (p. 16);

- organisme internaționale: *CE* (Consiliul Europei) (p. 3), *M*

(„Comitetul Internațional al Crucii Roșii”) (p. 12);

- agenții, societăți, asociații: *ANAT* („Asociația Națională Turism”), *FPT* („Federația Patronală din Turism”) (p. 3), *SNP* („Societatea a Petrolului”) (p. 7);

- bănci: *EA7?* (p. 5), *BRD* (p. 6), *BA* „Banca Agricolă” (p. 16)

- agenții de presă străine: franceză (*AFP*, p. 12), spaniolă (*M77*), (p.16);

- organisme sportive internaționale: *FIFA, UEFA, ETTU* („Union de Tennis de Masă”);

b) *nume comune* din terminologia:

- administrativ-juridică: *OG* („Ordonanță Guvernamentală de Urgență Guvernamentală”) (p. 5), *CLM* („Consiliul Local Municipal”)

- economică: *TVA* (p. 1), *MM* („întreprinderi mici și mijlocii”) (p. 6), *AGA, CA, PIB*, (p. 16);

- tehnică: *PC* (p. 6), *BGL* („bombă cu ghidaj laser”) (p. 12)

În limba actuală, extinderea procedurii se explică, în principiu, prin modelele anglo-americane, susținută și de prezența în română a termenilor împrumutați din engleză²⁹.

Formate din literele inițiale ale unui grup sintactic mai mult sau mai puțin mare, siglele își justifică existența prin funcția lor denominativă și prin economia pe care o realizează³⁰. Datorită acestor caracteristici, ele sunt frecvent utilizate în limbaje specializate și în stilul publicistic³¹.

Sigle proprii unor grupuri socio-profesionale devin cunoscute prin intermediul presei. De pildă, DCR, înregistrează - pe baza presei - sigle din terminologia științifică (*ADN, AET, AET, AET*), din terminologia tehnică (*CD, PC, PFL, p.n.a., p.v.c, TAB, OZN, UFO*). Alte sigle din terminologia medicală (*HTA* „hipertensiune arterială”, A, 20.04.1999, p. 16), „[aparatură] de rezonanță magnetică nucleară”; *MRF* „microradiografie”, A, 19.04.1999, p. 16), celei juridic-administrative (*M/P* „[rezoluție de urmărire penală]”, A, 9.04.1999, p. 16) sau celei economic-financiare (*WSD* „dolar SUA”, *DM* „marca germană”, *GBP* „lira sterlină”, *FRF* „lira italiană”, A, 28.04.1999, p. 7).

Eficiența abrevierilor și, implicit, perspectiva impunerii lor în limbajul de mai mulți factori: frecvența grupului sintactic, ușurința de transcriere, posibilitatea acestuia de a fi rostit cu ușurință

Deși cele mai multe dintre observațiile care urmează sunt valabile pentru toate compusele din abrevieri, ne vom concentra aici atenția asupra siglelor, în virtutea frecvenței, a diversității și a importanței lor în limba actuală.

4.2.1. În plan practic, apariția unor noi sigle se justifică prin economia de spațiu tipografic numai în cazul grupurilor sintactice care se bucură, într-o anumită perioadă, de o circulație semnificativă.

Inițial, sigla apare în context împreună cu sursa ei, de care se poate detașa ulterior, când devine suficient de cunoscută: „Agenția de Valorificare a Activelor Bancare (AVAB) a fost autorizată ieri de executiv să preia active supuse valorificării de la Baneorex SA.” (A, 9.04.1999, p. 15).

↳* Criteriul eficienței este însă contrazis de prezența, în paginile ziarelor, a numeroase sigle cu caracter strict „ocazional”, a căror existență se reduce, adesea, la spațiul unui singur articol. În această categorie se înscriu atât sigle străine (/CF^>, „Forța pentru Pace în Kosovo”, A, 7.05.1999, p. 13; ETTU „Uniunea Europeană de Tenis de Masă”, A, 29.04.1999, p. 11), cât și creații românești (ONPHR „Organizația Națională a Persoanelor cu Handicap din România”, A, 4.05.1999, p. 9; OPRIMP „Organizația Patronală de Ramură a Industriei de Morărit și Panificație”, A, 4.05.1999, p. 8).

4.2.2. Transparența semantică a siglei depinde de posibilitatea receptorului român de a reconstitui grupul sintactic abreviat, ceea ce se întâmplă, de regulă, cu siglele create în română sau calchiate.

În cazul siglelor împrumutate ca atare, ale căror formații de bază nu sunt analizabile în limba română, perceperea sensului se realizează în mod global, la nivelul compusului (într-o manieră similară cu cea prin care sunt „învățate” cuvintele împrumutate din alte limbi). În aceste condiții, sigla devine autonomă de sursa ei, indicând referentul în mod direct, și nu prin intermediul formației de bază³².

Ca exemple, în acest sens, pot fi invocate împrumuturi mai vechi din engleză, cu circulație internațională (505, OK, KO, NATO, UNICEF, FBI, CIA) sau unele mai noi (CD, CV, DJ, PC, VIP, USD), cu al căror sens cititorii s-au familiarizat în timp, astfel încât prezentarea în context a formației-sursă devine superfluă: „SOS-ul primit de pe nava 'Căciulata'” (A, 3.05.1999, p. 1); „OK-ul Oficiului Concurenței” (A, 8.03.1999, p. 5); „VIP-urile de ieri” (A, 1.08.1997, p. 1).

Din punctul de vedere al cititorului român, eficiența abrevierilor este discutabilă în situațiile relativ frecvente japresa actuală, când sigla străină (în exemplele noastre, de origine englezească) este asociată, în context, cu o sintagmă românească provenită din traducerea formației-sursă: UNHCR „Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați” (A, 31.03.1999, p. 1); PSAL „Programul de ajustare structurală a sectorului privat” (A, 29.03.1999, p. 1); FYROM „Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei” (A, 19.04.1999, p. 12).

4.3. Trecerea abrevierilor din limba scrisă în varianta orală depinde de dimensiunile compusului și de ușurința cu care acesta se poate pronunța.³³

Siglele românești din presă au dimensiuni cuprinse între două elemente (CA „Consiliu de Administrație”; GF „Garda Financiară”; HG „Hotărâre de Guvern”; MI „Ministerul de Interne”) și cinci (CNEAA „Consiliul Național de Evaluare și Acreditare Academică”; SNCFR „Societatea Națională a Căilor Ferate Române”; IRSOP „Institutul Român de Sondare a Opiniei Publice”). În cazuri de excepție, se întâlnesc și sigle formate din șapte inițiale, al căror uz este limitat la varianta scrisă a limbajului

administrativ (CNIPMMR „Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii”, A, 11.05.1999, p. 12).

Cele mai numeroase sunt siglele formate din trei elemente (AGA, FPS, IMM, SRL, TVA) sau patru (LADO, MMPS, PDSR, UDMR). Acestea rămân, în continuare, fel ca în anii '60, cele mai apte de a fi preluate în limba vorbită.³⁴

În marea majoritate a cazurilor, în componența siglelor sunt reținute numai inițialele cuvintelor cu autonomie semantică, fiind lăsate deoparte elementele de relație. Cu titlu de excepție, din rațiuni de eufonie, siglele pot include și inițiale provenite de la prepoziții: ApR „Alianțapen/ra România”; CNASCO „Consiliul Național de Acțiune împotriva Crimei Organizate”; MSF „Medicinssans Frontieres”.

4.4. Siglele din categoria numelor proprii reprezintă compuse cu caracter instanțial (efemer)³⁵, apărând și dispărând o dată cu referentul lor.

Dintre siglele ieșite din uz datorită unor factori extralingvistici pot fi citate, primul rând, cele provenite din numele unor state (RDG, RFG, URSS), formații politice (PCR, UTC, FSN, PAC) sau instituții (ICRAL, ICAB, IDEB, ONT) dispărute.

Caracterul convențional al siglelor este evidențiat de câteva fapte:

- utilizarea - în același articol - a două sigle sinonime (una străină și una românească) pentru același referent: UCK și AEK „Armata de Eliberare din Kosovo” (A, 19.04.1999, p. 12); OLP și OEP „Organizația pentru Eliberarea Palestinei” (A, 29.04.1999, p. 13);

- paralelismul între o siglă străină și o expresie sinonimă românească: NATO și „Alianța Nord-Atlantică”; UCK și „armata separatiștilor albanezi” (A, 15.05.1999, p. 8);

- omonimia (rezolvabilă în context) între sigle cu referenți diferiți: „Săptămâna redusă de lucru” însemna înainte de 1989 „săptămâna redusă de lucru”, iar astăzi „societate de răspundere limitată”; CE desemnează atât Consiliul European, cât și Campionatul European (de Fotbal); USD trimite la Uniunea Social-Democrată, dar reprezintă și abrevierea internațională pentru moneda americană.

Modificarea, sub anumite aspecte, a referentului determină schimbarea parțială a unor sigle consacrate. Astfel, ITB a devenit, după 1989, RATB, iar CFR a fost înlocuit prin SNCFR.

5. Din punct de vedere morfologic, compusele prin abreviere sunt utilizate, în principal, ca substantive și, mai rar, ca adjective invariabile. Ca substantive comune, ele prezintă categoriile specifice numelui românesc (gen, număr, caz). Fac excepție, fiind întotdeauna invariabile, siglele consacrate pe plan internațional pentru diverse valute: „Medaliați și aur la Jocurile Olimpice din 2000 vor primi 15.000 USD” (A, 26.03.1999, p. 16).

5.1. În stabilirea genului compuselor din inițiale, româna procedează diferit față de franceză³⁶, unde primul cuvânt al sursei dă genul siglei („la TVA” și „la CC” pentru că substantivele *taxe* și *centrale* sunt feminine în franceză). Chiar în cazul siglelor împrumutate din engleză, genul se stabilește prin raportare la substantivul corespunzător din franceză: „le FBI” (pentru că fr. *bureau* este masculin).

În româna actuală, această modalitate de stabilire a genului este rar întâlnită: „CD”? [*Convenția Democrată din România*]-devorată și din stânga, și din dreapta (A, 31.03.1999, p. 1); floulCA [*Consiliul de Administrație*] a făcut deja [...] demersuri necesare înregistrării juridice” (A, 30.03.1999, p. 6).

De regulă, româna stabilește genul compusului după finala siglei, ignorând genul primului substantiv din sintagma-sursă: *CAP-ul* [*Cooperativa Agricolă de Producție*] (A, 16.06.1990, p. 3); *LPF-ul* [*Liga Profesionistă de Fotbal*]; *TVR-ul* [*Televiziunea Română*] (*PTV*, nr. 18/1999, p. 2); *OEP-ul* [*Organizația pentru Eliberarea Palestinei*] (A, 19.05.1999, p. 13).

În marea lor majoritate, siglele care circulă în limba actuală sunt asimilate neutruului, indiferent de origine: creații interne (/MM, SRL), calcuri (*OZN*, *ONG*) sau împrumuturi (*VIP*, *PC*). Chiar sigle cu finală feminină sunt tratate ca substantive neutre: „*TVA-ul* a fost rambursat [...]” (A, 5.05.1999, p. 15).

Există însă și o serie de excepții:

- sigle împrumutate, al căror gen se fixează prin raportare la traducerea românească a sursei sau la un echivalent al acesteia: *UCK* „[*Armata de Eliberare din Kosovo*] este încă *activă*” (A, 9.04.1999, p. 5); „*Pune un CD* [*compact disc*] în calculator” (A, 29.03.1999, p. 5); „*NATO* nu este *obligată* să asigure garanții de securitate României” (A, 28.04.1999, p. 16) - unde genul feminin atribuit siglei se explică prin sinonimia acesteia cu sintagma, frecvent utilizată, *plianta* Nord-Atlantică”;

- sigle create în română, cărora li se stabilește genul în funcție de criteriul formal sau după primul substantiv al sursei: „*un HG* [*Hotărâre de Guvern*] *salvator*”] „*o HG pregătită* în mare taină” (A, 28.04.1999, p. 3).

5.2. Odată stabilit genul, siglele respective pot fi articulate ca orice substantiv: „*H.G.-ul* adoptat la 25 martie” (A, 29.03.1999, p. 3); „*TVA-ul* pentru transportul rutier de marfă” (A, 28.04.1999, p. 6); „*un MIG-29* - doborât de *un F-16*” (A, 5.05.1999, p. 15).

În mod similar se comportă acronimele: *RENEL-ul*, *RADET-ul* (D, 9.12.1995, p. 1).

Și sub aspectul declinării, siglele se comportă asemeni substantivelor neutre: „cooptarea de voluntari din rândul *ONG-urilor* [„organizații non-guvernamentale”] de resort” (A, 19.05.1999, p. 3); „atribuțiile *ADP-urilor* [„Administrația Domeniului Public”] de sector” (A, 10.04.1999, p. 2).

5.3. Întrucât majoritatea siglelor se încadrează la genul neutru, cea mai frecventă desinență de plural este *-uri*: „șoferii de *TIR-uri* străine” (A, 17.04.1999, p. 10); „participarea în AGA și *CA-uri*” (A, 9.04.1999, p. 1).

În mod paradoxal, deoarece compusul desemnează persoane, aceeași desinență se atașază anglicismului *VIP* [„very important person”], utilizat în română numai la plural: „*VIP-uri* din lumea afacerilor” (A, 14.03.1994, p. 1); „De 1 Decembrie, *VIP-urile* au ocolit Alba Iulia” (A, 4.12.1995, p. 4)³⁷.

Într-un context de tip oral, o siglă „mixtă” (formată dintr-o literă și un număr), desemnând un tip de bombardier, este asimilată sub aspect flexionar compuselor substantivale, atribuindu-se genul neutru (prin analogie, probabil, cu hiperonimul său, substantivul *avion*): „Iar țării acesteia încep să-i facă rău până la greață discursurile de întâmpinare *aB52-urilor*” (A, 9.04.1999, p. 1).

5.4. *Acordul determinantilor* se realizează în funcție de genul atribuit siglei: „cimitirul *VIP-urilor comuniste*” (A, 17.10.1996, p. 7); „Casa de Economii și Consemnațiuni, *binecunoscutul CEC*” (A, 19.04.1999, p. 7). Aceeași siglă-nume propriu poate fi însoțită de determinanți cu genuri diferite. Astfel, în cazul siglei

împrumutate din engleză *NATO*, se întâlnește acordul la feminin prin raportare la substantivele „organizație” sau „alianță” („*NATO* nu este *obligată* să asigure garanții de securitate României”, A, 28.04.1999, p. 16)), dar și acordul la masculin/neutru dacă se ia în considerare substantivul „tratată”, prezent în sintagme-sursă („Cum poate fi *NATOsigur* că nu e posibilă acum o soluție negociată?”, A, 1.04.1999, p. 1).

5.5. Tendința de păstrare nealterată a formei compuselor determină apariția în presă a numeroase construcții de tip apozitiv, în care sigla poate fi asimilată adjectivelor invariabile. În această categorie se înscriu sigle românești și străine folosite ca epitete, pentru a indica proveniența, apartenența sau profesia³⁸: „specialiști *FPS*” (A, 20.10.1998, p. 9); „șeful/*CP*; membrii *CSAT*” (A, 16.11.1998, p. 1); „guvern *CDR-PDSR-UDMR*” (A, 22.03.1999, p. 2); „vilele *VIP*” (A, 16.06.1997, p. 1); „ofițeri *NATO*”; „rachetele *NATO*” (A, 11.04.1999, p. 1).

6. Compusele din inițiale pot constitui baze pentru *crearea de cuvinte noi prin derivare sau compunere*.

6.1. Ca și în franceză³⁹, cele mai frecvente derivate substantivale sunt *numele de agent* formate cu sufixul *-ist*, care pot funcționa și ca adjective⁴⁰.

Categoria foarte bogată a numelor de agent este ilustrată de derivatele din următoarele contexte: „Mai mult de jumătate din *PD-iști* au alte opțiuni pentru Cotroceni” (A, 3.04.1999, p. 2); „*Pedeseriștilor* e dor de Radu Vasile” (A, 4.05.1999, p. 2); „Piața Unirii - împânzită de polițiști, jandarmi, *sepepiști* și antitero” (A, 8.05.1999, p. 2); „*oengiști* bursieri” (A, 9.04.1999, p. 1); „*Jepes/Ștf/agamani* fruntași” (A, 30.03.1999, p. 1); „comercianți cu autorizații *desereliști*” (A, 21.05.1999, p. 6).

Dintre derivatele adjectivale în *-ist*, semnalăm câteva: „oficiosul *penetecestid* 'Dreptatea'” („*Azi*”, 19.04.1990, p. 1); „liderul *pedeserist*” (A, 22.04.1999, p. 2); „propunerea *UDMR-istă*” (A, 9.04.1999, p. 2). Alte derivate adjectivale, având ca bază sigle sau acronime, se întâlnesc în următoarele sintagme conotate ironic: „conștiință *icralieră*” (A, 2.09.1997, p. 1); „războiul *renelo-radetian*” (A, 5.12.1995, p. 3).

Prin atașarea sufixului verbal *-iza* la baza de tip siglă, se obțin derivate verbale care, la rândul lor, dau naștere cu ajutorul sufixului *-re* la derivate substantivale abstracte: „După ce a *pedeserizat* secțiile de votare, Prefectura măsluiește și contestația de la BEM” (A, 23.10.1996, p. 1); „comandamentul politic, anume acela de a *PNȚCD-iza* învățământul românesc” (A, 3.03.1998, p. 10); „dacă *cederizarea* Ministerului de Externe va fi mai puternică decât *pedeserizarea* [...]” (RL, 15.11.1996, p. 12).

6.2. În mai mică măsură, româna - spre deosebire de franceză⁴¹ - admite și *prefixarea* unor compuse din inițiale. Cel mai frecvent întâlnit este prefixul *anti-*: „atitudine *anti-NATO*” (A, 23.04.1999, p. 2); „*zvastici anti-SUA*” (A, 28.04.1999, p. 16); „programul *anti-tbc*” (A, 28.05.1998, p. 1). Alte exemple de sigle prefixate apar în următoarele contexte: „opțiune *apro-jWO*” (A, 23.04.1999, p. 2); „strategianon-AMTO” (A, 2.07.1998, p. 1); *juper-VIP-uri* din lumea show-biz-ului” (A, 11.04.1999, p. 4).

6.3. Categoria restrânsă a *derivatei parasintetice* poate fi ilustrată prin exemple precum *antiugeserism* [de la *UGSR* „Uniunea Generală a Sindicatelor din România”] („*Azi*”, 6.07.1990, p. 1); *neugeserist* (RL, 20.06.1990, p. 2); *dekaghebizare* [de la sigla serviciului secret rus *KGB*] (A, 24.07.1997, p. 1).

6.4. Din combinarea siglelor cu *sufixoide*, rezultă compuse cu nuanță ironică sau peiorativă, dintre care, cel mai frecvent atestat în presa actuală este *agaman* „membru în AGA [Asociația Generală a Acționarilor]”: „*JiGA-manii* societăților falimentare - plătiți din banii societăților cu profit” (A, 27.02.1996, p. 8); „Noi oportunități pentru foștii *agamani*” (A, 9.04.1999, p. 6).

O situație similară se întâlnește în cazul compusului *NATomania*: „Vara asta se poartă NATO [...]. Frenezia i-a apucat și pe oamenii politici ai zilei, nu numai pe cei de rând, atingându-se câteodată accente hilare ale acestei *NATomanii*” (A, 15.05.1997, p. 2).

7. Dovada caracterului recent al compuselor prin abreviere și a integrării lor incomplete în sistemul limbii este *tratamentul inconsecvent* m plan fonetic, ortografic și morfologic.

7.1. *Rostirea abrevierilor* recente se realizează, în continuare, în manierele consacrate⁴².

Abrevierile formate dintr-o succesiune de consoane se rostesc silabic (conform normelor de pronunțare a literelor alfabetului), siglele respective fiind accentuate pe ultima silabă (*SNCFR*, *PDSR*, *PNȚCD*, *FPS*). Siglele din această categorie care se răspândesc în limba vorbită încep să fie ortografiate conform rostirii: „Câteva *sereleuri* au pus mâna pe Camera de Comerț și Industrie Cluj” (A, 4.05.1999, p. 8).

Se pronunță literal siglele în care vocalele și consoanele sunt astfel ordonate încât compusul să poată fi citit ca un cuvânt obișnuit (*AGA*, *ARAS*, *AVAB*, *IRSOP*, *LADO*, *MEN*). Unele sigle din această categorie beneficiază de două modalități de rostire (literală și silabică). Este cazul compusului *CSAT* („Consiliul Suprem pentru Apărarea Țării”), rostit [csat] sau [cesate] (pentru ultima pronunțare, dispunem de atestări de la Ant 1, 5.05.1999 și Tele 7 abc, 6.05.1999).

Intr-o modalitate mixtă, care le asociază pe primele două, se rostesc sigle precum *CNA* („Consiliul Național al Audiovizualului”), *IMM*, *RATB*, *SRI*, *UDMR*.

În cazul siglelor împrumutate din engleză, coexistă două modalități de pronunțare - conform fonetismului românesc și/sau celui din limba de origine.

Cele pătrunse în uzul comun se pronunță ca în română (*SOS*, *NATO*, *UNESCO*, *WC*, *VIP*)⁴³. Și-au păstrat fonetismul original, în primul rând, siglele cu caracter specializat, utilizate de cunoscători ai limbii engleze (*CD*, *DJ*, *LP*, *PC*). În unele cazuri, cele două tipuri de rostiri coexistă: *CIA* (rostit [cia] sau [siaiei]), fB/(rostit [febei] sau [efbiai]), *SF* (rostit [sefe] sau [esef]), *CV* (rostit [ceve] sau [sivi]). De regulă, la radio și la televiziune se conservă pronunția englezească autentică sau măcar una apropiată.

7.2. *In plan grafic*, inconsecvențele sunt de mai multe tipuri:

- Aceeși siglă - nume comun - apare ortografiată cu majuscule sau cu minuscule, uneori chiar în același text sau în aceeași publicație: *TIR-ul și un tir* (A, 14.04.1999, p. 8); „prezentator *TV*” și „premieră to” (PTV nr. 20/1999, p. 31,4); *un CV* (PTV 20/1999, p. 3) și *OM*// (A, 21.04.1999, p. 16).

- Deși normele ortografice prevăd separarea majusculilor din componența siglelor prin punct, în presa actuală se observă o tendință puternică de eliminare a acestui semn ortografic, atât în cazul creațiilor românești, cât și al numelor împrumutate: *f>NȚCD* și *PNL* s-ar bate cu *PRM*, *ApR* și *PD*, dar ar fi strivite în lupta cu *PDSR*” (A, 14.04.1999, p. 2); *SIDA*, *HIV*(C, 18.07.1995, p. 3), *KGB* (RL, 9.01.1990, p. 6).

Relativ frecvent se întâlnesc însă ortografiile oscilante, pe aceeași pagină de ziar (*M.E.N.* și *MEN*, A, 5.05.1999, p. 8; *I.M.L.*, „*Institutul de management și Informatică*” și *IMI*, *ibidem*, p. 6) sau în același text: *M.L.* și *MI* (A, 29.04.1999, p. 16).

- Scrierea derivatelor și a compuselor, având ca bază sigle, se realizează, într-o primă etapă, cu majuscule, sufixul fiind atașat prin cratimă; ulterior, când sigla se impune în uz, ea este scrisă conform rostirii, iar sufixul se alipește direct. Inconsecvențele se întâlnesc însă frecvent: *PD-ist* (A, 3.04.1999, p. 2) și *pedist* (A, 20.04.1999, p. 2); *SPP-iști* și *sepepiști* (A, 8.05.1999, p. 2); „primarii *CDR-iști*” (A, 23.04.1999, p. 2) și „cheia *cederistă*” (A, 28.04.1999, p. 1). În sfera compunerii, oscilații de scriere apar frecvent în cazul termenului *AGA-man* (A, 20.04.1999, p. 2) / *agaman* (A, 19.04.1999, p. 6).

7.3. În domeniul morfologiei, inconsecvențele se întâlnesc în formarea pluralului și în declinare.

Astfel, o siglă poate apărea însoțită de marca pluralului sau ca substantiv invariabil în cadrul aceluiași articol: „1 *SRSL-uri*”; „*S43SRL* înmatriculate” (A, 29.04.1999, p. 6).

În mod similar, un acronim sau o siglă poate primi desinențe cazuale sau poate fi tratat(ă) ca invariabil(ă) sub aspect flexionar⁴⁴: „scădere a *PIB-ului I a PIB*” (A, 14.04.1999, p. 6); „*imaginea Petromului*” (A, 9.04.1999, p. 4); „*privatizarea Petrom*” (A, 24.03.1999, p. 6).

8. Sub aspectul integrării în context a compuselor prin abreviere, abaterile se întâlnesc mai ales în domeniul flexiunii. Genitive prost formate („activitatea *lui Sidex*”, A, 27.05.1999, p. 6; „suporteri *UTA-ei*”, A, 4.05.1999, p. 13), absența mărcilor flexionare acolo unde ar fi fost necesare („*MMLi* se acordă din oficiu 30% la grila de punctaj”, A, 7.05.1999, p. 5) sunt exemple în acest sens.

Construcțiile pleonastice accidentale în presă - precum „Clubul FC Argeș” (A, 4.05.1999, p. 13), „COMTIM Timișoara” (A, 26.03.1999, p. 1) sau „regia” de electricitate *RENEL*” (RL, 16.02.1996, p. 4) - se explică prin caracterul convențional al abrevierilor, care conduce la utilizarea lor mecanică⁴⁵.

*

9. Sub aspect stilistic, transpunerea în scris a unor sigle conform pronunțării se asociază, în context cu prezența unor conotații familiare, ironice sau peiorative: „Dacă s-ar publica mâine un *hașgeu* care să abroge Constituția, nu s-ar prinde nici naiba, atât de îmbârligate le facăștia” (A, 5.05.1999, p. 9); „*SC LukOil* a fost ‘țepuită’ cu 13,3 miliarde lei de *un sereleu* constănțean” (A, 17.02.1999, p. 16).

Exploatând caracterul convențional al siglelor, ziaristii propun noi decodări, având conotații ironice, ale unor sigle consacrate. După modelul „*PCR* = pile, cunoștințe, relații” („Dreptatea”, 21.08.1990, p. 3), pentru *PDSR*/? se propun - în articole având conținut critic, demascator - decodări „politizate”: „*PDSR* = ‘Partidul Directorilor Șantajati și Rechițiționați’” (A, 31.10.1995, p. 2); „Partidul Delapidatorilor Săraci din România” (A, 29.03.1996, p. 1). Uneori, presa preia sigle cunoscute, cu decodările lor din limba vorbită, utilizându-le cu intenții stilistice: „Asemeni recruților, parlamentarii își calculează *A.M.R.-ul* (au mai rămas) zilelor până la (e)liberarea din post” (A, 27.03.1996, p. 1).

10. Funcționalitatea abrevierilor este apreciată diferit din perspectiva obiectivelor urmărite în procesul de comunicare de către specialiști, gazetari și lingviști.

Productivitatea în continuă creștere a compunerii prin abreviere și tendința de răspândire a unora dintre formațiile de acest tip în limbajul literar standard (prin intermediul mass-media) ilustrează capacitatea limbii române de a adopta și dezvolta în mod specific un procedeu internațional de formare a cuvintelor.

Cu alte cuvinte, în limba actuală, abrevierile reprezintă un tip de compuse „la modă”, a căror necesitate nu mai trebuie argumentată. Rămâne ca lucrările normative și cele lexicografice să le acorde locul cuvenit.

Note

¹ *abreviere* - faptul de a abrevia; prescurtare; abreviație; (concr.) cuvânt, titlu etc. abreviat" (DN₃, p. 15).

² *abreviere* - acțiunea de prescurtare, în scris sau în vorbire, a unui cuvânt sau a unui titlu prin litera inițială sau printr-un grup de litere, în vederea ușurării lecturii sau a vorbirii; rezultatul acestei acțiuni" (Gh. Constantinescu-Dobridor, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, Editura Albatros, București, 1980, p. 14).

³ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Abrevierile în româna actuală: modă sau necesitate?*, în volumul *Comunicările „Hyperion”*, 5, Editura Hyperion XXI, București, 1996, pp. 203-210.

⁴ Terminologia este preluată din lingvistica franceză (cf. Louis-Jean Calvet, *Les sigles*, R.U.F., Paris, 1980, p. 7; Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Librairie Larousse, Paris, 1975, pp. 245-247 și urm.).

⁵ Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Editura Socec, București, 1947, pp. 248-250.

⁶ *Ibidem*, p. 248.

⁷ *Trunchierea cuvintelor și fenomenele înrudite*, în LLR, 1997, voi. 1, pp. 13-17.

• ⁸ **7ibidem*, pp. 14-16 *passim*.

⁹ O situație similară este semnalată în franceza actuală de Pierre Guiraud, *Uargot*, R.U.F., Paris, 1966, p. 76.

¹⁰ Vezi, de exemplu, pentru franceză: ^ („afacere”); *diame* („diamante”); *clande* („clandestin”); *occase* („ocazie”); *spe* („special”) (*apud* Pierre Guiraud, *Largot*); pentru engleză: *Afro* („negru african”); *bike* („bicicletă”); *biz* („afacere”); *morph* („morfină”); *pro/770* („reclamă”); *uag* („vagabond”) (*apud* Ștefan Nimara, *Dicționar de argou englez-român*, Editura PACO, București, 1993).

¹¹ Vezi, în acest volum, capitolul *Redescoperirea argoului*.

¹² Cf. Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, p. 271.

¹³ Nu a fost luat în discuție, deoarece reprezintă unica atestare de care dispunem.

¹⁴ Th. Hristea (op. cit., p. 16) consideră forma bac nerecomandabilă din cauza omonimiei supărătoare pe care o poate genera.

¹⁵ Cf. Louis-Jean Calvet, op. cit., p. 7. Este interesant de menționat că, prin extensie semantică, termenul *siglă* este folosit în presă și în limbajul politic pentru a desemna însemnul grafic al unei formațiuni politice (compus din grafeme, cuvinte și ideograme simbolice) pentru care, în mod adecvat, ar trebui utilizată abrevierea *logo* (< *logotype*) (cf. Claude Peyrouet, *Style éthérique*, Editions Nathan, Paris, 1994, p. 38).

¹⁶ Cf. Iorgu Iordan, op. cit., pp. 226-227; Florica Dimitrescu, *Tendințe ale formării cuvintelor în limba română (Cuvinte noi în presa actuală)*, în LL, 1965, voi. 10, p. 245; Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, *Compunerea*, în FCLR, voi. I, p. 237,240.

¹⁷ Pentru istoricul procedurii în română, vezi Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, op. cit., p. 164 și Mioara Avram, *Abrevieri din actualitate*, în LLR, 1995, voi. 1, pp. 3-4.

¹⁸ Op. cit., p. 249.

¹⁹ Iorgu Iordan, (op. cit., p. 249) considera abrevierile drept „produse lingvistice 'comerciale', create din nevoia de a economisi timp și bani”.

²⁰ După Halina Mirska, toate compusele prin abreviere recente aparțin „limbii oficiale” și se datorează influenței ruse: *UTM, UFDR, ARLUS, ADAS, Centrofarm, Plafar* (*Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFCR, voi. I, p. 172-173). Acest punct de vedere a fost amendat de Mioara Avram (op. cit., p. 4) care precizează că, inclusiv în perioada 1945-1965, pe lângă modelele rusești dominante, au existat și influențe din limbi de circulație internațională (franceză, engleză, germană, italiană, latină).

²¹ *Apud* Louis-Jean Calvet, op. cit., p. 245.

²² „Considerat de mulți o 'plagă a secolului', acest fenomen [abrevierile] este un rău necesar, justificat prin economia de timp și de spațiu grafic care se obține și care e atât de prețioasă în secolul vitezei. Desigur, răspândirea lui depășește sfera necesității obiective, ajungând să fie o adevărată modă, dar tot internațională” (Mioara Avram, op. cit., p. 4)

²³ Cf. Louis Guilbert, op. cit., p. 245.

²⁴ Ca exemple de acronime „netransparente”, selectăm din „Ghidul Pagini Aurii 1998-1999” denumiri de societăți comerciale: *IntforSA, InspecSA, AdmetSA Galați, Lafin ImpexSRL, Romproelterm SA, ConcelexS.RL., Rofrexim Grup SRL* etc.

²⁵ Cf. Iorgu Iordan, op. cit., p. 251.

²⁶ Influența modelelor străine se manifestă, în afara topicii inverse a elementelor, și prin prezența - în structura acronimelor și a compuselor de tip mixt - a unor cuvinte sau fragmente de cuvinte englezești, ortografiate etimologic: *BankCoop, Agenția AMPress, Romguard, Romenvirotec, Tricowool S.A., Comat Best SRL* etc.

²⁷ După Louis-Jean Calvet (op. cit., p. 17), dată fiind amploarea fără precedent pe care o cunoaște procedeu în franceza actuală, se poate vorbi de o adevărată „revoluție lexicală”; un punct de vedere similar se întâlnește la Louis Guilbert (op. cit., p. 277).

²⁸ Am indicat formația sintactică-sursă numai pentru siglele mai puțin cunoscute (datorită caracterului lor recent sau frecvenței reduse).

²⁹ DCR, înregistrează, din categoria siglelor, atât nume proprii (*FBI, NASA, NATO, UNICEF*), cât și substantive comune (*CD, CD-Rom, CV, ETI, HIV, LP, LSD, PC, p.v.c UFO, VIP*).

³⁰ „Le sigle résulte du double souci d'obtenir une réduction graphique et phonétique de la séquence syntaxique estimée trop longue pour être facilement utilisable dans la communication, et de maintenir la relation syntaxique entre les éléments par la référence à chaque composant constitutif de l'ensemble” (Louis Guilbert, op. cit., p. 275).

³¹ Louis-Jean Calvet (op. cit., p. 30) desemnează cele două categorii de abrevieri prin sintagmele „sigles de groupes” și „sigles de tous”.

³² Cf. Louis Guilbert (op. cit., p. 276) și Louis-Jean Calvet (op. cit., p. 78). Al doilea autor menționat semnalează „aproximările semantice” prin care, pentru vorbitorul

francez, *FBI* este decodat prin „police americaine”, iar *LSD* prin „sorte de drogue, poison” (p. 86).

³³ „Les organismes qui ont eu à se donner un nom ont été, des lors, guidés par le souci d'adopter une combinaison syntaxique entre les constituants aptes à fournir un sigle pronongable en un mot, d'éviter la rencontre de lettres difficilement transposables en syllabes et d'introduire, en particulier, des voyelles qui facilitent la transition de la graphie à un ensemble syllabique” (Louis Guilbert, op. cit., p. 275).

³⁴ Cf. Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, op. cit., p. 159; o situație similară este semnalată în franceza actuală de Louis-Jean Calvet (op. cit., p. 49).

³⁵ „Caracterul efemer al abrevierilor (siglelor) legate de astfel de nume proprii, mobilitatea sau instabilitatea lor sunt trăsături care s-au manifestat - și au fost remarcate - și în trecut, dar ele pot fi considerate definitorii pentru actuala 'epocă de tranziție'” (Mioara Avram, op. cit., p. 3).

³⁶ Cf. Louis-Jean Calvet, op. cit., p. 97.

³⁷ Dispunem de numai două atestări ale unei variante de plural masculin (în contexte având coloratură ironică): „VIP-ii din loja oficială, puși la patru ace și sobri” (A, 24.09.1993, p. 4).

³⁸ Pentru descrierea fenomenului similar din franceza contemporană, vezi Louis-Jean Calvet, op. cit., p. 100.

³⁹ Cf. Louis Guilbert, op. cit., p. 276.

⁴⁰ Fenomenul este semnalat de Iorgu Iordan (op. cit., p. 251), care dă ca exemple *ceferist, petetist, setebist*.

⁴¹ Cf. Louis-Jean Calvet, op. cit., p. 104.

⁴² Cf. Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, op. cit., pp. 157-158.

⁴³ Aceeași situație se înregistrează în franceza actuală (cf. Louis Guilbert, op. cit., p. 276).[^]

⁴⁴ În opinia lui Louis-Jean Calvet (op. cit., pp. 100-101), absența flexiunii este o dovadă a integrării incomplete a siglelor în sistemul lexical.

⁴⁵ Cf. Mioara Avram, op. cit., p. 4.

NOI ASPECTE ALE DINAMICII SENS ÎN PRESA POSTDECEMBRISTĂ

1. Între procedeele interne de îmbogățire a lexicului, mutate și desemnate generic prin sintagma *dinamica sensului* - ocupă o poziție înaltă în evoluția limbii actuale. Inovațiile de acest tip se plasează la nivelul semnificatului, fără a afecta forma. Ele sunt mai dificil de sesizat la nivelul vorbitorilor nespecialiști și în număr relativ mare de utilizări improprie în raport cu referentul și/sau contextul.

Creșterea ponderii acestui procedeu a fost semnalată și investită în studii consacrate (în totalitate sau parțial) evoluțiilor semantice în presa postdecembristă.¹

O imagine - desigur, incompletă - asupra acestui proces în limbajul actual este oferită de dicționare ale limbii actuale, care consemnează evoluțiile în limba literară, dar și din sfera limbajelor neconvenționale.²

2. Obiectivul urmărit aici este stabilirea principalelor coordonate în care evoluează sensurile, așa cum reies ele din presa scrisă și vorbită a ultimului deceniu.

Ca o observație de ordin general, se constată că majoritatea mutațiilor semantice care ne vom referi în continuare figurează printre procedeele de îmbogățire a limbii franceze actuale³, ceea ce confirmă tendința de internaționalizare a vocabularului românesc contemporan. Într-o gazetărească, această similitudine de procedee este semnalată în reportaje pariziene: „Să nu credeți că numai noi jucăm poarca la Canapele la radio sau pe la televizor cu frumoasa noastră limbă. Cupa Mondială pus în gura francezilor verbul *a gestioner*, toată lumea îl folosește în mod gestioner. Gestionerizează goluri, eforturi, clipe de extaz, momente grele, pregătire mai câte, încât îți vine să crezi că ai în față o națiune de gestionari [sic].”

Verificarea statutului de „noutate semantică” s-a realizat prin consultarea corpusului de cuvinte înregistrate în DEX, DN₃ și DCR₃. Am recurs la termenul considerat de unii cercetători⁴ ca insuficient de riguros -, deoarece nu există o delimitare exactă între noutățile de sens „reale” și cele „aparente”. Am urmărit în mod sistematic eventualele lor atestări anterioare în limbajul literar, altfel, presupunând că asemenea atestări ar fi existat, ignorând că dicționarii lexicografi se datorează, desigur, circulației reduse, ne semnificative a respectivelor sensuri.

Dintre valorile semantice neînregistrate în dicționarele menționate, au fost reținute cele caracterizate prin *frecvență*, *circulație* și *stabilitate*. Sensurile cu un număr redus de atestări, creațiile ad-hoc sau „curiozitățile” semantice nu au fost menționate decât dacă ilustrează tendințe cu caracter general.

De regulă, dacă nu se impuneau reconsiderări, am evitat repunerea în discuție a sensurilor semnalate anterior în propriile lucrări⁶ sau în studii ale altor cercetători (menționate *infra*, în nota 1).

3. Dată fiind complexitatea evoluțiilor semantice, prezentarea dinamicii actuale a acestui nivel al limbii presupune mai multe unghiuri, complementare, de abordare: etimologic, referențial, stilistico-funcțional și semantic-contextual.

3.1. Sub aspect etimologic, noile sensuri se explică nu numai prin evoluții interne, ci și prin împrumut de sens (*calc semantic*)⁷.

Deși este frecvent invocat în DCR, pentru a elucida modul de apariție a unor noi sensuri, calcul semantic a fost, de regulă, neglijat în lucrările consacrate dinamicii lexicului actual.

Pentru a diferenția calcurile semantice de împrumuturile lexicale, am recurs la cele două criterii propuse de Theodor Hristea pentru recunoașterea calcului semantic: caracterul bi- sau polisemantic al cuvântului străin luat ca model și existența a cel puțin un sens comun între cuvântul străin calchiat și cel românesc care își adaugă un nou sens⁸.

3.2. Din punct de vedere referențial (al domeniului în care apar și circulă), majoritatea noilor semnificații (atât denotative, cât și conotative) se concentrează în domeniile politic⁹, social, economic și administrativ, adică în acele zone ale vocabularului dominate înainte de 1989 de așa-numitul „limbaj de lemn” și supuse, ulterior, unui proces de înnoire terminologică accentuată.

Prin comparație, este interesant de observat că într-o analiză realizată pe baza materialului oferit de prima ediție a DCR (1982), domeniile care înregistrau cele mai numeroase mutații de sens erau mult mai diversificate și se situau, în general, în afara sferei politicului (circulație, arte, comerț, tehnică, învățământ, biologie, comunicații telefonice, sport, vestimentație etc.)¹⁰.

Există în presa actuală și sensuri care nu pot fi cantonate într-un singur domeniu referențial. De exemplu, adjectivul *gri*, înregistrat în DEX și DN, exclusiv cu sens cromatic („cenușiu”) apare frecvent în presă cu valori abstracte, figurate. Astfel, în context economic, sintagma „piațgr” desemnează eufemistic o zonă de operațiuni financiare nereglementată din punct de vedere legislativ și, în consecință, propice pentru afaceri ilegale: „Grosul operațiunilor (circa 80 la sută) se efectuează pe o altă parte a pieței, care nu e nici legală, nici ilegală; nici albă, nici neagră. De unde și numele de piața *gri*” (A, 24.12.1993, p. 1). Nu excludem posibilitatea ca noul sens să fie un calc semantic după engleză (cf. sintagma „grey area”, în BBC, p. 492). În context politic, *gri* este utilizat cu sensul „nelitru, neafiliat”: „în 'zonagri\ aflată între NATO și spațiul CSI, a început deja bătălia pentru recâștigarea sferelor de influență” (A, 5.11.1997, p. 1). În domeniul juridic-administrativ (al regimului vizelor), *gri* apare cu sensul „provizoriu”: „Pentru început, se va încerca trecerea României pe o 'listă *gri*', în sensul eliminării vizelor pentru pașapoartele diplomatice și de serviciu” (A, 11.01.1997, p. 12).

Un alt adjectiv cromatic *-negru* - este utilizat în domeniul economic cu sensul „ilicite, ilegal” (cf. sintagma „piața neagră”), iar în context politic cu sensul „fascist”, așa cum *roșu* s-a impus cu sensul „comunist”: „După scrutinul din Italia: cămășile *negre*, un rău mai mic decât cămășile *roșii*?” (A, 31.03.1994, p. 5).

3.3. Din punct de vedere stilistico-funcțional, marea majoritate a cuvintelor care au dezvoltat sensuri noi în mass-media actuală este reprezentată de *neologisme*. Între acestea, o poziție privilegiată revine termenilor *specializați* care, prin intermediul presei, pătrund în alte terminologii decât cele cărora le aparțin prin definiție și, ulterior, în limbajul literar standard. Fenomenul se înscrie în procesul mai amplu de „permeabilizare” a granițelor dintre variantele funcționale ale limbii.¹¹

Modificările („deviațiile”¹²) semantice suferite de cuvintele preluate în mass-media din terminologii au drept rezultat „determinologizarea” termenilor respectivi, realizată, de regulă, prin lărgirea semnificației și apariția de sensuri figurate.

4. Dacă raportăm tipologia schimbărilor semantice întâlnite în presa ultimului deceniu la clasificarea propusă de Louis Guilbert în funcție de natura creativității lexicale, vom constata că în română, ca și în franceză, „*neologia denominativă*” (motivată de nevoia de a desemna un referent nou) este mai slab reprezentată decât „*neologia stilistică*” (subordonată funcției expresive)¹³.

4.1. *geologia denominativă* se manifestă în presa actuală sub trei forme: extinderi semantice, restrângeri ale sensului, calc semantic. Noile sensuri, de tip denotativ, se justifică - în grade diferite - prin funcția comunicativă a discursului publicistic.

4.1.1. *Extinderile de sens* - înregistrate de neologisme, în general, și de termenii specializați, îndeosebi, au loc în urma schimbării domeniului de referință. În plan paradigmatic, noile sensuri presupun păstrarea „nucleului semantic” și neglijarea unor seme periferice din definiția de dicționar; în plan sintagmatic, sunt înlăturate restricții contextual-stilistice asociate sensului inițial, ceea ce lărgeste considerabil gama combinațiilor admisibile.

Frecvent, extinderile de sens afectează verbe neologice, împrumutate din franceză ca termeni specializați, monosemantici (*a debuta*, *a demara*, *a derula*, *a obtura*, *a penetra*, *a stopa*). Noile sensuri, înregistrate în majoritate în DCR, sunt prezente în presa actuală cu o frecvență extrem de ridicată, amenințând să elimine din uz sinonimele din fondul principal lexical ale verbelor respective.

De pildă, verbul *a începe* a fost aproape complet înlăturat din limbajul mass-media prin utilizarea abuzivă a cvasisinonimelor sale *a debuta* și *a demara*. Împrumutat inițial din franceză cu sensul „a-și face debutul pe scenă, într-o activitate etc; a începe cariera într-o profesiune artistică, literară etc.” (DN, p. 302), verbul *a debuta* a cunoscut o impresionantă extindere a sensului și a compatibilităților contextuale, în plan semantic, sunt neglijate restricțiile referențiale privitoare la domeniul artistic¹⁴, iar în plan contextual este anulată condiția existenței unui subiect / +uman/, ceea ce conduce la enunțuri de genul „Emisiunea *va debuta* printr-o intrare festivă a invitaților într-un cadru de primăvară” (A, 6.03.1999, p. 4). În explicarea acestei extinderi semantice ar trebui luată în considerare și o posibilă influență a limbii franceze, unde verbul *debuter* (intransitiv) este atestat cu sensul „commencer, en parlant d'une chose, d'une action” (PL, p. 308).

Prezentăm, în continuare, o listă de cuvinte care circulă în presa actuală cu sensuri extinse, neînregistrate în dicționare.

Algoritm (termen utilizat în matematică și în logică) figurează în DN₃ (p. 47) cu sensul „ansamblu de reguli și operatori pentru efectuarea unui sistem de operații într-o ordine dată în vederea rezolvării unor probleme de un anumit tip”.

Termenul a fost preluat în limbajul politic¹⁵, unde s-a impus rapid (în absența altui termen monosemantic) pentru a desemna „sistemul de împărțire a funcțiilor de conducere în cadrul unei coaliții, proporțional cu ponderea fiecărui partid participant”: „Una dintre ultimele redute rămase necucerite de coaliția la putere, Curtea de Conturi, este pe cale să intre în hora negocierilor politice pe bază de *algoritm*” (A, 17.02.1999, p. 5); „Curtea de Conturi va intra 'sub *algoritm*' până pe 15 martie” (A, 3.03.1999, p. 6). Extinderea de sens se constată și în cazul adjectivului („politică *algoritmica*”, A, 24.02.1999, p. 7) și al substantivului, derivat abstract al unui presupus verb* *a algoritmiza*: „'Algoritmizarea' ultimei instituții încă neatinsă de acest microb, Curtea de Conturi, este pe punctul de a deveni oficială” (A, 3.03.1999, p. 6).

Asanare, consemnat frecvent în presa postdecembristă cu sensul (inițial metaforic, ulterior lexicalizat) „îmbunătățire, redresare” (cf. DN₃, p. 98), a continuat să-și extindă aria de utilizare. Pe lângă sintagmele deja consacrate „*asanarea* economică” și „*asanarea* morală”¹⁶, termenul figurează într-un context economic-financiar unde apare ca un cvasisinonim al substantivului *curățare*: „[...] *asanarea* Bancorex și a altor bănci-pivot de care depinde sănătatea întregului sistem. O astfel de operațiune implică curățarea băncilor în cauză de portofoliile putrede și capitalizarea lor” (A, 24.02.1999, p. 1).

A coabita (prezent în DN₃, p. 220, însoțit de restricții referențială „despre un bărbat și o femeie”) are sensul „a locui împreună, în aceeași casă; a conviețui”. În domeniul politic, el se utilizează încă dinainte de 1989 cu referire la partide de orientări diferite, asociate într-o coaliție: „La o săptămână după semnarea protocolului de funcționare a coaliției, când pacea, fie ea și temporară, coborâse între rivalii nevoiți să *coabiteze*, injuriile, acuzele, prezumțiile de vinovăție s-au bulucit la gura lui B.” (A, 14.02.1998, p. 1). Sensul politic românesc își găsește un echivalent parțial în franceză, unde *cohabitation* are un sens mai îngust decât în română („presence simultanée d'un gouvernement d'une majorité parlementaire et d'un chef de l'Etat de tendances politiques opposées” - PL, p. 240).

A nominaliza, înregistrat în DN₃ (p. 734) cu sensul „a indica, a denumi, a specifica pe nume (un produs)” și în DCI¹⁷ (p. 166) cu sensul „a propune (pentru un premiu)”, a devenit, prin extensie semantică, sinonim cu *a numi* și *a desemna*: „Parlamentarii au purces la treabă și au început să-și *nominalizeze* favoriții pentru cele 22 de locuri libere”; „actualul președinte, I.B., *nominalizat* de PUNR” (A, 3.03.1999, p. 6).

Palier (termen tehnic, înregistrat în DN₃, p. 177, cu sensuri în domeniul rutier, al construcțiilor și al aviației) și-a dezvoltat, prin extensie semantică, un sens abstract, întâlnit în limbajul social-politic: „55% dintre românii de la oraș cred că parlamentarii nu țin seama deloc de opinia electoratului atunci când iau decizii, dar la fel de amendate sunt și celelalte *paliere* ale puterii: președintele României - 42%, premierul - 10%” (A, 8.03.1999, p. 2).

Segment, înregistrat în DN₃ (p. 973) exclusiv ca termen tehnico-științific, și-a extins semnificația, pornind de la cele două sensuri consacrate în geometrie („parte, porțiune a unei figuri”; „porțiune dintr-o dreaptă mărginită de două puncte”)! devenind un termen „la modă”, utilizat în contexte variate: economic („*segmente*

importante ale industriei naționale” - D, 31.10.1991, p. 1; „*segment* al vânzărilor” - CR, 5.08.1993; „*segment* al pieții de aparatură electronică” - A, 8.05.1993, p. 2), social („*segmentul* demografic cel mai vulnerabil față de droguri” - A, 22.12.1998, p. 10), cultural („*segmentul* de public specialist” - A, 3.02.1999, p. 6; „*segment de telespectatori* [cărui i se adresează anumite emisiuni]” - A, 4.03.1999, p. 4; „*segmentul de știri* [în programul TV]”, A, 2.09.1999, p. 4).

La respectiva extindere de sens a termenului din română, au putut contribui și echivalentele sale din franceză (cf. PL, p. 927) și engleză (cf. BBC, p. 1012).

4.12. Mutațiile semantice realizate prin *îngustarea sensului* sunt mult mai rare decât extinderile semantice.

Consemnăm aici câteva dintre cele atestate în context politic.

Substantivele *putere* și *opозиție* (ortografiate, de regulă, cu majusculă), desemnează - în limbajul politicianilor și în mass-media - partidele de guvernământ și, respectiv, pe cele din afara arcului guvernamental: *puterea și Opoziția* sunt creditate cu doar 22% opțiuni de a mai forma guverne politice în România” (A, 8.03.1999, p. 2).

Substantivul *nostalgie* și adjectivul *nostalgic* (folosit adesea substantivizat) au suferit în presa postdecembristă o restrângere și o depreciere semantică, fiind utilizate cu valoare peiorativă pentru a desemna regretul față de regimul comunist, respectiv, persoanele care împărtășesc acest sentiment: „Este clar că în mișcarea condusă de Miron Cozma a ieșit la suprafață *nostalgia* față de sistemul Ceaușescu” (A, 19.02.1999, p. 16).

Noul sens este consemnat de publicistul Dumitru Tinu (în A, 23.03.1999, p. 8): „A fi *nostalgic* a devenit în perioada postdecembristă sinonim cu a fi retrograd, un om încremenit în trecutul comunist, nereceptiv la nou, la reformă, la economia de piață. Ceea ce este total deplasat”. Prima atestare de care dispunem pentru acest sens datează din anul 1991: „Chiar și *nostalgicii* recunosc că destrămarea regimului comunist era ireversibilă” („Azi”, 24.08.1991, p. 1); „*nostalgicii* ceaușismului” (*ibidem*).

Printr-o extindere semantică recentă, termenul a căpătat sensul de „paseist”: „Un nou scandal în PNȚCD: *Nostalgicii* ciorbiști [adeptii fostului prim-ministru] i-au atacat pe E.C., R.V și pe aliații din coaliție” (A, 8.06.1998, p. 1).

Substantivul *terorist*, înregistrat în DN₃ (p. 1077) cu sensul „cel care terorizează; adept al terorismului”, a dobândit, în contextul evenimentelor din decembrie 1989, o valoare cu care s-a impus în limba vorbită și în presă: „persoană implicată în reprimarea violentă a Revoluției, prin acte de tip terorist”: „Ancheta procurorilor militari a concluzionat că nu există *teroriști*” (A, 13.02.1999, p. 12). Utilizarea improprie a termenului și căderea lui în derizoriu sunt semnalate prin ghilimele: „Dosarul T aflat pe rolul SPM nu conține decât numele a 1 425 de 'teroriști', în fapt, simpli cetățeni, victime ale diversiunii create de forțe nenominalizate în ancheta procurorilor” (*ibidem*).

Adjectivul *strategic* este atestat în contexte cu caracter economic, referitoare la privatizarea prin vânzare (a unor întreprinderi, bănci etc.) cu sensul „puternic din punct de vedere financiar” (în sintagma „investitor *strategic*”): „Reamintim că negocierile pentru privatizarea BancPost au fost întârziate, deoarece cei doi investitori *strategici* și-au exprimat dorința de a plăti acțiunile în rate” (A, 8.03.1999, p. 5).

Noul sens poate fi considerat ca oficializat, întrucât apare chiar în documente emise de foruri administrative, cum este următorul anunț: „Primăria Municipiului București intenționează să selecteze, printr-un proces deschis și competitiv de licitație,

un investitor *strategic* care să opereze, printr-o concesiune pe 25 de ani, serviciile integrate de apă și canal în Zona Metropolitană a Bucureștiului" (A, 18.02.1999, p. 9).

Îngustări ale sensului uzual se înregistrează și în cazul unor cuvinte folosite *eufemistic*, pentru a evita expresii care ar putea fi considerate insultătoare. Noua semnificație se asociază frecvent cu conotații ironice.

Verbul *a cotiza* este atestat cu sensul „a mitui (cu regularitate) pe cineva”: „Acești 'mafioți', conduși de Ștefănescu, se află în posturi de șefi de echipă și administratori ai cimitirelor Capitalei. Toți trebuie să 'cotizeze' sume săptămânale considerabile la Ștefănescu" (CR, 15.01.1997, p. 2).

Substantivul *inginerie* (folosit la plural, în sintagma „*inginerii* financiare”) a dezvoltat un sens conotat peiorativ echivalent cu „escrocherie, fraudă (de mari proporții și complexitate)”: „La 12 martie a.c. va începe cu adevărat judecarea celor doi bancheri care, prin adevărate *inginerii financiare*, au adus Banca Dacia Felix în pragul falimentului" (A, 27.02.1999, p. 12). Reținem și utilizarea, într-un context ironic, a sintagmei „*inginer financiar*”: „Modistul [creatorul de modă] Botezatuși '*inginerul financiar*' Răducan au reușit o lovitură magistrală" (A, 18.03.1999, p. 16).

Adjectivul *strategic* a dobândit în context fotbalistic (cu referire la meciuri) sensul „aranjat, trucat” (sinonimul argotic fiind „*blat*”): „Mass-media a semnalat în timpul recent încheiatului campionat numeroase partide cu cântec sau mai pe românește... blaturi. Științific, au fost numite meciuri *strategice*, ba mai mult, unele au ajuns să capete o denumire de bun-simț: reciprocități" (N, 17.06.1997, p. 11). Noul sens păstrează semele fundamentale din definiția pe care o dă DN₃ (p. 1026) valorii figurate a substantivului *strategie* („arta de a folosi cu dibăcie toate mijloacele posibile în vederea asigurării succesului într-o luptă”), dar își adaugă conotații ironice prin schimbarea domeniului de referință. Sensul eufemistic al termenului *strategic* a fost explicat - mai în glumă, mai în serios - de un gazetar sportiv, moderator al unui talk-show, în care se lansase telespectatorilor întrebarea „Există jocuri *strategice* în divizia A?” (PRO TV, 7.03.1999). El a atribuit paternitatea acestei inovații semantice unui antrenor care, general fiind, a recurs la un cuvânt din terminologia militară care, ulterior, s-a impus în presa sportivă și în jargonul fotbalistic.

4.1.3. Majoritatea *calcurilor semantice* din presă reprezintă împrumuturi de sens explicabile prin influențe franțuzești și/sau englezești. Cuvintele care își dezvoltă polisemia prin acest procedeu sunt, de regulă, neologisme.

Consemnăm, în continuare, o parte dintre noile sensuri realizate prin calc semantic, neînregistrate în dicționarele limbii actuale.

Actor a preluat sensul secund inclus în PL (p. 37) pentru cuvântul *acteur* („personne qui prend une part déterminante dans une action”), cu care apare în contextele următoare: „Acțiunile de cooperare permit *actorilor* locali preluarea experienței” (RAct, 14.07.1997); „Principalii *actori* [politicieni sârbi și albanezi] ai negocierilor de la Rambouillet vor fi prezenți și la fîrîs” (Prima TV, 15.03.1999). Ulterior, printr-o extindere semantică și contextuală pe teren românesc, *actor* desemnează și referenți non-umani: „Calificativul acordat României poate fi explicat prin situația sistemului bancar și prin neparticiparea altor *actori* decât băncile la subscrierea titlurilor de stat emise de Finanțe” (A, 24.02.1999, p. 7).

A agreea a dobândit sensurile „a accepta”, „a aproba”, „a fi de acord”, după model englezesc („If you agree with an action or a suggestion, you approve of it”,

BBC, p. 23) și/sau francez („recevoir favorablement, accepter, approuver” - PL, p. 47). Este posibil ca la această îmbogățire semantică a cuvântului românesc să fi contribuit și sensul specializat al verbului *a agreea*, consemnat în DN₃ (p. 41): „a accepta (un diplomat, un reprezentant diplomatic etc.)”.

În presa actuală, *a agreea* este frecvent utilizat cu sensul „a accepta”: „Programul a primit acceptul FMI și *este agreeat* de președintele României” (A, 8.08.1994, p. 2); „Jeri Parlamentul a numit un nou director la SRI: C. G. *a fost agreeat* de toate partidele” (A, 27.05.1997, p. 2); „Până aseară însă invitația *nu fusese agreeată* de către protestatari” (A, 16.06.1997, p. 16).

A apela și-a adăugat sensul specializat referitor la comunicarea telefonică prin calc semantic după fr. *appeler* („entrer ou chercher à entrer en communication téléphonique avec qqn.” - PL, p. 79): „Telespectatoarele nu trebuie să facă altceva decât să fie acasă în momentul în care realizatorii programului le *vor apela* telefonic” (A, 6.03.1998, p. 8); „Telefoanele care pot fi *apelate* de persoanele defavorizate sunt [...]” (A, 19.02.1999, p. 3). Se cuvine însă semnalată și posibilă influență a substantivului *apel*, înregistrat în DN₃ (p. 82) cu sensul „semnal sonor sau luminos produs într-un post de telefon, de telegraf etc; chemare”.

*Atelier** a dezvoltat sensul „seminar” (în domeniul artistic, politic etc), sub influența modelului englezesc („A *workshop* on a particular subject is a period of discussion and practica work on that subject by a group of people” - BBC, p. 1 310): „Spectacolul a rezultat în urma a doi ani de *ateliere* în cadrul cărora autoarea a lucrat cu tineri elevi din Constanța și Bristol” (A, 6.05.1998, p. 4); „La București va avea loc un *atelier* al țărilor membre ale Consiliul de Cooperare Nord-Atlantică” (EZ, 20.09.1993, p. 10).

Echipamente (la plural) este utilizat cu sensul tehnic „utilaje, instalații, aparatură” după modelele existente în franceză („ensemble du materiei necessaire a une activite” - PL, p. 402) și engleză („*JEquipment* consists of the things which are needed for a particular activity” - BBC, p. 370): „Expoziție internațională specializată pentru *echipamente* de încălzire, răcire, ventilare și condiționare a aerului” (A, 26.02.1999, p. 4).

Grilă a dezvoltat în româna actuală două sensuri specializate (pe lângă cel înregistrat în DCR, - „*grilă* de salarizare”).

Primul la care ne referim este un împrumut semantic din franceză („plan donnant l'ensemble des émissions et leur repartition horaire” - PL, p. 495), care circulă în domeniul radioului și televiziunii: „începând de luni, telespectatorii vor avea, astfel, la PRO TV o nouă *grilă* de programe” (A, 13.03.1999, p. 4).

Al doilea sens - neatestat ca atare în PL, dar apropiat de unele dintre sensurile respective - s-a impus în sfera învățământului: „Majoritatea sesizărilor depuse de medici contestă 10 la sută din întrebările de la concursul de rezidențiat. *Grila* corectă va fi afișată în cursul săptămânii viitoare” (A, 19.02.1999, p. 3).

Imagine apare frecvent în presa actuală cu un sens prezent atât în engleză („The *image* of a person or organization is the way that they appear to other people” - BBC, p. 558), cât și în franceză („notoriété et perception qualitative dans le public d'une marque, d'un organisme, d'une personnalite” - PL, p. 532).

Noul sens este atestat în română mai ales în context politic: „prinde forță un curent liberal favorabil curățirii *imaginii* partidului prin îndepărtarea de la conducere a personalităților compromise” (A, 19.02.1999, p. 2); „Cu o rachetă sol-aer, sârbii fac țândări *imaginea* NATO în Bosnia” (A, 18.04.1994, p. 1).

în paralel, însă, termenul circulă și în alte domenii: „Suferind de bolile tranziției (dar fardat pentru *imaginea* externă), leul a trecut pragul revoluției lăsat în bătaia tuturor puștilor" (A, 23.10.1993, p. 5). Termenul *imagine* dezvoltă conotații peiorative într-un context cu caracter ironic: „După ce au găurit și ei cât au putut Bancorex, Răducan și Botezatu vor să fie judecați departe de presa care le șifonează bunătate de *imagine*" (A, 18.03.1999, p. 16).

Injecție a împrumutat prin calc semantic după fr. *injection* („apport massif de capitaux, d'argent frais" - PL, p. 552) sensul cu care circulă în domeniul economic: „Potrivit specialiștilor, cele cinci proiecte enunțate ar putea asigura *injecții* de capital în beneficiul agriculturii și spațiului rural de aproximativ 300 milioane dolari, într-o perioadă de 1-3 ani" (A, 24.02.1999, p. 7).

Lanț a dezvoltat în sintagme proprii domeniului economic un sens împrumutat din franceză („Ensemble d'établissements commerciaux appartenant a la meme organisation" - PL, p. 202) sau din engleza („*Achain* of shops or hotels is a number of them owned by the same company" - BBC, p. 174): „Pe lângă cazino, firma 'Casinos Austria AG' a mai construit în Ierihon un *lanț* hotelier, terenuri de tenis, precum și un circuit de golf" (A, 15.09.1999, p. 11).

Linie s-a îmbogățit cu un sens specializat în domeniul comercial, preluat după fr. *ligne* („serie de produits ou d'articles se completant dans leur utilisation et unis par des qualites communes", PL, p. 601): „Janine a lansat prima *linie* de farduri profesionale" (A, 27.02.1999, p. 8).

Ofițer este utilizat în contexte administrative cu sensul împrumutat din engleză („People with responsible positions in organizations, especially government organizations, are also referred to as *officers*" - BBC, p. 765) și/sau din franceză („titulaire d'un office, d'une fonction" - PL, p. 714): „*Ofițerul* de credit [al băncii] analizează un proiect sub foarte multe aspecte" (PRO TV, 25.02.1999).

A opera a dezvoltat în limba actuală două sensuri specializate, cu caracter tehnic, atestate în presă. Primul („a acționa") reprezintă un calc semantic după verbul englezesc corespunzător („The way that something *operates* is the way that it works or has an effect" - BBC, pp. 773-774), pornind de la primul sens al verbului românesc („a face, a realiza, a efectua ceva" - DN, p. 757). Sensul calchiat aparține unei variante intransitive a verbului (absentă din DN): „Compania TAROM *va opera* în curând pe rute noi" (Prima Ty 6.03.1999); „Scutirea de taxe vamale și de taxa pe valoarea adăugată *operează* un răstimp de opt ani" (A, 10.06.1997, p. 5).

Al doilea sens („a face să funcționeze, a manevra"), prezent la derivatul substantival abstract al verbului (*operare*), în contexte precum „*operarea* de unități hoteliere" (A, 12.02.1998, p. 7) sau „cunoștințe *operare* calculator" (A, 8.03.1999, p. 13) poate fi explicat tot prin calc semantic după engleză („When you *operate* a machine or device or when it *operates*, you make it work" - BBC, p. 774).

Pachet este frecvent atestat în presă cu un sens calchiat după engleză („You use *package* to refer to a set of offers, proposals or arrangements that is made by a government or organization", BBC, p. 794), în sintagme proprii domeniului juridic-administrativ („*pachet* de legi economice" - A, 8.03.1999, p. 1), financiar (*pachet* de acțiuni" - A, 8.03.1999, p. 5) și, prin extensie, celui politic („*pachet* de revendicări" - A, 16.11.1998, p. 8).

Pilot (în sintagma „episod pilot" [al unui serial]) calchiază sensul termenului corespunzător din franceză - „prototype d'un journal, d'un magazine, d'une

emission televisee" - PL, p. 783), desemnând episodul inițial, care prezintă succint personajele și intriga: „în fiecare după-amiază, pe monitoarele instalate în standul ACASĂ vor putea fi văzute episoadele *pilot* ale noilor seriale și telenovele care urmează să intre pe post" (A, 27.02.1999, p. 5).

Pirat figurează în DCR, (p. 195) cu valoare adjectivală în îmbinarea „*mdio-pirat*" („post de radio clandestin"), fiind explicat exclusiv prin franceză, deși există și un corespondent englezesc (*pirate radio* - BBC, p. 837).

Printr-o extindere de sens, substantivul *piraterie* a dobândit sensul „reproducere și comercializare ilegală" (a cărților, casetelor video și audio, a programelor soft etc): *piraterie* editorială, audio și video a adus câștiguri fabuloase întreprinzătorilor 'pe fază'" (A, 4.11.1995, p. 3).

Sensul în discuție poate fi aplicat ca o evoluție internă, dar și ca un calc semantic după franceză (cf. „*piraterie* commerciale: imitation frauduleuse de produits de grande marque" - PL, p. 785);

Recent, substantivul *pirat* și-a adăugat un sens nou, dezvoltat pe teren românesc, în sintagma „*pirat* informatic" care circulă în presă în paralel cu termenul englezesc *hacker* „spărgător de coduri"): „*Pirații* informaticii au făcut zob un site porno autohton" (A, 6.02.1999, p. 12).

În îmbinarea „*știre-pirat*", sensul termenului *pirat* este „neautorizat, neoficial" și, în același timp, „fals, neadevărat", așa cum rezultă din context: „O *știre-pirat* privind incapacitatea de plată a României" (A, 18.03.1999, p. 1).

Proiect a dobândit sensul de „program (social, administrativ, artistic)", sub influența engl. *project* („*Aproject* is a large-scale attempt to do something" - BBC, p. 882): „D.G. face parte din grupul de lucru ce a realizat și coordonează *proiectele* de reformă pe care MEN dorește să le aplice școlii românești" (A, 19.05.1998, p. 16); „Casa de Cultură Studentească București a inițiat *unproiect* dedicat tinerilor amatori de muzică bună: 'Serile Student Club'" (A, 20.02.1999, p. 4).

I *Apromova*, înregistrat în DN, (p. 876) cu sensul secund „a susține, a propaga (o idee etc.)" și-a dezvoltat - mai ales ca substantiv abstract verbal - un sens specializat în domeniul publicității („campanie de lansare a unui produs de piață"), după modelul engl. *promotion* („The *promotion* of a product is the way a firm tries to increase its sales or popularity, often by advertising" - BBC, p. 884) și/sau al fr. *promotion* („developpement des ventes par des actions appropriées du reseau de distribution - publicite, expositions, demonstrations, rabais etc." - PL, p. 828): „Pentru primăvara și vara viitoare, grupul [Blondie] pregătește un turneu mondial de *promovare* [a unui album muzical]" (A, 25.11.1998, p. 4). Printr-o extindere de sens pe teren românesc, verbul este utilizat ca sinonim pentru „a difuza", „a face cunoscut/popular": „La sfârșitul acestei săptămâni, în sala Auditorium a Muzeului Național de Artă, va fi inaugurată expoziția 'Wordplay' ('Jocuri de cuvinte'), care *va promova* limba engleză speculând latura sa amuzantă" (A, 7.05.1996, p. 4).

î Este interesant de observat că engl. *promotion* a fost nu numai calchiat în română (vezi *supra*), ci și împrumutat, sub forma adaptată *promoție*, pe care o considerăm nerecomandabilă datorită omonimiei supărătoare cu termenul românesc, având semnificația generică „serie de absolvenți ai unei școli" (cf. DN, p. 876): „Pentru 500 de capace [de produse Pepsi] colectate, organizatorii *promoției* au oferit o minicombină muzicală" (A, 25.09.1998, p. 4); „Cea mai mare *promoție* din România:

două bucureștence câștigă 50 milioane lei la concursul Coca-Cola" (RL, 6.04.1996, p. 16). La impunerea termenului *promoție* contribuie, în mare măsură, și asocierea pe care vorbitorii o fac cu adjectivul *promoțional*, utilizat frecvent în sintagme ca „acțiunipromoționale”, „campanie promoțională” etc.

Provocare și-a adăugat prin calc semantic un nou sens, atestat mai ales în domeniul artistic și în cel sportiv: „O nouă *provocare* TV: [serialul] 'Spirit de echipă'” (A, 15.02.1999, p. 4); „*Provocări* discografice din underground” (PTV, 10/1999, p. 34); „L. A. Lakers, multiplă campioană a NBA, în fața unei mari *provocări*” (A, 19.02.1999, p. 13). Noul sens din română se explică prin semnificația figurată pe care a căpătat-o în franceză termenul englezesc *challenge* („entreprise difficile dans laquelle on s'engage comme pour relever un défi” - PL, p. 204).

Reabilitare (înregistrat în DN, p. 905 cu sensuri specializate în domeniul juridic și în cel medical) a căpătat în româna actuală și un sens tehnic („reparare, repunere în stare de funcționare”), calchiat după fr. *rehabilitier* („remettre en état, renover [un immeuble, un quartier ancien]” - PL, p. 871: „programul de *reabilitare* a rețelei de alimentare cu apă” (TVR 1, 31.10.1995); „finalizarea *reabilitării* a peste 100 km drumuri” (Tele 7 abc, 29.11.1995).

În unele cazuri este dificil de stabilit dacă noul sens reprezintă o *creație românească* sau un *calc semantic*. Prezentăm, în continuare, câteva exemple din această categorie.

Verbul *a îngheța* și derivatul substantival abstract *înghețare* și-au dezvoltat un sens specializat în domeniul financiar: „Salariile demnitarilor ar putea fi *înghețate*” (A, 6.10.1997, p. 1). Acesta se întâlnește și în alte sfere referențiale, de exemplu, în domeniul învățământului („*înghețarea*” anului școlar [prin greva cadrelor didactice]” - CR, 7.06.1993, p. 1) sau al tehnicii („Coreea de Nord a consimțitsă-și *înghețe* programul nuclear, în schimbul obținerii unei furnizări suplimentare de energie” - A, 18.03.1999, p. 11). Noul sens (sinonim cu „a bloca”) poate fi explicat ca o evoluție internă (de tip metaforic), pornind de la sensul figurat, înregistrat în DEX (p. 464) pentru verbul *a îngheța* („a încremeni, a înlemni, a înmărmuri [de frică, de emoție]”), deși în română verbul în cauză este intransitiv. Pe de altă parte, sensul recent al verbului *a îngheța* poate fi considerat un împrumut semantic din franceză, unde verbul *geler* este înregistrat cu sensul „interrompre (une activite), bloquer (de mouvements de fond)” (PL, p. 474).

Observațiile de mai sus sunt valabile, prin analogie, și pentru antonimul verbului în discuție - *a dezgheța* - și pentru familia sa lexicală: „Executivul a hotărât *'dezghețarea'* prețului uleiului” (A, 1.10.1997, p. 16).

Într-o situație asemănătoare se află substantivul *dop*, care a dezvoltat în sintagma *dop rutier* un sens propriu domeniului circulației, care poate fi explicat prin calc semantic după fr. *bouchon* („Ce qui obstrue, engorge un conduit ou une voie de circulation” - PL, p. 153), atestat într-un context precum „Automobilistes retardes par un *bouchon*” (*ibidem*), dar și ca o banală metaforă terminologică, realizată pe teren românesc: „Angrouile creează *dopuri* rutiere în plin centru” (A, 12.10.1995, p. 10).

Capital apare în sintagme de tipul „*capital* electoral”, „*capital* cultural”, „*capital* politic” cu un sens explicabil prin calc semantic după fr. *capital* („Ensemble des ressources [intellectuelles, morales etc] dont on dispose à un moment donné” - PL, p. 183) sau prin analogie cu sintagme deja atestate în dicționarele românești

(„*capital* de cunoștințe” - DN, p. 178): „Este suspectat, uneori pe bună dreptate, că îl preocupă în primul rând, imaginea sa personală, nu cea a partidului, că aleargă doar după cap/fa/politic” - A. 19.02.1999, p. 2)¹⁷.

4.2. *geologia stilistică*” se manifestă prin: metaforă, metonimie, antonomază și modificări de conotații.

Sensurile apărute prin aceste procedee sunt motivate, în principal, de funcția expresivă și de cea conativă, proprii discursului publicistic. Valoarea lor referențială se situează pe un plan secundar, deoarece în limbă există alternative pentru exprimarea sensurilor respective.

4.2.1. *Metafora* reprezintă principala modalitate prin care apar în presă sensuri noi¹⁸. În momentul apariției lor, noile sensuri se încadrează în categoria metaforelor ornamentale (stilistice), care urmăresc plasticizarea ideii¹⁹. În această fază, noua semnificație (metaforică) este semnalată cititorului prin ghilimele: „Ridicarea '*pragului*' electoral - o măsură de '*salubritate*' politică” (D, 29.07.1995, p. 1).

Principalele tipuri de conotații prezente în cazul metaforelor din presa actuală sunt cele sociale, morale și afective²⁰.

Încă de la apariția noilor sensuri, încărcătura afectivă (expresivă) a respectivelor metafore din presă este mai redusă decât cea realizată în limbajul popular, familiar, argotic sau în stilul beletristic.

Deși apar ca metafore individuale, ele au tendința de a se lexicaliza rapid, intrând în inventarul limbajului publicistic, unde își reduc expresivitatea prin utilizare frecventă, devenind simple clișee²¹. În asemenea situații se află astăzi sintagme ca: „*acutizarea* conflictului”, „*colaps* economic”, „*cosmetizarea* realității”, „*dezamorsarea* tensiunilor”, „*manipularea* electoratului” etc.

4.2.1.1. *Metaforizarea termenilor specializați* apare, în presa postdecembristă, drept cea mai productivă modalitate de îmbogățire semantică. Fenomenul, considerat „o inovație șocantă, prin proporții, în raport cu perioada antecedentă” a fost explicat ca „un tribut” plătit ziaristicii de către scriitorii afirmați în publicistică: „Lansat (ori întărit de scriitori), '*virusul*' exprimării metaforice s-a extins rapid în rândul ziarștilor de profesie și a provocat o veritabilă '*epidemie*'”²².

Acest punct de vedere este însă contrazis dacă examinăm evoluția stilului publicistic. Preferința pentru utilizarea termenilor științifici și tehnici cu sensuri figurate, în îmbinări frazeologice cu valoare metaforică, este semnalată încă de la mijlocul secolului trecut în contexte precum: „un *atom* strein în țirculația limbii”, „*fizionomia* câmpului de război”; „*autopsia* istoriei naționale”; „*pulsul* vieții noastre economice”; „*magnetul* câștigului material”²³.

Utilizați în alte domenii referențiale (contexte) decât cele obișnuite, termenii specializați (proveniți, cu precădere, din limbajul tehnico-științific, medical și economic-financiar) își pierd caracterul monosemantic, dezvoltând sensuri noi, metaforice²⁴.

S-a observat că, în majoritatea cazurilor, conotațiile apărute în presa postdecembristă sunt „politizate”. Sensurile metaforice pe care le prezentăm în continuare (neconsemnate în DEX, DN, și DCR) confirmă această constatare, deși nu sunt excluse nici alte domenii (social, economic, financiar etc).

Pornind de la premisa că metaforizarea se realizează - ca proces intralingvistic - pe bază semică comună, prin intersectarea sferelor semantice ale celor doi termeni²⁵, nu am considerat necesar să verificăm dacă sensurile metaforice prezentate au

corespondent în alte limbi (ceea ce ar însemna că suntem în prezența unor calcuri semantice).

Termenii științifici metaforizați provin, cu precădere, din științe având ca obiect de studiu *natura*.

Din **seismologie**, în afara sensului figurat al termenului *seism* („zguduire socială de mari proporții”, DN₃, p. 972), atestat în sintagma „*seisme* protestatere” (A, 17-11.1993, p. 3), înregistrăm și alți termeni utilizați în presă cu sensuri metaforice:

- *epicentru* („regiune de pe suprafața Pământului situată deasupra focarului unui cutremur” - DN₃, p. 399) a căpătat sensul figurat „punct fierbinte al unui conflict”: „După cutremurul din Vrancea, *epicentrul* ciocnirilor în PNȚCD se mută în Vâlcea” (A, 15.08.1995, p. 2);

- *tectonică* (înregistrată în DN₃, p. 1064 cu două sensuri: 1. „ramură a geologiei care studiază modificările straturilor geologice datorită mișcărilor scoarței terestre”; 2. „structura geologică”) a dezvoltat un sens metaforic pornind de la media semantică a celor două valori. Ca substantiv, apare în sintagma „*tectonica* politică” (A, 9.02.1994, p. 1), iar ca adjectiv, într-o colocație consacrată în geologie, căreia i se evidențiază sensul figurat într-un context metaforic: „Una *dimplăcile tectonice* pe care se sprijină societatea este împinsă într-o direcție necunoscută, fără a se face nici o prognoză asupra cutremurelor care se pot produce” (A, 10.02.1999, p. 1);

- *falie* („ruptură care desparte două blocuri ale scoarței Pământului, deplasate unul față de celălalt” - DN₃, p. 434) apare cu sens metaforic într-un context politic referitor la relațiile dintre România și Republica Moldova („Se adâncește *falie* de la Prut” - A, 23.07.1994, p. 2), ca și în context financiar („Această *'falie'* între piața valutară și cea de capital poate fi explicată prin faptul că investitorii care-și 'pun banii' în acțiuni sunt tot mai puțini”, A, 18.03.1999, p. 5).

Din domeniul **biologiei**, au dezvoltat valori metaforice, în primul rând, termenii care desemnează animale fosile, de mari dimensiuni. Dintre acestea, singurul înregistrat cu sens figurat în DN₃ (p. 600) este *mamut* („lucrare, edificiu, construcție, întreprindere, organizație de proporții foarte mari; colos”). În sintagma - frecvent întâlnită în presă - „*mamuți* industriali”, substantivul desemnează în mod figurat „marile întreprinderi industriale, învechite și neproductive”. Noul sens reprezintă o medie semantică între valoarea figurată menționată *supra* și semnificația denotativă consemnată în DN₃ („mamifer fosil înrudit cu elefantul [...]”), la care s-a adăugat o evidentă conotație peiorativă: „*Mamuții* industriali blochează și asigurările sociale” (A, 8.09.1993, p. 4).

Prin analogie, termenul apare cu valoare figurată și în alte contexte, păstrând semele centrale („organism fosil, învechit”, „colos”) și conotația negativă: „Călcând în picioare legile și oamenii, *mamutul* bolnav 'Cultura Națională' [concern editorial] s-apus pe înghițit librării” (A, 26.08.1995, p. 1).

Tot prin analogie cu *mamut* se explică sensurile metaforice peiorative dezvoltate de termenii *dinozaur* și *mastodont*, aparținând aceleiași câmp lexico-semantic.

Dinozaur („reptilă fosilă uriașă” - DN₃, p. 348) este utilizat în contexte politice pentru a desemna persoane, formațiuni sau regimuri anacronice, depășite de istorie: „Un electorat ce votase schimbarea nu putea accepta multă vreme un alt '*dinozaur*' într-unui din posturile-cheie ale cabinetului” (A, 13.03.1999, p. 9); „*dinozaurii* politici ai istoriei (Musolini, Hitler, Horthy)” - A, 6.09.1993, p. 2; „D. R a remarcat, în treacăt, că CDR este un *dinozaur* care nu poate să ia decizii importante” (A, 30.06.1994, p. 2).

În același mod, *mastodont* („uriaș mamifer pahiderm fosil, care seamănă cu elefantul” - DN₃, p. 659) este folosit cu sens metaforic, peiorativ, în domeniul politic și în cel administrativ, unde semnifică „organizație sau instituție anacronică, de mari dimensiuni, cu funcționare greoaie”: „*mastodont* politic [coalitia CDR]” (D, 13.04.1994, p. 4); „*mastodont* sindical [confederație]” (A, 15.07.1993, p. 3); „*mastodontul TVR*” (A, 9.07.1998, p. 2).

Prin analogie cu sensul figurat al termenului *rechin* („om lipsit de scrupule, hrăpăreț, lacom” - DN₃, p. 908), a apărut un sens metaforic cvasisinonim al termenului *șacal*. În sintagma „*șacalii* privatizării” (RM, 28.04.1995, p. 1), semul diferențiator, pe care se bazează procesul de metaforizare este „care se hrănește cu hoituri” (cf. DN₃, p. 1049).

Ocazional, și alți termeni din domeniul științelor naturii dezvoltă sensuri metaforice în domeniul vieții publice (politice, financiare, legislative).

Ca șa/orapare cu o valoare figurată, având la bază nucleul sensului denotativ din DEX (p. 125) „mamifer asemănător cu balena”. Prin extensie semantică, termenul metaforizat este utilizat cu semul dominant „de dimensiuni uriașe” în contextul următor: „Prezentat cu surle și trâmbițe drept '*cașalotul* criminalității financiare din România, S. M. se distrează bine mersi la Ambasada Franței” (A, 15.07.1997, p. 1).

În mod similar, utilizarea metaforică a termenului/ang/d se bazează pe semul principal - „desiș (adesea mlăștinos)”, la care se adaugă o conotație peiorativă într-un titlu de editorial: „Când va fi defrișată yung/a legislativă?” (A, 28.01.1995, p. 1).

Migrație și *migrare* păstrează din definiția cuprinsă în DN₃ (p. 685) nucleul semantic „deplasare în masă”, dezvoltând un sens metaforic în context politic (*Mgrația* parlamentară se poartă și la americani” - A, 12.11.1994, p. 5) sau financiar-bancar („Specialiștii consideră însă că Banca Națională ar trebui să intervină pentru stabilizarea cursului la un anumit nivel, pentru a preveni *migrarea* economiilor populației din lei în valută, așa-numita dolarizare a economiei”, A, 18.03.1999, p. 1).

Din **domeniul tehnic**, am selectat termeni specializați frecvent atestați cu sensuri metaforice, în contexte social-politice și economice.

Alchimie apare cu un sens figurat neînregistrat în dicționarele românești, dar apropiat de cel atestat în franceză („complex de reacții și de transformări, având o componentă misterioasă, ocultă” - PL, p. 52) în context politic („Printr-o *alchimie* tipică Balcanilor, albanezii din Kosovo au răbufnit odată cu tulburările din Albania” - A, 19.03.1991, p. 1) și economic („în *alchimia* banilor murdari sunt în joc milioane de lei și plicuri în valută” - A, 28.08.1993, p. 1).

Baraj, prezent în DEX (p. 73) cu sensuri specializate în construcții, în domeniul militar și în sport, a dezvoltat, în context economic, un sens metaforic, pornind de la nucleul semic „ceea ce constituie o piedică”. Sensul figurat este potențat de prezența celui propriu în același context: „*Barajul* pus de buget în calea economiei de piață este mai tare ca barajul de la Costești” (A, 11.02.1999, p. 2).

Barometru, având în DN₃ (p. 132) sensul denotativ „instrument pentru măsurarea presiunii atmosferice”, apare cu sens figurat în contexte politice și sociale: „Recentul sondaj IRSOP este considerat ca un '*barometru*' politic” (A, 30.06.1994, p. 2); „*Barometrul* social indică un front de presiune din zona celor care se apropie vertiginos sau au coborât deja sub pragul de suportabilitate” (A, 26.04.1995, p. 3).

Buldozer, având în DN₃ (p. 162) sensul tehnic „mașină rutieră pe șenile, folosită la săparea și nivelarea pământului și la deszăpezit”, apare cu sensul metaforic conotat

negativ „instrument de distrugere” într-un context referitor la legislație: „Dl. Văcăroiu demolează industria hotelieră cu *buldozerul* numit HG [hotărâre de guvern] 500” (A, 24.02.1995, p. 1).

Derapaj (termen referitor la roțile unui vehicul, având în DN₁, p. 324, sensul „faptul de a derapa, alunecare într-o parte, derapare”) apare în context financiar („riscul *derapajului* inflaționist” - A, 4.07.1994, p. 1) cu un sens metaforic dezvoltat pe baza nucleului semic din definiție și a anulării restricțiilor referențiale („despre roți, vehicule”).

Reșapare este utilizat cu un sens modificat prin extindere semantică în raport cu definiția verbului-bază din DN₁ (p. 932): „a reconstitui banda de rulare a unei anvelope uzate prin adăugarea unui nou strat de cauciuc pe pânze”. Noul sens, echivalent cu „a repara, a restaura”, are conotație ironică evidentă în contextul următor: „Ne vom trezi tot timpul la fel de expuși în fața atacurilor celor ce visează *lareșaparea* unui regim totalitar de sorginte național-comunistă” (A, 23.01.1999, p. 1).

Seismograf, având în DN₁ (p. 973) un sens tehnic („aparat pentru înregistrarea grafică a cutremurelor de pământ”), apare cu un sens metaforic foarte clar în titlul unei rubrici cu conținut social din cotidianul „Adevărul”: „*Seismograf* social-economic” (A, 26.04.1993, p. 1).

Terminologia militară (în sens larg) a furnizat presei mai multe cuvinte apte de a dezvolta sensuri figurate.

Bombă apare cu un sens metaforic care păstrează din definiția de dicționar (cf. DEX, p. 151) nucleul semic „încărcătură explozivă, incendiară”: „E. C. periclitează șansele Convenției cu *bomba* monarhică” (A, 21.08.1996, p. 1); „[Situația din Kosovo] poate fi o *bombă* care să amorseze noi războaie” (A, 19.02.1999, p. 1). Efectul stilistic este reliefat de prezența în același context-titlu a celor două sensuri (propriu și figurat) ale termenului: „între *bombe* nucleare și *bombe* sociale” (A, 7.07.1994, p. 2).

Bumerang apare cu un sens metaforic care păstrează din definiția inclusă în DN₁ (p. 162) semele „armă” și „care, aruncată, revine singură la locul de pornire” (ultimul fiind modificat prin adăugarea semului „cu repercusiuni asupra celui care l-a lansat”): „Pepsi-Cola - victima unui incredibil *bumerang* publicitar” (A, 16.08.1993, p. 8); „Intervenția SUA în nordul Irakului - un *bumerang* electoral” (A, 11.09.1996, p. 7).

Dinamită (și verbul *a dinamita*) dezvoltă un sens metaforic, bazat pe semul „exploziv detonant” din definiția de dicționar (cf. DN₁, p. 347) în contextele următoare: „declanșarea *dinamitei* stradale” (EM, nr. 16, 1993, p. 5); „Revendicările nu pot *dinamita* democrația” (A, 14.08.1993, p. 2).

Fumigenă, ca substantiv (obținut prin conversiune din adjectiv), a dezvoltat un sens metaforic - „știre falsă, transmisă pentru camuflarea intențiilor reale” - preluând nucleul semic („producător de fum sau ceață”) din definiția cuprinsă în DN₁ (p. 475): „în brambureala marii privatizări, PAC și PDSR mai aruncă o *fumigenă*” (A, 19.09.1995, p. 2).

Gherilă („război de hărțuială sau luptă de ambuscadă dusă de partizani sau de trupe regulate” - DN₁, p. 493) a dezvoltat un sens metaforic într-un titlu de editorial: „*Gherilă* politică împotriva României” (A, 18.07.1995, p. 1).

Torpilă („proiectil mare, autopropulsat care este lansat și dirijat către o navă pentru a o scufunda” - DN₁, p. 1089) apare cu un sens metaforic („încărcătură explozivă distrugătoare”) potențat de antonimia contextuală cu sintagma *foc de artificii* („explozii realizate în scop de divertisment”): „Conflictul dintre ministrul

H.G. și secretarul de stat A. C. nu este decât un foc de artificii, față de *șuierălaadâncime*” (A, 10.02.1999, p. 1).

Terminologia medicală reprezintă, după 1989, principala sursă de neologisme publicistice, utilizate în contexte social-politice și economice²⁶.

Deși inventarul acestor termeni se îmbogățește continuu, pe primul plan sub aspectul frecvenței - rămâne aproximativ același „nucleu” lexic al noilor reieșiri reiese din compararea faptelor semnalate de noi în 1994 cu cele constatate de alți cercetători²⁷.

„Atracția” pe care o exercită termenii din această categorie asupra cititorului din presa actuală se poate explica prin prestigiul social de care se bucură și cei care o profesază, precum și prin impactul emoțional pe care îl exercită asupra receptorului-cititor analogia realizată între organismul uman și cel sovietic.

Lista termenilor medicali care au dezvoltat sensuri figurate ar fi puțin mai bogată decât cea inclusă aici, deoarece numeroase valori metaforice au rezultat din creații ad-hoc, realizate prin simpla adăugare a unui determinant. Exemple: nume de maladii care apar însoțite de adjectivul *politic*: „*schizofrenie* politică” (A, 24.04.1993, p. 2); „*strabism* politic” (A, 5.07.1993, p. 2); „*pojar* politic” (A, 1.07.1993, p. 1); „*encefalită* politică” (A, 3.10.1996, p. 7). Într-o manieră similară, apar și alți termeni medicali: „*hemoragia* cărților de patrimoniu” (RL, 10.02.1993, p. 10); „*amputarea* importurilor” (RL, 3.02.1993, p. 10); „*transfuzie de sânge*” (RM, 2.04.1993, p. 5); „*febra* leului [a monedei]” (A, 29.10.1993, p. 1); „*electrocardiograma* privatizării” (A, 9.12.1994, p. 6); „*puseu* inflaționist” (A, 15.04.1995, p. 1); „*seruri* ideologice” (D, 19.04.1995, p. 1); „*fractură* socială” (A, 21.03.1999); „*fracturi* electorale” (A, 22.03.1999, p. 1).

Anemie, cu sensul generic „stare de slăbiciune”, înregistrat anterior în literatura politică („*anemia* democrației”)²⁸ și-a lărgit sfera utilizărilor contextuale în domeniul financiar-bancar, așa cum rezultă din următoarele titluri: „*leac* a monedei naționale” (A, 18.01.1996, p. 5); „*J=nemie* concurenței bancară” (A, 29.06.1998, p. 5).

Bacii apare cu sensul generic „agent patogen” prin analogie cu sensul substantivului *virus* (cf. DN₁, p. 1146): „*bacili* otrăvitori ahtiați a dezvoltării fragilă a libertății” (D, 31.07.1993, p. 2).

Cangrenă, definit în DN₁ (p. 176) ca „alterare (irreversibilă) a țesuturilor animale, care se întinde și duce la distrugerea lor”, este utilizată în titluri de articole, cu sensul generic „boală fatală, a cărei evoluție nu poate fi oprită”: „*Cangrena* Caritas” (A, 6.09.1994, p. 2); „CEC-ul susține *cangrena* financiară a Bank’ cu economiile populației” (A, 22.02.1996, p. 1).

Colaps, atestat cu mare frecvență în sintagma „*colaps* economic”, are un sens metaforic („prăbușire, cădere”) și în alte contexte: „Reîntâlnirea *colapsului* românesc după *colapsul* spiritual din decembrie '89 ține de miracol” (A, 13.08.1993); „România, din nou sub spectrul *colapsului* energetic” (A, 23.08.1993).

Epidemie („boală care bântuie într-un anumit loc cu violență”) este utilizat consemnat anterior într-un enunț de tip comparativ („nostalgia *epidemiilor*”) ²⁹ și se întâlnește cu același sens figurat sub forma - mai rară - în literatura publicistică - a unei metafore explicite: „*Epidemia* Roman S.A. [uzina de producție a blocării drumurilor - se întinde” (A, 4.07.1997, p. 16). Termenul este utilizat frecvent în sfera informaticii („*epidemie* de virusi informatici” - A, 15.08.1998, p. 1).

Metastaza („deplasare a unei boli dintr-o parte a organismului în altă parte; localizare secundară, departe de focarul primitiv al unei boli" - DN₃, p. 675) apare cu un sens metaforic apropiat de cel denotativ - semnificând „proliferarea unui rău; reacție negativă în lanț" - într-un titlu precum „*Metastaza* tumorii 'Credit Bank' blochează întreprinderile" (A, 8.07.1996, p. 1) sau în sintagma „*netastaza* corupției" (A, 24.01.1993, p. 2).

Radiografie figurează în contexte social-politice și economice cu un sens metaforic generic („fotografie, imagine (= analiză) de profunzime"), rezultat din media semantică a valorilor consemnate în DN₃ (p. 898): „o veritabilă *radiografie* a situației economice și sociale actuale" (D, 21.12.1993, p. 1); „*radiografia* unei escrocherii de sute de milioane" (A, 8.04.1994, p. 1); „greva - o *radiografie* necruțătoare a stării organizațiilor studențești" (A, 16.11.1998, p. 8).

Tumoare apare cu un sens metaforic care păstrează din definiția termenului științific (cf. DN₃, p. 1113) nucleul semic „excrescență patologică", asociat - conform opiniei comune - cu ideea de „cancer" (absentă din definiția de dicționar): „Trebuie ca acum să extirpăm acele *tumori* canceroase moștenite de la Ceaușescu: poliția politică și serviciul de spionaj cu care Moscova a blagoslovit România" (Ev Z, 23.01.1993, p. 3).

Terminologia sportivă, ca sursă de metafore publicistice, a fost, de regulă, ignorată de cei care au studiat dinamica lexicului actual reflectată în presă. Transferați în alte contexte (politic, social, economic), termenii sportivi sunt supuși aceluiași proces de lărgire a sensului și de metaforizare.

O primă categorie include *termeni și expresii sportive de uz general (nespecializat)* pentru o anumită ramură sportivă.

Fault („infracțiune constând în împiedicarea unui adversar de a acționa în câmpul de joc" - DN₃, p. 439) apare cu un sens metaforic - preluat, probabil din limbajul familiar - în sintagma „*faulturi* democratice", explicată în context după cum urmează: „Pe plan local, UDMR contreză PL '93" (A, 24.06.1994, p. 2).

A fenta („a face o mișcare menită să-l deruteze pe adversar" - DN₃, p. 443) este utilizat cu un sens figurat atestat în limbajul familiar („a înșela, a păcăli" - DALR, p. 82), într-un context cu caracter juridic: „Amețiți de profituri uriașe, comercianții de alcool *tentează* legea" (A, 14.02.1996, p. 5).

Transpus din domeniul sportiv în cel politic sau juridic-administrativ, termenul *meci* păstrează din definiția consemnată în DN₃ (p. 663) semul „întrecere". În funcție de context, termenul poate căpăta sensuri ușor „deviate", precum „confruntare", „dispută": „în *meciul* său cu Corpul de Control al Guvernului, I. H. susține că infracțiunile au fost, dar nu el este vinovatul" (A, 5.04.1997, p. 16); „în prima zi de congres - încălzirea; *meciul* cel mare [alegerile pentru funcțiile de conducere] - sâmbătă" (A, 16.05.1997, p. 7).

Numeroase expresii din terminologia sportivă (mai precis, din jargonul sportivilor) includ cuvântul *minge* (cu sensul figurat „răspundere", „sarcină", „capacitate de soluționare a unei probleme"). Ele sunt utilizate cu sens metaforic în contexte politice: „în problema prezentării raportului de activitate, SRI *pasează minge*" (EZ, 3.06.1993, p. 4); „în *meciul* dintre revoluționari și Primăria Capitalei, *mingea* a căzut în terenul Guvernului" (EZ, 25.11.1993, p. 2); „*Mingea* sindicatelor - *bătuță pe terenul* politicii" (A, 18.08.1994, p. 1); „în final, s-a mai aflat că *mingea este în terenul* lui Radu Vasile" (A, 7.12.1998, p. 16).

Expresia *a ridica (mingea) la plasă* apare frecvent cu sensul „a crea condiții favorabile (cuiva)": „Fostul consilier prezidențial, remarcat încă de pe vremea CPUN,

când *a ridicat* câteva *mingi* grele la fileu lui Iliescu, pregătește unele surprize pentru campania electorală" (RL, 20.07.1996, p. 3).

Din terminologiile proprii anumitor sporturi, reținem, ca surse ale metaforelor publicistice fotbalul, boxul, șahul, schiul.

Sintagmele *cartonaș galben* și *cartonaș roșu* apar cu sensul „pedeapsă, sancțiune", atât în context politic („*Cartonaș galben* pentru moțiunea de cenzură" - A, 7.06.1997, p. 1), cât și în titlul unei știri cu caracter internațional („în 'scandalul hașișului', Interpolul flutură *cartonașul roșu*" - A, 31.08.1993, p. 1).

Lanterna roșie (expresie referitoare la o echipă aflată în coada clasamentului, candidată la retrogradare) apare în context politic cu sensul „codaș în competiția pentru integrarea europeană": „Din ianuarie 1990, România a deținut neîntrerupt *lanterna roșie*, în timp ce pentru primele locuri au concurat umăr la umăr Ungaria și Polonia" (A, 23.07.1994, p. 1).

Miuță - termen din limbajul familiar, unde desemnează un „meci de fotbal disputat pe un teren de dimensiuni reduse, la porți improvizate" (DAEF, p. 174) - dezvoltă un sens metaforic conotat peiorativ (echivalent cu „acțiune neprofesionistă, improvizată") într-un titlu de editorial precum „*Miuța* guvernului cu țara" (A, 29.08.1998, p. 1).

Upercut („lovitură la box care se aplică de jos în sus, plasându-se sub bărbie și la abdomen", DN₃, p. 1124) apare cu sens figurat în contexte cu caracter politic: „Guvernul *a tras un upercut* devastator în barba presei" (A, 24.07.1993, p. 6); „Democrația primește *un nou upercut*, de data asta în falca justiției" (A, 16.11.1993, p. 1).

A arunca în corzi - expresie din jargonul boxerilor - dezvoltă un sens metaforic („a pune în dificultate") în următorul context: „Socialiștii au fost *aruncați în corzi* dacă se poate spune așa, de o adevărată avalanșă a cazurilor de corupție" (A, 18.05.1994, p. 5).

A face cnocaut - expresie proprie boxului, înregistrată sub această formă în DN₃ (p. 221) cu sensul ei tehnic - apare cu sens metaforic într-un context referitor la efectele inflației asupra populației: „Contribuabilul *va fi făcut K. O.*" (A, 29.10.1993, p. 1).

Expresia *a ține în șah* este utilizată figurat cu sensul „a ține în tensiune" (cf. DEX, p. 920): „Sârbii *țin în șah* aviația NATO" (A, 28.11.1994, p. 5). Din aceeași terminologie provin sintagmele din următorul context, referitor la confruntarea de orgolii dintre SUA și Rusia în conflictul din Kosovo: „*Partida de șah* planetar" [titlu de editorial]; „Serbia e doar o *tablă de șah*" (C, 25.03.1999, p. 1).

Slalom apare în presă cu un sens metaforic, dezvoltat pe baza celui extins consemnat în DN₃ (p. 999): „probă sportivă disputată pe un parcurs în pantă jalonată cu obstacole artificiale foarte sinuoase". Noul sens este atestat în domeniul financiar („Nimeni nu știe ce *slalomuri* vor face prețurile" - A, 7.05.1993, p. 4), dar și în alte contexte, unde își asociază conotații peiorative („A încercat printr-un *slalom* avocătesc să convingă" - A, 9.02.1994, p. 1).

Termenii preluați din *sfera jocurilor de noroc* dezvoltă, în context politic, sensuri metaforice însoțite - în cazul cuvintelor sau expresiilor populare - de conotații ironice, peiorative.

Alba-neagra - expresie argotică, desemnând conform DAEF (p. 24) un „joc de noroc ilegal, practicat de șmecheri pe stradă, la care trecătorii sunt momiți și participă, iar apoi sunt sistematic înșelați" - apare cu un sens figurat larg („escrocherie, înșelătorie") în următorul context: „Una peste alta, se face sau

control financiar la Federația Română de Fotbal? ori se umblă cu 'alba-neagra?'" (A, 15.05.1997, p. 16).

În mod similar este utilizat metaforic și termenul *barbut* („joc de noroc cu zaruri” - DAEF, p. 38): „Bugetul țării nu poate fi jucat *Xabarbutul* politic, de dragul de a le da cu tifla adversarilor” (A, 24.08.1998, p. 1).

Între termenii neologici din acest domeniu, frecvent metaforizați, se înscriu *joker*, *poker* și *ruletă*.

Joker, definit în DN₃ (p. 606) „cea mai mare carte la unele jocuri de noroc; balador”, dezvoltă un sens metaforic bazat pe un sem neenunțat explicit în definiția românească, „comportament imprevizibil și rău-intenționat”, dar prezent în cea din limba engleză (BBC, p. 608), ceea ce ne determină să luăm în considerare și posibilitatea unui calc semantic: „Toată lumea se întreabă ce e cu partidul lui Măgureanu și unde se va plasa el în perspectiva unor reșezări ale puzzle-ului politic. Cum își va juca acesta statutul de virtual *joker* într-o viitoare coalitie, rămâne de văzut” (A, 22.03.1999, p. 1).

În utilizarea metaforică a termenului *poker*, sensul denotativ „joc de noroc” își adaugă semul „cu risc mare”: „*Poker pe sârmă*” (CR, 5.08.1993, p. 8) este titlul unui articol referitor la concurența dintre KGB și CIA pe scena spionajului mondial.

Ruletă - ca nume stabilit prin metonimie pentru jocul de noroc practicat cu ajutorul unui disc împărțit în compartimente colorate și numerotate și al unei bile (DN₃, p. 950) - apare cu valoare metaforică în domeniul financiar („*Ruletă* inflației devine periculoasă” - CR, 10.08.1993, p. 3) și în cel politic („noile învârteli ale *ruletei* noastre politice” - RL, 31.08.1994, p. 3). În ultimul exemplu, apare și conotația peiorativă, generată de prezența în context a cuvântului polisemantic *învârteli*, care poate fi decodat în sens propriu („rotire a discului”) sau figurat („manevră necinstită, folosită pentru obținerea unor profituri” - cf. DEX, p. 476).

Termenii metaforizați proveniți din *sfera culturii* sunt puțin numeroși, dar frecvent utilizați. Cei înregistrați aici, cu o singură excepție, asociază noului sens conotații contextuale de tip peiorativ sau ironic.

Carnaval și *circ* apar în contexte politice, păstrând din definiția de dicționar semul „spectacol (de tip popular)”, căruia i se adaugă o conotație peiorativă („de proastă calitate”) implicată sau explicită: „*carnaval* parlamentar” (A, 8.09.1993, p. 3); „*circ* politic” („Iar națiunea privește la *circul* politic al puterii, la numerele ordinare de jonglerie tip alba-neagra și așteaptă alegerile viitoare” - EM, nr. 31, 1994, p. 4). Conotația peiorativă este exprimată explicit printr-un determinant în contextul următor: „Alegerile de la Liga Studenților s-au transformat într-un „*circ de prost gust*”-EL, 25.03.1999, p. 1).

O modificare semantică asemănătoare a suferit și termenul *french-cancan* care a păstrat din definiția inclusă în DN₃ (p. 175) nucleul semic „dans excentric de cabaret”, adăugându-i conotații peiorative într-un titlu precum „Miss România 1992 și *french-cancanul* politic” (V, 24.12.1992, p. 3).

Sintagma *primă vioară* (întâlnită în limba vorbită sub forma *vioara întâi*) este sinonimul uzual pentru termenul muzical specializat *concertmaistru* („primul violonist al unei orchestre, care îl poate înlocui și pe dirijor”, DN₃, p. 242). Sintagma în cauză apare cu sens metaforic favorabil în context politic, pentru a desemna un factor cu rol de conducere („o organizație puternică, în măsură să-și asume rolul de *primă vioară* m orchestra peuneristă”, A, 3.06.1994, p. 2).

1 *Scenariu* dezvoltă un sens figurat „politizat”: „Totuși, în acest scenariu politic, o piesă nu se potrivește deloc” (A, 25.03.1999, p. 2).

Spectacol și sinonimul său, anglicismul *show*, dobândesc sensuri figurate, conotate ironic (care evocă expresia colocvială *a se da în spectacol*, consemnată în DN₃, p. 1009): „Vacanța va pune capăt și *show-ului* politic de pe culoarele Parlamentului” (A, 7.07.1994, p. 2); „Este din ce în ce mai sigur că distribuția *spectacolului* electoral viitor va fi cu totul alta decât cea din '96” (A, 21.03.1999, p. 1).

Din *terminologia economică* și *financiar-bancară* am înregistrat un număr redus de termeni cu utilizări metaforice.

j *Bursă*, definit în DN₃ (p. 163) ca „instituție capitalistă unde se negociază rente de f stat, acțiuni, mărfuri căutate foarte mult”, a căpătat în domeniul politic un sens metaforic care păstrează din definiția de dicționar nucleul semic referitor la „negocierea unor valori foarte căutate”: „Reconversia discursului sau chiar cea ideologică nu sunt singurele mișcări speculative de la *bursa* politică” (A, 22.03.1999, p. 1).

I Sintagma *cec în alb* este utilizată în context politic cu un sens metaforic din limbajul colocvial („încredere absolută, necondiționată”): „Noi nu acordăm *un cec în alb* puterii”, au declarat reprezentanții PUNR” (EZ, 19.02.1993, p. 4).

Inflație, înregistrat în DN₃ (p. 570) cu sensul său denotativ („fenomen constând în creșterea cantității de hârtie - monedă mult peste necesitățile reale ale circulației mărfurilor [...]” apare în context politic cu sensul „cantitate exagerată, exces”, asociat cu o conotație peiorativă care sugerează ideea de „valoare discutabilă, îndoielnică”: „*Inflație* de proiecte legislative la Camera Deputaților” (EZ, 12.11.1992, p. 4).

Piață, cu accepția sa din domeniul economic (cf. DEX, p. 685) și din cel financiar, este transpus în context politic, unde dezvoltă un sens figurat, cu conotații ironice: „Dacă de teama unor fracturi electorale vor fi abandonate reformele (în special cele economice), speculațiile de pe *piața* politică, oricât de dibace ar fi, vor conduce spre un faliment general” (A, 22.03.1999, p. 1).

4.2.1.2. *Metaforele de tip popular* sunt în evidentă inferioritate numerică față de cele realizate pe baza unor termeni specializați.

În majoritatea cazurilor, ele aparțin limbii vorbite, de unde au fost preluate de jurnaliști, ca o contrapondere la caracterul pronunțat neologic (uneori prețios sau chiar snob) al limbajului publicistic postdecembrist. Efectul expresiv al termenului popular sporește prin contrastul realizat între acesta și contextul în care este utilizat.

Cancer, folosit metaforic în îmbinări precum „*cancerul* corupției” (A, 21.09.1994, p. 1) sau „*cancerul* stagnării” (A, 22.08.1996, p. 1) își actualizează un sens „neștiințific” propriu limbii vorbite („boală mortală”) și distinct de cel consemnat în DEX (p. 175) - „tumoare malignă care distruge țesuturile unor organe interne sau externe”.

Substantivul *căpușă* este utilizat în sintagme din sfera economiei, precum *firmă societăți-căpușă*, cu un sens metaforic care păstrează din definiția de dicționar (cf. DEX, p. 132) semele principale („parazit”; „care sugă sânge”): „*Firmele-căpușă* au stors de bani cea mai mare societate românească producătoare de îngrășăminte chimice” (A, 18.02.1998, p. 10).

Ciolan apare în presa postdecembristă cu o frecvență care ne îndreptățește să considerăm un clișeu a cărui expresivitate s-a redus la minim. Sensul metaforic peiorativ cu care este atestat în presă coincide cu cel consacrat prin expresiile populare *a da cuiva un ciolan de ros*, *a umbla după ciolan*, *a scăpa ciolanul din mână* (cf. DEX, p. 153).

în ciuda vechimii sale în limbă, am consemnat aici sensul metaforic în virtutea caracterului „politizat”, impus după 1989: „Era firesc ca și reprezentanții opoziției să fie părtași *la ciolanul* numit AGA” (A, 5.10.1995, p. 1). Sensul metaforic al cuvântului-bază se regăsește și în derivate, frecvent întâlnite în presă, precum *ciolanar*, *ciolanist*, *ciolaniada*.

Cumetrie, înregistrat în DEX (p. 218) ca termen popular cu sensul „relație de rudenie între cumetri sau cumetre”, dezvoltă în context politic un sens metaforic conotat peiorativ (subliniat prin prezența ghilimelelor). Noul sens păstrează semul principal „relație [prin alianță]”, la care se adaugă semul „interesat de profituri, avantaje materiale”: „Și la Chitila '*cumetria*' electorală vine și trece - prețurile rămân” (A, 30.01.1996, p. 3).

Gogoasă, având în DEX (p. 378) sensul - propriu limbajului popular și familiar - „minciună (evidentă)”, apare cu aceeași valoare într-un context cu caracter financiar: „Creditarea BDF și Credit Bank decisă de Senat: o *gogoasă* electorală umplută cu inflație” (A, 3.10.1996, p. 5).

Suveică, având în DEX (p. 919) sensurile „piesă de lemn la războiul de țesut [...]” și „piesă din mecanismul mașinii de cusut [...]” desemnează metaforic modalități ilicite de câștig, utilizate în domeniul comercial sau financiar: „Dezvăluită de Adevărul, '*suveica*' exporturilor fictive de alcool se învârtă în continuare” (A, 24.02.1999, p. 7).

Troc („schimb în natură, specific comunei primitive, constituind forma cea mai simplă a comerțului” - DEX, p. 976) este utilizat metaforic, cu conotații peiorative foarte evidente, în contexte politice: „Viktor Orban și Radu Vasile au făcut *un troc* ordinar” (A, 12.02.1999, p. 9); „Imunitatea-un *troc* ordinar” (A, 27.02.1999, p. 2).

4.2.1.3. Un procedeu expresiv asemănător cu metaforizarea termenilor specializați este reprezentat de ceea ce am numit în altă parte *metaforă livrescă*. Fiind vorba de termeni care aparțin limbii literare (din sfera culturii, religiei, mitologiei, istoriei, literaturii), expresivitatea acestui tip de metafore - în care elementul intelectual este dominant în raport cu cel afectiv - este relativ redusă.

Șansele lor de a se răspândi în lexicul uzual sunt minime, deoarece decodarea adecvată este condiționată de bagajul cultural al cititorului de presă. De pildă, un termen metaforic precum *rinocerizare* implică relația cu piesa „Rinocerii” de Eugen Ionescu (cf. „Vara *rinocerizării*”, A, 19.08.1998, p. 1, unde termenul în discuție se referă la radicalizarea discursului politic). Înțelegerea valorii figurate a termenului *mancurt* („alienat și depersonalizat pentru a fi manipulat”) și a derivatelor sale (cf. „Ziariștii mercenari - o parte dintre românii *mancurtizați*” - „Totuși iubirea”, nr. 17, 1993, p. 1) presupune cunoașterea sensului cu care apare cuvântul în opera scriitorului kirghiz Cinghiz Aimatov²².

Prezentăm, în continuare, o serie de *metafore livrești*, absente din dicționarele uzuale sau înregistrate în alte contexte.

Sintagma *cal troian*, cu referință istorică, având în DEX (p. 976) sensul figurat „mijloc perfid folosit de cineva pentru subminarea cuiva”, apare după 1989 în contexte politice: „PRM și-a introdus '*calul troian*' Ia guvernare” (EZ, 29.01.1993, p. 8); „Fiecare dintre ele [formațiunile din CDR] poate deveni *un cal troian* introdus în tabăra majoritarilor, iar toate la un loc pot fi un adevărat berbece care să izbească meterezele puterii” (A, 22.06.1994, p. 1).

Dalmațian - denumire a unei rase de câini, având blana albă, cu numeroase pete de culoare închisă - a dezvoltat după 1989 un sens metaforic „politizat”, cu

puternice conotații peiorative („persoană cu conștiința sau biografia 'pătată' datorită comportamentului din perioada comunistă”)³³. Noul sens apare ca titlu al unui serial în presă {*Dalmațienii*, în „Viața Capitalei”, nr. 9, 1990, p. 2), ca și în numeroase alte contexte din perioada 1990-1993 („în noul PDSR, cu cât ești mai *dalmațian*, cu atât ajungi mai sus” - EM, nr. 27, 1993, p. 3).

Ghetou este înregistrat în DN₃ (p. 493) cu sensul „cartier unde erau siliți să locuiască evreii în Evul Mediu și recent în țările vremelnice ocupate de fasciștii germani (*ci. Ghetto*, *insulă lângă Veneția*)” în sec. ^ în DCR^ (p. 119), termenul este prezent cu o atestare din 1993 care consemnează o extindere semantică („loc în care trăiește o comunitate separată de restul populației”).

De la acest sens secund s-a dezvoltat o semnificație metaforică, accentuat negativă („zonă marginală, săracă și mizeră a unui oraș”): „Zăbrăuți-Ferentari, cel mai negru *ghetou* din sectorul 5 al Capitalei” (A, 19.03.1999, p. 3).

Deși ultima semnificație este apropiată de cele existente în franceză (cf. PL, p. 480) și în engleză (cf. BBC, p. 471), considerăm că procesul de metaforizare nu se explică prin calc semantic, ci printr-o evoluție internă.

Fundamentalism și *fundamentalist* (ca și sinonimele lor *talibanism*, respectiv *talibari*) sunt termeni preluați în domeniul politic din sfera religiei. Primii doi sunt înregistrați în DCR₂ (p. 115) cu sens exclusiv denotativ („*undamentalism* - extremism de factură religioasă, cu precădere islamică, fanatism”)³⁴.

În contextul politic românesc, termenii apar - după 1996 - cu sensul metaforic „fanatism”, respectiv „fanatic” sau „habotnic”, pentru a desemna în mod ironic formațiuni politice cu atitudine rigidă, conservatoare și pe reprezentanții acestora: „Țărăniștii au fost acuzați *de fundamentalism*, *de* rigiditate morală, pentru că susțin cu obstinație înapoierea pământurilor proprietarilor de dinainte de război și restituție în integritate în ce privește casele naționalizate” (A, 2.09.1997, p. 1). Termenii apar frecvent în titluri de editoriale: „*Fundamentalismul* țărănist” (A, 26.05.1997, p. 1); „*Fundamentalismul* dezlănțuit” (A, 8.06.1998, p. 1); „*Fundamentalismul* de piață” (A, 2.09.1997, p. 1); „Țara arde și *talibanii* se piaptână” (A, 23.06.1998, p. 1).

Reținem și apariția unor derivate ad-hoc, însoțite de aceleași conotații: „*aripa neo-fundamentalistă* a partidului” (A, 23.07.1998, p. 1); „*defundamentalizarea* PNȚCD” (A, 29.06.1998, p. 1).

Harachiri, înregistrat în DN₃ (p. 515) cu sensul „sinucidere prin tăierea pântecului cu pumnalul, practică în Japonia”, apare cu sens metaforic motivat referențial într-o știre referitoare la viața politică japoneză: „*Harachiri* politic la Tokio: Premierul demisionează în urma unor acuzații de corupție” (A, 9.04.1994, p. 5).

În mod similar, cuvântul japonez *kamikadze*, prezent în DN₃ (p. 609) cu sensurile „avion-sinucigaș” și „pilot al unui asemenea avion”, figurează cu sens metaforic într-un titlu din presă: „Generalul Florica, *xmkamikadze* politic” (A, 7.09.1993, p. 1).

Cuvântul ebraic *holocaust*, inclus în DCI^ (p. 126) cu sensul secund „distrugerea programată a unor ființe nevinovate”, apare cu un sens metaforic mai extins și în alte contexte, precum cel cultural sau ecologic: „*Holocaustul* culturii sau demolatorii gândirii” (RM, 13.08.1993, p. 11); „*Holocaustul* peștilor de la Podu Iloaiei [articol despre o catastrofă ecologică]” (A, 4.06.1994, p. 12).

Intifada, cuvânt arab, înregistrat în DCI^ (p. 132) cu sensul denotativ „insurrecție [a palestinienilor împotriva ocupanților israelieni]”, apare în două titluri de știri din presă cu sens figurat („acțiuni violente de stradă”), marcat ca atare prin ghilimele:

„*Intifada* în Bosnia" (A, 3.09.1997, p. 11); „După *'intifada* minerească', hunedoreni - invitați la colinde de Crăciun" (A, 21.12.1998, p. 3).

Mineriadă, înregistrat în DCR, (p. 154) cu sensul inițial privind acțiunea minerilor din 1990 și cu un sens realizat prin extensiune („orice act de distrugere făcut de un 'comando' în care nu participă neapărat minerii"), a dezvoltat, în continuare, sensuri metaforice atestate în contexte financiare, culturale și sociale: „*Mineriadă* financiară" [titlul de articol despre liberalizarea prețurilor] (RL, 13.11.1990, p. 1); „*Mineriadă* valutară" [titlu de articol referitor la prăbușirea cursului leului] (A, 19.03.1999, p. 1); „O mică *'mineriadă'* contra statului (statutului!) de drept al criticii se profilează în ultimele numere din 'Contemporanul. Ideea contemporană'" (A, 27.02.1999, p. 3); „*Mineriadă* părinților copiilor infectați cu HIV" (C, 18.07.1995, p. 3).

O asociere semantică surprinzătoare, de tipul oximoronului, a dat naștere sintagmei *mineriadă de catifea* (probabil, prin analogie cu *revoluție de catifea*), în care este neutralizat tocmai sensul „cu violență", definitoriu pentru *mineriadă*: „Fostul premier, care se consideră victima unei *'mineriade de catifea'* organizată de democrați, proclamă întâietatea valorilor morale în partid, a principiilor țărănismului tradițional" (A, 29.06.1998, p. 1).

Telenovelă - termen de origine spaniolă, înregistrat în DN, (p. 231) cu sensul „serial TV, de obicei latino-american" - dezvoltă în context politic un sens metaforic peiorativ, pornind de la seme cuprinse în definiția/percepția comună a cuvântului („intrigă complicată"; „desfășurare îndelungată în timp"; „lovituri de teatru"; „calitate artistică (sub)mediocră"): „*Telenovelă* remanierii surprinde cabinetul Ciorbea, vineri seara, într-o nouă distribuție. Regizorii săi se pare că au ajuns la concluzia că audiența la public a scăzut și trebuie găsit, în sfârșit, deznodământul" (A, 29.11.1997, p. 1).

4.2.2. **Metonimia** (transfer de nume bazat pe o relație de contiguitate) ocupă un loc mult mai puțin important decât metafora în apariția de noi sensuri³⁵. Numărul sensurilor realizate prin acest procedeu este redus, iar caracterul lor este, de regulă, strict determinat contextual (ceea ce nu le dă șansa pătrunderii în uzul comun).

Astfel, după modelul termenului *tricolorii* (care denumește prin metonimie, de obicei la plural, pe jucătorii echipei de fotbal a României - cf. DCR., p. 240), în cronici sportive, se recurge frecvent la desemnarea jucătorilor prin culorile tradiționale ale echipei, sub forma unor adjective substantivizate: „*Tricolorii* vor să-i usuce în bătaie pe *'verzi'*" [echipa Irlandei] („Ziua", 30.04.1997, p. 7); „Golul oaspeților a fost îndelung contestat de suporterii *'alb-albaștrilor'*" [echipa Universitatea Craiova] (A, 15.03.1999, p. 10); „*'Șepcile Roșii'* își respectă spectatorii" [echipa Universitatea Cluj] (A, 15.03.1999, p. 1).

Într-un context precum *americani* noștri reiau campionatul" (A, 20.11.1993, p. 8), termenul subliniat denumește - prin metonimie - pe fotbaliștii români calificați pentru Campionatul Mondial din SUA.

Termenul *trandafir* (simbolul electoral al PDSR) este utilizat pentru a desemna - în manieră ironică - pe liderii partidului respectiv: „*Trandafirul* moderat executiv, dl. A. N., va avea de luptat cu apatia blăjinului franda/ir-președinte, dl. O. G." (EM, 27/1993, p. 4).

Un tip special de metonimie („conținătorul pentru conținut") se regăsește în presă sub forma unor clișee constând din utilizarea de nume proprii (de regulă, geografice) pentru desemnarea unor instituții situate în locurile respective (de exemplu, numele capitalei unui stat în locul termenilor *președinție* sau *guvern* sau

denumirea reședinței pentru *președinte*): „Clinton amenință *Belgradul* cu bombardamentele NATO" (A, 16.03.1999, p. 11); „Securitatea nucleară din Europa de Est rămâne extrem de îngrijorătoare, estimează *Parisul*" (A, 19.03.1999, p. 11)- „Consiliul Federației nu a intenționat neapărat să-l susțină pe procurorul general ci să înfrunte *Kremlinul*" (A, 19.03.1999, p. 11).

Prin același tip de metonimie (asociată cu personificarea), sintagma *Piața Universității* desemna - în contextul manifestației din anul 1990 - masa manifestanților din spațiul respectiv: „*Piața Universității* însăși vorbește în numele ei. Întotdeauna am ascultat de glasul *Pieței Universității* [...]" (fragment de discurs, apud „Dreptatea", 2.06.1990, p. 1).

4.2.3. Asemănătoare cu metafora livrescă, prin sistemul de referințe culturale pe care îl presupune, este **antonomaza** (figură semantică prin care un nume propriu - considerat reprezentativ pentru clasa respectivă - este utilizat în locul unui nume comun). Procedeu este atestat ca productiv și în franceza actuală³⁶.

Din punct de vedere formal, trecerea numelor proprii în categoria numelor comune este marcată prin prezența articolului (nehotărât, de regulă) sau prin forma de plural (cu valoare de generalizare); în unele cazuri, se recurge la ortografierea cu literă mică, în loc de majusculă. Prezența ghilimelelor are rolul de a semnaliza figura de stil.

Domeniul istoriei oferă publiciștilor cea mai bogată sursă de termeni cu valori simbolice. *Waterloo* (cu sensul „înfrângere zdrobitoare") apare într-un titlu de editorial referitor la respingerea în Parlament a unei moțiuni de cenzură: „*Un Waterloo* politic pentru opoziție" (A, 9.07.1994, p. 1); *Ialta* (cu sensul „împărțirea lumii în zone de influență"): „Primirea în NATO - un pas spre o nouă *Ialta*" (A, 20.09.1995, p. 1); *Nurenberg* („proces al marilor criminali de război"): „*JVurenbergul* comunismului" (RL, 21.11.1990, p. 1).

Dintre numele de personaje istorice, *Casanova* (tipul cuceritorului, al afemeiatului) apare într-un context referitor la aventurile amoroase ale președintelui american: „Bill Clinton - *un Casanova* impenitent sau victimă a unui șantaj?" (A, 21.05.1994, p. 9).

Dintre **toponime** reținem: *El Dorado* („tărâm al unor bogății fabuloase"): „Cu 50.000 de firme străine în spațiul românesc - *un El Dorado* pentru afaceriștii de duzină" (A, 23.01.1996, p. 5); *Vestul Sălbatic* („zonă aflată în afara legii"): „*Vestul Sălbatic* în sudul Rusiei" [știre referitoare la o încercare de răpire] (A, 30.06.1994, p. 6); *Cernobil* („sursă de contaminare radioactivă"): „Cum au ajuns submarinele nucleare rusești *'Cernobiluri'* plutitoare" (A, 26.09.1995, p. 1); *Maglavit* („fals miracol"): „*Maglavitul* financiar al lui Stoica [patronul Caritas]" (A, 21.05.1994, p. 1).

Din **domeniul cinematografiei** capătă sensuri comune (frecvent conotate ironic) nume ale unor personaje de film: *J. R.* (tipul afaceristului veros din serialul „Dallas") - „în vreme ce *J. R.* -ul de Slobozia încearcă să se 'deblocheze financiar', Hermesland - un decor de western părăsit" (A, 21.01.1997, p. 12); *Ewing* (familia de îmbogățiți de pe urma petrolului, din același serial) - „*Ewingii* de Ploiești scot zilnic din gropi sute de tone de petrol" (A, 11.08.1995, p. 1). Și nume de actori cunoscuți pot deveni nume comune: „Avem și noi, cum s-ar spune, *'Schwarzeneggerii'* noștri" [cu referire la un culturist de origine română] (A, 1.02.1995, p. 4).

Din **sfera politicii** sunt selectate nume proprii cu valoare simbolică: „*Un Kennedy* al Columbiei" [despre președintele Gaviria, amenințat cu moartea de cartelul

traficantilor de droguri] (L, 6.09.1990, p. 2); „*un Jirinovskibelarus*” [despre un politician extremist] (*ibidem*). Mai reținem sintagma *Cosa Nostra* (cu sensul „mafie”) într-un titlu precum „*Cosa Nostra* a cimitirelor este condusă din Primărie” (CR, 15.01.1997, p. 3).

Tot prin antonomază, numele unor *mărci comerciale* sunt utilizate pentru denumirea generică a produselor similare: *adidași* (de la numele firmei „Adidas”) apare cu sensul „pantofi de sport” (indiferent de marcă) - „Angrosist chinez din complexul 'Europa', anchetat pentru că a vândut *adidași* Puma contrafăcuți” (A, 16.02.1999, p. 7); „O pereche de *adidași* 'Nike'” (A, 10.06.1996, p. 7). în limba vorbită, termenul a dobândit - înainte de 1989 - un sens metaforic peiorativ („picioare de porc vândute în măcelării” - cf. DAEF, p. 22 și DCR., p. 20). Acest sens continuă să existe și în prezent, fiind atestat într-un articol referitor la creșterea prețurilor: „La Halele Unirea, cumpărătorilor li se oferă, ca în vremurile de pioasă nostalgie, cârlige și sacoșe. Iei-colo, o ciosvântă sau *un adidas*, justifică renumele magazinului, botezat imediat după inaugurare 'Cercul foamei'” (A, 2.11.1994, p. 1).

Prin același procedeu, *xerox* (de la numele companiei „Rank Xerox”) este utilizat în limba actuală cu referire la orice fel de copiator (cf. DCR., p. 249-250): „Dolari trași la *xerox*” (A, 20.09.1996, p. 12). Prin metonimie, *xerox* a dobândit în limba vorbită și sensul „copie” („*un xerox* după diplomă”). Termenul a dezvoltat un sens figurat, în sintagma cu conotație peiorativă *tras la xerox* („perfect imitat”): „Ecranizarea de față [...] e de preferat serialelor *trase parcă la xerox* [...]” (A, 2.04.1997, p. 4). Ultimele două valori ale lui *xerox* nu figurează în DCR.,

în mod similar, numele propriu *Caritas* (cel mai cunoscut sistem piramidal din România), devenit sinonim cu „escrocherie de mari proporții”, desemnează - prin antonomază - orice afacere de acest tip: „*Caritas*-urile albaneze au înghițit 1,5 miliarde dolari” (A, 30.01.1997, p. 7).

4.2.4. Un aspect particular, motivat sociolingvistic, al dinamicii sensului constă în **modificarea conotației** unor termeni, sub impactul evenimentelor din decembrie 1989.

4.2.4.1. Mutațiile semantice de tipul „**înnobilăriF' sensului**”, prin dobândirea unei *conotații favorabile*, sunt puțin numeroase. S-a observat că acest fenomen caracterizează cuvinte din terminologia politică, socială și administrativă „reabilitate” după 1989: *anticomunist*, *capitalism*, *disident*, *patron*, *particular*, *privat* etc.³⁷

Un caz interesant din punct de vedere socio- și psiholingvistic este cel al cuvântului-invectivă *golan*, care a dobândit un sens pozitiv, profund și ostentativ politizat în contextul unei manifestații de stradă („manifestant anticomunist care a participat la fenomenul Piața Universității”). Sensul „înnobilat” și conotațiile sale apreciative se regăsesc și în derivate sau compuse, prezente în presa anului 1990: *super-golan* („Viitorul”, 11.05.1990, p. 1), *golânism(e)*, *mondo-golaniadă* („Dreptatea”, 13.05.1990, p. 4), *Golânia* („Dreptatea”, 13.05.1990, p. 3). Iată cum era recomandată cititorilor publicația-samizdat „Golanul”: „Citiți și răspândiți '*Golanul*', publicație de '*golânisme*', care se dedică tuturor '*golanilor*' din sfânta piață a revoluției!” („Dreptatea”, 13.05.1990, p. 4). Prin extensie semantică, termenul a devenit sinonim cu „luptător anticomunist”, fiind neglijat semul referitor la participarea fizică la manifestație: „Românii din diaspora au devenit și *ei golani* [...]”. Am primit la redacție memorii și semnături de adeziune de *lagolanii* comunităților de români din Australia și America de Sud” (*ibidem*). După o perioadă de intensă mediatizare în presa

Opoziției, noul sens pozitiv al termenului *golan* a trecut în fondul pasiv al limbii o dată cu dispariția cadrului referențial care l-a generat.

4.2.4.2. Dat fiind caracterul frecvent negator, contestatar al presei românești postdecembriste, numărul termenilor *conotați depreciativ* este net superior celor conotați favorabil. Pe lângă termeni din sfera politicii și a ideologiei (*activist*, *bolșevic*, *comunism*, *marxism*), au dobândit conotații negative și alte cuvinte și expresii devenite, prin utilizare abuzivă în perioada comunistă, adevărate clișee ale „limbii de lemn”³⁸. Este cazul termenilor *conducător* (aproape eliminat din limbajul politic postdecembrist și înlocuit de neologismul *lider*, care beneficiază de conotațiile de prestigiu asociate, de regulă împrumuturilor neologice) și *tovarăș*. Ultimul, deși este polisemantic (cf. DEX, p. 963), a fost compromis prin utilizarea sa ca formulă oficială de adresare în regimul totalitar. El este considerat, în prezent, sinonim cu termenul *comunist*, ca în contextele următoare: „Să nu fi auzit *tovarășii* din administrația locală și din anchilozatele servicii publice că un datornic poate fi făcut responsabil de unul singur prin montarea unei flanșe oarbe?” (RL, 9.09.1996, p. 6); „Comuniștii români (membrii PMR) vor trimite 200 de *tovarăși* să lupte alături de sârbi împotriva NATO” (A, 18.03.1999, p. 2).

Alți termeni marcați de apartenența la „limbajul de lemn” sunt: *cadrist* „responsabil cu cadrele în instituțiile și organizațiile din perioada comunistă” („*cadristul* Cosmâncă, hotărât să-și îndeplinească misiunea, a trecut chiar peste raportul Corpului de control al primului ministru” - A, 29.01.1996, p. 8); *dosar* „informații compromițătoare, mijloc de șantaj” („Am *dosare* despre ceilalți, pot face și obține ce vreau” - au tradus pe românește acest concept [cine deține informația deține puterea] cei care au ieșit primii din buimăceala post-decembristă”, A, 25.04.1996, p. 1); *omagiu* „lucrare sau manifestare pseudo-artistică de preamărire a familiei Ceaușescu” („TVR 1 difuzează, cu o nerușinare demnă de cele mai sfrmuntate făcături regizate pe vremuri direct de Securitate, un soi de '*omagiu*' greșos, tip *stima noastră și mândria*” - A, 13.05.1997, p. 1). Din categoria sintagmelor cu conotații depreciative face parte numele festivalului „*Cântarea României*”, asociat cu ideea de „spectacol de prost-gust, politizat”: „Scena timișoreană a '*Cântării României*' (propunem această nouă denumire pentru așa-zisele procese, în realitate festivaluri ce scot la iveală tot mai multe talente) a propulsat în topul simpatiilor un nou star: col.TeodorescuFilip” (A, 15.03.1990, p. 1).

Același tip de conotații peiorative caracterizează sintagma *om-nou* (asociată, în memoria colectivă, cu idealul socialismului) într-un articol cu tematică economică, tratată în tonalitate ironică: „Inițial s-a crezut că privatizarea va merge de la sine. Că '*omul-nou*', românul-cuponar, brav locuitor al mioriticelor noastre plaiuri, va simți, în felul ăsta, cum va crește în trupul său capitalismul” (A, 26.01.1996, p. 3).

Mecanismul deprecierei sensurilor afectează în același mod chiar termeni „reabilitați” după 1989 și unele neologisme recent împrumutate.

Din prima categorie, este interesant de urmărit cum termenul *revoluționar* „participant la Revoluția din 1989; luptător anticomunist”, asociat inițial cu conotații favorabile (dobândite prin schimbarea referentului propriu perioadei comuniste), a dezvoltat conotații peiorative, în contexte referitoare la (pseudo)-revoluționarii profitori sau huligani: „Acestei inițiative i s-a opus un grup de *revoluționari-scandalagii* de profesie” (A, 7.07.1998, p. 16); „Parlamentarii-rei;o/u/onar/, magistrații-reuoluționari, *managerii-revoluționari*, scutiți de impozit” (A, 26.03.1996, p. 2); „Familia

domnului Petre Roman a fost terorizată de un grup de huligani *revoluționari*" (A, 31.12.1997, p.1).

Dintre împrumuturile recente, a dezvoltat sensuri peiorative franțuzismul *butic(ă)* (definit în DN, p. 64, ca „prăvălie mică, cu mărfuri ocazionale, unicat sau de artizanat”) care circulă în limba vorbită cu sensul „dugheană”¹⁰, iar în presă apare în îmbinări ca „partide-^/c” (A, 20.05.1995, p. 2) sau „firme de asigurări-fotf/c” (RAct, 17.03.1999).

Cu sens depreciativ circulă - în limba vorbită și în presă - termenul *bișniță* (< engl. *business*). Este interesant de remarcat că anglicismele *business* și *businessman* apar cu forma și sensul din limba de origine în contexte neutre din punct de vedere stilistic, în timp ce forma „românizată” și derivatele sale se asociază cu sensul conotat peiorativ: „[...] marketing - termen care posedă în originala noastră tranziție o larghețe semantică ce poate începe cu *bișnițar* - traducerea autohtonă a *businessman-ului* - și continuă cu alte grade ale escrocheriei camuflate” (A, 10.07.1993, p. 1).

4.2.5. Pentru a spori expresivitatea și forța persuasivă a discursului publicistic, termenii cu valori figurate se pot asocia în context, dând naștere unor figuri de stil, dintre care cele mai frecvente sunt: **metafora filată, antiteza și calamburul**.

4.2.5.1. **Metafora filată** reprezintă un caz particular de lanț metaforic, ale cărui componente aparțin aceluiași câmp lexico-semantic¹¹. Lanțul metaforic se organizează, de regulă, în jurul uneia sau a mai multor metafore centrale, prezente în titlul articolului. De pildă, într-un editorial intitulat „*Pacientul român și rețeta FMI*” era de așteptat ca seria de metafore să se constituie pe baza terminologiei medicale: „FMI are peste 160 de state membre, dar la sprijinul său apelează numai cele cu economii *bolnave*. Experții Fondului le *consultă*, le stabilesc *diagnosticul* și le recomandă *tratamentul*. De regulă, el constă dintr-o drastică '*cură de slăbire*'. Destul de repede, însă, '*rețeta*' dă peste cap '*pacientul*', care, și așa slăbit, nu rezistă unei *diete* atât de severe” (A, 10.06.1993, p. 1).

Un exemplu similar de lanț metaforic realizat cu ajutorul terminologiei economice și financiar-bancare, transpuse în context politic, apare într-un editorial cu titlul *Speculații la bursa politică*: „Chiar dacă nu e încă atât de spectaculoasă ca piața valutară, *pieța politică* a început și ea să se miște. *La licitațiile* interpartinice se *adjudecă* alianțe noi, se *negociază* fuziuni-surpriză, se fac *tranzacții* pentru sprijin pre sau postelectoral, încep *strigările* pentru listele de candidați, se produc *transferuri* spectaculoase de parlamentari dintr-un *cont* politic în altul. *Deprecierea* imaginii multor partide, înaintea intrării *lacotația* electorală, e motivul principal al vânzolelii din aceste zile” (A, 22.02.1999, p. 1).

4.2.5.2. **Antiteza**, realizată în presă prin termeni metaforizați, se bazează - în cele mai multe cazuri - pe *antonimii contextuale*: „Ce interes ar mai putea avea Occidentul să reîmpartă Europa de Est în *premianți* și *corigenții*” (A, 23.07.1994, p. 1); *artileria grea* a UDMR contra *infanteriei ușoare* a PNȚCD” (A, 1.10.1997, p. 2); „Am aflat că întreaga organizație județeană Vaslui a PDAR a sărit cu arme și bagaje, din cdru/a pedearistă în *expresul* partidului majoritar” (A, 1.09.1994, p. 2).

Când se recurge la antonimii fixate în sistemul limbii prin expresii idiomatiche, acestea sunt „adaptate” din punct de vedere referențial, prin adăugarea unor determinanți specifici, ca în următorul titlu de editorial: „Guvernul - între *ciocanul FMI* și *nicovală sindicală*” (A, 13.04.1995, p. 1).

4.2.5.3. Prin **calambur** se exploatează ambiguitatea lexicală care permite interpretări diferite - condiționate contextual - ale aceluiași semnificat. Ambiguitatea provine din *omonimie* sau din *polisemie*.

Prima situație este ilustrată prin omonimia consemnată în DEX (p. 869) dintre substantivul *sârbă* („dans popular”) și adjectivul feminin *sârbă* („care aparține Serbiei sau populației ei”). Echivocul semantic stă la baza unor jocuri de cuvinte prezente în titluri din presă, referitoare la bombardamentele NATO asupra Serbiei: „România *însârba* din Kosovo” („Azi”, 25.03.1999, p. 1); „*Sârba* morții” („Curentul”, 26.03.1999, p. 1). Este interesant de observat că, în al doilea caz, echivocul din titlu este imediat risipit prin precizarea „în Iugoslavia, forțele NATO au organizat *un dans* [subl. ns.] ucigaș” (*ibidem*).

Polisemia este exploatată în titluri precum „*Zyzy-terorista* sexului de pe șoselele României - arestată la Pitești” (A, 5.04.1999, p. 8) sau „300 de elevi în grevă din cauza unui profesor *terorist*” (A, 7.12.1995, p. 1), unde termenul subliniat apare cu semnificația lui etimologică - „care terorizează (pe cineva)” și nu cu cea politică uzuală („adept, partizan al terorismului” - cf. DEX, p. 951).

Un alt exemplu de ambiguitate generată de polisemie se găsește în titlul **arterele** sclerozate ale Capitalei” (A, 12.10.1975, p. 10), dat fiind faptul că substantivul *arteră* are (cf. DEX, p. 53) atât sensul „vas sanguin”, cât și pe cel de „cale importantă de comunicații și de transport”, iar adjectivul *sclerozat* permite o dublă „lectură” - în registru denotativ (ca termen medical) sau conotativ, metaforic („îmbătrânit, uzat”).

Tot o exploatare a polisemiei, ca sursă de ambiguitate, se realizează prin enunțul-titlu „Turul României, un adevărat *tur de forță*” (A, 29.05.1997, p. 11), în care substantivul *tur* figurează atât cu sensul „întrecere sportivă de ciclism”, cât și cu cel fixat în sintagma *tur de forță* „acțiune, inițiativă, întreprindere care cere efort, perseverență, îndemânare” (DEX, p. 980).

5. Este evident că unele dintre inovațiile semantice discutate aici (sau în alte lucrări consacrate dinamicii sensului) nu au șanse de pătrundere în sistemul limbii, în ciuda statutului lor de „efemeride”, le-am menționat, totuși, ca mărturie a multiplelor valențe creative ale limbii actuale.

Din perspectivă normativă, principalele abateri înregistrate sunt formulările ridicole, pretențioase, generate de snobismul lingvistic al autorilor, grefat pe o stăpânire precară a limbii române („*derularea* muzicii contemporane”; „*obturarea părții* de schi”; *impulsionare derulării agriculturii*”; „*implementarea* unui chioșc” sunt câteva exemple în acest sens).

Calcurile semantice (*a agreea, echipamente, promoție* etc.) - utilizate abuziv în presă, dar și în limbajul politic sau economic - sunt, de regulă, nerecomandabile nu numai din cauza impresiei de prețiozitate pe care o produc, ci și datorită riscurilor de ambiguitate prin omonimii mai mult sau mai puțin supărătoare.

În concluzie, dincolo de avantajele reale ale unor mutații semantice de genul celor semnalate (înnoire a expresiei, brevilocvență, „culoare” stilistică), rămân evidente riscurile pe care publicistul nu-și poate permite să le ignore: imprecizia, ambiguitatea, prețiozitatea și, mai ales, clișeizarea limbajului care creează condiții Prielnice pentru apariția unei noi „limbi de lemn”¹². De aceea, preluarea unor a ș e inovații semantice în limbajul literar standard impune prudență, discernământ și o informare corectă asupra sensului de bază.

Note

¹ Vezi, în acest sens, Irina Preda, *îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale (cu privire specială la perioada postdecembristă)*, II, în LR, XLI, 1992, nr. 10, pp. 541-548; Angela Bidu-Vrănceanu *Lectura dicționarilor*, Editura Metropol, București, 1993, pp. 63-87; Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc-ierși azi*, Clusium-Logos, Cluj-București, 1995, pp. 260-268; Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate” ale termenilor tehnico-științifici*, în LL, 1995, voi. 1, p. 38-45; *Idem*, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, în LL, 1997, voi. 3-4, pp. 39-44; Mioara Avram, *Noutăți reale și noutăți aparente în vocabularul românesc actual*, în LL, 1998, voi. 1, pp. 31-35.

² Avem în vedere, îndeosebi, DCR, MDTA, DAEF și DALR, dar trebuie precizat că numeroase sensuri care s-au impus în uz după 1990 sunt înregistrate în DN.

³ Cf. Andre Goosse, *La neologie française aujourd'hui. Observations et réflexions*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975, pp. 61-68; Louis Guilbert, *La création lexicale*, Librairie Larousse, Paris, 1975, pp. 40-85.

⁴ Paul Grigoriu, *Un romantic la Paris. Vara franceză*, Editura 100+1 Gramar, București, 1998, p. 39.

⁵ Mioara Avram, *Noutăți reale și noutăți aparente în vocabularul românesc actual*, p. 32.

⁶ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Dinamica sensului în limba română actuală*, în volumul *Comunicările Hyperion*, Editura Hyperion XXI, București, 1995, pp. 202-210; *Idem*, *Polisemia în limbajul publicistic actual*, în LLR, 1994, voi. 1, pp. 16-19; pentru mutațiile semantice specifice argoului, vezi, în acest volum, capitolul VI.

⁷ Pentru definirea și analiza calculului semantic, vezi Th. Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în *Sinteze de limba română* (pp. 111-114) și, mai recent, *Tipuri de calc în limba română*, în LL, 1997, voi. 3-4, pp. 16-18.

⁸ Th. Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, p. 111.

⁹ „Politicul ocupă în acest vocabular novator [al presei postdecembriste] un loc de-a dreptul covârșitor. Se poate susține că, după revoluția din decembrie 1989, lexicul limbii române s-a politizat în mod frapant” (Irina Preda, *art. cit.*, p. 486). Același punct de vedere este susținut (explicit sau implicit) de Mioara Avram și Angela Bidu-Vrănceanu în lucrările menționate în nota 1.

¹⁰ Cf. Florica Dimitrescu, *Dezvoltări semantice recente*, în *Dinamica lexicului românesc - ierși azi*, pp. 261-263.

¹¹ Interacțiunea diverselor limbaje funcționale în epoca actuală (cu referire specială la limbajul presei) a fost semnalată de Mioara Avram, *Vocabularul actual al limbii române* (în LLR, 1997, voi. 3, p. 5) și de Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 43.

¹² Termenul este folosit de Angela Bidu-Vrănceanu (*Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 40) cu referire la „termenii științifici [care] capătă sensuri noi prin devierea față de condiționarea semantică și contextuală strictă presupusă de statutul lor specializat”.

¹³ Vezi Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Librairie Larousse, Paris, 1975, pp. 40-42.

¹⁴ De aceea, nu putem fi de acord cu Angela Bidu-Vrănceanu, care consideră că noul sens al verbului *a debuta* reprezintă o eroare, „nefiind justificat în nici un fel” (*Lectura dicționarilor*, p. 64).

¹⁵ Sensul politic este semnalat de Mioara Avram în *Vocabularul actual al limbii române*, p. 5.

¹⁶ Vezi Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 39.

¹⁷ Pentru explicarea acestui sens ca „deviație” semantică realizată în interiorul limbii române, vezi Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989*, p. 40.

¹⁸ O situație similară este semnalată în franceza actuală de Andre Goosse (*op. cit.*, p. 65); vezi, în același sens, Irina Preda (*art. cit.*, p. 546): „Circa o treime din sensurile inedite degajate de noi din presa postdecembristă sunt de tip metaforic”.

¹⁹ Același lingvist francez stabilește un raport de 5:1 între metaforele ornamentale și cele denominative (*ibidem*).

²⁰ Pentru tipologia conotațiilor metaforice, vezi Elena Slave, *Metafora în limba română*, Editura Științifică, București, 1991, pp. 14-15.

²¹ Același tip de evoluție a sensurilor metaforice este semnalat pentru stilul publicistic din secolul trecut de Olimpia Berea și Smaranda Vultur în lucrarea *Imaginea în stilurile non-artistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea*, TUT, Timișoara, 1986, p. 24.

²² Irina Preda, *art. cit.*, p. 546.

²³ Apud Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Editura Junimea, Iași, 1979, p. 122-123, 192.

²⁴ Cf. Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 43.

²⁵ Acest punct de vedere apare la Elena Slave, *Metafora în limba română*, pp. 9-11 și în DSL, p. 289.

²⁶ „Termenii medicali utilizați în (con)texte economice reprezintă o manieră de a desemna (nu numai metaforic) probleme nerezolvate (stabilirea bolii, a tratamentului constituind sensurile 'împrumutate') în baza unei motivații extralingvistice (problemele economice ale 'tranziției' de la socialism)” (Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989*, p. 43). Pentru „migrarea” termenilor medicali spre alte limbaje (politic, economic etc), vezi studiile semnate de Irina Preda, Angela Bidu-Vrănceanu, Adriana Stoichițoiu-Ichim, citate *supra* în nota 1.

²⁷ în această situație se află termenii *colaps*, *metastază*, *radiografie*, *acutizare*, *osificat*, *nevroză*, *diagnostic*, *strabism*, *miopie*.

²⁸ „0 ființă bolnavă are șansa vindecării dacă se tratează cât mai are timp. Acest lucru este valabil și în ce privește o nație. România este o țară grav bolnavă!” (A, 27.08.1996, p. 1).

²⁹ Cf. Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989*, p. 42.

³⁰ Apud Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 41.

³¹ Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Dinamica sensului în limba română actuală*, pp. 207-208.

³² Termenul este înregistrat și explicat de Dorin Uritescu (MDTA, pp. 93-95) și de Florica Dimitrescu (DCR, p. 144).

³³ Pentru explicații semantice și etimologice, vezi Dorin Uritescu, MDTA, pp. 124-125.

³⁴ Termenii sunt semnalati de Irina Preda, *op. cit.*, p. 589.

³⁵ Aceeași situație este semnalată pentru franceza actuală de Andre Goosse, op. cit., pp. 67.

³⁶ Cf. Andre Goosse, op. cit., pp. 61-62; Louis Guilbert, op. cit., p. 84.

³⁷ Fenomenul a fost semnalat de Irina Preda (op. cit., p. 484), Valeria Guțu-Romalo (*Nou și vechi în limba română actuală*, în LL, 1997, voi. 3-4, p. 7), Dorin Uritescu (MDTA, p. 26,28,45,65).

³⁸ Pentru „istoria” termenului, vezi DCIL, (p. 120) și Dorin Uritescu (MDTA, p. 65-66).

³⁹ Vezi Valeria Guțu-Romalo, *Nou și vechi în limba română actuală*, p. 7; Mioara Avram, *Vocabularul actual al limbii române*, p. 4.

⁴⁰ Această depreciere a sensului (consemnată în DCR[^] p. 53) este motivată explicit în următorul context referitor la buticurile de la sate: „Astăzi, înghesuite în spații de cele mai multe ori impropriei unei activități comerciale cât de cât civilizate, în locul magazinelor mixte au apărut așa-zisele 'buticuri'. În fapt, adevărate bodegi și crășme tixite cu te-miri-ce, de la stixuri [*sic!*], gumă de mestecat, cafea, napolitane și bomboane colorate, până la alcool care constituie, de altfel, marfa principală” (A, 10.01.1998, p. 9).

⁴¹ Când termenii lanțului metaforic sunt selectați dintr-o sferă semantică determinabilă și unitară, metafora este numită metaforă filată; în aceste situații, componentele secvenței nu sunt inteligibile în afara primei metafore a seriei, care le atrage pe celelalte. (DSL. p. 290).

⁴² Este interesant de semnalat că ziaristii înșiși sunt conștienți de riscurile menționate, așa cum reiese dintr-o tabletă semnată de Constantin Coroiu (A, 6.03.1996, p. 3): „în obsedanta noastră tranziție, limbajul - ca să nu spunem chiar limba română - a suferit multe agresiuni. Anglicismele, termenii rebarbativi, avalanșa calchierilor penibile și invalidante pentru spiritul limbii noastre, departe de a fi ameliorat limbajul de lemn, așa cum cred unii 'prețioși ridicoli' coborâți parcă din lumea lui Moliere, au constituit, din contră, unul de-a dreptul toxic. De pildă, nu puțin îl simt pe acesta din urmă ca fiind un limbaj 'de plastic' - cu toate ingredientele 'chimice' de rigoare”.

ASPECTE ALE INFLUENȚEI ENGLEZE ÎN ROMÂNĂ ACTUALĂ

L Prezentarea care urmează are în vedere un aspect de strictă actualitate din domeniul vocabularului românesc: *avalanșa de anglicisme* care au invadat limba noastră în ultimele decenii și al căror număr continuă să crească într-un ritm accelerat, îndeosebi după 1989. Nu intră în sfera acestei cercetări împrumuturile englezești asimilate de limba română începând de la sfârșitul secolului trecut. Date fiind vechimea lor și circulația în limbajul unor categorii sociale variate, termenii respectivi - împrumuturi „prin filieră” franceză, împrumuturi directe și „false anglicisme” (pseudoanglicisme)¹ - s-au adaptat sub aspect fonetic, ortografic și morfologic, comportându-se asemănător cuvintelor românești.

În cuprinsul acestui capitol, termenul *anglicism*² desemnează împrumuturi recente din engleza britanică și americană³, incomplet sau deloc adaptate (ca atare, ele se scriu și se rostesc în română într-un mod foarte apropiat sau identic cu cel din limba de origine).

Deși în bibliografia românească referitoare la problematica în discuție se operează, de regulă, cu trei categorii de termeni (*împrumuturi propriu-zise; anglicisme și americanisme; xenisme*)⁴, realitatea lingvistică actuală nu permite, în opinia noastră, o delimitare precisă între *anglicisme* și *americanisme* (cuvinte în curs de asimilare) și *xenisme* (cuvinte neadaptate⁵, *cuvinte aloglote* sau *străinisme*⁶ - onTpuF}i simplii; *chinte străine*)⁷. În sprijinul afirmației noastre poate fi invocat faptul că încadrarea cuvintelor de origine engleză în una dintre cele trei categorii stabilite de autoarea DCR, este, în numeroase cazuri⁸ fiind ^amicajenerală a lexicului. Astfel, între împrumuturile considerate rieasinJlafe (xenisme) se înscriu- 'staffstory', *summit*, *talk-show*, *trend* (considerate *cuvinte englezești*), ca și *mașter*, *racket*, *supermarket* (prezentate drept *cuvinte din engleza americană*). În opinia noastră, ele pot fi considerate anglicisme (respectiv americanisme), în virtutea frecvenței și a. ^{cit}^ula^JJor, precum că se află în *curs de asimilare*⁹ JiiiorfolQaică. iar *show*, *puzzle* și *racket* au înregistrat și evoluții semantice jag teren românesc (vezi¹⁰ *infra*, 6.6.5).

Din rațiuni similare, calificarea de *anglicism* ni se pare nepotrivită în cazul unor împrumuturi deja asimilate și frecvent utilizate, inclusiv în limba vorbită, precum *fan*, *job*, *hit*, *star*, *stres*, *șort*, *top*.

Pe de altă parte, dicționarul amintit acordă cu prea mare ușurință statutul de *anglicism* unor împrumuturi neasimilate, cu sferă de circulație foarte restrânsă; *brunch* „ceva între mic-dejun și prânz”; *free-lancer* „colaborator extern la un ziar, post de radio sau TV” *pick-pocket* „hoț de buzunare”; *shuttle* „navetă spațială”.

2. Împrumutul masiv de termeni anglo-americani este un fenomen socio-cultural care s-a manifestat după al doilea război mondial, datorită majorității limbilor europene.

2.1. Franceza s-a confruntat cu invazia anglicismelor începând din anii 50, Reacția lingviștilor s-a concretizat într-o serie de lucrări al căror număr comun este atitudinea puristă, culminând cu propuneri legislative care protejează limba națională. Cea mai cunoscută din această serie rămâne lucrarea lui R. Etiemble care a impus termenul *frangjais* pentru a desemna idiomul hibrid rezultat din împiestrirea francezei cu anumite cuvinte, frazeologisme și sintaxă de compunere anglo-americane. Anglomania este prezentată de Etiemble ca o epidemie periculoasă, care a contaminat toate sectoarele limbii lui Moliere (lexicul, procedeele de formare a cuvintelor, morfosintaxa). Îmbinând rigoarea cercetătorului cu violența pamfletarului, autorul acuză „martirizarea” limbii franceze în presă și în jargonul publicitar (numai în sloganurile publicitare ale anului 1961, Etiemble a inventariat 1300 de cuvinte de origine anglo-americană). Confruntat cu dilema „*liberalism sau dirijism?*”, autorul citat propune o serie de măsuri drastice pentru terapia acestei „maladii reale și grave a limbii franceze”, realizabile - în opinia sa - prin acțiunea conjugată a școlii, a mijloacelor de informare în masă și a Academiei, în termeni și mai severi, anglomania este considerată de Felix de Grand Combe „o rătăcire deplorabilă și antipatriotică”, o manifestare din sfera „patologiei mentale”, având drept principală cauză „veleitarismul intelectual”. Folosirea abuzivă a anglicismelor generează fenomenul de „inflație stilistică”, specific stilului publicistic (preponderent în rubricile de publicitate și reportaje): „Nu putem și nu trebuie să pierdem din vedere că în limbă, ca și în economie, inflația prelungită duce la devalorizare. Este o dovadă de înțelepciune și respectul pentru limba noastră”.¹¹

Mulțimea anglicismelor și americanismelor pătrunse în franceză a impus publicarea unui dicționar de termeni „la modă”¹² și a unei antologii de texte legislative menite să apere limba de invazia cuvintelor de origine engleză. Ultima lucrare include lista de termeni recomandați oficial spre a înlocui anglicismele considerate indezirabile în cadrul unor terminologii (de exemplu, se propun termenii francezi *cadreur*, *industrie des spectacles*, *palmares*, *animateur*, *moyen*, *postsonorisation* ca echivalente pentru anglicismele *cameraman*, *show-business*, *hit-parade*, *disk-jockey*, *media*, *play-back*)¹³. Chiar dicționarele de uz general ale limbii franceze (de exemplu, *Le petit Larousse*, 1995, abreviat aici PL) menționează în cazul unor anglicisme indezirabile „nerecomandat” (fr. *deconseille*), oferind și echivalentul francez. Asemenea precizări se fac în dicționarul menționat pentru anglicisme precum *cash*, *discount*, *sponsor*, *walkman* etc.

2.2. În Europa de Est, ritmul de pătrundere a anglicismelor s-a accelerat o dată cu ieșirea țărilor respective din sfera totalitarismului izolaționist și cu abandonarea așa-zisei „limbi de lemn”¹⁴.

Între vocile care au criticat vehement invazia de anglicisme, pot fi menționați celebrul scriitor rus Alexandr Soljenișin¹⁵, scriitorul și publicistul Octavian Paler¹⁶, poetul Geo Dumitrescu¹⁷, dar și simplii cetățeni care au adresat protestele lor, de regulă exagerate, unor publicații centrale¹⁸.

2.3. Deși ponderea influenței engleze în româna actuală este comparabilă cu cea din franceză¹⁹, lingviștii români nu au manifestat înverșunarea puristă a autorilor francezi menționați. Atunci când s-a concentrat asupra aspectelor stilistice, dintr-o perspectivă predominant descriptivă. Printre acestea se numără etimologia, căile de pătrundere în română, sferele de circulație, adaptarea grafică, fonetică și morfologică, modul de înregistrare în dicționare²⁰. O secțiune mai restrânsă a bibliografiei privește aspectele normative implicate în utilizarea anglicismelor, deși o asemenea cercetare se impune cu acuitate în prezent²¹.

3. Opțiunea noastră pentru abordarea anglicismelor din stilul publicistic dintr-o perspectivă predominant normativă la bază convingerea că presa reprezintă nu numai „a patra putere în stat” și un important factor cu uraie-eductivă largă sa audiență, prin autoritatea cuvântului tipărit sau rostit la microfon, presa poate contribui pe de o parte la „ucurarea lingvistică” a publicului, dar pe de altă parte la îmbogățirea, diversificarea și internaționalizarea limbii. Rolul presei în apariția și difuzarea inovațiilor lexicale este pus în evidență de un dicționar al limbii engleze utilizat în emisiunile postului BBC World Service în ultimii patru ani²².

Materialul examinat aici provine din presa scrisă și audio-vizuală a perioadei postdecembriste. Am avut în vedere, cu precădere, anglicismele neînregistrate în dicționarele românești de neologisme (DN, DCR), dar utilizate relativ frecvent în presă. Dintre anglicismele incluse în dicționarele respective, ne vom referi numai la cele care au suferit modificări semnificative de frecvență, de formă și/sau de sens ori de valoare stilistică.

4. Deși în bibliografia de specialitate *norma lexicală* nu este precis definită, în continuare vom da conceptului o accepție bilaterală, considerând *norma* ca un ansamblu complex de condiționări de natură (a) *socioculturală* și (b) *lingvistică*.

5. **Norma socio-culturală** reglementează motivația și funcția împrumutului în raport cu specificul unui anumit stil sau registru al limbii²³.

Din această perspectivă, care apar în presa actuală pot fi încadrate în una dintre cele două categorii de împrumuturi stabilite de Sextil Pușcariu („*necesare*” vs. „*de lux*”)*.

5.1. **Împrumuturile „necesare”** sunt cuvinte sau unități frazeologice care nu au corespondent românesc sau care prezintă anumite avantaje în raport cu termenul autohton (precizie, breviar, expresivitate, circulație internațională).

Ținând seama de complexitatea și diversitatea funcțiilor referențiale (informativă), conativă (persuasivă) și expresivă, anglicismele „necesare” pot fi motivate *denotativ* sau *stilistic (conotativ)*²⁴.

5.1.1. Categoria *anglicismelor denotative* cuprinde, în general, termeni de specialitate care nu au echivalente românești, deoarece denumesc realități apărute recent în diverse domenii ale culturii materiale și spirituale. Printre avantajele utilizării

acestor termeni se înscriu: precizia sensului, scurtimea și simplitatea structurii (cf. *mass-media* față de *mijloace de comunicare în masă*), precum și caracterul lor internațional, care facilitează schimbul de informații, tehnologii între specialiști. Deoarece îndeplinesc numai funcții denominative, acești termeni sunt lipsiți de expresivitate.

Dintre anglicismele înregistrate în DN, cu mențiunea „rar”, au cunoscut creșterea frecvenței (nu numai în presă, ci și în limbajul standard curent) *hobby*, *lider*, *snack-bar*, la care s-ar putea adăuga și alte anglicisme, neînsoțite de respectiva precizare. Acestea aparțin, în majoritate, unor terminologii specializate, cum ar fi cea economică (*business*, *manager*, *management*, *marketing*, *sponsor*), artistică (*best-seller*, *fan*, *muzical* pentru *musical*, *show*, *story*, *thriller*, *top*, *western*), tehnico-științifică (*cameraman*, *computer*, *flash*, *stres*), dar includ și termeni uzuali *cajob*, *shop*, *week-end* etc. Dintre anglicismele absente din DN, dar înregistrate în DCR, și-au sporit frecvența și circulația *broker*, *disk-jockey*, *hitjuicejogging*, *team*, *workshop*.

În presa actuală circulă numeroase anglicisme denotative care nu figurează în dicționarele românești de neologisme sau ale căror definiții nu (mai) corespund sensului actual. Majoritatea aparțin unor terminologii, dar prezența lor în presă este o dovadă a faptului că au depășit granițele stricte specializării, tinzând să pătrundă în varianta standard a limbii.

Terminologia economică, financiară, comercială și a profesiilor:

- *Baby-sitter*, înregistrat în DCR, (p. 41) cu un sens generic - „îngrijitor de copii” - poate fi considerat un anglicism necesar în virtutea sensului său care nu permite substituirea adecvată prin sinonime românești. Sensul specializat este precizat într-un anunț publicitar pentru cursuri intensive care includ „tehnică de îngrijire, supraveghere și educare copii preșcolari și școlari (inclusiv copii cu nevoi speciale)” (RL, 22.05.1996, p. 10). Mai puțin frecvent, în presă apare și numele englezesc pentru activitatea respectivă: „în decursul anilor de studenție, Carolyn Besette a făcut *baby-sitting*” (A, 2.09.1999, p. 10).

- *Broker și dealer* figurează în DCR, cu sensuri insuficient diferențiate întrucât pentru amândoi se indică echivalentul românesc „intermediar”.

Cei doi termeni se utilizează în presă cu sensuri identice celor din engleză și franceză (cf. BBC și PL). Dat fiind caracterul lor specializat, ei apar glosați în text: „*broker* (operator pe piață în numele clientului)”; „pentru ca o bancă să poată opera ca *dealer* (să facă tranzacții în devize în nume propriu - subl. ns.) [...]” (A, 20.03.1997, p. 12).

- *Drive-in* este înregistrat în DCR, (p. 90) cu sensul „cinematograf în aer liber, în care se intră cu mașina”, mai restrâns decât cel original, consemnat în BBC (p. 335) - „cinema, restaurant sau alt local care oferă servicii clienților fără ca aceștia să-și părăsească mașinile”. În româna actuală, termenul se utilizează numai cu sensul „restaurant”: „Unul dintre localuri - cel clasic - va fi amplasat în centrul municipiului, iar al doilea, de tip *drive-in* - în zona orașului universitar timișorean” (A, 18.01.1996, p. 5). O soluție pentru evitarea anglicismului greu asimilabil se oferă în titlul unei știri: „Fast Food la volan” (D, 29.07.1993, p. 2).

Ca sinonim pentru *drive-irtap* și *drive-through* (inexistent în BBC): „un lanț de unități de alimentație publică de tip *drive-through* [...] din care să se poată cumpăra din mers, la repezeală, adică, ceva de mâncare” (A, 11.10.1995, p. 10).

- *Duty-free*, absent din DCR, figurează în BBC (p. 341) ca adjectiv (referitor la „mărfuri cumpărate pe aeroporturi, nave sau în avion, la prețuri mai mici, fiind scutite de taxe”) în sintagma *duty-free shop*. În presa actuală - ca și în limba vorbită - el apare atât ca adjectiv invariabil („*regim duty-free*”, C, 11.05.1998, p. 6), cât și ca substantiv („taxa de înființare a unui *duty free*”, A, 15.08.1998, p. 5).

- *Futures*, înregistrat în BBC (p. 458) ca substantiv („mărfuri cumpărate sau vândute la bursă cu un preț convenit, ce urmează a fi plătit la o dată ulterioară”), apare ca adjectiv în sintagme consacrate în terminologia economică - „piață *futures*”, „cotație *futures*” (A, 18.03.1999, p. 5); „bursa *futures*” (A, 24.05.1999, p. 5) - fiind explicat în context: „contracte la termen (*futures*)” (A, 17.11.1998, p. 7). Izolat, anglicismul apare și ca substantiv, prin elipsa termenului determinat („interesul pentru *futures* se anunță deja foarte mare”, *ibidem*).

- *Non-profit* este o trunchiere a compusului *non-profit-making* (BBC, p. 750) „care nu caută să obțină profit”. Se folosește în terminologia economică și administrativă ca adjectiv invariabil: „Centrele de transfer tehnologic [...] sunt unități *non-profit*” (A, 30.11.1995, p. 5).

- *Rating* este utilizat de economiști și publiciști cu un sens mai restrâns față de cel din engleză („categoriile de clasificare, clasă, rang” - cf. BBC, p. 917): „Această acțiune precedă acordarea *rating-ului* (evaluării riscului de țară)” (A, 12.02.1996, p. 10).

- Compusul *telebanking* și sintagma *electronic banking* (neatestate în BBC) denumesc servicii bancare moderne, al căror sens este explicat în context: „Aceste servicii presupun furnizarea de informații bancare prin telefon/fax (*telebanking*) sau calculator (*electronic banking*)” (A, 9.05.1998, p. 5).

- *Tour-operators* -ă impus în terminologia turismului cu un sens identic cu acela din engleză („companie care organizează și vinde vacanțe prin intermediul unui agent turistic”, BBC, p. 1197): „puternica firmă TUI, cel mai mare *tour-operator* german” (A, 4.04.1996, p. 3). Termenul circulă și sub o formă calchiată - parțial „românizată” - „*Turoperator* acreditat de Consulatul Franței” (A, 15.05.1999, p. 1).

- *Voucher* are în engleză sensul „document care poate fi folosit, în loc de bani, pentru a achita ceva” (BBC, p. 1270). În română, termenul s-a impus în domeniul turismului, așa cum rezultă din următorul context: „Documentul care atestă acest lucru (achitarea în avans a serviciilor turistice) se numește *vouchef*, el fiind rezultat al înțelegerii dintre două firme [...]” (A, 26.11.1997, p. 8).

Terminologia tehnică

- *Airbag* - absent din BBC - se utilizează în română cu sensul din franceză („pernă gonflabilă destinată să protejeze, în caz de ciocnire, pasagerii de pe locurile din față ale unui automobil”, PL, p. 50): „La Brașov se vor produce centuri de siguranță și *airbag-uri*” (A, 31.04.1999, p. 8).

- *Hard și soft* reprezintă trunchieri (neatestate în BBC) ale unor termeni compuși din cibernetică (*hardware și software*) înregistrați în DN, în DCR, figurează numai termenul *software* (p. 214).

În presa românească, *hard* („aparatura”) și *soft* („programe de computer”) sunt utilizate atât ca substantive („în informatică, cea de gestiune în special, datele valorează mai mult decât *softul și hardul* la un loc”, A, 5.05.1995, p. 5), cât și ca adjective („*piraterie soft*”, A, 27.01.1998, p. 10).

-*Lap-top*, prezent în BBC (p. 628) în sintagma „*lap-top* computer” este utilizat în română numai substantival: *Jap-top* (calculatoare portabile) pentru membrii Biroului Permanent” (A, 1.05.1999, p. 2).

-*Screening* apare în română cu unul dintre sensurile înregistrate în BBC (p. 1002) - „examen medical realizat cu raze X”: „Noul Centru Medical Medicover vă oferă toată gama de servicii medicale, de la medicină generală până la cea de specialitate, inclusiv toate serviciile de *screening* și diagnostic” (anunț publicitar, A, 12.10.1998, p. 7). Echivalentul românesc, derivat cu sufixul substantival *-re* de la infinitivul adaptat al verbului englezesc, a fost atestat într-un interviu televizat cu un medic („Colaborăm cu Universitatea din Oxford pentru *scrinarea* unor markeri genetici ai diabetului”, Ant 1,3.11.1998).

-*A scana* reprezintă forma „românizată” a verbului englezesc *to scan* „a examina ceva în detaliu, cu ajutorul unui fascicul de raze X” (BBC, p. 995): „Cel de-al treilea, Roman Marius Laurențiu, l-a ajutat pe Marius Constantina să *scaneze* bancnota de 50.000 lei, multiplicată apoi până la un miliard de lei” (A, 7.01.1999, p. 10); „O rețea automată *va scana* toate statele nucleare pentru a detecta orice explozie nucleară” (RAct, 19.03.1997).

-*Shipping* apare ca termen din domeniul marinei comerciale (BBC, p. 1032) cu sensul „expediere de mărfuri cu ajutorul navelor”: „Privatizarea în *shipping-ul* românesc” (A, 1.09.1994, p. 6); „Criza navlului pe piața mondială a *shippingului*” (A, 26.10.1996, p. 10).

-*Site* s-a impus în română cu sensul specializat (neînregistrat în BBC) „spațiu/pagină pe Internet”: „4000 de accesări pe *site-ul* electoral al Adevărului” (A, 3.11.1998, p. 2); „Pirații informatici au făcut *zob un site* porno autohton” (A, 6.02.1999, p. 12).

- *Walkman*, prezent în BBC (p. 1274) și PL (p. 1080), s-a impus nu numai în presă, ci și în limbajul literar standard cu un sens identic celui din engleză și franceză: „*Walkman* - numele casetofonului portativ cu căști, la care pot fi ascultate, 'din mers' înregistrări muzicale” (A, 10.12.1994, p. 4).

Termeni din domeniul comunicațiilor și presei

-*Banner*, cu sensul „fâșie lungă de pânză pe care este scris un mesaj, un slogan etc.” (BBC, p. 80) a apărut inițial în cronici sportive: „La peluza stadionului Cotroceni, unde stau de obicei 'ultrașii' alb-albaștri, a fost etalat *un banner* pe care era inscripționat 'Brigada 13 septembrie’” (A, 3.08.1998, p. 8). Ulterior, termenul și-a extins circulația la domeniul politic și la cel publicitar („Coloana - precedată de [...] două *bannere* 'Deșteaptă-te Române!’ - a străbătut traseul tradițional, parcurs în '87”, (A, 16.11.1998, p. 16).

- *Clip*, înregistrat în DCR₂ (p. 65) cu sensul „scurt film (publicitar) dat la televiziune”, circula în limba actuală și cu sensul din franceză („film de scurt-metraj sau video care ilustrează un cântec, care prezintă opera unui artist”, PL, p. 235): „Ritmo Latino [emisiune TV] prezintă *video-clipuri* muzicale ale unor top-staruri internaționale” (RL, 23.03.1996, p. 13). Anglicismul și-a extins sfera de utilizare și în domeniul propagandei politice: „Votați partidul ale cărui *clipuri* date la televizor v-au cucerit!” (EZ, 21.09.1992, p. 1); „*clipuri* electorale” (A, 6.02.1997, p. 12).

-*Hot line*, având în BBC (p. 543) sensul „linie telefonică prin care publicul poate contacta poliția sau alte servicii pentru a da informații despre anumite situații speciale”, apare în presa românească având aceeași semnificație, dar ortografiat cu

cratimă: *Mot-line* împotriva violenței în familie” (CR, 15.01.1997, p. 3); „*fiot-line* pentru minori” (A, 24.01.1997, p. 2). În virtutea scurtimei sale și a caracterului internațional, anglicismul este preferabil față de sintagma echivalentă *linie telefonică de urgență* sau de *calcul frazeolo*^{MideM^inte} (utilizat în presă și cu sensul „telefon erotic”, motivat de accepția pe care o are adjectivul *hot* în engleză ^{w b i t ă ^ ^} sexual”). Ulterior, au fost adoptate încă două compuse realizate după tiparul *hot line*, care nu presupun semul „de urgență”, prezent în semnificația modelului.

Primul - *help-line* (înregistrat în BBC, p. 523-524) - se utilizează în română în paralel cu calculul corespunzător: „*JHelp-line* pentru bătrânii din sectorul Val Capitalei”; „*Linia telefonică de ajutor* pentru bătrâni” (A, 19.02.1999, p. 3). Al doilea (neînregistrat în BBC) are sensul consemnat în următoarea știre de presă: „Guvernul României a deschis o linie telefonică unidirecțională de tip '*blue-line*' dedicată în exclusivitate apelurilor de la cetățeni [...] oferind informații și consiliere” (A, 16.04.1998, p. 1).

Termeni din domeniul învățământului și cercetării

- *Curriculum*, cu sensul „programă școlară pentru o anumită disciplină” (BBC, p. 268), a fost adoptat după 1989 în contextul reformei învățământului românesc, dând naștere și unui derivat adjectival (*curricular* „referitor la curriculum”): „Conținuturile învățării prezentate în acest manual răspund obiectivelor de referință și activităților de învățare propuse în *curriculum*” (A, 24.08.1999, p. 12).

- *Grant* s-a impus recent în terminologia cercetării științifice[^] mai restrâns în ^{BeâtXH^} documente ale Ministerului Educației Naționale (*Buletinul* nr. 3, septembrie 1996, p. 3) se precizează: „*Grantul* reprezintă o sumă de bani nerambursabilă acordată unui cercetător individual, ecTipe de cercetare, institut de cercetare pentru realizarea, într-o perioadă de timp determinată, a unei activități de cercetare științifică sau a unei activități conexe activității științifice.” în virtutea monosemantismului său (care îi asigură precizia, diferențiindu-l față de alți ^{TenWeffinfi^} precum *bursă*, *finanțare*, *sponsorizare* etc), anglicismul a fost acceptat în terminologia oficială (vezi „Regulamentul de acordare *agranturilor* pentru cercetare științifică”, publicat în „Monitorul Oficial al României”, ^{m^m^Tfr}

-*Mașter*, atestat în engleză în sintagmele *Mașter of Arts* și *Mașter of Science*, care desemnează absolvenți ai învățământului superior artistic și socio-uman - în primul caz - și ai celui științific - în al doilea caz (cf. BBC, p. 687), este folosit în terminologia românească de specialitate mai rar cu sensul din engleză („Programul este destinat obținerii titlului de *mașter* într-o universitate din SUA”, A, 2.11.1996, p. 7) și mai frecvent cu semnificația termenului *maștere* din franceză, consemnată în PL (p. 638), ca echivalent al sintagmei *studii aprofundate*, (de specializare): „Admiterea în ciclul de studii aprofundatlf(mSler^^^ 18 septembrie” (RL, 20.07.1996, p. 5). Pentru a evita ambiguitatea pe care o poate genera utilizarea termenului *mașter* cu ambele sensuri, considerăm necesară adoptare[^] perechii *masterat* (prin analogie cu *doctorat*) „perioadă de studii după obținerea licenței”, echivalent cu *studii aprofundate și mașter* „titlul obținut la absolvirea ciclului respectiv de învățământ”. Un exemplu de uBlfzare corectă a celor doi termeni (a căror adoptare ni se [^] ^{circul^} anglicismul *master*) se găsește în următorul anunț: „Programul de *masterat* în economie Göteborg [...] se va finaliza prin obținerea titlului de *mașter m* economie

al acestei instituții de învățământ" (A, 20.04.1996, p. 3). DCR, (p. 146) înregistrează ambii termeni (*mașter* și *masterat*), prezentându-i ca sinonime perfecte.

Terminologia sportivă

- *Canyoning* - sport extrem constând din coborârea pe văile unor torenți din munți" (Ant 1, 28.07.1999).

- *Playoff* este utilizat în română cu un sens identic cu acela din engleză („joc suplimentar pentru a decide ordinea finală în cazul unor competitori aflați la egalitate”, BBC, p. 843): „După disputarea partidelor din *playoff*, numai 10 formații reprezentative se vor califica la turneul final al Campionatului European din anul 2000” (A, 31.05.1999, p. 11).

- *Rafting*, glosat „proba plutășilor” (A, 25.08.1999, p. 9), într-un articol despre expediția „Marlboro Adventure Team”, desemnează coborârea în barcă de cauciuc a unui râu vijelios, cu obstacole, care necesită manevre dificile din partea coechipierilor.

- *Skate* „patinaj pe rotile” reprezintă rezultatul unei elipse și al unei contaminări dintre compusele englezești *roller-skates* „patine cu rotile” și *roller-skating*, care desemnează sportul respectiv: „*Skate-ul* extrem nu e lipsit de pericole”; „noul skate-parc din Capitală” (TVR, 5.06.1999).

- *Skateboard* (trunchiere a compusului englezesc *skateboarding* „sportul practicat cu ajutorul planșei pe role”, BBC, p. 1052) circulă în presă (și în limba vorbită) cu două accepții. El desemnează, corect, planșa („Fericiți că și-au confecționat *skate-board*, doi copii au ajuns sub roțile unei Dacii”, A, 29.06.1998, p. 16) și, în mod impropriu, sportul respectiv („Se vor instala rampe pentru *skateboard*”, A, 5.02.1999, p. 8).

- *Snow-board* (inexistent în BBC) reprezintă un caz similar cu cel discutat anterior: același termen desemnează sportul și planșa cu care acesta se practică („Austriecii au înregistrat 89 de decese pe pârtiile de schi, victimele fiind practicanți ai schiului sau *snow-board-ului*”, A, 19.01.1998, p. 13).

Domeniul vieții mondene (modă, divertisment, gastronomie)

- *Body* („corp”, în engleză) apare în română cu sensul din franceză (PL, p. 148) - „obiect de lenjerie feminină, cunoscut și sub numele de *justaucorps*” - în absența unui termen autohton: „*Body* - această piesă vestimentară în mare vogă, amintind de corsetul bunicii, dar și de costumul de aerobic, cunoaște, în funcție de împrejurări, multiple valențe” (EZ, 24.09.1993, p. 7). Termenul apare și sub forma „românizată” *bady* (A, 27.02.1998, p. 11).

- *Bodypainting* (ortografiat și *body-painting*), neinclus în BBC, apare glosat în text: „Spectacolul s-a încheiat cu două demonstrații de pictură pe corp - *bodypainting*” (A, 14.12.1998, p. 3).

- *Fan club* este definit în BBC (p. 399) ca „un grup organizat, ai cărui membri admiră aceeași persoană - un cântăreț pop sau un star de film ori un club de fotbal”. În română, el are atât sensul din engleză (denotativ), cât și unul mai larg, cu conotații peiorative („fondarea *fan club-ului* 'Eu, tu și Pacepa' pe ruinele justiției române”, A, 10.06.1999, p. 1).

- *Grill* (cu sensul generic „grătar”, înregistrat în BBC și în PL) este utilizat în română cu un sens specializat („Cine răspunde corect câștigă un *grill* de grădină, adică un grătar ultramodern de grădină, cu gaz metan”, R Act, 29.08.1999).

- *Roi* on (neînregistrat ca atare în BBC) este utilizat în română pentru recipiente (de uz cosmetic, medical etc.) cu bilă (de exemplu, „*Roi* on unguent pentru prevenirea înțepăturilor de țânțari” - reclamă „Mega Image”).

- *Stick* este folosit în limba vorbită cu sensul din franceză (PL, p. 963) „deodorant prezentat sub formă de baton” (atestat în reclame „Mega Image”).

- *Stripper*, definit în BBC (p. 1121) ca „persoană care câștigă bani făcând striptease”, este atestat în română numai cu referire la persoane de sex masculin, deoarece pentru feminin s-a impus termenul *stripteuză* (<fr. *stripteaseuse*): „La emisiunea 'Prezentul simplu' - o zi din viața unui *stripper*”, Ant 1, 7.06.1999). Dubla valoare (de masculin și feminin) a substantivului *stripteuz(ă)* „femeie sau bărbat care face striptease” (cf. DCR, p. 220) nu poate fi acceptată (deși termenul *stripteuz* este atestat în presă, ca derivat regresiv)²⁸, tot așa cum nu se justifică pseudofranțuzismul *stripteur* (care apare în paralel cu *striptterm* același text din A, 20.09.1999, p. 16).

- *Top* este utilizat în română, în afara sensului consacrat („clasament”), cu un sens atestat în franceză (PL, p. 1015), unde desemnează „o piesă vestimentară scurtă, asemănătoare corsajului, care acoperă bustul”.

Un al treilea sens al termenului (mai greu de explicat etimologic și de acceptat) este cel din contextul următor: „Colecția prezentată ieri s-a axat pe lenjeria de corp, vedetele pentru linia de tineret fiind body-urile din dantelă și *top-urile* (brasieră și chilot alungit)”, (A, 24.09.1998, p. 8).

5.1.2. *împrumuturile stilistice* reprezintă o categorie mai bogată și mai eterogenă decât cele denotative. Nota lor distinctivă este prezența „conotațiilor străine”²⁹, care le asigură expresivitatea în raport cu posibilele echivalente românești.

Înainte de 1989, asemenea termeni aveau un pronunțat caracter livresc, utilizarea lor fiind limitată la literatura de călătorii, la cărți sau periodice specializate (din domeniul precum cinematografia, muzica, sportul).

În presa postdecembristă, anglicismele stilistice au cunoscut o evidentă creștere cantitativă și o extindere a sferei de utilizare în domeniile politic, social, economic, comercial, pătrunzând chiar în limbajul curent (în varianta sa familiară, colocvială).

Întrucât anglicismele de acest tip sunt utilizate întotdeauna deliberat (cu intenție expresivă, evocatoare, ironică etc), cititorul este, de regulă, avertizat asupra caracterului străin al termenilor prin mărci specifice inserate în text.

Cea mai simplă modalitate este marcarea anglicismului prin ghilimele și asocierea lui în context cu echivalentul românesc: „un fermier bogat, un '*ranchef*'” (A, 7.02.1995, p. 4); „A fost o vreme când la modă erau filmele cu spargerii '*Qhold-up movies*'” (A, 27.07.1996, p. 4). În funcție de raritatea și dificultatea termenului străin, glosarea anglicismului se poate face printr-un cuvânt sinonim, printr-o sintagmă sau un enunț mai dezvoltat: „în fond, '*brain-drain*' („fuga creierelor”) a unor specialiști cu înaltă calificare e inevitabilă, oricât de mari ar fi salariile. Acest *exod al inteligențelor* [...]” (A, 16.05.1996, p. 3).

Uneori, explicațiile în limba română au rolul de a sublinia conotațiile peiorative ale anglicismului. De exemplu, sintagma *gossip columnist*, având în BBC (p. 209) sensul „(ziarist) titular al unei rubrici privind viața particulară a personalităților” apare astfel glosat: „Meseria de '*gossip columnist* sau *gossipist*, adică colportor de bârfe, de cancanuri ca inevitabil produs secundar al Hollywood-ului, este una dintre cele mai temute” (A, 24.05.1996, p. 4).

Pe lângă indicarea sinonimului și/sau glosare apar frecvent indicații privind contextul etnic ori socio-cultural în care circulă anglicismul respectiv: „Serialele TV pe care americanii le numesc în derâdere *'soap operas'* pentru că, destinate cu precădere gospodinelor, sunt sponsorizate, evident în scopuri publicitare, de firmele de detergenți" (A, 8.03.1996, p. 4). Domeniul de referință, respectiv terminologia în care apare anglicismul, este evidențiat în următoarele enunțuri: „în cadrul a ceea ce stilisti denumesc *700'*” („*imagine, înfățișare*”) se manifestă două tendințe” (Ev. Z, 24.09.1993, p. 7); „Este ceea ce se cheamă în limbajul de specialitate *'a sequeF'*, adică o urmare la un film care a obținut un oarecare succes” (A, 23.07.1994, p. 4).

Anglicismele stilistice se pot grupa în mai multe categorii, în funcție de motivația utilizării lor.

5.7.2.7. *Evocarea „calorii locale”* se realizează cu ajutorul unor anglicisme sau americanisme care sugerează - prin conotațiile lor - un anumit mediu geografic, social sau cultural: „Există în Occident procedeul ca o personalitate a vieții publice să-și scrie memoriile împreună cu un *shadow-writer* (scriitor din umbră)” (RL, 15.02.1991, p. 5); „Mulți s-au înghesuit în *pub-urile* [„berăriile”] situate în partea de nord-vest a orașului [Manchester]” (A, 28.05.1999, p. 16); „modele de inspirație folclorică (asemeni tendințelor din Scoția sau Germania, unde *kilt-ul* [„fusta plisată ecosez”] și costumul tirolez au stat la baza multor colecții” (A, 6.03.1998, p. 16); *WASP* („alb, de origine anglo-saxonă și de religie protestantă - sigla care desemnează primul val de imigranți în America”, A, 15.09.1996, p. 9); „*hot dogs, hamburgeri* ori *pizza* și, în general, tot ceea ce americanii numesc, pe bună dreptate, *junk food*”, adică deșeuri alimentare, nehrănitore, dar cu mare surplus caloric” (A, 2.09.1999, p. 4).

Numeroase sintagme, preluate ca atare din engleza americană, desemnează în manieră figurată (adesea informală sau chiar peiorativă) genuri de filme mai puțin cunoscute la noi. Respectivetele sintagme „colorează” prezentările de filme TV din rubricile specializate ale cotidianelor: „film care face parte din categoria denumită de americani *'tear-jerkers'* adică storcătoare de lacrimi” (A, 27.02.1996, p. 4); „așa-numitele *'beach movies'*, filme a căror acțiune se petrece pe plajă” (A, 2.11.1996, p. 4); „unul din acele filme după care americanii se dau în vânt, așa-numitele *'court dramas'* (drame judiciare)” (A, 28.08.1998, p. 8).

Împrumuturile stilistice pot avea rolul de a desemna tipuri de eroi specifici filmelor americane: „Charles Bronson în rolul tipic pentru el al unui *killer* (ucigaș, asasin) de profesie” (A, 31.12.1995, p. 4). Prin analogie, termenul apare și în alte contexte, unde sunt evocate conotațiile pe care le are americanismul în română: „în primăvara anului trecut, un grup de infractori din mafia țigănească a strâns suma de 5 miliarde de lei pentru a plăti un *killer* care să-l lichideze pe șeful Poliției Române” (A, 17.02.1996, p. 1).

Din aceeași categorie de termeni pot fi citați *rancher* „fermier” („western de tip clasic cu Gregory Peck în rolul unui *'ranchef'*”, A, 19.03.1996, p. 4); *rider* „aventură captivantă petrecută pe patru roți, în care protagoniștii sunt maniacii vitezei, așa-numiții *'riders'*” (RL, 18.03.1995, p. 12).

În articole sau știri consacrate unor realități specifice societății americane, împrumuturile stilistice sugerează „culoarea locală”, chiar dacă termenii au echivalente românești (care apar, uneori, și ele în text): „La Centrul Cultural American s-a sărbătorit în stil tipic american. Mesele au fost pline cu *'peanuts'* (alune), *'crackers'*

(biscuiți) crocanți și sărați, *'hot-dogs'* (crenvurști), coca-cola, pepsi-cola, bere și vin” (A, 7.11.1996, p. 7); „Sute de *'marines'* (pușcași marini americani) au făcut cea mai impresionantă captură de arme” (EZ, 13.01.1993, p. 5); „documente *'top secret'* difuzate din greșeală pe Internet de Pentagon” (RL, 15.02.1996, p. 8); „Deranjată de ultimele scurgeri de informații referitoare *lăimpeachment* [„inculparea și demiterea unui președinte american în funcție”], Casa Albă îl dă în judecată pe procurorul independent Kenneth Starr” (A, 2.02.1999, p. 1).

Aglomerarea de americanisme (provenind inclusiv din argou) - într-un articol cu impresii de călătorie din SUA, intitulat „Americii i s-a urât cu binele” (semnat de Cristian Tudor Popescu) - are o evidentă funcție stilistică (de creare a atmosferei și de „colorare” a expresiei), dar și sociolingvistică: „Se *zicepolitically correct* african-american. [...] Ei bine, la televiziunea americană n-ai voie să pronunți cuvântul *'black'* Deci, să fie limpede, nu e vorba de *'niggef'* sau *'erou'*, apelativele insultătoare de pe vremuri [...]. Insulta de argou preferată a negrilor americani adresată albilor este *'whonkey'* - maimuță albă [...]. Care va să zică, o droaie de negri sunt ținuti prin sinecure bugetare ca să nu creeze tulburări de stradă - nici pe astea n-ai voie să le numești ca lumea *'riof'*, ci *'social unresV'*, neliniște socială” (A, 11.05.1998, p. 1).

5.1.2.2. Între împrumuturile stilistice se înscriu și anglicisme frecvent întâlnite în varianta colocvială a limbii, de unde le preia și presa. Dintre împrumuturile mai vechi, înregistrate și în DN, sunt de semnalat substantivele *boss, highAife* (ortografiat *hailaif*) și *speech* (ortografiat *spici*), adjectivul *sexy*, precum și o serie de frazeologisme.

-*Boss*, având în DCR₂ (p. 50) sensul „patron; căpetenie [inițial în America]”, apare ca termen familiar într-un context precum „Hagi a ajuns *boss* la Galatasaray” (A, 22.03.1997, p. 7), fiind ulterior decodat, în știrea respectivă, ca „membru în consiliul de administrație al clubului turc”. De regulă însă, americanismul este utilizat în presă cu conotații peiorative: „prestațiile tot mai mari ale *'bossului'* țărănist” (A, 9.07.1998, p. 1); „un comando condus de Miron Cozma, *bossa/* minerilor din Valea Jiului” (RL, 25.05.1996, p. 1).

- *HighAife* (absent din DCR₂) este rareori utilizat cu sensul său denotativ („elită”), consemnat în DN₃: „cunoscută personalitate a *high-life-ului* britanic” (A, 16.06.1995, p. 5); „*High-life-ul* fotbalului european” [titlu de carte sportivă] (A, 20.04.1997, p. 8). Mult mai frecvent, anglicismul dezvoltă în tradiția lui Caragiale - conotații ironice: „*Jiigh-life-ul* democrației noastre originale” (EM, 24.1994, p. 1). Cu aceeași valoare se întâlnește și sintagma *high society* (inexistentă în BBC): „Cucoanele din încropită noastră *'high society'* cred că însuși Yves Saint-Laurent le-a cusut tivul rochiei [...]” (A, 1.07.1997, p. 4).

-*Speech* (absent din DCR₂) este considerat în DN₃ ca „rar” și glosat prin „discurs, cuvântare ocazională; alocuțiune”. El circulă în limba vorbită și în presă cu sensul menționat, căruia i se asociază o nuanță de ironie familiară: „Ceremonia de deschidere a constat în obișnuitele *speech-uri* oficiale” (A, 15.05.1999, p. 3). Conotațiile peiorative sunt mai marcate când anglicismul este ortografiat fonetic (vezi *infra*, 6.1.2.).

- *Sexy* - având în engleză exclusiv sensul „excitant, atractiv din punct de vedere sexual” (BBC, p. 1025) - circulă în limbajul colocvial românesc cu cele două sensuri consemnate în DCR₂ (p. 210): „atrăgător, cu vino-ncoace” („Cum trebuie să arate pentru dv. o femeie *sexy*?”), EM.24.1994, p. 22); „referitor la sex și pornografie” („reviste sexy și porno”, EZ, 28.05.1993, p. 6).

Dintre termenii care s-au impus mai recent în limbajul familiar - fiind preluați ca atare și în presă - pot fi menționați *OK*, *full* și *party*.

- *OK* este înregistrat în DCR (p. 68) numai ca adverb și considerat „americanism colocvial”. Această valoare este frecvent întâlnită în exprimarea tinerilor, dar și în presă (uneori cu nuanță ironică): „Pentru că în țară totul e *OK*, membrii Guvernului sunt împrăștiați pe mapamond” (A, 10.06.1998, p. 5). în paralel, s-a extins utilizarea siglei cu valoare substantivală (sinonim cu „aprobare”, „aviz favorabil”): „Societe Generale așteaptă *OK-ul* Oficiului Concurenței” (A, 8.03.1999, p. 5); „Guvernul a dat *OK-ul* înființării Fundației Post-Privatizare” (RL, 5.05.1996, p. 1).

- *Full* (absent din dicționarele românești de neologisme) este întâlnit în presă, ca adjectiv invariabil, cu unul dintre sensurile înregistrate în BBC (p. 454) - „plin [de oameni], aglomerat”: „Conform obiceiului, imediat după meci, autoturismele *full* de microbiști, claxonând în draci și arborând steaguri tricolore, au fășnit în Piață” (A, 29.06.1998, p. 9).

- *Party* (absent din dicționarele românești) apare în presă cu sensul etimologic „petrecere”, consacrat în limba vorbită („Onomastici țărăniște: Ion Diaconescu - absent de *laparty-ul* lui Ion Rațiu” A, 9.01.1996, p. 2), dar și cu un sens mai larg, atestat în denumirea unor spectacole complexe („*BeachParty* la Club A”, A, 11.07.1999, p. 10; „*Fashion Party*” [prezentare de modă], ProTV, 20.05.1998) sau a unor emisiuni de televiziune („*Party Time*” - emisiune de divertisment la Ant 1).

Din categoria frazeologismelor de tip colocvial, preluate ca atare din engleză și inserate în textul românesc în virtutea caracterului lor sintetic și a prestigiului pe care li-l conferă circulația internațională fac parte: *first class* „de prima calitate”: („Publicația [...] arată a fi de *first class*”, A, 17.09.1997, p. 10); *head hunting* „vânătoare de capete” - formulă metaforică desemnând recrutarea de experți de înaltă calificare („agenții de *head hunting*”, A, 6.02.1998, p. 6); *no comment* - formulă consacrată în cadrul interviurilor pentru a se evita răspunsul la o întrebare (cf. BBC, p. 213); *top secret* „strict secret” („Documente '*top secret*' difuzate, din greșală, pe Internet”, RL, 15.02.1996, p. 8).

În această categorie pot fi incluse și formule de salut (*hello*, *hi*, *bye-bye*), de aprobare (*OK*) sau interjecția *wow!* (exprimând surpriza plăcută, admirația). Toate se întâlnesc cu mare frecvență, putând fi considerate adevărate clișee în limbajul colocvial (mai ales al generației tinere).

5.1.2.3. În categoria împrumuturilor motivate stilistic pot fi incluse, în opinia noastră, și anglicismele utilizate cu funcție eufemistică.

Atenuarea expresiei considerate triviale, jignitoare sau prea directe - pe care o presupune eufemismul³⁰ - este evidentă în cazul unor termeni precum: (mărfuri) *second hand* „la mâna a doua” (EZ, 11.12.1996, p. 14); *call girl* „prostituată care poate fi chemată telefonic” (A, 3.03.1995, p. 7) și corespondentul masculin *callboy* (A, 6.08.1997, p. 1) | *gay* „homosexual” (A, 25.06.1992, p. 7) | *house-keeper* „menajeră” (anunț de mică publicitate, RL, 15.02.1991, p. 7); *topless* „fără sutien” (cf. „*Moda topless*”, A, 17.10.1997, p. 1) | *yes-meni* „lingăi” (glosat în context „lingușitorii care roiesc în jurul președintelui”, A, 15.05.1999, p. 1).

5.2. **Anglicismele „de lux”** reprezintă împrumuturi inutile și, în unele cazuri, chiar dăunătoare. Ele sunt nemotivate sau posedă motivații de tip negativ, precum veleitarismul intelectual și afectarea, traduse prin snobism lingvistic, insuficiența

cunoaștere a resurselor limbii materne, comoditatea sau graba care - mai ales în cazul ziariștilor - nu le permit să reflecteze asupra echivalențelor lexicale, pentru a alege termenul cel mai adecvat.

Întrucât asemenea termeni nu fac decât să dubleze cuvinte (sau unități frazeologice) românești³¹, fără a aduce informații suplimentare (de natură cognitivă sau expresivă), ei constituie manifestări tipice de *anglomanie*, putând fi încadrați în categoria așa-numitelor „*cultisme*”³². Majoritatea anglicismelor din această categorie se regăsește în acel „jargon yanquisant” sugestiv numit *franglais*, ceea ce poate indica - pentru unele dintre ele - o etimologie multiplă.

Prezentăm, în continuare, anglicisme „de lux” absente din DCR, sau având alte sensuri decât cele înregistrate:

- **Termeni din domeniul economic-financiar, comercial și al profesiilor** de o pondere însemnată în textele de presă, în anunțurile publicitare, precum și în denumirile de firme, societăți comerciale etc: *advertising* „publicitate” (A, 12.11.1998, p. 16); *agreement* „acord [financiar, comercial]” (A, 4.07.1998, p. 5); *marketing manager* „director comercial” (A, 11.03.1999, p. 6); *nurse* „asistentă medicală, infirmieră” (D, 20.11.1993, p. 2)³³; *part-time* „[angajat] pe durată limitată, plătit cu ora” (RL, 15.02.1996, p. 10); *program officer* „responsabil/coordonator de program” (A, 26.03.1998, p. 9); *showroom* „magazin-expoziție” (A, 26.05.1997, p. 5); *salesman* „agent comercial/vânzător”; *sales person* „vânzător”; *sales manager* „director comercial” (RL, 28.10.1996, p. 9). Anglicismele *store*, *shop*, *shopping* (*super-* sau *mini-*) *market*^{*} apar frecvent în denumirea unor magazine; „General Store-Family Shopping” | „Kathy's Store”; „Computer Shop”; „Minimarket Jordan”³⁵.

- **Termeni din domeniul comunicațiilor**: *briefing* „conferință de presă” (TVR, 18.1 T. 1994)³⁶; *panel* „secțiune a unei conferințe, reuniuni” (A, 17.07.1996, p. 5)³⁷; *press release* „comunicat de presă” (A, 20.03.1999, p. 4); *key-note adress* „mesaj inaugural [al unei reuniuni]” (A, 22.02.1996, p. 5); *key-speaker* „vorbitor principal” (A, 23.07.1998, p. 1).

- Din **domeniul învățământului**, pe lângă *training* „pregătire, instruire profesională” și *workshop* „atelier de lucru, seminar” (înregistrate în DCI[^]) mai apar - ca anglicisme „de lux”: *item* (cu un sens specializat apropiat de cel din PL, p. 568 - „întrebare/ punct dintr-un test”)³⁸; *text-book* „manual, curs universitar” (A, 23.07.1996, p. 4); *visiting professor* „profesor-oaspete” (A, 9.10.1998, p. 12); [învățământ] *vocațional* (<engl. *vocational*, BBC, p. 1269) „profesional”.

- **Terminologia politico-administrativă**: *board* „consiliu de conducere” (A, 13.03.1996, p. 10)³⁹; *chairman* „președinte al unei reuniuni” (A, 13.03.1997, p. 5); *exit-poll* „sondaj la ieșirea alegătorilor de la secțiile de votare” (EZ, 5.11.1996, p. 14); *staff* „personal angajat, colectiv de lucru” (A, 23.04.1996, p. 2)⁴⁰.

- Din **domeniul artistic**: *backing* [vocal] „acompaniament al solistului” (TVR, 30.08.1996); *band* „orchestră, formație muzicală” (A, 10.02.1994, p. 4) | *sigirls-band* (A, 10.03.1999, p. 14); *evergreen* „șlagăr [care a rezistat timpului]” (A, 29.07.1995, p. 3); *performance* „spectacol” - în sintagme ca *experiment performance* (A, 20.06.1999, p. 10) și *poetry-performance* (A, 27.05.1997, p. 4); *teleplay* „piesă de teatru TV” (A, 25.04.1996, p. 9). Cu accepții modificate față de cele din BBC, apar în presă termenii *casting* și *românțe*. Primul are în engleză sensul „selectare a actorilor pentru anumite roluri” (BBC, p. ftj5); în presa românească el circulă cu sensul „bancă de date privind actorii de teatru, film și TV” (RL, 14.08.1996, p. 2). Al doilea,

având în BBC (p. 972) sensul „roman de dragoste”, este utilizat și ca sinonim pentru „film de dragoste” (PRTV, 16/1998, p. 21).

O tipică manifestare de anglomanie este abundența anglicismelor incluse în titlatura unor rubrici din presă („*Star News*”; „*Week-end polițienesc*”; „*Music Fan Club*”; „*Top Fashion*”; „*Time-Out*”) sau a unor emisiuni de radio și televiziune („*CD Top*”; „*Top-Star '95*”; „*Top Ten Viva Tele 7 abc*”; „*Șlagăr Top Rock*”; „*Rock-Story*”; „*Week-end abc*”; „*Pro Fashion*”; „*Club PC*”; „*Party Time*”; „*Audio-Show Star Club*”; „*Mbum Show*”; „*Teleeurobingo Stou*”; „*As-Show*”; „*Hit-Club*”; „*Zodia VIP*”; „*Ciber Fan*”; „*Pet Shop*”).

Din **terminologia sportivă**, pe lângă anglicismele incluse în DCR, (*coach* „antrenor al unei echipe sportive”; *goalkeeper* „portar”; *team* „echipă sportivă”), pot fi considerate împrumuturi „de lux”: *draftat* „transferat [despre jucători]” (A, 19.02.1999, p. 13); *pole-position* (inexistent în BBC) „poziție de favorit într-o competiție sportivă” (A, 17.04.1999, p. 10); *so<xer* (când este folosit cu sensul generic „fotbal⁴¹”); *under 14* (A, 20.03.1999, p. 8), *under 20* (A, 26.04.1999, p. 10) - sintagme care desemnează categorii de vârstă pentru echipe de fotbaliști („sub 14 sau 20 de ani”).

Din domeniul **vieții mondene** sunt de reținut, în primul rând, termeni legați de modă: *fashion* „modă” (*Jashion-club*”, A, 11.09.1997, p. 3; „*as/?/or?-business*”, A, 19.05.1998, p. 8); *make-up* „farduri” (A, 5.02.1999, p. 9); *modeling* „meseria de manechin” („piața de *modeling*”, A, 8.12.1998, p. 3); *t-shirt* „tricou” (A, 23.06.1999, p. 2).

În aceeași categorie se înscriu termeni din sfera gastronomiei. Pe lângă binecunoscutele anglicisme *hamburger*, *cheeseburger*, *hotdog* și *uice* (incluse în DCI⁴²), mai pot fi menționați *toast* „pâine prăjită crocantă”; *snacks* „gustări, aperitive”; *grill* „grătar” („pui [la] *grill*”); *steak* „carne pentru friptură” și alții, prezenți în texte publicitare.

6. Abordarea anglicismelor din perspectiva **normei lingvistice** pune în evidență aspecte complexe și, uneori, contradictorii, precum și numeroase fluctuații, explicabile prin *cauze obiective* (caracterul recent al împrumuturilor, circulație limitată, dificultăți de asimilare datorate diferențelor dintre sistemele lingvistice ale românei și englezei) și *subiective* (gradul de stăpânire a limbii engleze, comoditatea, mimetismul și snobismul lingvistic).

Anglicismele sunt, prin definiție, termeni neadaptati sau incomplet adaptați la sistemul limbii receptoare. Totuși, studiile consacrate prezenței lor în limba română au relevat anumite aspecte care, prin caracterul regulat, repetabil, pot fi considerate ca având caracter de normă (fonetică, ortografică, morfologică)⁴³.

6.1. Normele ortografice și ortoepice

Tendința generală a limbii literare actuale este de a păstra împrumuturile din engleză într-o formă cât mai apropiată de cea din limba-sursă. Procesul de adaptare este în mod deliberat „frânat” prin acțiunea unor factori de natură psiho- și sociolingvistică⁴⁴.

Din prima categorie trebuie menționate conștiința lingvistică a vorbitorului cunoscător de engleză și orgoliul acestuia de a pronunța și scrie „à l'anglaise”. Dintre factorii de natură sociolingvistică, un rol important revine motivațiilor proprii diverselor categorii de vorbitori în raport cu terminologia folosită. În cazul specialiștilor, păstrarea împrumuturilor din diverse terminologii în forma originală este motivată de caracterul lor internațional și de funcția denotativă pe care o îndeplinesc în cadrul comunicării între profesioniști.⁴⁴

Anglicismele din categoria împrumuturilor „stilistice” (conotative) își păstrează aspectul din limba de origine ca o condiție a forței lor de sugestie și evocare⁴⁵ (faptul este evident mai ales în presă și în limbajul tinerilor).

În sfârșit, termenii din limbajul comercial și publicitar, cei legați de modă, sport etc. - din categoria împrumuturilor „de lux” - se păstrează neadaptati deoarece prestigiul și sonoritatea cuvântului englezesc constituie, de regulă, unicul atu al prezenței lor în limbă. Un fapt semnificativ pentru rațiunile sociolingvistice ale neadaptării este că forme corupte, specifice limbii vorbite (ca *bișniță*, *blugi*, *badigard*, *ciungă*) nu apar niciodată în texte comerciale sau publicitare, unde sunt utilizate exclusiv formele *business*, (*blue*)-*jeans*, *body-guard*, *chewing-gum*.

6.1.1.0 Evidentă manifestare de snobism lingvistic este *revenirea la ortografia etimologică* în cazul unor împrumuturi vechi, perfect asimilate sub aspect fonetic și grafic: *clown(erie)* (A, 5.06.1997, p. 4); *ferry-boat* (RL, 18.10.1995, p. 15); *finish* (A, 7.04.1998, p. 11); *interview* (RL, 5.09.1990, p. 1); *leader* (A, 10.02.1994, p. 4); *meeting* (A, 6.06.1998, p. 9). Cele mai frecvente grafii de acest tip se întâlnesc în reclame („*Sensormatic* din USA - *leader* mondial al sistemelor electronice de securitate”, A, 29.05.1996, p. 6) și în cronici ale unor evenimente artistice ori mondene („*leaderul* grupului Compact”, A, 2.02.1999, p. 4; „*leader* național pe piața produselor de parfumerie”, A, 11.09.1997, p. 3). Izolat, această grafie apare și în sintagma „*leader politic*” (RL, 5.10.1990, p. 1).

O altă încălcare a normelor ortografiei românești constă în imitarea manierei anglo-americane de scriere cu majuscule a tuturor cuvintelor din componența titlurilor, frecvent întâlnită în anunțurile publicitare: „Cea mai Nouă Combinație de Stil, Calitate și Performanță” [reclamă pentru televizoarele Daewoo] (A, 22.11.1995, p. 9); „Produse Lactate De Cea Mai Înaltă Calitate” [unde prin scrierea cu majuscule a prepoziției și articolului se încalcă chiar normele ortografiei englezești] (A, 27.03.1996, p. 7).

6.1.2. Se ortografiază *fonetic* (conform unei pronunțări, de regulă, aproximative) anglicismele care au pătruns în limba vorbită. Pe lângă termenii *blugi*⁴⁶ și *bișniță*, mai pot fi citați în această categorie: *bady* (A, 27.02.1998, p. 11), *badigard* (A, 26.10.1996, p. 1); *bax* (A, 6.07.1999, p. 11); *brifing* (A, 15.05.1998, p. 5); *chemping* (RL, 10.02.1993, p. 10); *ceinging* (A, 3.05.1993, p. 2); *discont* (A, 21.05.1999, p. 5); *exceingi* (A, 14.11.1995, p. 5); *ful* (A, 8.05.1999, p. 2); *planing* (A, 7.04.1998, p. 8); *racheți* (A, 15.04.1994, p. 10); *sprei* (A, 11.05.1998, p. 1)⁴⁷.

În cazul unor anglicisme cu caracter denotativ, scrierea fonetică se asociază cu conotații contextuale de tip ironic, peiorativ: „Sub pretextul că face 'producție', investitorul 'strategic' New Holland vrea să importe combine pe bucăți, scutite de taxe vamale. La asociere, New Holland participă cu ... numele, *năuhaul* și... prestigiul” (A, 30.11.1996, p. 1); „Toți cei de care depinde în mod real soarta populației promovează un *saiâns ficșân* la scară națională și cu dramatice consecințe” (A, 11.03.1994, p. 1); „Politicienii români, abonații forumurilor unde se vorbește de *integreișân șineito*, se pare că se simt foarte bine” (A, 18.11.1998, p. 1); „De curând, alte *biznisuri* ale primăriei - licitații dubioase [...] - au ținut prima pagină a ziarelor locale” (A, 20.07.1998, p. 7); „*Ferpleiul* de Sascut” (A, 30.04.1996, p. 1).

6.1.3. *Oscilațiile în scrierea anglicismelor* se manifestă prin coexistența - uneori în același text sau număr al publicației - a unor forme paralele reprezentând:

- grafia etimologică și grafia fonetică: *bypass* și *baipas* [cardiac] (A, 6.11.1996, p. 7); *hooligan șihuligan* (A, 1.07.1998, p. 11); *offside șiofsaid* (A, 15.03.1999, p. 10); *staff* (A, 22.02.1994, p. 2) și *sta* (A, 27.03.1998, p. 11);

- două variante ortografiate fonetic: *benăr* (A, 14.07.1999, p. 1) - *bener* (A, 26.09.1998, p. 10); *hamburgher-hamburgăr* (A, 4.03.1999, p. 9); *rakeți* - *racheți* (A, 29.06.1999, p. 9);

- grafie etimologică, fonetică și mixtă: *bodyguard* (A, 24.06.1997, p. 1); *badigard* (A, 26.10.1996, p. 1); *bodiguard* (A, 23.10.1998, p. 1)⁴⁸. Cele mai numeroase variante (atât la singular, cât și la plural) se întâlnesc în cazul substantivului compus *bodyguard*. Ele se explică prin dificultățile de pronunțare pe care cuvântul englezesc le pune vorbitorului român și prin largă difuzare a termenului în limba vorbită. Formele excesiv „românizate” apar în presă, de regulă, însoțite de conotații peiorative (vezi, de exemplu, jocul de cuvinte din următorul enunț: „în Capitală și în restul orașelor mari, fiecare gard mai răsărit s-a împodobit cu câte un *badigard*”, A, 26.10.1996, p. 1).

Frecvente inconveniente apar în scrierea compuselor englezești cu sau fără cratimă, precum și în utilizarea cratimei în cazul formelor articulate enclitic, flexionate⁴⁹ sau derivate.

Dintr-o listă lungă de asemenea duble grafii cităm câteva: *skate-board* (A, 3.04.1997, p. 3) și *skateboard* (A, 5.02.1999, p. 8); *dutyfree* (A, 15.08.1998, p. 5) și *duty-free* (A, 25.09.1998, p. 2); *Work-shop* (A, 12.04.1997, p. 3) și *workshop* (A, 6.11.1997, p. 4)⁵⁰; *businessmen-ii* (A, 11.07.1998, p. 2) și *șibisnismenii* (A, 7.05.1994, p. 6); *business-man-ul* (A, 23.03.1999, p. 1) și *șibisnisman* (A, 26.05.1998, p. 1); *punk-istșipunkist* (A, 7.08.1997, p. 9).

6.1.4. În ceea ce privește *promunțarea* anglicismelor, semnalăm două tendințe care se adaugă celor discutate anterior de alți cercetători.

Prima se referă la *modificările de accent* care se petrec cu ușurință în cazul omografelor. Astfel de anglicisme precum *top-model*, *non-profit*, *sex-sfmbol* se accentuează ca și cuvintele românești *model*, *profit*, *simbol*. (cf. „*top-modelele* de la Playboy”, Tele 7abc, 4.05.1996).

Cea de a doua privește posibilele confuzii generatoare de *omofone*: *jbordul* [engl. *board* 'colectiv de conducere'] ziarului" (cf. rom. *bord* „punte a unui vas”); „în materie de *trening* [engl. *training* „pregătire (profesională), antrenament”]” (cf. rom. *trening* „costum de sport”) (ambele exemple au ca sursă TVR, 28.11.1994); *mal* [engl. *mall* „zonă comercială”] (cf. rom. *mal* „țărâm”) în formula „București Mall” (rostitămal la R Act, în anunțuri publicitare).

6.2. Normele morfologice

Dificultățile de adaptare a anglicismelor la sistemul flexionar românesc se explică prin apartenența englezei și a românei la familii de limbi distincte. În ciuda acestui fapt, sub presiunea sistemului limbii române și ca efect al analogiei, asimilarea morfologică a anglicismelor o devansează pe cea grafică și pe cea fonetică. În liniile sale generale, procesul se derulează și în prezent pe coordonatele stabilite de cercetările publicate în ultimele decenii (vezi *infra*, nota 42).

6.2.1. Sub *aspectul genului*, dintre cele trei criterii implicate în procesul de atribuire a genului gramatical (etimologic, semantic, formal)⁵¹, cea mai mare pondere revine, în româna actuală, ultimului. Conform acestui criteriu (respectiv desinenței), majoritatea anglicismelor care desemnează inanimate - fie ele cuvinte simple sau

compuse - se încadrează în categoria neutrului românesc (cu pluralul în *-uri*)⁵²: *un briefing* (TVR, 18.11.1991); *CD-ul* (PRTV, 3/1997, p. 26); *hot-line-ul* (A, 19.02.1999, p. 3); *lobby-ul* (A, 6.11.1993, p. 1); *un Show-Room* (A, 29.04.1998, p. 5); un *teleplay* (PTV, 6/1999, p. 5); *week-end-ul* (EZ, 12.04.1993, p. 4).

Printre puținele excepții pot fi menționate inanimate care se încadrează - conform criteriului semantic - la genul masculin sau feminin (prin analogie cu sinonimele lor românești) '*jeanși* sau *blugi* (A, 26.04.1993, p. 3) (cf. rom. *pantaloni*)/*hotdogi* (A, 24.07.1995, p. 1) (cf. rom. *crenșurști*)/*o soap opera* (PTV, 17/1999, p. 4) (cf. rom. *melodramă*)]/*o briefcase* (A, 20.12.1996, p. 6) (cf. rom. *servietă*).

Preponderența criteriului formal asupra celui semantic este pusă în evidență de o serie de substantive englezești (simple sau compuse) încadrate la genul neutru, conform desinenței, deși corespondentele lor românești sunt feminine: „*business-urile* personale” (A, 29.03.1996, p. 10) (cf. rom. *afacere*); *erotic line-ul* (A, 25.11.1998, p. 3) (cf. rom. *linie [telefonică]*)]/*fashion-party-ul* (A, 6.06.1998, p. 10) (cf. rom. *petrecere, paradă* [a modei]); „*gun-urile* semiautomate” (A, 9.06.1998, p. 12) (cf. rom. *pușcă*)] „*leadership-ul* american” (A, 21.04.1999, p. 12) (cf. rom. *conducere*)] „*un lovestory* american” (EM, 30/1996, p. 17) (cf. rom. *poveste*).

În cazul animatelor, genul gramatical se stabilește prin acțiunea conjugată a criteriului formal și a celui semantic (respectiv, genul natural). Astfel, se încadrează la masculin (cu pluralul în *-i*) substantive ca: *body-guardul* (A, 1.09.1994, p. 3); *designerul* (EZ, 8.12.1995, p. 5)]/*gay-ii* (A, 12.06.1999, p. 8), *outsideri* (A, 14.05.1994, p. 7)]/*yesman-i* (A, 28.05.1999, p. 2).

Apar excepții de la regula concordanței între genul natural și cel gramatical în cazul substantivului *miss*, înregistrat în DN, ca feminin, dar formând pluralul cu desinența de neutru *-uri*: „*Concursul de miss-uri* de la Sala Palatului” (A, 8.06.1990, p. 3).

Alte exemple de neconcordanțe sunt sintagma *top model* „manechin, fotomodel” („*Un top model*, Jackie, este martoră la uciderea unui consilier al Casei Albe”, EZ, 31.01.1997, p. 11) și sigla *VIP* („*VIP-uri* parlamentare”, A, 23.04.1996, p. 6).

Unele oscilații de gen se înregistrează în cazul compuselor cu caracter specializat, mai rar utilizate în limbajul standard (cf. *un joint-venture*, A, 30.07.1993, p. 6, și „înființarea *unei joint-venture*”, A, 27.08.1993, p. 7).

6.2.2. *Formarea pluralului* anglicismelor se realizează, în funcție de genul substantivelor, conform regulilor limbii române; în cazul cuvintelor pătrunse în limba vorbită sunt prezente inclusiv alternanțele consonantice, ca mărci auxiliare ale pluralului românesc: *bodyguarzi* (EZ, 28.05.1993, p. 1); *jeanși* (A, 25.09.1998, p. 8); *racheți* (A, 12.04.1994, p. 3). Prin analogie, într-o exprimare familiară, ușor ironică, sunt asimilate substantivelor comune și tratate identic din punct de vedere morfologic unele nume proprii: „A pătruns pe nesimțite civilizația americană la *macdonalșilor*, rafinata bucătărie chinezească se retrage, pe alocuri, în favoarea *fastfood-u'm*” (A, 1.12.1994, p. 9).

În cazul împrumuturilor „stilistice” (mai ales al americanismelor), utilizate pentru a sugera „culoarea locală”, am înregistrat un număr redus de exemple în care se păstrează desinențele proprii pluralului englezesc: „filmele americane cu și despre *cowboys*” (A, 14.10.1998, p. 4); „sute *demarines* [pușcași marini americani]” (EZ, 13.01.1993, p. 5); „mult-visatele *suces stories*” (A, 23.06.1999, p. 6); „Cei douăzeci de suporterii identifica drept *hooligans* au fost trimiși înapoi la Londra” (R Act, 14.10.1998).

Tot o motivație stilistică stă, probabil, la originea unui plural de tip popular / colocvial precum *homleși* „boschetari” (cf. engl. *homeless* „fără casă”): „Gerul i-a împins pe cei mai mulți dintre *homleși* să-și găsească locuri provizorii în canale ori în ghețele blocurilor” (A, 27.11.1998, p. 15). Când vorbitorii români nu recunosc formele de plural englezești, prin adăugarea desinențelor românești se ajunge la plurale cu caracter tautologic: „*slums-urile* Washingtonului” (A, 26.04.1993, p. 8); „tentativele *rackets-ilor*” (RL, 8.08.1994, p. 8); „pungile *desnacksuri*” (reclamă ProTY 28.01.1997); „*shows-uri* 'fierbinți'” (A, 4.07.1997, p. 3).

Ca invariabile sub aspectul numărului apar: substantive al căror gen gramatical este incert („9000 de persoane sunt angajate ca menajere sau *baby-sitter*”^{ms}, A, 29.04.1999, p. 13) sau cele care prezintă dificultăți de formare a pluralului datorită desinenței de singular („partida de sex între *gay*”, A, 12.09.1999, p. 8; „*playboy* bogăți”, A, 10.06.1996, p. 7).

Cu totul nejustificată este însă tratarea compusului *hot dog* „crenvurst” ca invariabil într-un titlu de știri precum „Cel mai tare mâncător de *hot dog* din lume” (A, 6.07.1999, p. 13).

6.2.3. *Inconsecvențele din asimilarea morfologică* se manifestă mai frecvent în cazul cuvintelor compuse. Astfel, *skinhead* (pentru care româna dispune și de calcul frazeologic „cap(ete) ras(e)”) apare într-un text de mici dimensiuni (EZ, 28.03.1994, p. 2) cu trei forme de plural: cea din limba de origine („cei doi *skinheads*”), cea cu dublă marcă a pluralului, prin desinența englezească urmată de cea românească („*skinheads-ii* care au înjunghiat un tânăr evreu”) și cea cu triplă marcă a pluralului - prin cele două desinențe și alternanță consonantică („unul dintre *skinheads-i*”). Este evident că asemenea oscilații, care dovedesc ignoranța și snobismul publicistului respectiv - ar fi putut fi evitate prin folosirea calculului consacrat sau a anglicismului cu rol de determinant invariabil („mișcarea *skinhead*”).

Un statut morfologic incert are și compusul prin abreviere *VIP*. Inițial, el a fost folosit ca substantiv invariabil („piloți americani care transportă *VIP*” - A, 10.07.1993, p. 5) sau asimilat masculinului („*VIP-ii* din loja oficială” - A, 24.09.1993, p. 4). În limba actuală, se încadrează la neutru („un *VIP* adevărat”, A, 23.04.1996, p. 6), formând pluralul în *-uri*. Ocazional, cu intenții ironice evidente, se recurge la forme diferențiate după gen, conform regulilor limbii române: „Unele persoane intrate acolo puteau fi considerate *vipi* și *vipe*” (A, 6.09.1994, p. 4).

Sigla este folosită și ca determinant invariabil („o mașină *VIP*” - A, 28.11.1996, p. 1), printr-o copiere a construcțiilor proprii limbii engleze (cf. „the V/Psection of the airport” - BBC, p. 1266).

O situație deosebit de complexă sub aspect morfologic prezintă americanismul *mass-media*⁴ (<*mass media of communication*), înregistrat în BBC (p. 687) ca substantiv colectiv cu formă de plural, la fel ca și *media*, rezultat al trunchierii (cf. BBC, p. 693: „You can refer to television, radio and newspapers as the *media*”), înregistrat ca atare în DCR.

În presa românească, anglicismul este tratat în mai multe feluri:

- în acord cu indicația din DN, ca substantiv neutru cu formă de plural, conform etimologiei (*media* fiind pluralul cuvântului latinesc *medium* „mijloc”⁴⁵): „cele mai multe *mass-media*” (A, 23.08.1996, p. 1); „*mass-media* din Rusia au anunțat [...]” (R Act, 27.05.1996); „*mass-media* belgiene comentează [...]” (A, 10.07.1997, p. 11);

- ca substantiv feminin invariabil, având numai formă de singular (în virtutea criteriului formal, respectiv datorită desinenței *-a*, caracteristică genului feminin în română și, probabil, prin analogie cu sinonimul autohton *presă*): „*mass-media* locală” (CR, 15.01.1997, p. 3); „audiența *mass-media* în Capitală” (PRTV, 33/1993, p. 1);

- ca adjectiv invariabil: „canalele *mass-media*” (A, 12.03.1999, p. 11);
- forma trunchiată *media* („*presă*”) ⁴⁶ este considerată substantiv feminin la singular („*media* românească”), fiind folosită și ca determinant invariabil („serviciile *media*”, A, 9.09.1997, p. 3). Prin analogie, s-a creat ulterior o formă de plural („*mediile* de informare” - R Act, 6.09.1995; „informațiile puse în circulație de anumite *medii*” - A, 13.12.1996, p. 8).

Ambele forme trunchiate (cea de singular și cea de plural) sunt nerecomandabile datorită ambiguității generate de omonimia cu vocabulele românești respective.

6.2.4. *Adaptarea verbelor împrumutate din engleză* se face prin încadrarea lor în prima conjugare (cu sufixul *-ez* la pers. I a indicativului prezent). Pe lângă verbe deja incluse în DCR, sau menționate în cercetări anterioare (*a accesa*, *a lista*, *a printa*, *a scana*), aparținând unor terminologii tehnice, mai pot fi semnalate și altele, a căror utilitate este discutabilă, deoarece au echivalente românești sau dau naștere unor omonimii supărătoare. Din prima categorie fac parte verbele *a performa* (engl. *to perform* „a îndeplini o sarcină, a juca un rol”) și *a focusa* (engl. *to focus* „a (se) concentra asupra a ceva”): „Știrile sunt *focusate* pe anumite categorii ale populației” (TVR, 8.08.1997); „Militarii români au demonstrat că sunt în stare să *performeze* la nivelul militarilor NATO” (interviu, R Act, 12.06.1999). Verbul *a defecta* (engl. *to defect* „a trece în tabăra adversă, a dezerta”) ilustrează cea de a doua situație: „Generalul Pacepa este cea mai înaltă oficialitate care *a defectat* în SUA” (TVRj, 22.09.1997).

6.2.5. Avalanșa de împrumuturi din engleză poate avea drept consecință o „*subminare*” a caracterului *flexionar* al limbii române prin (1) creșterea numărului adjectivelor invariabile și (2) ștergerea granițelor dintre părțile de vorbire.

6.2.5.1. Între *determinanții invariabili* împrumutați din engleză - direct sau prin filieră franceză - se înscriu:

- adjective propriu-zise: „rolurisexy” (EZ, 31.03.1993, p. 6); „cameră *single*” (A, 9.08.1999, p. 4); „rochie *stretch*” (A, 27.03.1999, p. 7);

- compuse prin abreviere de tip siglă: „istoria subgenurilor SF” (PRTV, 45/1992, p. 4); „absolvenții *VIP*” (A, 1.03.1999, p. 7); „Club *PC*” (PTV, 31/1999, p. 18);

- compuse trunchiate: „aparatură *hi-fi*”, „servicii *high-tech*”

- substantive folosite ca adjective: „mișcarea *skinhead*” (A, 15.07.1993, p. 8); „seriale *horror*” (PRTV 33/1993, p. 1); „grupuri *rock*” (PTV, 31/1999, p. 16); „corifeii literaturii *western*” (A, 11.07.1997, p. 9);

- unități frazeologice: „documente *top secret*” (RL, 15.02.1996, p. 8).

6.2.5.2. Numeroase împrumuturi pot funcționa în română, după model englezesc, cu *dublul statut morfologic* - ca substantiv și ca adjectiv invariabil: „povestea unui *gay*”; „cuplurile *gay*” (A, 12.06.1999, p. 8); „un *hippie*” mișcarea *hippie*” (A, 10.06.1995, p. 3).

Adjective și adverbe împrumutate din engleză se pot substantiviza: „transmisiuni *live*” (A, 9.04.1999, p. 7) și „recentul *live* discografic” (PTV, 21/1999, p. 33); „presa *undergrouhd*” (PTV 8/1999, p. 32) și „*underground-ul* norvegian” (PTV, 19/1999, p. 32); „haine *second-hand*” și „*second-hand-urile* noastre” (A, 3.05.1999, p. 3). Un caz

interesant este utilizarea ca substantiv a formei de superlativ englezesc *[the] best* („cel mai bun”) pentru a desemna selecții ale celor mai reușite piese muzicale, filme, clipuri etc.: „Programul va cuprinde trei tronsoane de *best of-uri*, mai pe românește spus, crema publicității difuzate” (A, 9.06.1999, p. 4).

6.3. În cursul procesului de asimilare a anglicismelor se poate ajunge la *scurtarea corpului fonetic* al împrumuturilor, prin *elipsă* sau *trunchiere*⁵⁷

6.3.1. *Elipsa*, constând în suprimarea unuia dintre elementele din structura unui cuvânt compus (de regulă, determinatul), a dat naștere în limba vorbită unor forme ca: *exchange [office]* „birou de schimb valutar” (A, 30.11.1998, p. 5); *living [room]* „cameră de zi” și *dining [room]* „sufragerie” (anunț publicitar, A, 22.09.1997, p. 13); *soap [opera]* „melodramă” (A, 15.03.1999, p. 4). Dintre formele eliptice care s-au impus în limbajul literar standard (fiind incluse în DCR⁶) pot fi menționate *master [of Arts/of Sciences]* „studii aprofundate” (cf. *supra*) și *media „presă”* [*< mass media of communication*] (cf. *supra*), precum și termenii din cibernetică *hard [ware]* și *soft [ware]* prezenți în DN₃.

6.3.2. Prin *trunchiere* se suprimă (uneori la întâmplare) partea finală a unui cuvânt. Fenomenul este propriu limbii vorbite unde au apărut forme *căblugi* [*< blue-jeans*], *ciungă* [*< chewing-gum*] sau *racket* [*< racketeer*], toate incluse în DCR₃. În același timp, trunchierile unor termeni specializați (care pot fi preluate ca atare din engleză) se întâlnesc frecvent - alături de sigle - în jargonul specialiștilor din tehnică (*hi tech < high technology; hi fi < high fidelity*), publicitate (*promo < promotion*).

6.4. În domeniul *formării cuvintelor*, anglicismele pot da naștere mai multor categorii de *derivate* și *compuse*, a căror prezență este o dovadă a acceptării împrumutului în română.⁵⁸

Cele mai frecvente sunt numele de agent formate cu sufixele *-ist* și *-er*. *bareboatist* și *shippingist*, termeni din domeniul marinei comerciale (A, 6.07.1999, p. 11); *snow-border* (Pro TV, 9.01.1999), *roller* „patinator pe rotile” (Ant 1, 11.09.1999) și *Wfer* „motociclist”⁵⁹ (A, 13.08.1999, p. 15). Uneori, ambele sufixe se întâlnesc atașate aceluiși cuvânt-bază, dând naștere unor sinonime perfecte (*punkist* și *punker*, A, 1.08.1997, p. 9). În limba vorbită se recurge și la sufixul vechi, popular *-ar*, rezultând nume de agent ca *bișnițar*, *snecar* etc. (vezi *supra*, 5.1.2.).

Dintre sufixele moționale de formare a femininului, cele mai utilizate sunt -ă și *-iță*.

Primul este atestat în termeni precum *bodyguardă* (A, 28.01.1997, p. 1), cu varianta „românizată” *bodigardă* (A, 3.06.1995, p. 1), *lideră* (A, 29.04.1996, p. 5), *fană* (A, 23.10.1993, p. 2), *outsideră* (A, 21.06.1994, p. 7). Cel de al doilea, propriu limbii vorbite, apare în derivate mai vechi precum *barmaniță* sau mai noi, ca *rockeriță* (EZ, 27.08.1993, p. 7); *făniță* (feminin al anglicismului *fan*, într-un context glumeț: „Cei doi băieți de la 'No Comment' [...] au împușcat la Mamaia mai mulți iepuri: Premiul Societății Române de Televiziune, [...] o cantitate impresionantă defănițe hipnotizate și o prestație bună în festival”, A, 2.09.1999, p. 4).

6.5. Inplan sintactic, principalele efecte ale influenței engleze sunt așa-numitele „*compuse asintactice*”⁶⁰ și *calcurile*.

6.5.1. Formațiile lexice compuse, caracterizate printr-o topică neobișnuită în română (determinant + determinat) și prin absența mărcilor formale ale relațiilor sintactice, abundă în titulatura emisiunilor radio și TV (sau a unor rubrici ale acestora).

După modelul unor denumiri ca „America's Top Ten”, „The Album Show” sau „MTV Greatest Hits”, s-a ajuns la o adevărată inflație de asemenea compuse sau sintagme (în componența cărora figurează, frecvent, și anglicisme). Într-un singur număr din PTV (37/1999) se întâlnesc: *folk taifas*”, „DJ Junior” (p. 4); „Nadine 5/100”; „Karaoke Show” (p. 6); „Rock Pop Bazar”, „DJ Bazar” (p. 8); „Sport Magazin” (p. 10); „Super Gol Show”, „Sportmania” (p. 12); „Cooking-show” (p. 14); „Game Show” (p. 15); „Marius Tucă Show” (p. 18), „Estival Jazz” (p. 20); „Creativ Magazin” (p. 25); „Conviețuiri-Magazin” (p. 28).

6.5.2. La originea *calcurilor (lexico-)sintactice* se află construcții specifice limbii engleze care, dacă sunt traduse *mot à mot*, vin în contradicție cu regimul sintactic al unor verbe românești, fiind, de regulă, nerecomandabile.

De exemplu, verbul *a abuza* este tranzitiv în engleză și intransitiv în română. De aceea, construcția „copii abuzați sexual” (consacrată în ultima perioadă în terminologia criminalistici și în presă) apare ca „neromânească”: „80% dintre copiii abuzați sexual au abandonat școala” (A, 16.10.1998, p. 12). Același tip de construcție apare și în enunțurile următoare, care pun în evidență nepotriviri de regim verbal între engleză și română: „Ambele [Italia și Spania] pornesc la un drum lung spre criteriile severe care *le vor califica* pentru uniunea monetară” (RL, 28.12.1996, p. 5); *avansăm* tehnologia împreună!” (slogan publicitar, A, 5.05.1999, p. 5); „Cum poate fi favorizată utilizarea eficientă a energiei” (A, 3.06.1997, p. 6); „Tito era croat, un motiv pentru care numeroși sârbi îi dezagrează imaginea” (A, 2.02.1995, p. 7).

6.6. Norma lexico-semantică

Elucidarea sensului împrumuturilor se face, de regulă, printr-un sinonim sau o expresie echivalentă românească, urmând în context: „*hackeri* (spărgători de coduri)” (A, 25.01.1997, p. 4) sau „*piraiți ai informaticii*” (A, 13.10.1998, p. 10); „*un killer* (un ucigaș cu simbrie)” (A, 6.05.1999, p. 4); „*casting-ul*, proba de selecție propriu-zisă” (A, 10.09.1997, p. 3).

Mai rar, anglicismul este introdus în text după echivalentul său românesc: „mese rotunde (*talk-show*, adică)” (A, 27.09.1997, p. 3); „*banii din plastic (plastic money)*” (A, 23.05.1996, p. 6); „un băiat de viață, *un playboy* cum se spune acum” (A, 1.12.1995, p. 3).

În cazul anglicismelor din terminologiile de specialitate se propun enunțuri de tip (cvasi)-definițional: „*Currency-board* înseamnă, de fapt, limitarea emisiunii de monedă și legarea leului de o valută forte, de exemplu dolarul” (RL, 15.11.1996, p. 5); „Termenul de '*non-papef*' semnifică un document de poziție, având o valoare diplomatică alta decât cea a unui protest” (A, 25.03.1999, p. 1).

Într-o manieră tipic jurnalistică, sinonimia între termenul românesc și anglicism se realizează prin „jocul” dintre titluri și subtitluri: „Autorul unui *jafarmat* la Arad - prins în Deva. În *hold-up-ul* de la magazinul 'Stil Discount' este implicat și patronul unui bar” (A, 20.10.1998, p. 9).

Comparând sensurile din presa actuală ale unor anglicisme cu definițiile lor de dicționar (reprezentând norma lexicală) se pot evidenția principalele direcții ale dinamicii sensului.

6.6.1. Cel mai frecvent întâlnite sunt *extinderile de sens* asociate, în cazul termenilor specializați, cu procesul de determinologizare.

Pe lângă lărgirile de sens, consemnate în DCR₂ (de exemplu, în cazul termenilor *bodyguard*, *a kidnapjack pot*, *pedrigree*, *tearri*) și în afara celor menționate *supra*, presa actuală oferă numeroase alte exemple:

- *Best-seller*, înregistrat în DCI[^] (p. 44) ca substantiv, cu sensul „carte, lucrare care are un mare succes (de vânzare)”, a dobândit semnificație generică de „marfă foarte bine vândută”. Este folosit, de regulă, ca substantiv („Imprimările sale discografice, adevărate *best-seller-uri*, cuprind numeroase arii și recitaluri”, PTV, 31/1999, p. 3) și, mai rar, ca adjectiv („*Best-seller* sunt serviciile unei [prostitute] românce, Ani”, A, 5.04.1999, p. 10).

- *Blue-jeans*, înregistrat în DCR₂ (p. 49) exclusiv sub forma „românizată” trunchiată *blugi*, iar în DN₃ cu formele *blugi* și *blugingî*², are în toate dicționarele citate sensul „pantaloni strâmți, confecționați dintr-un material special, foarte rezistenți, purtați de tineri”. În presa actuală el este atestat îndeosebi sub forma originală, ca termen din domeniul vestimentar („multe mode - mini, maxi, *blue jeans*, strâmt, larg etc. - au fost lansate pentru ei [adolescenți]”, EM, 23/1994, p. 23); conotația aferentă ideii de „tânăr, tinerete” stă la baza folosirii termenului în titulatura unor emisiuni radiofonice („Seara în *blue-jeans*”, „Colindători... în *blue-jeans*”, „Radio-discoteca *blue-jeans*”, PRTy 52/1995, pp. 17,25,21) sau a unor pagini de ziar dedicate tinerilor („*JBlue Jeans Club*”, D, 30.07.1993, p. 6). Sub influența limbii vorbite, apare consemnată și în presă forma trunchiată („teroristele îmbrăcate în *blugi* mulați pe corp”, A, 9.04.1994, p. 9). În registrul colocvial, termenul *blugi* și-a lărgit sensul, desemnând materialul specific („fuste sau șorturi de *blugi*”, A, 31.07.1993, p. 5), chiar de altă culoare decât cea tradițională („*blugi negri*”, A, 10.06.1997, p. 9; „costum negru de *blugi*”, A, 14.11.1996, p. 4).

- *Guest-star*, având (în DCR₂, p. 121) sensul „actor invitat” apare cu sensul general „invitat”, într-un context conotat ironic: „Cel de la microfon înșiră *guest-starurile*: deputați și senatori PRM, președinți de filiale ale aceluiași partid [...]” (A, 29.03.1999, p. 16).

- *Lider* este prezentat în DN₃ ca un cuvânt „rar”, cu sensurile sale din terminologia politică, sportivă și marinărească, fiind absent din DCR₂.

Presa actuală reflectă spectaculoasa creștere a frecvenței de utilizare a termenului în viața politică postdecembristă. Folosit inițial pentru a înlocui cuvântul *conducător* (considerat „compromis”⁶³ și evitat datorită conotațiilor sale negative), termenul apare în contexte precum „*lideri politici ai Convenției*” (A, 17.04.1996, p. 2) cu un sens eliberat de limitările sociologizante din definiția oferită de DN₃ („conducător al unui partid politic sau al unei organizații *burgheze*”, [s.n.]). De la sensul de „conducător politic, sindical etc.” s-a ajuns la acela generic de „șef” (atestat de PL pentru limba franceză), al unui grup („*lideri ai asociațiilor de afaceri*”, A, 29.04.1996, p. 6), al unei formații artistice („*leaderul bandului* [trupa Phoenix]”, A, 6.12.1995, p. 7). Ca și în franceză, termenul poate desemna o întreprindere sau un produs care ocupă primul loc într-un domeniu („firmele Ericson - *lider* internațional în telecomunicații”, A, 17.04.1996, p. 5). În domeniul sportului, termenul continuă să fie folosit cu sensul din DN₃ („echipă sau sportiv care se găsește în fruntea unei competiții”): „după 21 de etape, aceiași *lideri*” (A, 25.03.1996, p. 5).

- *Poster*, înregistrat în DN, ca termen livresc, cu sensul „afiș care se vinde publicului, reprezentând, de regulă, portretul fotografic al unei personalități”, se utilizează în presa actuală cu o semnificație mai largă, corespunzătoare celei din

engleză (BBC, p. 859) și franceză (PL, p. 810). Astfel, *poster* poate desemna afișe decorative („*unposter* cu peisaje exotice”, Pro TV, 3.11.1996), tematice („Profesorii au îndrumat copiii la realizarea *posterelor* pentru Ziua Pământului”, R Act, 22.04.1996) sau electorale („La apariția delegației, un aeroplan a lansat un imens *poster* inscripționat cu sigla UNC”, A, 15.10.1996, p. 2).

- *Recordman* - pseudoanglicism, înregistrat în DN, cu sensul „sportiv care deține sau a realizat un (nou) record” - este utilizat cu sensul generic „deținător al unui record” (negativ, în contextul dat): „Români - *recordmani* la intrarea clandestină în Austria” (A, 13.01.1998, p. 1).

- *Show* apare în presa actuală, prin extensiune semantică, drept sinonim pentru *spectacol* („*Show-ul de la Polivalentă*”, L, 29.11.1994, p. 3), inclusiv pentru emisiuni radiofonice („*radio-show*”, A, 30.10.1998, p. 8; „*radio show man*”, A, 2.04.1999, p. 7), pentru manifestări sportive („*sport-show*”, A, 25.04.1996, p. 10) sau expoziționale („*Romanian Computer Show '96*”, A, 15.10.1996, p. 5). Cu sens figurat, el a fost utilizat cu referire la eclipsă („marele *show* planetar”, A, 9.08.1999, p. 10). Sensul ironic, peiorativ reiese din sintagmele „*show-ul* parlamentar” (A, 8.05.1993, p. 2) și „*show-urile* electorale”. (A, 29.04.1996, p. 4).

- *Top*, înregistrat în DCR, (p. 237) cu sensul „clasament al preferințelor, în special pentru spectacole, muzică etc”, este folosit în presa actuală cu sensul generic „clasament”, indiferent de domeniu: „*topul* prețurilor” (A, 3.01.1995, p. 5); „*topul* infracțiunilor” (TVR, 20.04.1996). Anglicismul poate fi întâlnit cu o frecvență care frizează abuzul în denumirea unor emisiuni de radio sau televiziune: „Autohton *top* rock și pop”, „*Top 15* - noutăți de discotecă”, „*Top star '95*” (PRTY 52/1995, pp. 13,15,23); „*Top Ten VivaTele 7*”, „*Video Top Music*” (RL, 4.05.1996, pp. 12, 13). De asemenea, apare în titulatura unor rubrici din presă („*Business Top*”, D, 15.02.1995, p. 1), a unor firme (*Publitop*, agenție de publicitate, RL, 17.08.1995, p. 6), a unor asociații („*Michael Jackson 7bp Fan Club*”, EZ, 29.05.1993, p. 7) sau a unor publicații („*Oameni în top*”). DCR, nu reține valoarea adjectivală a termenului, prezentă în locuțiunea *de (în) top* „foarte bun, de frunte”: „Un inginer bun ridică peste 1000 dolari/lună (dacă lucrează într-o firmă *de top*, saltă de la casierie, liniștit, peste 2000)” (A, 23.06.1999, p. 7); „Care a fost *cel mai în top* eveniment politic din săptămâna trecută?” (Ant 1,31.05.1999).

6.6.2. *Restrângerile de sens* sunt mult mai rar întâlnite:

- *Building*, având în engleză sensul generic „clădire, construcție” (BBC, p. 141), a suferit în româna actuală o modificare semantică atât în plan denotativ (în DCR₂, p. 52 este glosat prin „zgârie-nori, clădire foarte înaltă”), cât și conotativ (prin „înnobilarea sensului” ca în următorul context: „Ziaristi din Istanbul lucrează în niște *buildinguri* [„clădiri înalte și luxoase”] pe lângă care sediul futurist al Bancorex de la Snagov pare o glumă proastă”, A, 23.06.1999, p. 7).

- *Trend*, înregistrat în DCR, (p. 240) cu sensul din engleză („tendință”) este atestat în presă îndeosebi în context economic-financiar: „Alro a intrat pe *trend* descrescător, ajungând la 65.581 lei” (A, 9.06.1999, p. 5).

- *Know-how* (considerat în engleză „informai” și înregistrat în BBC, p. 621, cu sensul general „cunoștințe tehnice sau științifice”) și-a restrâns sensul în română la „transfer de tehnologie” (A, 30.11.1996, p. 1).

6.6.3. *Înnobilările de sens* se realizează prin apariția unor conotații favorabile, conferite de prestigiul socio-cultural al limbii de origine. Este elocvent în acest sens

comentariul ironic al unui publicist (Constantin Pavel) privind diferențele mai puțin semantice, și mai ales socio-psiholingvistice dintre *loc de muncă* și *job*: „Azi, în anul de grație 1999, românul se gândește mai mult la un *job* decât la un *loc de muncă*. *Locul de muncă* pare ceva static, o închisoare pe viață din care poți evada numai în sus, ierarhic [...]. *Jobul* este altceva. *Jobul* este cumva exotic (puneți-i pe bunici să vă explice ce face un asistent de manager sau un sales manager!), este o fereastră spre o lume curată, ecologică chiar, sclipitoare, deși *dura, jobul* pare continuarea pe bani a unui joc gratuit, el nu are cenușii meseriei pe care o porți cu tine toată viața” [s.n.] (A, 26.03.1999, p. 3). Anglicismele de acest tip (*second-hand, call-girl, topless* etc.) pot fi asimilate *eufemismelor* (vezi *supra*, 5.1.2.3.). Ele se întâlnesc mai ales în anunțurile de mică publicitate.

6.6.4. *Deprecierea sensului* este evidentă în cazul termenului *bișniță* (forma „românizată” a engl. *business*) și al familiei sale lexicale (din care, cel mai frecvent întâlnit este numele de agent *bișnițar*). DN, înregistrează numai termenii *business* și *businessman* cu sensurile „afacere dubioasă, necinstită” (exprimate în limba actuală prin *bișniță*), respectiv „om de afaceri american”. în DEX apar exclusiv formele „românizate”, calificate ca „familiare”: *bișniță* („afacere necinstită, măruntă, găinărie”) și *bișnițar* („persoană care practică afacerismul, realizând profituri personale pe căi necinstite, meschine”). în mod surprinzător, DCR, nu înregistrează termenul *bișniță*, deși derivate ale sale (*bișnițar, bișnițat* și *a bișnițari*) sunt prezente, cu mențiunea „colocvial, peiorativ”.

în limba actuală, cele două perechi de termeni s-au specializat semantic și stilistic. *Bișniță* și *bișnițar* sunt folosiți în presă cu sensul depreciativ indicat în DEX: „*bișnițarii* de mașini uzate” (EZ, 30.04.1993, p. 2); „Guvernul Văcăroiu dă primele lovituri *bișniței* turistice” (D, 21.01.1993, p. 3). în schimb, *business* și *businessman* sunt înregistrați cu sensurile denotative din engleză. Primul are sensul „afacere” (fără nici un fel de conotații), fiind folosit în virtutea caracterului său internațional-în titlatura unor publicații („Rebus *Business*”; „*JBusiness Tech*”), rubrici din presă („*Business Top*”, D, 15.02.1995, p. 1; *Agrobusiness-mAdevărul economic*), expoziții („*JBusiness International*”, EZ, 12.11.1992, p. 6), firme etc.: „Pe o suprafață de 10.000 mp, în centrul istoric și geografic al Bucureștiului, se va deschide *International Business Center Modem*” (A, 22.11.1993, p. 8). Al doilea, apare cu sensul denotativ „om de afaceri”, concurând respectiva sintagmă românească: „asociația *businessman-ilor* turci din România” (A, 27.11.1993, p. 2).

Cu titlu de excepție, în funcție de context, se înregistrează conotații peiorative și în cazul termenilor *business* și *businessman*, care devin sinonimi cu *bișniță* și *bișnițar*. „Ca să tragi un tun de milioane, e bun și un 'sereleu'. Așa a gândit se pare și patronul [...] atunci când s-a apucat de *business-uri*” (A, 3.10.1997, p. 4); „Ștrandul Floreasca - o grămadă de gunoi, prin *gri\abusinessmanului* Ion Tiriac” (A, 31.05.1995, p. 1).

6.6.5. *Sensurile figurate* cu care sunt utilizate în presă unele anglicisme sunt însoțite frecvent de conotații peiorative. Dintre cele neconsemnate în DCR, sau nesemnate în acest capitol, majoritatea aparțin terminologiei artistice, cele sportive și variantei colocviale a limbii literare.

Din prima categorie, pe lângă *show* (discutat *supra*), mai menționăm:

- *Happening* („spectacol improvizat”) apare cu conotații ironice într-un editorial, cu referire la o emisiune televizată: „Prezidentul a ales, ca să mai spună o dată poporului că presa minte, tema anticorupției pentru *happeningul* de vineri” (A,

- Numele unor genuri cinematografice - *horror* și *western* - apar în titluri de reportaje: „*Western* la Brănești: Dan Iosif își face dreptate cu pistolul” (RL, 11.05.1996, p. 9); „*floppor* la Târlungeni” (A, 8.10.1998, p. 5). *Thriller* „film care provoacă senzații tari” este utilizat într-un editorial, cu referire la afacerea de contrabandă „Țigareta”: „De două săptămâni suntem în plin *thriller*. Doar cadavrele lipsesc din scenariu. în rest avem de toate. Contrabandiști, colonei, comandori, sentinele mute, procurori, polițiști [...]. Film polițist, politic și de spionaj, cu accente halucinante, turnat într-un aeroport militar, într-un depozit, pe alei întunecoase [...]” (A, 1.05.1998, p. 1).

Din domeniul sportiv, consemnăm utilizarea cu sensuri figurate a anglicismelor următoare:

- *Come back* („reîntoarcere la modă a unui sportiv, a unei vedete”): „Din Cielo-uri și alte limuzine cu număr de Hunedoara descind, pe rând, membri ai familiei arestatului [Miron Cozma], dar și simpli susținători disponibilizați care își pun toate speranțele în *come back-ul* minerului nepereche” (A, 10.07.1998, p. 16).

- *Poleposition* („poziție de favorit”): „Senatorul PNLCD a cedat poziția [pe listele de candidați] liderului PNL, urmând să se reorienteze undeva, dar tot în '*pole position*'” (A, 19.08.1996, p. 4).

- *Time-out*, ca termen sportiv înregistrat în DN, sub forma *taim-out* (inexistentă în presa actuală), este utilizat cu sensul său specializat „scurtă întrerupere regulamentară a jocului acordată de arbitru” (cf. DCR, p. 235) în titlatura unei emisiuni sportive a postului TVR. Cu sensul generic („scurtă întrerupere, răgaz, pauză”), anglicismul apare cu valoare figurată într-un context politic: „*Time-out* prelungit pentru Miloșevici” (A, 19.10.1998, p. 11).

Dintre termenii cu coloratură colocvială care circulă în presă cu sensuri figurate reținem:

- *Joker* și *puzzle* - termeni din domeniul jocurilor — apar în context politic: „Toată lumea se întreabă ce e cu partidul lui Măgureanu și unde se va plasa el în perspectiva unei reazășări a *puzzle-ului* politic Cum își va juca acesta statutul de virtual *joker mir-o* viitoare coaliție, rămâne de văzut” (A, 22.03.1999, p. 1); „La momentul potrivit, Petre Roman se va prezenta în chip de *joker* electoral să-și negocieze partea” (A, 19.08.1999, p. 2).

- *Killer* „ucigaș plătit” este utilizat figurat într-o cronică sportivă, în paralel cu sinonimul său contextual *cotonogar*. „[Dubovsky, cel mai periculos atacant al slovacilor pentru noi a fost un '*killer*' în meciul de tristă amintire de la Kosice” (D, 15.11.1995, p. 6)

- *Look* „înfașurare, aspect fizic” apare într-un editorial cu tematică politică: „Dl. președinte [...] a ajuns la concluzia că asiduitatea uneori miloagă cu care i-am sufocat până acum [pe americani] trebuie transformată în bășoșenie. Că Departamentul de Stat va fi încântat de noul său '*look*' politic tip che Guevara” (A, 30.05.1998, p. 1).

Sintagma *second hand* - impusă în limbă prin îmbinări de tipul „îmbrăcă minte/mărfuri/magazine *second-hand*” - apare cu valoare figurată, conotat peiorativ în afara domeniului comercial: „ziarist '*sec&nd hand*'” (D, 13.12.1995, p. 1); „viața la *second-hand*”; „țară *second-hand* din punct de vedere economic” (A, 7.04.1998, p. 9).

7. Deși spațiul nu ne permite o analiză completă a erorilor care apar în utilizarea anglicismelor, subscriem la opinia Valeriei Guțu-Romalo⁶⁵ care identifică trei *cau-*

- *inșiențacuupaștere a limbii* (engleze și/sau române) care generează greșeli de scriere și pronunțare, pleonasm, traduce^{re}litate („falși prieteni”), construcții sintactice incorecte (calchiate), asocierile nepotrivite

- *comoditatea sau „legea minimumului e/b#”* care explica abuzul The abrevieri, trunchieri și, mai ales, împrumuturile preluate din engleză fără o minimă preocupare de a le găsi echivalente românești;

- *analogia* care intervine în adaptarea morfologică a anglicismelor, în extinderea unor procedee de îmbogățire a vocabularului (îndeosebi din sfera compunerii), precum și în apariția „pseudo-anglicismelor”.

7.1. Necunoașterea sensului unor anglicisme, neatenția, graba sau neglijența în exprimare generează în presă *construcții pleonastice intolerabile*⁶⁶.

Pleonasmele totale (ai căror termeni se suprapun integral) sunt relativ rare: „angajarea trupelor de *peace-keeping* în acțiuni de *menținere a păcii*” (TVR, 31.01.1996); *narațiunea* unui *story* atât de plăcut” (EM, 2/1996, p. 12). într-un anunț de mică publicitate apare formularea pleonastică „mașină *floricele Popcom*” (RL, 16.02.1996, p. 12).

Pleonasmele parțiale implică mai frecvent cuvintele compuse (suprapunerea privește numai unul dintre elementele compusului). în ciuda numeroaselor semnalări⁶⁷, cel mai des întâlnit pleonasm de acest tip rămâne „*mijloace mass-media*” („*Mijloacele mass-media* au făcut o treabă excelentă”, A, 25.06.1994, p. 7; „atenția *mijloacelor mass-media*” R Act, 15.07.1995, sau chiar „*mijloacele media*” A, 26.09.1998, p. 8). Alte exemple de același tip sunt: „*persoanele VIP* însoțitoare” (A, 20.10.1993, p. 8); „cei care *n-au jucat fair-play*” (TVR, 13.05.1993).

în presa actuală, cele mai numeroase pleonasm se realizează prin alăturarea unor termeni în construcții cu caracter redundant, deoarece sensul determinantului este inclus în definiția determinatului (anglicism): „*hit de mare succes*” (D, 12.03.1994, p. 6); „*cel mai spectaculos show*” (A, 30.10.1993, p. 8); „*banicash*” (A, 10.06.1993, p. 3); „*bordulde conducere* [a societății comerciale]” (CR, 30.09.1994, p. 4); „*conducereamanagierială* [aunității]” (R Act, 15.12.1994); „*blugialbaștri*” (A, 14.06.1997, p. 8); „*unpub englezesc*” (A, 8.09.1997, p. 3); „*Jhobby-ulpreferat*” (A, 1.07.1999, p. 6); „*story-uripovestite* de copii” (A, 31.08.1999, p. 3).

Un alt tip de pleonasm constă din utilizarea, în același enunț, a unui anglicism și a echivalentului său românesc: „*leadership-ul* american la *conducerea* treburilor parlamentare” (A, 10.10.1998, p. 9).

7.2. într-o categorie aparte de improprietați semantice se înscriu „*falșii prieteni*” sau „*prieteniiperfizi*” (engl. *false friends* sau *ăceptive cognate*⁶⁸), prin care sunt desemnați termeni străini cu formă identică sau foarte apropiată, dar cu semnificație distinctă față de corespondentele lor românești.

în ciuda ambiguității pe care o generează acest tip de omonimie totală, „falșii prieteni” par a exercita o atracție specială asupra publiciștilor români, ceea ce reprezintă o evidentă formă de manifestare a anglomaniei.

Lăsând deoparte numeroasele greșeli de acest gen apărute în subtitlarea unor filme difuzate pe diverse canale TV⁶⁹, dar și în alte ocazii, semnalăm aici câțiva asemenea termeni, frecvent întâlniți în presa actuală⁷⁰:

- *A acomoda* (engl. *to accomodate* „a asigura [cuiva] cazare”, BBC, p. 7): „Organizațiile umanitare încearcă să-i *acomodeze* pe refugiații din Kosovo” (Pro TV, 13.06.1998);

- *Agreement* (engl. *agreement* „acord [formal]”): „Dacă [primul ministru] nu are *agreementul* partidelor, nu este votat” (A, 1.04.1998, p. 2);

- *A aplica* (engl. *to apply* „a cere în scris, în mod formal [o bursă, un post]”, BBC, p. 48): „Pot *aplica* studenții de la profile tehnice și umaniste” (A, 5.03.1998, p. 9). Sunt atestate și derivatele *aplicație* și *aplicant* („dischetele cu formularele de *aplicație*”, A, 13.02.1998, p. 13; „vârsta maximă a *aplicanților*”, A, 5.03.1998, p. 9) (exemplele citate provin din anunțuri publicitare ale Fundației pentru o Societate Deschisă și ale Ministerului Educației Naționale);

- *Audiență* (engl. *audience* „public”, BBC, p. 65): „Arbitrele au apreciat execuția sa, la fel ca și *audiența*” (A, 9.11.1997, p. 9).

- *Barbarism* (engl. *barbarism* „comportament necivilizat, barbarie”, BBC, p. 81): „Ambasadorul chinez a calificat bombardarea Ambasadei Chinei de către NATO ca un act de *barbarism*” (Pro TV, 8.05.1999).

- *Convenție* (engl. *convention* „întunire largă a unei organizații sau a unui grup politic”, BBC, p. 238): „*oconvenție* a scriitorilor de asemenea cărți cu subiecte pline de mister” (PTV, 22/1999, p. 30).

- *Determinat* (engl. *determined* „ferm, hotărât”, BBC, p. 298): „Lionel Jospin a declarat că Franța *este determinată* să sprijine politic România” (Ant. 1.3.11.1998). Substantivul *determinare* (engl. *determination*, BBC, p. 298) pare a fi mai curând un derivat românesc de la verbul (neatestat)* *a determina*, decât o adaptare a termenului englezesc: „Premierul israelian a reafirmat *determinarea* sa de a relua convorbirile” (R. Act, 17.03.1997).

- *Educat* (engl. *educated* „instruit, învățat”, BBC, p. 347): „Aveți oameni foarte bine *educați* în matematică” (R Act, 3.12.1998).

- *A observa* (engl. *to observe* „a respecta o lege, o tradiție”, BBC, p. 760): „Respectul față de familie și superiori continuă *să fie observat* și azi în Coreea de Sud” (TVR, 26.10.1997).

- *Promoție* (engl. *promotion* „mod în care o firmă încearcă să-și lanseze un produs sau să-și mărească vânzările, de regulă prin publicitate”, BBC, p. 884): „RL Reynolds România lansează, începând cu 2 iunie 1999, o *promoție* originală a uneia dintre cele mai populare mărci ale sale” (A, 4.06.1999, p. 4).

- *Sever* (engl. *severe* „grav, de proporții”, BBC, p. 1024): „Chiar unghiile cu probleme *severe* pot fi tratate” (anunț publicitar la Ant 1, 12.10.1997).

- *Suport* (engl. *support* „sprijin financiar, finanțare”, BBC, p. 1137): „împrumutul PSAL va oferi *suport* în următoarele domenii [...]” (A, 12.06.1999, p. 5). Utilizarea verbului *a suporta* cu sensul „a finanța” duce la o omonimie totală: „Anumite programe *vor fi suportate* în măsura posibilităților bugetare” (R Act 24.03.1998).

- *Taxă* (engl. *tax* „impozit”, BBC, p. 1159) stă la baza derivatului abstract *taxare* (al unui verb neatestat): „Albanezii și-au creat o structură administrativă proprie cu sisteme de *taxare*” (ProTV, 12.10.1998).

- *Tribut* (engl. *tribute* „manifestare a admirației și respectului pentru cineva”, BBC, p. 1207): „Președintelui Emil Constantinescu i s-a înmănat medalia ca *atribut adus* eforturilor sale pentru democrație” (Ant 1, 15.12.1998); „Diana: *un tribut adus* prințesei poporului, un volum de 136 de pagini” (A, 11.09.1997, p. 9).

7.3. *Utilizări contextuale improprii* ale anglicismelor provin din:

- necunoașterea exactă a semnificației împrumutului care apare cu un sens imprecis, ambiguu („un program care *acomodează* pe studenții străini cu limba română" R Act, 21.08.1996), cu un sens extins nemotivat („îți bagătaM// cu taxele și impozitele", A, 9.08.1999) sau la fel de nemotivat restrâns („Procesul Național de *Screening* (armonizare legislativă) ", A, 7.09.1999, p. 1; *media* cu sensul „publicație", Prima TV, 22.07.1998);

k - nepotrivireajd^LJ^ dintre anglicism și contextul lingvistic sau situațional în care acesta apare: „târg de *job-uri*" (A, 26.03.1999, p. 3); „Rodica Gheorghe - *lidera* vrăjitoarelor din România" (Tele 7abc, 10.08.1999); „Conferințainternațională *Input-urf* agricole - Comerțși tehnologie" (A, 12.09.1997, p. 6); „*manager* de bloc" (A, 29.09.1995, p. 1); „realizarea *impeachment-ului* președintelui Elțin" (R Act, 3.09.1998).

7.4. *Dincategoria termenilor prostformați*, având ca bază anglicisme, pot fi citați: *stripteuz* (PRTV, 12/1998, p. 12), probabil derivat regresiv de la femininul *stripteuză* ca și *stripter* (A, 31.08.1999, p. 2); *hipermarket* (A, 10.10.1998, p. 7) - inutil, deoarece dublează americanismul cu circulație internațională *supermarket*; *winterizat* (în sintagma „ulei comestibil *winterizat*", adică „tratată pentru a se conserva în timpul iernii", R Act, 27.06.1999); *bișnișman* (A, 16.01.1997, p. 9) - calc lexical de structură după *businessman*, inutil, deoarece dublează derivatul *bișniștar*, deja impus în limba vorbită.

7.5. încercarea de asimilare a unor împrumuturi englezești prin calchiere a dat naștere unor *formații lexicale hibride*, greu de acceptat, cu atât mai mult cu cât^tu echivalente românești convenabile: *capabilitate* (cf. engl. *capability* „capacitatea/abilitatea unei persoane de a face ceva", BBC, p. 158): „*capabilitatea* în domeniul laboratoarelor și standurilor de încercări" (anunț publicitar, A, 4.09.1999, p. 5); *dizabilitate* (cf. engl. *disability* „handicap fizic sau mental grav", BBC, p. 307) - „doi tineri cu *dizabilități*" (TVR₁, 11.10.1998); *mentenanță* (cf. engl. *maintenance* „întreținere a unei clădiri, a unui drum, vehicul sau a unei mașini", BBC, p. 676) apare cu sensul „întreținere a calculatoarelor" (A, 15.03.1999, p. 6); *privacitate* (cf. engl. *privacy* „dreptul la intimitate, la viața particulară", BBC, p. 876) - „Dreptul la *privacitate* al persoanei trebuie apărat" (interviu la Pro TV, 9.04.1998); *suportiv* (cf. engl. *supportive* „care acordă sprijin, ajutor", BBC, p. 1137) - „Cei care au luat cuvântul au fost foarte *suportivi* pentru acordarea acestui împrumut" (interviu la R Act, 12.06.1999); *terifiat* (cf. engl. *terrified* „îspăimântat", BBC, p. 1168) - „Oamenii sunt *terifiți* de ideea că minierii s-ar putea să vină din nou la București" (Pro Ty 17.01.1998).

7.6. *hplan morfologic*, construcțiile greșite reprezintă cazuri izolate în presă. Astfel, în îmbinarea „*o one-woman-show* emoționant" (A, 11.07.1999, p. 10), acordul articolului nehotărât se face - în mod eronat - cu substantivul *woman* (considerat feminin), iar acordul adjectivului se face cu substantivul *show* care s-a impus în română ca neutru (corect ar fi fost „*un one-woman-show*"). Într-un interviu al poetei Nina Cassian (A, 8.06.1999, p. 4) se întâlnește forma aberantă *videogames-ul*, reprezentată de un plural englezesc asociat cu un articol hotărât de singular (termenul este glosat în text prin „acele jocuri electronice cu împuşcături, urmăriri, asasinat").

Principala problemă la acest nivel este *reducerea variantelor* prin impunerea normelor limbii române, ceea ce ar contribui la eliminarea situațiilor în care coexistă

în presă forme duble sau triple de plural precum: *hamburgers* (A, 6.07.1998, p. 11) și *sihamburgeri* (A, 21.01.1999, p. 3), *singles și single-uri* (A, 6.05.1998, p. 4); *hot-dogs* (A, 6.07.1998, p. 11), *hot-dogi* (A, 19.05.1999, p. 3) și *hot-dog-uri* (PTV, 24/1999, p. 14).

8. în încheierea acestei prezentări consacrate anglicismelor din presa actuală ne putem întreba care ar trebui să fie atitudinea lingviștilor, a oamenilor de cultură, în general, în fața avalanșei de asemenea împrumuturi cu care se confruntă, în prezent, vorbitorii români (în calitatea lor de cititori de presă, telespectatori, cumpărători etc).

în anii '60, pus în fața alternativei *dirijism sau liberalism?* ", R. Etiemble opta - din perspectiva purismului lingvistic - pentru atitudinea autoritară, considerând că statul trebuie să intervină, prin organismele abilitate, în domeniul educației și învățământului, în presă, în cultură, în industrie și comerț, pentru „apărarea limbii franceze", inclusiv prin mijloace coercitive. Reține atenția propunerea autorului citat privind înființarea unui „Oficiu al vocabularului francez" (plasat sub egida Academiei) care să se ocupe - printre alte probleme de cultivare a limbii - de „naturalizarea împrumuturilor necesare".⁷²

De pe o poziție mai puțin radicală, Pierre Guiraud consideră că principalul pericol al masivei influențe engleze din presă provine din autoritatea și prestigiul de care se bucură mass-media în ochii publicului larg și, îndeosebi, printre tinerii gata să preia fără discernământ - din spirit de imitație sau snobism - termenii străini inutili. Susținând că atitudinea față de anglicisme depinde de motivația și funcționalitatea împrumutului, Guiraud precizează: „Ar fi, fără îndoială, mortal să ne baricadăm pe pozițiile unui șovinism steril, dar nici nu putem ignora marele pericol pe care îl reprezintă cantonarea într-o imitație pasivă".⁷³

în ce ne privește, subscriem la acest punct de vedere echilibrat, considerând că lingviștii, cadrele didactice, oamenii de cultură și publiciștii au datoria de a interveni în mod mai decis într-o problemă a cărei importanță pentru destinele limbii naționale nu poate fi neglijată.

O tentativă „oficială" în acest sens - din păcate, nefinalizată - este *Proiectul de lege pentru protejarea limbii române*⁷⁴, despre care, inițiatorul său, senatorul George Pruteanu, preciza: „Aici este vorba de un fenomen mai larg decât incorectitudinea de morfologie sau ortografie. Este vorba de proliferarea în masă, uneori în detrimentul limbii române, a terminologiei străine, în cel mai larg sens. De la denumiri de produse banale la denumirile produselor industriale, nume de instituții, terminologie economică, comercială, reclame" (A, 12.11.1997, p. 2).

în plan practic, al comunicării uzuale, un rol important în asimilarea corectă a împrumuturilor „necesare" ar putea reveni unui viitor dicționar de anglicisme și americanisme, cu caracter explicativ și normativ, care ar elimina multe dintre abaterile discutate aici.⁷⁵ Alături de definiții conforme uzului actual, un asemenea dicționar ar trebui să cuprindă indicații de tip ortografic, ortoepic și morfologic (menite să faciliteze asimilarea împrumutului), precum și precizări de natură contextuală și stilistică, însoțite - eventual - de contexte ilustrative. în cazul împrumuturilor „de lux", s-ar putea adopta soluția aplicată în PL (menționează „nerecomandat" [fr. *deconseille*] și indicarea unui echivalent autohton).

Note

¹ Pentru prezentarea celor trei categorii lexicale, vezi Th. Hristea (coordonator), *Sinteze de limba română*, pp. 63-65.

² *Anglicismul* este definit în DN, (p. 68) ca „expresie proprie limbii engleze, cuvânt de origine engleză, împrumutat de o altă limbă, încă neintegrat în aceasta”. Anglicismele din româna actuală - abordate dintr-o perspectivă funcțională, de tip pragmalingvistic - au constituit obiectul mai multor studii pe care le-am publicat după 1990 și care constituie nucleul acestei secțiuni a cărții: *împrumuturi „necesare” și împrumuturi „de lux” în limbajul publicistic actual*, în *Comunicările Hyperion*, I, Editura Hyperion XXI, București, 1992, pp. 169-176; *Anglomania - o formă de snobism lingvistic*, în *Comunicările Hyperion*, II, 1993, pp. 270-280; *Observații privind influența engleză în limba română contemporană*, în volumul *Cursurile de vară și colocviile științifice de limba, literatura, istoria și arta poporului român. Conferințe (1990-1993)*, TUB, București, 1993, pp. 130-143; *Influența engleză în limbajul presei actuale: o perspectivă normativă*, în *Comunicările Hyperion*, VI, 1997, pp. 167-181; *Observații privind influența engleză în limbajul publicistic actual*, în LL, 1996, voi. 2, pp. 37-46 și voi. 3-4, pp. 25-34.

³ Deși în epoca actuală influența limbii engleze se exercită mai ales din direcția variantei sale americane, în cele ce urmează nu vom face tranșant diferența dintre americanisme și anglicisme.

⁴ Cf. DCR, p. 13. Cele trei categorii apar sub denumirile de *împrumutpropriu-zis*, *peregrinism* și *xenism* în Jean Dubois et al. *Dictionnaire de linguistique et des sciences dulangage*, Larousse, Paris, 1994, p. 512.

⁵ Sextil Pușcariu, *Limba română, I. Privire generală*, Editura Minerva, București, 1976, p. 372.

⁶ Mioara Avram, *Genul substantivelor străine întrebuițate ca atare în limba română*, în „Analele Universității Al. I. Cuza” din Iași, tom XXXVII/XXXVIII, 1991-1992, p. 171.

⁷ Pierre Guiraud, *Les mots étrangers*, RU.F, Paris, 1975, p. 7; Louis Guilbert (*La creativite lexicale*, Larousse, Paris, 1975, p. 93) precizează: „Nous avons designe par *xenisme* un terme etranger qui reste toujours etranger”.

⁸ Vezi, de exemplu, proiectul legislativ promovat în Parlament de ministrul Culturii și Francofoniei, Jacques Toubon, votat favorabil atât în Camera Deputaților, cât și în Senat: „Textul legii impune utilizarea limbii franceze în domeniile publice, în vederea contracarării folosirii abuzive a limbii engleze” (A, 2.07.1994, p. 5). Deși Consiliul Constituțional al Franței nu a aprobat articolul referitor la interzicerea utilizării cuvintelor străine în mass-media și reclame (A, 1.08.1994, p. 5), rămâne semnificativă preocuparea forului legislativ al țării pentru protejarea limbii naționale.

⁹ R. Etiemble, *Parlez-vous franglais?*, Editions Gallimard, Paris, 1967.

¹⁰ Felix de Grand Combe, *De Vanglomanie en français*, în „Le franglais moderne”, 1954, 22, no. 3 (pp. 187-200), no. 4 (pp. 267-276).

¹¹ Rene Georgin, *Uinflation dustyle*, Paris, 1963, p. 6.

¹² Jean Giraud, Pierre Pamart, Jean Riverain, *Les mots „dans le vent”*, Larousse, Paris, 1971.

¹³ Bruno de Besse, *Termes techniques nouveaux. Termes officiellement recomandés par le Gouvernement français*, Feutry Editeur, Paris, 1962.

¹⁴ Vezi, în acest sens, Rumiana Liutakova, *Trăsături specifice ale împrumuturilor englezești din limbile română și bulgară*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XLIV, 1993, nr. 2, pp. 151-162, unde se discută elemente divergente, pornind de la marile asemănări existente între anglicismele din cele două limbi. Pentru situația din Polonia este semnificativă o știre (publicată în A, 19.10.1996, p. 9), conform căreia „Autoritățile poloneze se află în căutarea unei legislații care să prevină utilizarea în limba oficială a neologismelor provenite din *engleză* sau din alte limbi străine, în special în documentele oficiale și materialele publicitare”.

¹⁵ „Soljenitîn s-a arătat indignat de degradarea limbii ruse, invadată de cuvinte engleze precum *holding*, *briefing* sau *saupressing*” (A, 30.05.1994, p. 1).

¹⁶ Întrebându-se retoric „Mai vorbim noi astăzi românește?” [într-o conferință ținută la sediul UNESCO din București, cu prilejul „Zilei Mondiale a Culturii”, 21.05.1997, *apud A*, 24.05.1997, p. 3], O. Păler răspunde: „Eu cred că nu. Eu cred că vorbim o limbă în care există niște amestecuri foarte bizare, ba de rumeguș al limbii de lemn, ba de *jargon anglo-român* [subl. ns.], ba de prețiozități ridicole de tipul *antamăm*, *anvizajăm*, *implementăm*, prin care diverși semidocti au vrut să își dea un fel de lustru cultural după decembrie '89”.

¹⁷ Vezi insolita analogie făcută de poet între influența engleză actuală și cea rusească, manifestată după al doilea război mondial: „Ele [limba lui Stalin și așa-zisa cultură sovietică] sufocau, zi și noapte, toate lungimile de undă ale radioului român, cu o presiune oarbă, prostească, insuportabilă, determinând din ce în ce mai clar și mai profund efecte cu totul contrarii celor scontate. Cam așa cum a început să se întâmple acum (TV în plus!) cu engleza degradată și miorlăită și cu subcultura anexă de dincolo de gârlea cea mare” (*apud D*, nr. 90, 1992, p. 2).

¹⁸ Vezi *De la snobism la barbarism* (la rubrica *Redactorul-șef în dialog cu cititorii*, în A, 7.02.1994, p. 3): „Mai mulți cititori semnaleză un fapt preocupant: tendința tot mai evidentă de a împrumuta din alte limbi, îrideosebi engleza, termeni și expresii care altfel își au echivalent în limba română. Așa-numitele barbarisme. Dl. Nicolae Dan, din București, scrie cu sarcasm că s-a resemnat deja cu ideea că, pentru a fi admiși în Europa, au fost necesare diverse sacrificii, dar îl revoltă faptul că pentru același nobil țel ar trebui să renunțăm și la limba română”.

¹⁹ „Cele aproape 4000 de cuvinte derivate, compuse și frazeologisme în discuție indică o situație similară celei din *franglais*” (Andrei Bantaș, *Aspects of Applied Semantics for Modernizing Bilingual Dictionaries*, în „Revue roumaine de linguistique”, XXVII, 1982, nr. 3, p. 224).

²⁰ Vezi *bibliografiile* indicate de Mioara Avram (*Anglicismele în limba română actuală*, Editura Academiei Române, București, 1997) și Adriana Stoichițoiu (*A Funcțional Approach to the Study of Recent English Borrowings in Romanian*, în AUBLLR, XXXV, 1986, pp. 84-92).

²¹ Excepții notabile în acest sens sunt substanțialul studiu de sinteză al Mioara Avram (*Anglicismele în limba română actuală*) și contribuțiile lui Th. Hristea, reunite în volumul *Probleme de cultivare și de studiere a limbii române contemporane* (Academia Universitară „Athaeneum”, București, 1994), din care reținem poziția autorului: „în ceea ce ne privește considerăm că asimilarea corectă a anglicismelor (și a altor neologisme) este mai importantă decât acceptarea sau respingerea acestora în numele unor principii care pot părea ori chiar sunt, uneori, cel puțin discutabile” (Th. Hristea, *Despre scrierea și pronunțarea unor anglicisme*, în „Români

literară", 1978, nr. 26, p. 5). Un punct de vedere similar este susținut de Mioara Avram (op. cit., p. 28): „Necesare și chiar urgente sunt acțiunile de înregistrare și de descriere a anglicismelor din punctul de vedere al limbii române, de normare și de explicare pentru a se asigura utilizarea lor corectă și unitară [...]”.

²² Vezi, în acest sens, opiniile lui Th. Hristea privind corelația dintre „așa-numita 'explozie informațională', care, împreună cu cea 'publicistică', explică și, în mare măsură, justifică *explozia lexicală*" (Dezbaterea *Limba română actuală*, în „Caiete critice”, 1991, voi. 8-9 (45-46), p. 46).

²³ *BBC English Dictionary. A Dictionary for the World*, Harper Collins Publishers Ltd, London, 1993 (abreviat aici BBC).

²⁴ Cf. Louis Guilbert, *Peut-on définir un concept de norme lexicale?*, în „Langue Frap[^]aise”, 1972, no. 16, pp. 39-44.

GMJn punct de vedere similar exprimă Jean-Pol Caput: „Mieux vaut comprendre les raisons qui parallelement expliquent l'introduction en français des termes anglo-saxons qu'anathémiser en bloc ceux qui, moitié par nécessité et moitié par un snobisme provocateur, se jettent dans le français. En bref, mieux vaudrait analyser le problème et tenter ensuite de le résoudre que s'exclamer et laisser faire" (*Naissance et évolution de la notion de norme en français*, în „Langue Française”, 1972, no. 16, p. 72).

²⁵ Cf. Sextil Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*, p. 371; vezi, de asemenea, Adriana Stoichițoiu, *împrumuturi „necesare” și împrumuturi „de lux” în limbajul publicistic actual*, pp. 169-176.

²⁶ Pentru delimitarea celor două tipuri de motivații, vezi Pierre Guiraud, *Les mots étrangers*, pp. 7-8.

²⁷ Același punct de vedere este susținut de Mioara Avram, *Anglicisme*, pp. 24-25.

[²⁸ Vezi Pierre Guiraud, *Les mots étrangers*, p. 8 și Dumitru Chițoran, *Sensul cuvântului în teoria traducerii*, în *Semantică și semiotică* (sub redacția I. Coteanu și Lucia Wald), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981 pp. 142-147

²⁹ Cf. DSL, p. 192.

³⁰ Acest punct de vedere este acceptat și de Mioara Avram (*Anglicisme*..., p. 13), deși autoarea își exprimă rezerve față de etichetarea unor anglicisme ca „inutile” sau „de lux”, pe care o consideră „subiectivă și riscantă în același timp” (*ibidem*).

³¹ Cf. Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșală*, Editura Științifică, București, 1972, p. 161; în același sens se pronunță Andre Goosse (*La neologie française aujourd'hui*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975, p. 50), referindu-se la anglicismele care dublează cuvinte ale limbii franceze: „Les promoteurs des anglicismes, trouvant les termes français ou usés ou chargés de trop de sens ou moins nobles, proposent des termes anglais considérés comme neufs, vierges, univoques, plus nets aussi qu'une périphrase”.

³² DCR₂ (p. 167) înregistrează substantivul *nursing* „asistență medicală”, considerat „cuvânt englezesc”.

³³ *Shop* apare în DCR₂ (p. 211) cu un sens mai restrâns („magazin în care se vând mărfuri, de obicei de lux”).

³⁴ Abuzul de anglicisme în acest domeniu este semnalat și de ziariști: „Dincolo de Coca-Cola, de hamburgeri, de pop-corn, de filme și firme (cu atât mai englezite la nume cu cât sunt mai băstinașe) [subl. ns.], iată că a început și importul de rețete [economice]” (A, 27.09.1996, p. 1).

³⁵ În DCR₂ (p. 51) termenul apare numai cu sensul „reuniune de informare lucru într-un minister, o întreprindere etc.”

³⁶ DCR₂ (p. 172) îl înregistrează exclusiv cu sensul „masă rotundă televizată. Izolat, *panel* apare și cu sensul „eșantion de populație” (în sociologie) - „persoană *âmpanelul* de anchetă” (A, 8.01.1998, p. 1) și cu sensul „serie” (în domeniul financiar) „monedele excluse din *panelul* euro” (A, 29.06.1998, p. 5).

³⁷ Termenul este frecvent în lucrări de pedagogie și metodică.

³⁸ Anglicismul s-a impus prin utilizarea abuzivă în sintagma „*boardul* FMI”, rar înlocuită prin *consiliul directorilor executivi* (A, 31.10.1997, p. 1) sau *consiliul de administrație* (TVR, 4.07.1999); cu sensul colectiv „de conducere” el apare în îmbinări ca „*boardul* de acționari” (A, 1.12.1995, p. 1) și „*boardul* editorial” (A, 15.06.1999, p. 4).

³⁹ DCR₂ (p. 217) consemnează un sens mai restrâns („grup de persoane în misiune de conducere”).

„*Soccer*, cu sensul „fotbal european” (consemnat în DCR₂, p. 213, este un anglicism necesar în contexte unde intră în opoziție cu *football* „fotbal american” (A, 1.07.1998, p. 10).

⁴⁰ Cf. Mariana Gruică, *Adaptarea cuvintelor de origine engleză la sistemul fonetic ortografic al limbii române actuale*, în LL, 1974, voi. 1, pp. 51-58; Th. Hristea, *Ortografia și ortoepia neologismelor românești (cu specială referire la împrumuturile recente)*, în LL, 1995, voi. 2, pp. 36-53; Florica Băncilă, Dumitru Chițoran, *Morphological Adaptation of English Loan Words in Romanian*, în „Analele Universității București. Filologie”, XXM1976, pp. 35-44; Măria Bota, *Observații asupra neologismelor de origine engleză în limba română literară*, în LL, 1978, voi. 1, pp. 34-38.

⁴¹ În opinia noastră, punctul de vedere exprimat în acest sens de Mioara Avram („Fără frâna lucrărilor normative și a cunoscătorilor limbii engleze anglicismele recente s-ar adapta la limba română la fel de ușor ca împrumuturile din alte sisteme etimologice și ca anglicismele mai vechi”, op. cit., p. 11) necesită o serie de nușmeri și particularizări. În plus, „frâna lucrărilor normative” nu funcționează întotdeauna ca atare, din moment ce DCR₂ include anglicisme ortografiate fonetic (brocder, broker; *baipas* pentru *by pass*; *fleş* și *flaş* pentru *flash*; *hailai* pentru *high life*; *aut* pentru *time out*), care nu se regăsesc în presa actuală decât cu ortografia originală (etimologică).

⁴² O situație similară este semnalată pentru limba franceză de Andre Goosse (op. cit., p. 54): „Une solution préconisée ci-dessus, l'adaptation graphique et phonétique des mots anglais, risque de rencontrer une opposition sérieuse parmi les techniciens: familiers avec la forme écrite ou orale du mot anglais, il leur paraît ridicule et absurde de le prononcer ou de l'écrire à la française”.

⁴³ Dintr-o perspectivă cu tendință puristă, Pierre Guiraud (op. cit., p. 103) precizează: „Je ne pense pas qu'il y ait intérêt à accélérer plus ou moins artificiellement l'assimilation de la seconde catégorie [les 'anglicismes' sémantiques ou stylistiques], comme voudraient certains, sous le prétexte qu'ils défigurent notre langue. Je crois, par contre, qu'il est préférable que ces choses 'étrangères' conservent un nom étranger. Le mot et la chose seront ainsi plus aisément repérés et plus vite éliminés”.

⁴⁴ Vezi discuția asupra variantelor acestui termen la Th. Hristea, *Ortografia și ortoepia* p. 44.

⁴⁵ În varianta neîngrijită a limbii vorbite s-a impus forma *șprei*, utilizată, de exemplu, în sensul restrâns de tip metonimic, aproape exclusiv cu sensul „deosebit de rău”.

⁴⁸ Reținem poziția tranșant exprimată de Mioara Avram (*Anglicismele* p. 16): „Trebuie respinse grafiile hibride, semiromânizate [...] și eliminate inconsecvențele”.

⁴⁹ Referindu-se la problemele puse de utilizarea cratimei în aceste situații, Mioara Avram (*Anglicismele* p. 17) observă că „normele actuale sunt insuficient de clare și par chiar inconsecvente”.

⁵⁰ După BBC, a doua variantă prezentată este cea corectă.

⁵¹ Cf. Mioara Avram, *Genul substantivelor* p. 171.

⁵² „A quantitative estimation of English nominal borrowings in Romanian reveals the following subdivision according to the category of gender: cea 70 per cent of the borrowings have been assimilated by the classes of neuter nouns, cea 21 per cent by the masculine classes, while only about 6 per cent have been incorporated by the inflectional classes of feminine nouns” (Florica Băncilă, Dumitru Chițoran, *op. cit.*, p. 39).

⁵³ în mod paradoxal, compusul apare cu o formă de plural masculin în prezentarea unui film american (*Babysitters*, tradus *Guvernantele*): „După inedita experiență, *babysitter-ii* de ocazie (de meserie chelneri faliți) nu vor mai accepta această slujbă nici pentru un bacșiș zilnic garantat” (PRTV 48/1998, p. 5).

⁵⁴ Vezi C. Gruiță, *Adaptarea neologismului 'mass-media'*, în LLR, 1996, voi. 1, pp. 11-13.

⁵⁵ Forma de singular apare cu totul izolat, deși este cea corectă: „Ziarul Adevărul' acriticat, poate ca nici un alt *mass medium* Parlamentul” (A, 15.02.1998, p. 1).

⁵⁶ „Împrumutul *mass-media* [...] devine periculos din momentul în care modificarea sa morfologică sub influența mai vechiului *medie* duce la confuzii cu acesta; mai periculoasă se dovedește folosirea anglicismului simplu *media*, devenit *medie*, pl. *medii*, cu același sens de "presă” (Mioara Avram, *Anglicismele* p. 20).

„Fenomenul este semnalat de Mioara Avram (*Anglicismele* p. 23), fără a se face diferențierea între elipsă și trunchiere.

⁵⁸ Vezi și Mioara Avram, *Anglicismele...*, pp. 23-26.

⁵⁹ Termenul *bike* (înregistrat în BBC, p. 100 ca „informai”) circulă în română cu ambele valori din engleză: „motocicletă” și „bicicletă”.

TM*Ibidem*, p. 24.

⁶¹ Procedul - aflat astăzi în expansiune - a fost semnalat inițial de Mioara Avram în studiul *Un tip recent de compuse cu sintaxă aparte în limba română*, în *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, București, 1987, pp. 249-259.

⁶² Pentru grafia și pronunțarea termenului, vezi Th. Hristea, *Ortografia și ortoepia neologismelor românești (cu specială referire la împrumuturile recente)*, p. 44.

⁶³ Cf. Mioara Avram, *Cuvinte și expresii interzise*, în LLR, 1990, voi. 1, p. 8-9.

⁶⁴ Vezi, în acest sens, comentariul unui ziarist privind relația dintre *bișnițar* și *businessman*: „specialist în *marketing* - termen care posedă în originala noastră tranziție o larghețe semantică ce poate începe cu *bișnițar* - traducerea autohtonă a *businessman-ului* - și continuă cu alte grade ale escrocheriei camuflate” (A, 10.07.1993, p. 1).

⁶⁵ Valeria Guțu - Romalo, *Corectitudine și greșeală*, p. 19-20.

⁶⁶ Vezi Mioara Avram, *Pleonasmul și tautologia (I)*, în LLR, 1996, voi. 3, pp. 3-6.

⁶⁷ Vezi Th. Hristea, *Un pleonasm intolerabil „Mijloace (de) mass-media”*, în „ECO”, 44/1991, p. 6.

<3cf. Leon D. Levițchi, *Îndrumar pentru traducători din limba engleză în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 36-37.

⁶⁹ Dintr-o foarte bogată colecție de asemenea „perle”, selectăm: „M-am săturat de *argumentele* [corect *certurile*] tale pentru bani” (Ant 1, 6.01.1998); „Oamenii aceștia sunt *cruzi* [corect *neciopiiti*] (TVR, 20.04.1997); „Opinia publică este *devastată* [corect *șocată, îndurerată*] de ceea ce s-a întâmplat” (R Act, 31.08.1997); „Completați *formele*” [corect *formularele*] (Tele 7 abc, 6.11.1998). Reținem, în acest sens, opinia unui publicist (Romulus Căplescu) privind traducerea greșită a titlului unui film: „în engleza vorbită «carnival» înseamnă «spectacol de bălci», fiind încă unul din numeroșii «falși prieteni» în capcana cărora cad traducătorii nepricepuți, marea năpastă a canalelor noastre tv, fie ele particulare sau publice (subtitluri în română)” (A, 17.04.1996, p. 4).

⁷⁰ Vezi și Mioara Avram, *Anglicismele...*, p. 18-19).

⁷¹ Reținem din comentariul apărut în presă (A, 12.09.1997, p. 6) sub titlul „Țăranul român e agresat de 'input-urf'”: „Pentru cine nu știe ce înseamnă 'input' și ce legătură are el cu agricultura românească, își poate închipui orice, numai că se adresează familiilor de țărani români nu. Că Banca Mondială are specialiști în marea lor majoritate străini, putem înțelege, dar faptul că nici unul dintre sus-pușii din Ministerul Agriculturii nu s-a gândit să înlocuiască, măcar în titulatura conferinței, englezismul input cu echivalentul neoaș românesc de semințe, îngrășăminte, motorină ș.a.m.d. este de neînțeles.”

⁷² R. Etiemble, *Parlez-vous franglais?*, pp. 327-345.

⁷³ Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 123. Un punct de vedere similar este susținut de Th. Hristea (în dezbaterea *Limba română actuală*, în „Caiete critice”, 1991, voi. 8-9 (45-46), p. 39): „Limba trebuie ocrotită sau apărată prin toate mijloacele de care dispunem, însă fără a o împiedica să se dezvolte în conformitate cu tendințele ei firești și cu necesitățile mereu în creștere ale procesului de comunicare”.

⁷⁴ O lege similară a fost adoptată de Parlamentul Franței în anul 1994 (cf. A, 2.07.1994, p. 5): „Textul legii impune utilizarea limbii franceze în domeniile publice, în vederea contracarării folosirii abuzive a limbii engleze”.

⁷⁵ Un model în acest sens ar putea fi Manfred Hofler, *Dictionnaire des anglicismes* (Universite de Diisseldorf, Larousse, 1982, p. 308), care cuprinde anglicisme și americanisme uzuale astăzi în franceză, precizând și prima atestare a termenilor.

REDESCOPERIREA ARGoulUI

1. Unul dintre cele mai interesante fenomene înregistrate în lingvistică după 1989 este redeșteptarea interesului cercetătorilor pentru un registru funcțional periferic în raport cu limba literară - *argoul*. Stau mărturie în acest sens lucrări lexicografice unilingve¹ și bilingve² care, dincolo de imperfecțiunile semnalate de recenzenți, creează premise favorabile pentru investigarea (socio-)lingvistică a respectivului registru.

În opinia noastră, fenomenul semnalat nu se explică numai prin absența unor asemenea instrumente de lucru (foarte necesare filologilor, lexicografilor, traducătorilor, dar și unui public mai larg, din perspectiva cultivării limbii), ci, mai ales, prin revirimentul înregistrat în româna actuală de limbajele neconvenționale (argou, jargon, limbaj familiar). În condițiile democratizării vieții social-politice și eliberării din chingile „limbii de lemn”, proprii regimurilor totalitare, limbajele neconvenționale câștigă teren, extinzându-se în zone ale comunicării publice care le erau, în mod tradițional, interzise (de exemplu, în limbajul publicistic și în cel politic).³

În raport cu abundența bibliografiei străine consacrate problematicii argoului, cercetarea românească în domeniu este mult mai săracă și, în bună măsură, depășită, mai ales dacă avem în vedere ritmul rapid de înnoire a acestui limbaj⁴.

2. *Bibliografia românească* se rezumă la câteva articole publicate în perioada interbelică în *Buletinul Institutului de filologie română „Al. Philippide”* din Iași⁵, în *Bulletin Linguistique* sau *Grai și Suflet*, la care se adaugă cea mai completă caracterizare făcută argoului românesc până astăzi - cea realizată de Iorgu Iordan în *Stilistica* sa, a cărei primă ediție a apărut în anul 1943⁶.

O dată cu instalarea regimului comunist, cercetarea argoului a intrat într-un con de umbră, acesta devenind un subiect tabu, atât pentru lexicologi, cât și pentru lexicografi. Dincolo de motivul obiectiv reprezentat de rigorile cenzurii, ignorarea timp de peste patru decenii a unei zone atât de dinamice a limbii se poate explica printr-o falsă (și neavenită) pudoare a cercetătorului care refuza să ia cunoștință de o realitate socio-lingvistică apreciată ca neconvenabilă și degradantă. Mai mult chiar, în flagrantă contradicție cu realitatea vie a limbii, s-au făcut previziuni - total eronate - referitoare la iminenta dispariție a argoului, o dată cu „vechile mentalități” care l-ar fi generat.⁷

Or, cea mai evidentă dovadă a vitalității argoului de-a lungul perioadei comuniste este seria de cuvinte și expresii create în „Epoca de Aur”. Dintre cele înregistrate în DAEF menționăm: *adidas* „picior de porc (vândut în măcelării)”; *ceaușel* și *decreșel*

„copil născut în perioada 1968-1990, când regimul comunist a interzis avorturile”; *circul foamei* „denumire generică dată complexelor comerciale agro-alimentare construite în epoca Ceaușescu”; *nechezol* „surogat de cafea”; *frații Petreuş* „pui de găină congelați, foarte mici, vânduți câte doi în aceeași pungă”; *Șopârlita* „Radio Europa Liberă”; *telejurnicu* „telegazetă”. Aceștia li s-ar putea adăuga o serie de sinonime cu evidentă coloratură argotic-familiară (înregistrate în DCR), prin care erau desemnați, în mod conspirativ, lucrătorii Securității (*băiat, băiat cu ochi albaștri/cenușii, costumaș, stânjel, urechelniță*) sau instituția însăși (*cooperativa/întreprinderea Ochiul și timpanul*).

Totuși, cu titlu de excepție pentru perioada totalitară, pot fi citate un studiu cu caracter teoretic al Elenei Slave (prin care se încearcă delimitarea argoului de jargon și de limbajul popular, respectiv familiar)⁸, câteva articole consacrate argoului studentesc⁹, precum și secțiunile referitoare la lexicul argotic incluse în lucrări consacrate limbii române contemporane¹⁰.

3. Istoria argoului românesc (atât sub aspectul înregistrării, cât și al studierii sale) este mult mai recentă decât în cazul altor limbi¹¹.

De pildă, în Franța, existența unui limbaj special (jargon) al pegrei este atestată încă din secolul al XIII-lea (cf. *Le jeu de Saint Nicolas* de Jean Bodel d'Arras), iar în literatură, argoul a pătruns începând din secolul al XV-lea, o dată cu baladele lui Villon, urmat de alți mari scriitori ca Rabelais, Balzac, Victor Hugo etc.

În italiană, argoul răufăcătorilor este menționat în Toscana și Veneția din secolul al XV-lea. În Spania, argoul hoților și cel al țiganilor sunt atestate din secolele XVI-XVII.

În spațiul cultural anglofon, primele culegeri de termeni argotici au fost compilate în secolul al XVI-lea, iar primul dicționar de argou a apărut în anul 1785, inaugurând o lungă serie de titluri care ilustrează lexicografia argotică engleză și, ulterior, pe cea americană.

Argoul a trezit interesul lingviștilor europeni încă din Renaștere, dar un rol esențial în impunerea lui ca obiect de studiu al lingvisticii l-a avut compatriotul nostru Lazăr Șăineanu¹², prin lucrările sale consacrate vechiului argou francez al răufăcătorilor și argoului parizian din secolul trecut¹³.

3.1. În limba română, pentru desemnarea argoului, s-au utilizat - în timp - diverse formule¹⁴: „dialectul pușcăriașilor și al cartofilor de cafenele” (în publicația satirică *Coarnele lui Nichipercea*, 1860), „jargonul arestaților” (la N.T. Orășanu, 1861), „limba cârâitorilor” (la G. Baronzi, 1872), „șmechereasca” (la V. Scânteie, 1906).

În perioada interbelică, se impune termenul *argou* (împrumutat din franceză¹⁵), folosit inițial sub forma neadaptată *argot* (cf. „argo/-ul școlarilor”). În paralel, circulă și alte formule pitorești, precum „limbajul șmecherilor” (la V. Cota, 1934), „limbajul mahalalelor” (la V. Chelaru, 1937), iar în epoca actuală - „miștocărească” (la Th. Granser)¹⁶ ori „limbajul infractorilor” (la T. Tandin).

3.2. Dificultățile cu care se confruntă cercetătorul român al argoului sunt identice cu cele semnalate de autori străini. Ele privesc, în primul rând, definirea argoului, stabilirea caracteristicilor care îl individualizează în raport cu alte limbi neconvenționale și precizarea poziției sale în ierarhia stilistică a limbii¹⁷.

În lingvistica românească - la fel ca în cea străină¹⁸ - se conturează mai multe accepții ale termenului *argou*, sintetizate de Iorgu Iordan, care arată că prin argou

se înțeleg „după împrejurări mai multe lucruri, și anume: 1) limbajul răufăcătorilor, cerșetorilor și al altor categorii similare de oameni [...]; 2) ceea ce se mai cheamă și jargon, adică vorbirea specială a unor grupuri sociale determinate, precum soldați, lucrători, studenți, artiști, școlari; 3) tot ce intră în limba cultă din graiul popular și se caracterizează prin naturalețe, grosolanie, vulgaritate etc.”¹⁹

3.2.1. În sensul cel mai larg al termenului, argoul (în care se include și jargonul) se identifică fie cu limbajul popular, fie cu cel familiar, fie cu amândouă.

În ordine cronologică, acest punct de vedere a fost susținut de Lazăr Șăineanu care, referindu-se la limbajul parizian, afirma că, începând de la mijlocul secolului al XIX-lea, distincția dintre limbajul popular și argoul claselor marginalizate ale societății s-a estompat treptat, cele două fuzionând finalmente într-un idiom unic.²⁰

Această concepție a fost preluată - în perioada interbelică - de școala lingvistică ieșeană, al cărei reprezentant de frunte - Iorgu Iordan - preciza: „Nu fac nici o deosebire între cuvintele propriu-zis argotice și cele familiare sau populare. O separare a lor nu-i posibilă totdeauna și nici nu este principial recomandabilă: toate sunt produsul afectului și fanteziei. Afară de asta, conștiința subiectelor vorbitoare nu le distinge unele de altele, ci le pune pe același plan și le tratează absolut la fel pe toate”²¹.

Din această perspectivă cuprinzătoare asupra argoului au fost elaborate numeroase dicționare, atât străine²², cât și românești²³. Un exemplu în acest sens este DAEF, ai cărui autori enumera în prefața lucrării (pp. 12-16) categoriile de termeni care constituie corpul dicționarului:

A. Termeni proveniți din *limbajul infractorilor*, denotând mentalitatea lumii interlope: (a) termeni aparținând unor jargoane ale infractorilor; (b) termeni din jargonul prostituatelor;

B. *Jargoane profesionale* aparținând militarilor, polițiștilor, sportivilor (îndeosebi fotbaliștilor), actorilor, frizerilor etc;

C. *Vulgarisme*]

D. *Obscenități*]

E. *Argoul romilor* sau „țigănișmele”;

F. *Jargonul adolescenților* (ilustrat, mai ales, de termeni proprii mediului școlar);

G. *Jargonul copilăriei* (al vârstei preșcolare) „impus de adulții celor mici”;

H. *Expresii familiare*.

3.2.2. În sens restrâns, argoul a fost definit de Elena Slave ca „o ramificație socială a limbii, vorbit de o categorie de oameni care folosesc anumiți termeni proprii, neînțeleși de cei din afara grupului”²⁴. Trăsătura definitorie care permite delimitarea argoului pe de o parte de limbajul popular, familiar și vulgar, iar pe de altă parte, de limbajele profesionale, este caracterul secret, lipsit de transparență al termenilor argotici. În viziunea autoarei, această caracteristică explică și ritmul rapid de înnoire a argoului.

Un punct de vedere asemănător este susținut de Gh. Bulgăr în prefața la DALR²⁵.

O poziție singulară a fost exprimată de Alphonse Juilland, pentru care singurele cuvinte cu valoare pur argotică din română sunt cele de origine țigănească, întrucât ceilalți termeni așa-zis argotici se regăsesc în limbajul familiar, popular sau în dialecte²⁶.

4. În plan strict lingvistic, delimitarea dintre argou și jargon rămâne o problemă dificilă, deoarece „ca limbaj specializat jargonul pune probleme similare cu argoul,

caracteristicile lingvistice manifestându-se mai ales la nivelul lexicului și al pronunțării²⁷.

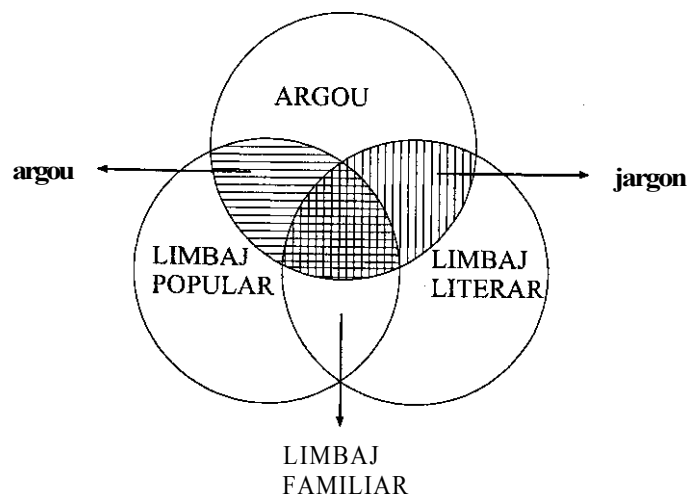
Această stare de fapt are drept consecință - în dicționarele de profil - o anumită lipsă de rigoare terminologică.

De exemplu, în DALR nu apare marca diastratică argon, termenii respectivi fiind, în consecință, asimilați argoului. Sporadic, apar precizări formulate cu ajutorul termenului generic *limbaj* („în limbajul elevilor / studenților / marinarilor” etc.) sau prin indicarea domeniului de referință („despre boxeri/prostitute” etc).

Ambiguitatea terminologică apare și la Traian Tandin, care își intitulează glosarul *Limbajul infractorilor*, iar în prefața lucrării vorbește mai întâi despre „un anumit jargon [subl.ns.] cu ajutorul căruia infractorii se înțeleg de minune și își conspiră acțiunile [sic!] și intențiile față de cei din jur” (p. 5), iar ulterior, se referă la „argo-ul [sic!] infractorilor noștri” (p. 6).

Dacă acceptăm ideea că argoul - spre deosebire de jargon - este, în primul rând, un limbaj secret, nu ni se par adecvate formulări din DAEF precum *jargonul deținuților* și *jargonul hoților de buzunare*, deoarece acestea reprezintă, de fapt, argouri. În DAEF apar și tipuri discutabile de jargon, ilustrate prin exemple cu totul izolate: *jargonul nudiștilor* (p. 257), *jargonul stradal al bărbaților* (p. 105), *jargonul rutier* (p. 184). În sfârșit, sintagma *argoul romilor* (din DAEF), glosată prin sinonimul *țigănistă* (p. 14), este impropriu folosită, în realitate fiind vorba nu de un argou al limbii țigănești, ci chiar de limba în cauză (care a furnizat numeroși termeni argoului românesc).

5. În opinia noastră, poziția celor două variante informale (argou și jargon) în structura stilistică a limbii române poate fi reprezentată conform schemei de mai jos:

Din examinarea schemei propuse rezultă câteva concluzii:

a) ARGOU (în sens larg, corespunzând engl. *slang*²⁸) reprezintă o sferă lexicală cuprinzătoare, în care se înscriu atât *argoul* (conceput în sens restrâns, ca limbaj criptic, propriu celor aflați în conflict cu legea), cât și *jargoanele* unor grupuri sociale, profesionale, de vârstă etc. Această accepțiune a ARGOU (pe care o vom adopta

în descrierea fizionomiei sale lingvistice - vezi *infra*) derivă din caracteristicile de ordin pragmatic-funcțional comune argoului și jargonului:

- ambele reprezintă limbaje ale unor grupuri sociale omogene și relativ închise (infractori de diverse tipuri - hoți de buzunare, spărgători, traficanti, șmenari, deținuți, prostituate -, elevi, studenți, militari, sportivi etc);

- caracterul convențional, codificat al celor două limbaje se explică prin intenția vorbitorilor de a se izola de restul comunității; limbajul devine astfel pentru argotizant un mod de a-și afirma identitatea de *insider*, apartenența la grup și chiar un anumit sentiment de superioritate ținând de statutul său de „inițiat” (în termenii lui Pierre Guiraud²⁹, ARGOU apare ca *signum de classe*, *signum d'adhesion* și *signum de caste*).

b) *Argoul* (în sens restrâns) se intersectează cu unele jargoane profesionale care presupun - pe lângă terminologia „de specialitate” - și o componentă secretă³⁰.

c) în afara zonei de suprapunere cu *argoul*, *jargonul* include termeni proprii, cu caracter profesional (specializat) și cu o coloratură familiară, care îl deosebesc de terminologiile științifico-tehnice propriu-zise (în cazul medicilor, sportivilor, ziaristilor, avocaților, actorilor)³¹.

6. Sub aspect pragmatic, argoul și jargonul pot fi examinate ca entități distincte. Din punct de vedere lingvistic ele prezintă numeroase trăsături pe care ne propunem în continuare, să le inventariem pe baza celor trei dicționare recente (DAEF, DALR, TTLI). Pentru simplificarea expunerii vom utiliza termenul *argou* în sens generic (incluzând diverse tipuri de argouri și jargoane).

Deși în definiția argoului se recurge frecvent ca gen proxim la termenul *limbaj social convențional*³², „limbaj codificat”³³ sau la alte formule echivalente („ramificație socială a limbii”³⁴), argoul se reduce, de fapt, la un *vocabular specific* grefat pe structura morfo-sintactică a limbii comune.

Principalele trăsături prin care se individualizează lexicul argotic în cadrul vocabularului comun sunt: caracterul criptic, expresivitatea și ritmul rapid de înnoire.

7. Argoul conține un număr relativ redus de elemente lexicale proprii, care să aparțină în exclusivitate. În opinia lui Pierre Guiraud, acestea s-ar rezuma la termeni tehnici și la cei expresivi³⁵.

Pentru a-și alcătui un vocabular propriu și a-i asigura permanenta înnoire în vederea păstrării caracterului secret, argotizantii recurg la trei surse: (a) *termeni a lexicului general*, cărora li se modifică - în mod deliberat - fie semnificatul, fie semnificatul; (b) *împrumuturi din limbi străine*; (c) *creații lexicale proprii*.

8. În argoul românesc, *deformările semnificatului* în scop criptologic sunt puțin frecvente decât în franceză, unde există tradiția unor limbaje codificate de tip *largonji* (cuvânt format prin anagramare din *le jargon*). Reținem însă faptul că majoritatea procedurilor de codificare atestate în argoul francez³⁶ se întâlnesc și în argoul românesc.

Noutatea și expresivitatea termenilor argotici se asigură prin două procedee aparent contradictorii, semnalate de Iorgu Iordan³⁷ în limbajul afectiv: reducerea sau amplificarea expresiei.

8.1. *Reducerea expresiei* se realizează prin:

- *Trunchierea semnificatului* este frecvent întâlnită în exprimarea informală a elevilor și a studenților, îndeosebi în cazul unor termeni „tehnici”³⁸, aparținând

jargonului profesional: 6/o [logie], geograf[ie], mate[matică], pro/[esor] (în DAEF), d/ng[inte], *re-ref* [examinare] (în DALR). La fel ca în franceză, procedeul se extinde în limba vorbită³⁹, unde caracterul criptic se estompează, în favoarea conotațiilor familiare, glumețe: *cas*[etofon], *nașpa*[rliu], **Securitate**, *șrae*[cher], *târș[alși]* (în DAEF).

- *Abrevierea prin inițiale* este prezentă în argoul militarilor, al deținuților, al infractorilor, al polițiștilor: *V.S.D.* [vineri, sâmbătă, duminică] „sfârșit de săptămână petrecut în cazarmă”; *A.M.R.* [au mai rămas] „restul zilelor rămase spre efectuare dintr-o perioadă de detenție sau din stagiul militar” (în DAEF); *p.p.c.* „poate pică ceva” (în TTLI); *anew* „autor necunoscut al unei infracțiuni” (în DALR). La exemplele date se pot adăuga două expresii aparținând azi limbajului familiar, dar având - probabil - origine argotică: *pe neve*, „1. pe nevăzute, discret; 2. ilegal, ilicit, necinstit”; *safel* „S-afăcut, e-nregulă!” (în DAEF).

- „Amputarea” determinantului dintr-o sintagmă cu caracter specializat reprezintă un tip de elipsă, prin care *element* [periculos] a căpătat sensul de „individ deklasat”, iar *organ* [de ordine] are sensul „polițist”.

8.2. Amplificarea expresiei se realizează prin:

- *Sufixare parazitară*⁴⁰ (adăugarea unor sufixe inutile din punct de vedere funcțional): **Wdtescu**; *străinar/străinez*; **Șesfache**; *sexos*; *dilimân/dilimandros/J/7/mache*

- *Adăugarea* - la termeni considerați uzați sau banalizați - *a unor determinanți* având, de regulă, caracter superfluu și conotații glumețe, peiorative: *fraier cu cioc* (în DAEF); *fraier oxidat/coclit* (în DALR) „prost la culme, nerod”; *șmecher cu legitimație* „infractor recunoscut” (în DALR); *rahat cu mac/cu perje/în ploaie/pe băț* „lucru de calitate inferioară”; *pitecantrop cu diodă* „bădăran, brută”; *a unge (pe cineva) cu miere* „a mitui”; *sufletul lui Avram lancul* „ba deloc! ei aș! ioc!” (în DAEF).

în mod intenționat, pentru a sublinia ideea, se adaugă determinanți care duc la apariția unor construcții redundante, pleonastice: *miroase apute* „se spune când un lucru este dubios, când este pericol” (în DALR).

9. S-a observat, cu justete, că majoritatea termenilor argotici reprezintă *cuvinte ale lexicului comun*, cărora li se atribuie sensuri modificate⁴¹, mergând de la simple „deviații” semantice sau dezvoltări de sensuri conotative (*solist* „infractor care acționează singur”; *vad* „loc convenabil pentru o lovitură, pentru comiterea unei infracțiuni”; *incopiat* „încătușat”), până la răsturnări totale ale semnificației, de tipul antifrazei (ca în cazul termenilor *bestial*, *demențial*, *mortal*, *de comă/crimă*, care au dobândit - în special în argoul adolescenților - valori de superlativ pozitiv „extraordinar, nemaipomenit, formidabil” - cf. DAEF).

Principala cauză a modificărilor semantice - responsabile, în mare măsură, pentru „fluiditatea” argoului⁴² - a fost considerată uzura rapidă a termenilor, care își pierd caracterul criptic și expresivitatea pe măsură ce devin cunoscuți în afara cercului de argotizanți, pătrunzând în limbajul familiar.

Procedeul utilizării unor cuvinte comune cu sensuri argotice este la fel de productiv și în alte limbi. De exemplu, în franceză sunt atestate frecvente „metaforizări” ale termenilor uzuali: *betail* „totalitatea târfelor dintr-o casă de toleranță”; *emballer* „a aresta, a băga la zdup”; *explorateur* „hoț care operează prin hoteluri, furând bagajele

clienților”; *frigidaire* „celulă din arestul poliției”; *passport* „mandat de arestare”; *promenade* „afacere ușor de realizat” (Constantin Frosin, *Dicționar de argou francez-român*). Exemple similare se pot da din argoul limbii engleze: *chicken* „1. tânără atrăgătoare; 2. victimă (a unui jaf/răpire/joc de noroc)”; *pudding* „bani, lovele, pițule, parale”; *soap* „bani (folosiți pentru mită)”; *to sing* „1. a turna pe cineva poliției, a trăda; 2. a mărturisi (implicând și pe alții)”; *to sugar* „a mitui”; *wooden kimono/overcoat* „sicriu” (Ștefan Nimara, *Dicționar de argou englez-român*).

9.1. Modificările de sens afectează cuvinte preluate de argotizanți din toate straturile lexicului românesc. În mod evident sunt însă preferate pentru „împrosptă-tarea” argoului cuvintele care *pnnraritatea* sau *noutatea* lor⁴³ satisfac atât cerințele obiective ale argotizanților (asigurând caracterul criptic), cât și pe cele subiective (necesitatea unei exprimări originale și pitorești, opuse banalității și rutinei din limbajul curent⁴⁴).

în consecință, în argoul românesc figurează:

- termeni cu caracter *arhaic*: *pisanie* „anchetă”; *pisar* „polițist din serviciul judiciar”; *răboj* „cazier judiciar, antecedente penale” (în DAEF); *agealac* „casă de toleranță”; *pravilă* (în expresia - referitoare la infractori - *a se purta după pravilă* „a nu mărturisi, a nu deconspira, a nu face delațiuni”) (în DALR);

- cuvinte *populare* și/sau *învechite*: *a globi* „a tâlhări, a jefui”; *g/oa6d* „1. sportiv ineficient din cauza vârstei înaintate; 2. individ decrepit; 3. prostituată”; *poteră* (denumire generică dată poliției) (în DAEF);

- *regionalisme*: *govie* „gură”; *glajă* „sticlă de vin”; *potloagă* „prostituată” (în DAEF);

- *neologisme* (în limbajul literar standard, nespecializat): *achizitor* „hoț”; *achiziționa* „1. a fura; 2. a aresta”; *alpinist* „hoț de locuințe”; *incubator* „arest, închisoare”; *intervenție* „spargere, furt”; *illegalist* „infractor, delicvent”; *vacanță* „perioadă de detenție” (în DAEF);

- *termeni specializați*, aparținând diverselor terminologii: juridic-administrativă (*a aboli* „1. a bate (pe cineva) foarte tare; 2. a asasina, a omorî”; *penalistă* „prostituată de duzină”; *sigiliu* „1. cătușe; 2. amprente”; *senat* „restaurant de lux” - în DALR), tehnică (*polizor* „anchetă, cercetare, interogare”; *ială* „gură”; *rotisor* „metodă de anchetă” - în DALR), medicală (*carantină* „1. infractor nou-venit într-o bandă; 2. deținut proaspăt internat într-un penitenciar”; *doctorie, dezinfectant* „băutură spiroasă”; *streptomycină* „coniac”; *termometru* „baston de polițist” - în DAEF); comercială (*decont m* expresia *a face cuiva decontul* „a se răzbuna, a pedepsi pe cineva”; *inventar* în expresia *a face (cuiva) inventarul* „a ancheta pe cineva”; *importat* „(obiect) provenit din furt” - în DALR); muzicală (*capelmaistru* „1. șeful unei bande de hoți; 2. infractor temut”; *serenadă* „rechizitoriu”; *taraf* „gașcă de hoți care operează împreună” - în DAEF), militară (*aghiotant* „1. hoț începător; 2. complice la o crimă”; *escortă* „complice al unui infractor”; *sergent* „chiștoc de țigară de dimensiuni mici” - în DAEF).

în această ultimă categorie se înscriu și expresii proprii unor stiluri funcționale care au fost preluate și utilizate în argou în manieră ironică, glumeață sau peiorativă: *a face muncă de teren* „a merge la furat în altă localitate decât cea de domiciliu”; *a fi în renovare capitală* „a-și face toate analizele medicale”; *a pleca în misiune* (despre infractori) „a merge într-o acțiune interzisă de lege”; *a lua (cuiva) grupa sanguină*

„a tăia pe cineva, a cresta, a spinteca”; *a face (cuiva) monetarul* „a jefui pe cineva” (în DALR).

9.2. Principalele căi prin care se creează *sensuri noi* în argou sunt:

- *îngustarea sferei semantice* prin raportarea la un referent și un context specific: *a extrage* „a fura din buzunar”; *externă* „buzunar lateral”; *donator* „deținut care împarte cu ceilalți alimentele primite de acasă”; *iarbă* „marijuana, hașiș” (în DAEF);

- *extinderi de sens* (asociate, de regulă, cu valori conotative), evidente prin sensul secund și următoarele: *mafie* „1. orice tip de organizație criminală specializată în operațiuni ilicite; 2. corupția existentă la diferite niveluri în rândul funcționarilor publici”⁴⁵; *gașcă* „1. grup de elemente de clasă, de derbedei; 2. grup de adolescenți, de liceeni, grup de tineri”; *căprar* „1. (învechit) caporal; 2. supraveghetor de noapte (în închisori); 3. șef foarte sever; 4. femeie dură, cu comportament și aspect fizic masculin” (în DAEF);

- *elipsa: înainte* [de decembrie 1989]; *după* [decembrie 1989]; *element* „individ de clasă” (în argoul polițiștilor); *buton* „cuțit cu buton”; *dincolo* „1. la închisoare; 2. (în perioada comunistă) în Occident” (în DAEF).

O modalitate aparte prin care cuvinte din lexicul general dezvoltă sensuri argotice este *condiționarea gramaticală (morfo-sintactică)* prezentă în următoarele cazuri:

- substantive cu semnificații distincte, după cum sunt utilizate *casingularia tantum* (*boală* „invidie, ciudă, motiv de supărare”; *labă* (vulgar) „masturbare, onanie” - în DAEF) sau *capluralia tantum* (*fildeși* „dinți”; *jargoane* în expresiile *a arunca jargoane* „a folosi cuvinte potrivite pentru a convinge pe cineva sau pentru a reuși într-o acțiune;/argoane *de popă de țară* „povestiri sau întâmplări știute”; *texte* „1. minciuni, 2. conversație, gargară” - în DALR);

- cuvinte cu sensuri diferite în funcție de partea de vorbire căreia îi aparțin: *mișto* 1. (ca substantiv neutru, plural) „ironie, batjocură”; 2. (ca adjectiv invariabil) „bun, frumos”; 3. (ca adverb) „frumos, excelent”; *marfă* 1. (ca substantiv) „prostituată”; 2. (*idem*) „obiect de contrabandă”; 3. (*idem*) „obiect furat, destinat vânzării ilicite”; 4. (ca adjectiv invariabil) „foarte bun, de calitate superioară” (în DAEF);

- verbe cu sens diferit, în funcție de tranzitivitate și/sau diateză: *a turna* (tranzitiv) „1. a pârî, a denunța pe cineva; 2. a duce pe cineva la închisoare, a închide”; (intransitiv) „a ploua torențial”; *a ciupi* (tranzitiv) „1. a-și însuși în mod repetat mici sume de bani; 2. a afla de la cineva informații”; (reflexiv) „a se îmbăta ușor” (în DAEF).

Numeroase sensuri argotice au la bază tropi de natură semantică (metafore, metonimii, sinecdoce) (vezi *infra* 16.1).

9.3. Faptul că același cuvânt circulă în argou cu mai multe sensuri reprezintă un tip special de polisemie, desemnată de Iorgu Iordan prin sintagma *pletora semantică*⁴⁶. Fenomenul (bazat pe analogie) se întâlnește atât într-un singur argou, cât și în argouri diferite. De exemplu, *rechin* circulă în argoul lumii interlope cu cinci sensuri („1. polițist; 2. procuror; 3. recidivist lipsit de scrupule; 4. persoană cu autoritate în mediul de detenție prin vechimea sa în închisoare; 5. om de afaceri influent și veros”), iar *eclipsă* are în argoul prostituatelor trei sensuri („1. impotență, tendință de impotență; 2. concediu autoimpus al unei prostituate, cauzat de boală, accident etc; 3. perioadă nefastă”) (în DAEF).

Zarzavat are în argoul hoților de buzunare sensul „bani mărunți, mărunțiș”, iar între prostituate „lipsă de câștiguri, jenă financiară a stabilimentului”; *a trânti* se folosește în limbajul lumii interlope cu sensul „a trăda, a vinde”, iar în argoul elevilor și studenților cu sensul „a pica un candidat” (în DAEF).

9.4. Asemănător la prima vedere cu pletora semantică este un alt procedeu prin care argoul își creează termeni cu caracter secret, apelând la *omonimii ad-hoc*, prin care este exploatat mecanismul psihologic care stă la baza etimologiei populare și a jocurilor de cuvinte⁴⁶. Procedeu constă în utilizarea unor cuvinte al căror semnificativ trimite simultan la doi semnificații - unul comun și altul argotic - creându-se în acest fel o ambiguitate derutantă și, de aceea, generatoare de conotații glumețe.

În această categorie se înscriu:

- *derivate suffixale: budist* (în argoul militarilor) „soldat însărcinat cu curățenia la WC”; *cabanier* „gazdă de hoți”; *flautistă* „prostituată care practică felația”⁴⁷; *pontator* „persoană care informează hoții unde anume pot da o lovitură”; *sticlar* „bețiv, alcoolic”; *toboșar* „informator, denunțător, trădător”; *botanist* „fraier” (în argoul adolescenților, unde expresia *a pune botul* are sensul „a se păcăli, a se fraieri”) (în DAEF);

- *compuse prin abreviere: P.C.R.* („pile, cunoștințe, relații”); *T.B.C.* („tutun băutură, cafea”); *O.Z.N.* („o zeamă neidentificată - cafea slabă, cafea preparată din surogat”) (în DAEF).

10. A doua sursă a lexicului argotic este reprezentată de *împrumuturile din limbă străină*, care prezintă pentru argotizanți un dublu avantaj: al noutății și al expresivității⁴⁷.

Caracterul eterogen sub aspect etimologic al argoului românesc a fost evidențiat nu numai de cercetători autohtoni⁴⁸, ci și de cei străini. Unul dintre aceștia este Albert Dauzat, care cita limbajul răufăcătorilor români ca un caz tipic de intersectare a unor influențe diverse (slavă, maghiară, idiș, țigănească)⁴⁹.

10.1. Majoritatea împrumuturilor din argoul românesc sunt de *origine țigănească*. Prin număr și frecvență, ele reprezintă una dintre caracteristicile cele mai frapante ale argoului românesc⁵⁰.

Lista țigănistelor prezentată de Iorgu Iordan trebuie completată cu împrumuturi mai noi din limba țigănească, înregistrate în DAEF și TTLI.

Din rațiuni explicabile în plan social, cele mai multe dintre acestea aparțin argoului răufăcătorilor, unde funcția lor este esențialmente criptică. Ele denumesc „codificat” diverse tipuri de infracțiuni (*solovast* „furt din buzunare”; *ciorimos* „furt”; *șinimo* „tâlhărie cu lovituri de cuțit”; *hohaiseală* „escrocherie cu aur sau cu alte metale prețioase false”), obiectul acestora (*somnacai*, *șumracai* „aur”; *phirnit* „ceas”; *grast* „cal”; *balo* „porc”), organele de ordine (*harcumar*, *țifler* „polițist”) și închisoare (*hândeali* „pușcărie”). O serie de expresii sau cuvinte țigănești reprezintă formulă de avertizare în limbajul infractorilor: *avelo caralol* „vine polițistul!”; *avelo cago* „vine românul!”; *avelomannusl* „vine omul!”; *gardul* „ascunde!”; *silesl* „lovește cu cuțitul!”.

În categoria țigănistelor cu caracter vulgar sau obscen se înscriu cuvinte utilizate în argou ca denumiri ale organelor genitale (*belengher*, *cariei*, *cocar*, *mandara*

„penis”; *mingeacǎ* „vulvă, vagin”) sau ale actului sexual (a *buli* „a avea contact sexual cu o femeie”).

De la unii termeni de origine țigănească s-au creat în argou derivate cu același tip de conotații (vulgare și peiorative). De exemplu, de *labulan* „picior” s-au format a *bulăni* „a lovi în picior”; *bulănoasă* „1. (femeie) cu picioare lungi și frumoase; 2. (femeie) cu picioare groase”; *bulangiu* „1. homosexual pasiv; 2. (om) norocos; 3. (om) ipocrit”. De la *muie* „1. gură; 2. contact sexual oral” s-a format numele de agent *muist* („1. bărbat care practică contactul sexual oral; 2. informator al poliției”) cu femininul *muistă* și derivatul *muian* „față, figură omenească”) (în DAEF).

În perioada interbelică, Iorgu Iordan acorda împrumuturilor țigănești șanse reduse de a pătrunde în vorbirea familiară din cauza „caracterului lor argotic foarte accentuat, care se complică adesea cu sensuri sau nuanțe obscene”⁵¹. Cu toate acestea, în ultimele decenii, dinamica internă a lexicului și „permeabilizarea” granițelor dintre registrele stilistice au avut drept consecință asimilarea a numeroase „țigănisme” în varianta familiară, informală a limbii române. De pildă, în DEX, cuvinte de origine țigănească precum *benga*, *candriu*, *a ciordi*, *ditai*, *a hali*, *a se pili* sunt considerate *familiare*, iar *baftă* este marcat ca *argotic* și *familiar*. În schimb, sunt considerați, în continuare, *argotici* termeni de aceeași origine, *cagagiu*, *mișto*, *nasol*. În DAEF, ultimii doi, ca și *a șuti*, *a (se) șucări*, *asoili*, *a (se) ușchi*, *zbanghiu*, *baftă*, *a (se) gini* nu mai sunt însoțiți de mențiunea *fig.* (țigănisim), ceea ce - în concepția autorilor - semnifică faptul că ele „au penetrat fondul lexical al limbii române vorbite, fiind însușite și întrebuițate de un mare număr de vorbitori” (DAEF, p. 14). În opinia noastră, în aceeași situație se află și termenii *gagiu* „persoană, individ, tip” și *gagică* „femeie”, „tipă”, pe care DAEF continuă să îi considere - în mod eronat - elemente din varianta românească a limbii țigănești (alături de cuvinte țigănești total neinteligibile pentru vorbitorul român din afara cercului argotizanților, cum sunt *foro* „oraș”, *chaină* „grădină”, *mas* „carne, hrană”, *tulei* „țigări”).

10.2. Un număr relativ însemnat de termeni argotici reprezintă împrumuturi vechi, de tip popular, din *turcă* și *greacă*, pe care argotizării le utilizează cu sensuri modificate, asigurându-le în acest fel caracterul criptic. Păstrarea acestor cuvinte (cu statut de arhaisme și/sau regionalisme în raport cu limba actuală), în ciuda ritmului rapid de înnoire a argoului, se explică nu numai prin expresivitatea lor fonetică și printr-o lipsă de transparență aproape totală pentru vorbitorul contemporan, ci și prin prezența conotațiilor evocatoare⁵². În afara turcismelor și grecismelor reținute de Iorgu Iordan, DAEF și DEX înregistrează și alți termeni cu aceleași origini. Îi enumerăm, în continuare, prezentând atât sensul lor etimologic, uzual (conform DEX), cât și sensul dobândit în argou, pentru a evidenția mecanismul psihologic care stă la baza modificărilor semantice.

Din categoria turcismelor, la care sensului argotic i se poate găsi o minimă motivare (de tip denotativ și/sau conotativ), fac parte: *gealat* „1. polițist; 2. prieten” (în DEX: „călău, gâde; om voinic, zdravăn și violent”); *ghiaur* „țigan” (în DEX: „denumire disprețuitoare dată în trecut de turci persoanelor de altă religie decât cea mahomedană”); *hogeag* „1. loc de tăinuire a obiectelor furate de hoți; 2. garsonieră, cameră sau apartament pus la dispoziția unor cupluri pentru întreținerea de relații sexuale” (în DEX: „coș (la o casă); numele unui corp de trupă; loc sau local unde stătea acest corp”); *parlagiu* „scandalagiu, bătaș, vagabond” (în DEX:

„măcelar care taie vitele de consum la abator”); *pașă* „șeful unei bande de infractori” (în DEX: „guvernator al unei provincii din Imperiul Otoman”).

Dintre grecisme, putem găsi o motivație semantică pentru: *chitră* „persoană avară” (în DEX: „fructul chitrului, cu aspectul unei lămâi mari”); *marafeți* „bani” (în DEX: l. pl. „podoabă pretențioasă; meșteșug, dibăcie; iscusință, pricepere, măiestrie”),

în cazul altor turcisme, sensurile argotice apar ca imprevizibile în raport cu cele etimologice: *caimacam* „bișnițar” (în DEX: „loctiitor al domnitorului”); *martalo* „molău, lent, greoi în mișcări” (în DEX: „slujitor domnesc însărcinat cu paza granițelor și cu supravegherea punctelor vamale”); *meterhanea* „grup de infractori” (în DEX: „muzică turcească în care predominau tobele”).

70.5. Din *maghiară*, pot fi semnalati în DAEF termeni argotici *cağabor* „1. polițist; 2. subofițer de penitenciar, gardian; 3. țigan ungur” și *Hău* „pat” (în argoul prostituatelor) (în DEX: „nicovală”).

10.4. Din *germană*, argoul a împrumutat un număr mai mare de termeni⁵³, care au fost supuși atât modificărilor semantice, cât și celor fonetice. Dintre germanisme cu forme corupte, Iorgu Iordan semnală⁵⁴: *țuhaus* „închisoare”; *oagăr* (învechi conform DAEF) „1. polițist; 2. militar; 3. ardelean”; *blat* „1. folosirea unui mijloc de transport în comun fără achitarea costului călătoriei; 2. vizionarea unui spectacol fără achitarea biletului de intrare; 3. operațiune ilicită (în general)”. Alți termeni argotici de origine germană, prezenți în DAEF sunt: *herțpg* „client cu dare de mâna și comportament nobil, respectuos cu femeile” (în argoul prostituatelor) (în DEX: „duce, voievod”); *holoangar* „traficant, speculant de aur” (în DEX: „persoană care se ocupa odinioară cu extragerea clandestină a aurului din mine”); *șpil* „aranjament (incorrect), plan necinstit; șmecherie” (cu același sens în DEX, marcat ca termen argotic); *ștangă* „1. minciună; 2. relație” (în DEX: „bară de fier; drug, rangă”); și „rebut, lucru de calitate inferioară” (în DEX: „cui mic, de lemn, fără cap, folosit ca cizmărie pentru a fixa talpa încălțămintei”).

10.5. În cazul unor termeni de argou cu vechime în română, se poate vorbi despre *etimologie multiplă* (*șpagă* < rusă sau sârbă) *sau împrumut printr-o limbă intermediară* (cuvintele de origine germană *blat* și *șperț* au intrat în română prin idiș)⁵⁵.

10.6. Împrumuturile cu *caracter neologic* prezente în argoul actual provin din: -*franceză*: *bonjur* (în argoul hoților de buzunare) „buzunarul din spată și buzunarele pantalonilor”; *mal* (în jargonul cartoforilor) „cărțile au fost distribuite în mod eronat”; *paspărtu* „șperaclu” (în DAEF); *amplioiar* „funcționar”; *tapeur* „profitor”; *tap* „1. prostituată; 2. amantă, iubită”; (*de*) *pampezir* „de șmecherie; de formă, amuzament” (în TTLI);

-*italiană*: *bambină* „fetișcană, femeie tânără”; *giorno* „de calitate superioară, excelent” (în DAEF); *fidanță* „amantă, iubită” (în TTLI);

-*engleză*: *henț* „e interzis! nu pune mâna!”; *moni* „1. bani; 2. valută forată”; 3. *șadap* „taci!” (în DAEF)⁵⁶.

De la unele împrumuturi de tip neologic s-au creat derivate și compusa cu caracter glumeț, la a căror expresivitate contribuie și aspectul fonetic neobișnuit: *a drin* (< engl. *todrink*) „a bea alcool”; *goldeanu* (< engl. *gold*) „aur”; *manfișism* „îndolere, nenădejde”; *șimțușit* „îndolent, nenădejde”; (< fr. (*si*) *mal* *fi* *ca*) (în DAEF)

11. Dintre *procedeele de formare a cuvintelor*, argoul românesc - asemeni celui francez⁵⁷ - recurge cu predilecție la *derivarea sufixată*.

//./ Această trăsătură structurală este pusă în evidență de inventarul de sufixe (caracterizat prin bogăție și diversitate), precum și de existența unor perechi de sinonime, formate de la aceeași bază, cu sufixe diferite. De exemplu, în DALR apar *scârțan - scârțar* „avar”, *labagiu - lăbar* „onanist”, *zvonac - zvoner* „persoană care răspândește zvonuri”; în DAEF sunt înregistrate perechile de sinonime *mocamete - mocangiu* „naiv, credul, fraier”, *pilaci - pilangiu* „bețiv”, *țuicar - țuicangiu* „băutor de țuică, bețiv”, *verzitură - verdeață* „dolari”, *vrăbiuță - vrăbioară* „prostituată tânără”.

Derivatele sufixale din argou sunt formate de la trei tipuri de baze:

- cuvinte ale lexicului general, utilizate cu sensul lor comun: *boschetar* „bețiv care doarme în parcuri”; *tomberonist* „om necăjit care adună resturi de mâncare din tomberoane”; *viețaș* „deținut condamnat la închisoare pe viață” (în DALR);

- cuvinte ale lexicului general, utilizate cu sensuri proprii argoului: *cățelar* „soldat mitralior” (cf. *cățea* „mitralieră” - în argoul militar); *maimuțar* „hoț de serviete, genți, valize” (cf. *maimuță* „servietă, geantă, valiză ca obiect al unui furt”); *foițar* „cartofor” (cf. *foiță* „carte de joc”) (în DAEF);

- cuvinte argotice propriu-zise: *bahausist* „deținut condamnat pentru tulburarea ordinii publice” (cf. *bahaus* „gălăgie, zgomot”); *panacotist/panacotar* „hoț de buzunare” (cf. *panacota* „furt din buzunar comis în mijloacele de transport în comun”) (în DAEF).

/1.2. Cele mai productive sufixe se dovedesc a fi cele *vechi și populare*. Ele apar în componența unor termeni argotici (îndeosebi substantive și verbe) având conotații peiorative, depreciative sau ironice⁵⁸, datorate, în majoritatea cazurilor, sensului temei⁵⁹.

Pe primul loc, prin numărul lor și al derivatelor rezultate se situează sufixele care formează *nume de agent*:

- **ar**: *băbar* „bărbat căsătorit”; *chichițar* „hoț de buzunare”; *colivar* „persoană care umblă după pomeni, după mici avantaje nemeritate”; *lăbar* „1. onanist; 2. persoană abjectă, care prin comportament atrage disprețul celor din jur”; *pleșcar* „persoană profitoare”; *presar* „polițist”; *sifonar* „informator”; *zdrențar* „hoț care fură de pe culmile de rufe” (în DAEF);

- **aș**: *pârnaiaș* „deținut”; *meseriaș* „1. om iscusit, priceput, îndemânat într-un domeniu de activitate; 2. delincent de mare clasă”; *spârgaș* „hoț de locuințe” (în DAEF);

- **(an)giu**: *caftangiu* „bătăuș”; *caramangiu* „hoț de buzunare”; *pilangiu* „bețiv”; *șustangiu* „complice care asigură paza șmenului în timpul unei tranzacții valutare ilicite”; *tablagiu* „subofițer de armată sau poliție” (în DAEF); *bulangiu* „1. homosexual pasiv; 2. individ rău”; *drogangiu* „toxicoman”; *tirangiu* „complice al hoțului de buzunar care îl însoțește și îi facilitează acțiunea” (în DALR);

- **ac**: *răspândac*, *zvonac* „persoană care răspândește zvonuri” (în DALR); *aplaudac* „persoană care aprobă fără discernământ tot ceea ce vine din partea autorităților” (DAEF);

- **torl-toare**: *agățătoare* „femeie posesivă și profitoare”; *bingânitor*, *ciripitor* „denunțator, informator”; *gonitor*, *invadator* „polițist”; *pocnitoare*, *prăjitoare*, *răpitoare*, *taxatoare* „prostituată”; *paraditor* „hoț care fură din case, spărgător” (în DAEF);

- **-ete**: *trupete* „militar în termen”; *turcalete* „1. turc; 2. homosexual pederast” (în DAEF).

Numeroase derivate substantivale cu valoare peiorativă sunt formate cu două sufixe care își actualizează în argou numai valențele semantice concrete⁶⁰:

- **ea**: *abureală*, *bărbiereală* „minciună”; *opăreală* „anchetă desfășurată de poliție și procuratură cu inculpatul în stare de libertate”; *primeneală* „sfârșit perioadei de detenție” (în DAEF).

- **ură**: *sărătură* „om cu multă experiență, descurcăreț”; *umplutură* „1. polițist infiltrat printre deținuți; 2. lucrător SRI, urmăritor, coadă” (în DALR).

Dintre sufixele *adjectivale*, cel mai productiv este **-os** (*bengos* „excelextraformidabil, grozav”; *chitros* „avar”; *haios* „1. simpatic, nostim; 2. glumeț”; *matrapazlăcos* „ilegal, ilicit, fraudulos, necurat” - în DAEF; *duhos* „1. supărat, enervat, irascibil; 2. nespălat, murdar”; *scămos* (despre infractori) „neatent, neexperimentat”; *uleios* „1. perfid; 2. experimentat, isteț” - în DALR).

Din categoria derivatelor *verbale*, cele mai multe conțin sufixul vechi, popular - atașat - de regulă - unor teme substantivale din argou:⁶¹ *a blătui* „1. ascunde; 2. tăcea; 3. a fura; 4. a mitui”; *aflitui* „a muștra, a dojeni cu asprime; 2. a gonii, a alunga”; *a sfânțui* „1. a mitui; 2. a lua mită; 3. a înșela pe cineva”; *a șmenii* „a escroca, a înșela pe cineva în timpul unei tranzacții valutare, substituind banii cu hârtii”; *a țepăni* „a escroca, a înșela, a fraieri” (în DAEF).

Asemeni limbajului popular⁶², argoul recurge frecvent - pentru a exprima conotații afective - la sufixe augmentative și diminutive.

Sufixele augmentative, care imprimă în toate cazurile conotații peiorative depreciative, sunt:

• **an** (și compusul său **-ovan**): *burtan* „persoană cu o situație materială burdușoasă”; *târlan* „1. om de la țară, provincial; 2. persoană credulă, ușor de înșelat; fraier”; *mitocan* „persoană lipsită de bună creștere; mitocan”; *porcovan* „porc” (în DAEF); *mășăgan* „față, figură omenească”; *șulfan* „lepădătură, șmecher, jigodie” (în DALR);

- **oil-oaică**: *cioroi/cioroaică* „țigan/țigancă” (în DAEF); *goriloi* „bărbat mârșos și urât; zdrahon, hândrălău, malac”; *șmardoii* „1. bătăuș; persoană temerară; 2. deținut șmecher” (în DALR);

- **au**: *chiuiiau* „chiulangiu”; *clănțău* „1. informator; 2. om care vorbește mârșos adesea pe un ton violent și agresiv; 3. avocat; 4. ziarist” (în DAEF).

Derivatele *diminutive* exprimă, în general, simpatia, afecțiunea și admirația (reale sau simulate):

- **uță**: *copiuță* „fițuică”; *breteluță* „deținut cu vârsta de 14-18 ani”; *pușcă* „homosexual” (în DALR); *feliuță* „tânără frumoasă, cu nuri, care merită să fie acostată”; *gagicuță* „puștoaică, fetișcană” (în DAEF);

- **iță**: *guriță* (folosit ca apelativ) „tip simpatic, șmecher”; *lăchiță* „1. om pe care îl nădărnicești; 2. homosexual pasiv” (în DAEF);

- **el**: *ceaușel*, *decreșel* „copil născut în perioada 1968-1990, când regimul comunist a interzis avorturile”; *lăstărel* „băiețandru lipsit de experiență sexuală”; *bobocel* „hoț tânăr lipsit de experiență” (în DAEF);

- **aș**: *iepurăș* „informator”; *piperaș* „heroină” (în DAEF).

Mai rar, derivatele diminutive pot exprima conotații negative (depreciative).

11.3. Sufixe neologice apar cu totul izolat în argou. O posibilă explicație ar fi caracterul lor predominant abstract și lipsa de expresivitate.

Principalele sufixe neologice sunt **-ist** (care formează nume de agent) și corelativul său **-ism** (specializat - în limba literară - pentru a forma derivate care denumesc curente, doctrine, concepții filozofice, politice etc).

Câteva nume de agent în **-ist** au caracter neutru din punct de vedere stilistic: *notist* „care știe să cânte după note, după partitură”; *terist* „soldat care efectuează serviciul militar cu termen redus” (în DAEF); *tupeist* „impertinent, obraznic, îndrăzneț” (în DALR). Majoritatea derivatelor în **-ist** au caracter figurat, dezvoltând conotații glumețe (*concertist* „infractor care acționează singur”; *hornist* „fumător”; *carmolist* „bețiv care consumă orice fel de băutură”; *microbist* „persoană pasionată de întrecerile sportive (mai ales de fotbal)”; *ochist* „polițist care execută o misiune de filaj”; *urechist* „1. agent de poliție; 2. interpret muzical care nu știe să citească o partitură; 3. diletant, amator într-un anumit domeniu” - în DAEF), peiorative sau depreciative (*ciolănist*, *farfurist*, *fripturist*, cu sensul generic de „profitor”, primul și ultimul având și sensul particular „om politic oportunist, lipsit de orice fel de scrupule” - în DAEF). Nu lipsesc derivatele cu caracter obscen sau vulgar: *curist* „homosexual”; *limbist* „1. persoană lingușitoare; 2. persoană care practică aniliția sau cuniliția”; *muist* „1. bărbat care practică contactul sexual oral; 2. informator al poliției” (în DAEF).

Sufixul **-ism** se atașează la teme cu caracter argotic sau familiar, dezvoltând conotații peiorative (*limbism* „atitudine slugarnică, lingușitoare”) sau glumețe și ironice, în cazul unor derivate parasintetice (*manfișism* și termenul românesc echivalent *miserupism* „indolență, nepăsare”; *pupincurism* „lingușeală, servilism, slugărnicie” - în DAEF).

Alte sufixe neologice conotate ironic apar cu totul izolat în DAEF: **-esă** (*tipesă* „femeie cu relații și comportări dubioase”); **-ită** (*lenevită* „boală imaginară, inventată ca scuză pentru absențe”); **-ez** (*bordelez* „proxenet”; *maidanez* „denumire generică dată câinilor și pisicilor vagaboande”).

12. Compunerea de tip „tradițional”, din cuvinte întregi este mai slab reprezentată în DAEF decât compunerea „savantă”. Din prima categorie pot fi citate *alba-neagra* „joc de noroc ilegal”; *neică nimeni* „individ insignifiant”.

Compunerea de tip „savant” (cu sufixoide), specifică stilului științific, dă naștere unor creații expresive, cu caracter glumeț, construite prin analogie cu termeni literari: *alconaut* „bețiv, alcoolic”; *poponaut* „pederast, homosexual” (după modelul *argonaut*); *pastiloman* „persoană care se droghează”; *târfoman* „bărbat afemeiat” - în DALR (după modelul *vitezoman*). Din aceeași categorie fac parte termeni precum *ochiometru* și *ochioscop* (în expresia „a măsura cu aproximație, din ochi”); *moftologie* „șmecherie, tertip”; *cleptocatură* „persoane corupte din vârful ierarhiei politice” (în DAEF).

Tiparul de compunere specific numelor de firme se regăsește într-o creație cu caracter glumeț, cum este *PriponexSRL* („închisoare”).

13. Forța creatoare a argoului este evidențiată de numeroasele familii lexicale formate de la teme argotice: *șucăr*, *șucăreală*, *a (se) șucări*, *șucărit*] *șmen*, *șmenar*, *șmenit* (în DAEF) *Ja(se) roi*, *roială*, *roire*, *roit*, *roiul* (în TTLI).

14. în problema expresivității argoului, în bibliografia de specialitate s-au conturat două puncte de vedere opuse.

Primul dintre ele, susținut de un număr mic de cercetători, afirmă că termenii argotici nu sunt percepuți ca expresivi decât în afara cercului argotizanților (respectiv când pătrund în limbajul familiar sau în cel comun)⁶⁴.

Impresia de pitoresc pe care o degajă argoul s-ar datora, în principal, manierelor directe de exprimare și caracterului inedit al termenilor sau al expresiilor⁶⁵.

Pentru cei mai mulți lingviști români și străini, expresivitatea argoului este rezultatul unei opțiuni (mai mult sau mai puțin conștientizate) a argotizanților. În opinia lui Iorgu Iordan, psihologia specială a vorbitorilor - dominată de afectivitate și fantezie constituie principala explicație a forței expresive care caracterizează argoul⁶⁶. Un punct de vedere similar este susținut de Pierre Guiraud care consideră argoul francez drept o ramură a limbii populare, fiind caracterizat printr-o „hipertrofie” a formațiilor expresive⁶⁷.

Dacă ne referim la argoul românesc actual (așa cum apare el în dicționarele de profil), vom constata că, dincolo de procedeele comune la care recurg în scrierea criptologie, diversele argouri dezvoltă tipuri diferite de expresivitate.

De pildă, argoul elevilor și studenților, al adolescenților, în general, caracterizează printr-un pitoresc aparte, în care funcția criptologică este pusă în umbră de creativitatea lingvistică, fantezia și umorul prin care se exprimă spiritul de frondă propriu vârstei⁶⁸. Pot fi citate, în acest sens, formații lexicale cu conotații glumețe sau ironice precum *lenevită* „boală imaginară, inventată ca scuză pentru absențe”, *fumiclub* „WC sau alt loc în care se adună elevii în recreație pentru a fuma”, *sadomasopsihopupu*, *sadomasoscaunodulapo* „sado-masochist” (în DAEF) *fomist* „gurmand, mândăcios”, *holist* „student care își pierde timpul mai mult în holul facultății, decât în sălile de cursuri”, *miștocar* „șmecher, ironic”⁶⁹. La acest tip se adaugă un mare număr de termeni și expresii metaforice: *cui* „examenul cel mai greu al anului școlar”, *vampir* „profesor exigent la examene” (în DALR); *pieptăni cu grenada* „cu părul vâlvoi, ciufulit”, *pinguin glazurat* „om foarte prost”, *a-ifi ca* „cu dinții în gură” „a căuta motiv de ceartă” (în DAEF); *a avea o boabă* „a avea restanță”, *a avea înfățișare* „a avea examen”, *a da clasă cuiva*, *a trimite pe cineva după țigări* „a fi superior cuiva”⁷⁰.

La polul opus, se situează argoul infractorilor și al deținuților, în care funcția „camuflare” a sensului este dublată de un alt fel de expresivitate, dominată de conotații depreciative și exagerări. Acest tip de expresivitate - șocantă prin duritatea limbajului, din care nu lipsesc elemente vulgare sau obscene - a fost explicat prin faptul că argoul este o creație exclusiv masculină și, ca atare, reflectă interesele caracteristici psiho-temperamentale ale argotizanților⁷¹. Exemple în acest sens sunt termeni metaforici precum *greacă* „persoană dezgustătoare”, *putred* „deținut condamnat mare”, *hărdău*, *calea putreziciunii* „închisoare”, *a bori*, *a scuipa*, *vomita* „a denunța”, *a da cep* „a înjunghia pe cineva”, *a face (cuiva) capul drojdie* „a zdrobi capul cuiva” (în DAEF), ca și seria foarte bogată a sinonimelor prin care desemnează în argou organele genitale, relațiile și perversiunile sexuale⁷².

15. în plan fonetic, argoul relevă o varietate de procedee expresive, dintre care cele mai multe se regăsesc în limbajul popular și familiar⁷³.

15.1. Predilecția argotizanților pentru sonorități aparte se concretizează prin prezența *onomatopeelor* și a cuvintelor caracterizate prin *symbolism fonetic*. Nu ne propunem aici o delimitare precisă a celor două categorii de termeni, deoarece în argou ambele provoacă - prin structura lor sonoră, de regulă, neplăcută, cacofonică - același efect psihologic, concretizat în asocieri de idei sau imagini dezagreabile.

Onomatopeele apar independent (*puf*, „țigară”, în argoul deținuților - în DAEF) sau în expresii proprii argoului, ca *a umbla cu hau-hau* „a denunța, a trăda”, *i-a luat căful* „i-a luat răsuflarea” (în TTLL). Efecte sonore similare se obțin prin utilizarea - în cadrul unor expresii argotice - a interjecțiilor: *a da căș* „L a gafă, a greși”; *2. a denatura*, *du-te-nzban!* „du-te dracului!” (în DALR), *a lua oful cuiva* „a omori, a ucide”, *a se face hăis* „a fugi, a dispărea, a se ascunde” (în TTLL).

Expresivitatea fonetică se realizează și prin reduplicarea silabelor în cadrul unor termeni caracterizați prin *symbolism fonetic*: *bla-bla*, *dâra-dâra* „vorbe goale, palavre” (în DALR); *ciuciu* „nimic, deloc”, *cacamaca* „lucru lipsit de valoare sau de sens, fleac, aiureală”, *sisi* „sifilitic, nebun” (în DAEF).

Efectele sonore expresive sunt prezente și în cazul derivatelor cu bază onomatopeică: *zdrăngălău*, *zdrăngănit*, *zdrăngar* „lăutar (țigan)” (în TTLL); *clămpău* „individ care vorbește mult”, *clănțău* „1. ziarist; 2. denunțator, trădător, informator”, *măcănit* „informator al poliției” (în DALR).

Dintr-o listă foarte bogată de cuvinte caracterizate prin *symbolism fonetic* cităm: *chilibaleală*, *chilibaneală* „discuție, vorbărie”, *fleoară*, *fleorotină*, *floștină*, *fufă*, *ștroamflă*, *știoalfă* „prostituată” (în DAEF); *a o bilibiștroci* „a o da în bară, a o încurca”, *a vorbi în zbribanțuri* „a vorbi aiurea, a pălăvrăgi” (în DALR).

15.2. Prezența diverselor tipuri de *metaplasme (figuri de sunet)*⁷⁴ poate fi pusă în legătură cu latura comico-ludică a argoului, deoarece alterarea deliberată a semnificativului are efect de surpriză și amuzament asupra receptorului.

Cele mai frecvente metaplasme din argou sunt cele realizate prin:

a) *suprimare*: *afereza* (*șto* < *mișto* „1. ironie, bătaie de joc; 2. minciuni, povești, vrăjeli”; *ștocar* < *miștocar* „șmecher, persoană care persiflează”; *țian* < *milițian* „unitate de măsură pentru inteligență” - în DAEF); *apocopa* (*caft* < *cafteală* „bătaie, încâierare”; *șme* < *șmecher* „delincvent, infractor” - în DAEF)⁷⁵;

b) *adăugare* (*șestache* < *șest* „pe furiș, în mod fraudulos”; *blătescu* < *blat* „gratuit” - în DALR)⁷⁶;

c) *permutare (metateză)* (*gifu!* „fugi!” - în DAEF; *mute fuste* „a pierde timpul, a temporiza” - în DALR);

d) *calambur*⁷⁷ (*câmpulluncii* „câmpul muncii”; *genital* „genial”; *căznicie* „câsnicie”; *umflație* „inflație”; *gigei* „gigolo” - în DAEF)⁷⁸.

Efectul comic este sporit când calamburul antrenează termeni străini care, prin alterarea semnificativului intră în raport de omonimie cu termeni românești: *badeangard* „bodyguard”; *o cheie*, *două chei* „O. K., în regulă”; *zăvoi* „postul de radio Vocea Americii” (< *The Voice* [...]).

15.3. Expresivitatea fonetică este prezentă și în cazul *formulelor rimate* sau realizate pe baza *asonantei*: *mare sculă de basculă* „grozav, teribil, formidabil (despre oameni)”; *de chichi*, *de michi*, *de trei lei ridichi* „de-aia, pentru că așa vreau eu”; *oglindeală la nicovală* „privește în spate cu discreție!” (în DAEF).

16. în *plan lexical*, expresivitatea argoului se realizează printr-o varietate de mijloace, care pot fi grupate în două categorii: figuri semantice și procedee de formare a cuvintelor.

16.1. *Figurile semantice* la care recurg argotizanții sunt: metafora, metonimia, sinecdoca, antonomaza.

16.1.1. Sub aspectul frecvenței și al forței expresive, întâietatea absolută revine *metaforei* (trop prin intermediul căruia se prezintă ca echivalenți doi termeni distincți între care se stabilește o analogie)⁷⁹.

Metafora din argou - ca și cea din limbajul popular - este de tipul *implicație* (metaforă *in absentia* sau *implicită*), fiind realizată prin înlocuirea termenului metaforizat cu cel metaforic. Cele mai frecvente sunt metaforele *nominale* și cele *verbale*, care nu se reduc la un termen unic, ci constau, în multe cazuri, din sintagme locuțiuni, expresii. De exemplu, în lista de sinonime din DAEF (p. 290), pentru *a bată* sunt indicate atât verbe, cât și locuțiuni cu valoare metaforică. Din prima categorie cităm: *a afâna*, *a demola*, *a desfrunzi*, *a pisa*, *a rașcheta*, *a șifona*, *a tatua*, *a tăbăci*. Dintre locuțiuni, putem menționa: *a băga în fabrica de pumni*, *a face afiș/arșiș*, *a fâraș/nod de cravată/pastrama/piftie/surcele*, *a-i lua cuiva vopsea*, *a umple o borș*.

Preferința argotizanților pentru această figură semantică a fost explicată de majoritatea cercetătorilor prin capacitatea ei de a transpune elemente ale realității imediate în imagini plastice, sugestive⁸⁰.

În realitate, abundența metaforelor se explică prin disponibilitatea respectivelor trop de a satisface ambele cerințe fundamentale ale argoului - cea *criptologică* și cea *expresivă*.

În raport cu tipul de argou/jargon, una sau alta dintre cele două funcții se află în prim-plan.

Astfel, în *argourile cu caracter secret* (ale diverselor categorii de infractori, deținuți etc), metafora funcționează ca termen „tehnic”⁸¹, asigurând codificarea expresiei printr-o deliberată lipsă de transparență. Caracterul secret al metaforei și, implicit, expresivitatea ei cresc direct proporțional cu distanța semantică dintre termenul substituit (metaforizat) și termenul substituent (metaforic). Cu cât zona de intersectare a sferelor semantice ale celor doi termeni (baza semică comună) este mai redusă, cu atât decodarea metaforei este mai dificilă, iar efectul stilistic - procedee de imprezibilul asocierii - este mai puternic.

Selectăm, în continuare, din mulțimea termenilor de acest tip din DAEF, exempluri din:

- *argoul deținuților*: *breteluță* „deținut minor”; *balenă* „dubă de transport al deținuților”; *mortu'* „obiect interzis, introdus ilicit într-un penitenciar”; *picior urs* „deținut condamnat pentru fapte deosebit de grave”;

- *argoul hoților de buzunare*: *a avea cărmidă/flotă/lozul pe el* „a avea bani”; *bufet lustruit* „persoană bine îmbrăcată”; *magnet* „mână”; *moară galbenă* „ceas de aur”; *pisică* „poșetă de damă de dimensiuni reduse”; *vărsătură* „victime cu bancnote de mică valoare”;

- *argoul spărgătorilor*: *alpinist*, *hârciug* „hoț de locuințe”; *gură* „instrument

- *argoul lumii interlope*: *abțibild* „hoț mărunț, găinar”; *evanghelie* „cazier judiciar, antecedente penale”; *extemporal* „furt mărunț”; *maioneză* „pericol, primejdie”; *mătreață* „hoț de lucruri mărunte”; *păcură* „trădare”; *regizor* „șef al unei bande de răufăcători”; *păpădie* „anchetator fără experiență”; *a schimba aerul, a scoate capul* „a ieși la furat”; *a usca leșia* „a pleca, a fugi, a se ascunde, a-și pierde urma”.

Funcția expresivă este, în aceste cazuri, secundară în raport cu cea criptologică, dar nu poate fi ignorată. Ea se realizează prin imagini sugestive, având, de regulă, conotații ironice, peiorative: *mumie cu coviltir* (în argoul hoților de buzunare) „persoană care poartă pălărie”; *pardesiu/palton de scânduri* „sicriu”; *a zugrăvi în calciu smuls* „a sparge o casă”; *lacrimă* „om naiv și credul, victimă ușor de păcălit”.

În *argoul prostituatelor* și, în general, în ceea ce s-ar putea numi „argou erotic” (al relațiilor sexuale), metafora poate apărea cu un rol similar celui al eufemismului, vizând evitarea unor expresii triviale, vulgare sau obscene. De pildă, DAEF consemnează în lista de sinonime un mare număr de termeni metaforici cu sensul „prostituată”, a căror expresivitate nu poate fi contestată: *acadea, amazoană, boarfă, bufniță, buleandră, chiftea, focă, gloabă, libarcă, libelulă, lipitoare, maimuță, pacientă, parașută, pasăre de noapte, pârjoală, pocnitoare, pupăză, răpitoare, rușă, scabie, vrăbiuță*.

Din argoul prostituatelor, același dicționar consemnează termeni și expresii metaforice cu funcție eufemistică precum: *delicatesă* „orice practică sexuală aberantă, costisitoare, greu de obținut de către un client”; *eclipsă* „1. impotență, tendință de impotență; 2. concediu autoimpus al unei prostituate cauzat de boală, accident etc”; *a avea vocea groasă* „a practica sexul oral”; *a face tot tacâmul* „a-1 satisface pe client cu procedee pline de imaginație”; *a intra în vamă* „a ajunge la orgasm”.

Din „argoul erotic”, DAEF (p. 299) prezintă o serie de sinonime pentru „sâni de femeie”, care pot fi considerate simultan eufemisme (sub aspect funcțional) și metafore (sub aspect stilistic): *amortizoare, balcoane, baloane, bidoane, boxe, bretele, coșuri, lăptarii, mere, pectorali, pere, piersici, ugere*. Pentru „contact sexual”, DAEF (p. 292) înregistrează metaforele: *aspirina săracului, ciocăneală, gimnastică de dormitor, injecție, masaj*.

Funcția expresivă este dominantă în raport cu cea criptologică în argouri (mai exact, jargoane) aparținând unor grupuri profesionale sau de vârstă care, nefiind în conflict cu legea, nu și-au construit un limbaj secret, conspirativ, ci doar unul distinct de cel uzual (cu funcție de *signe differentiateur*).

În aceste argouri/jargoane, metafora este, de regulă, transparentă, funcționând pentru membrii grupului ca termen tehnic, „colorat” afectiv.

Din *jargonul fotbalistilor*, DAEF înregistrează: *beton* (despre apărare) „impenetrabil, de nedepășit”; *lumânare* „minge șutată cu stângăcie, pe verticală”; *pomanagi* „fotbalist care joacă doar în zona din fața porții adverse” (vezi și expresia *a sta la pomană*) *a croșeta* „a dribla în zig-zag”; *păianjen* „locul de îmbinare a stâlpului cu bara transversală a unei porți de fotbal, handbal etc”; *urechi* „minge strecurată printre picioarele adversarilor”. Alte metafore din lumea sportului sunt: *a fura din cașcaval* „1. a fura startul; 2. a nu păstra distanța dictată de arbitru; 3. a muta locul de execuție a unei lovituri libere acordate de arbitru”; *puntea suspinelor* (în gimnastică) „bârnă; proba de bârnă”.

Jargonul frizerilor este reprezentat în DAEF de metafore cu conotații glumețe: *bidinea* „pămătuf”; *lipici* „produs al industriei cosmetice” *paracliser* „frizer care își

termină lucrul cu urări de bine adresate clientului în așteptarea unui bacșiș”; *pogon* „barbă mare care trebuie rasă”; *sorcovă* „măturică de scuturat hainele clientului”.

Din *jargonul elevilor și al studenților*, DAEF reține o serie de termeni și expresii care desemnează metaforic diversele note, exploataând analogii legate de forma cifrelor (*baston* „nota unu”; *nouă cu talpă* „nota doi”; *cocoșat* „nota trei”; *scăune* „nota patru”; *colac* „nota opt”⁸³). Alte metafore din același limbaj sunt: *a pescui* „a copia”; *olimpiadă* „corigentă”; *ținta golanului* „nota cinci”; *vampir* „profesor foarte exigent”; *a zbura* „a exmatricula”; *boboc* „1. student în anul I; licean în clasa a IX-a”.

Jargonul adolescenților este reprezentat în DAEF prin termeni și, mai ales, expresii metaforice, marcate de conotații glumețe, peiorative, vulgare sau chiar obscene explicabile prin libertatea de exprimare, spiritul contestatar, fantezia și umorul proprii vârstei tinere⁸³: *aragaz* „băiat grăsuț, sedentar, stângaci”; *bomboană fondantă* „tip antipatic”; *obosit* „de calitate inferioară, slab”; *pinguin glazurat* „om foarte prost”; *sări din textile* „a se dezbrăca”; *a-i ieși capul prin păr* „a fi tuns zero”; *a avea bășini* „a avea mușchi/pitici pe creier”; *a avea nebun*; *a băga pe ăla micu'la serviciu, a băga pe moșu-n beci, a băga ratonul la veveriță* „a avea contact sexual cu o femeie”.

În sfârșit, funcția expresivă apare ca dominantă în multe alte expresii argotice realizate prin metafore cu conotații care merg de la ironie la sarcasm și de la poezie la trivial: *beton penal* „arpacaș”; *conduce penale* „macaroane”; *sclavul mozaicului* „deținut de serviciu cu curățenia în celulă” (în argoul deținuților); *a avea o față de confort trei* „a fi urât, a avea o fizionomie neplăcută”; *a se pieptăna cu prosopul* „a fi chel”; *'Juma' de buletin* „persoană scundă și slabă”; *a da afară muștele din Cișmigiu*; *Herăstrău* „a lenevi, a trândăvi”; *a-i intra bețele în fund* (despre femei) „a fi foarte slabă, a avea picioare subțiri”; *vrăbiuță, trufanda* „prostituată tânără”; *lăstăre* „băiețandru lipsit de experiență sexuală”; *a face cuiva boianerie* „a umple de sânge în bătaie”; *yeg în gât* „informator, denunțător”; *mătreață-n fund* „individ care vrea să pară mai versat decât este în realitate” (din DAEF).

Dacă urmărim sursele metaforelor din argou, vom constata că româna, ca și franceza și engleza, selectează termenii respectivi cu precădere din vocabularul referitor la natură, tehnică⁸⁴ și hrană⁸⁵.

În argoul românesc, la fel ca în cel american, termeni din domeniul alimentelor sunt utilizați metaforic pentru a desemna banii (*boabe, grăunțe, lapți, lămâi, mălai, ovăz, zarzavat*), diverse părți ale corpului (*bostan, gulie* „cap”; *mere, pere, piersici* „sâni de femeie”; *banană, cabanos, caltaboș, cârnat, lebăr, morcov, salam* „penis”; *grisină* „picioar subțire”), tipuri umane (*câmat, gutuie, leuștean, pătlăgea* „om naiv”; *gutuie, gulie* „persoană credulă, naivă”; *mandarină, pralină* „femeie frumoasă”; *acadea, chiftea, pârjoală* „prostituată”) sau diverse situații, atitudini, materii (*castan* „lovitură dată în creștet cu articulațiile oaselor metacarpene”; *cașcaval* „femeie”; *covrig* „1. volan de automobil; 2. monedă”; *gogoasă* „minciună, exagerare”; *gogoșă* „chiloți de damă groși, cu picior”; *iaurt* „lucru sau persoană neînsemnată, fleac”; *mălai* „1. meci de fotbal jucat de două echipe la o singură poartă; 2. bani”; *ruladă* „bătaie zdravănă”; *spanac* „lucru de calitate inferioară”; *sifon* „denunț, pâră, informație dată poliției”; *ulei* „băutură alcoolică”; *varză* „1. pălărie de damă; 2. coafură nonconformistă, cu părul înfioat și dat cu fixativ; 3. carte sau caiet deteriorat, zdrențuit”; 4. harababură, încurcătură, încâlceală”) (toate exemplele provin din DAEF).

Un gen aparte de expresivitate, evocatoare prin conotații de tip cultural, apare în cazul metaforelor „livrești”, care utilizează ca substituent metaforic titluri de opere artistice. Din categoria foarte restrânsă a acestor metafore - apărute, probabil, în exprimarea vorbitorilor instruiți - DAEF înregistrează: *crai de curtea veche* „haimana”; *crimă și pedeapsă* „formidabil, extraordinar”; *lup moralist* „persoană care critică la alții propriile sale defecte”; *Twin Peaks* „Serviciul Român de Informații (S.R.I.)”. în DALR găsim: *omul nostru din Havana* „persoană de încredere”; *sanie cu zurgălăi* „lanțuri cu bilă cu care este legat deținutul periculos”.

16.1.2. *Metonimia* - figură semantică prin care un nume de obiect este înlocuit cu altul, pe baza unei relații de contiguitate logică existente între acestea* - are în argou frecvență și expresivitate mult reduse în raport cu metafora.

Funcția ei principală este cea criptică, în exemple precum: *dungat* „deținut, pușcăriaș”; *indigo* „infractor profilat pe același tip de delict”; *iarbă* „marijuana; hașiș”; *unealtă* „cuțit, șis”; *verdeață* „dolar” (în DAEF). în alte cazuri, în prim plan se află funcția expresivă. De exemplu, conotațiile glumețe, ironice sunt evidente în expresiile *a pune în ghips* „a bate tare de tot (pe cineva)”; *a scoate (cuiva) plombele* „a lovi (pe cineva) peste gură”; *ochiul și timpanul* „Serviciul Român de Informații” (în DAEF).

Tipurile de substituții metonimice atestate în argou sunt:

- efectul pentru cauză: *greață* „persoană dezgustătoare, josnică”; *întristare* „1. notă de plată; 2. amendă”;

- conținătorul pentru conținut: *plic* „mită”;

- concretul pentru abstract: *a face o talpă* „a face o plimbare”; *a face tușa* „a fi jucător de rezervă”;

- semnul (simbolul) pentru obiectul desemnat: *avrămaș* „bancnotă de 5.000 lei” [având imprimată imaginea lui Avram Iancu]; *corăbioară* „vin de Murfatlar, îmbuteliat la sticle de 1 litru” [cu o corăbioară desenată pe etichetă]; *săniuță* „vodcă indigenă de calitate inferioară” [purtând pe etichetă însemnul respectiv]; *aurolac* „copil vagabond” [care se droghează cu substanța respectivă];

- generalul pentru particular: *sculă* „1. unealtă sau instrument folosit de un spărgător; 2. cuțit, șis; 3. penis; 4. aparat electronic audiovizual”.

16.1.3. *Sinecdoca* - figură semantică, constând din înlocuirea unui nume cu altul pe baza unei relații cantitative între cei doi termeni* - se realizează îndeosebi sub forma „partea pentru întreg” (*sinecdoca particularizantă*). De exemplu, în limbajul lumii interlope apar substituirii de genul *buton* „cuțit cu buton”; *trăgaci* „armă de foc”; *a pune geana pe ceva* „a observa cu atenție obiectivul unei acțiuni viitoare”; *a-și arunca retina peste umăr* „a observa ce se întâmplă în jur; a se asigura că nu este urmărit”.

16.1.4. Deși *antonomaza* este considerată, în general, o figură livrescă**, ea funcționează și în argou, ca figură semantică realizată prin înlocuirea unui nume comun (de clasă, specie) prin numele propriu al unui individ considerat reprezentativ pentru clasa respectivă. Din categoria antonomazelor cu circulație internațională, DAEF înregistrează: *dalilă* „prostituată”; *donjuan* „bărbat afemeiat, seducător”; *friș* „persoană de naționalitate germană”; *Julietă* „iubită, amantă”; *Sing-Sing* „penitenciar cu regim sever”. în același dicționar apar și „creații românești” realizate prin antonomază, purtătoare ale unor sensuri, de regulă, ironice sau peiorative: *ivan* „rus”; *iudă* „polițist” (învechit); *tândală* „om prost, tâmpit”; *Stan-Pâșitul* „persoană care a trecut prin multe întâmplări neplăcute, trăgând în vășamihte din acestea”.

Efectul comic al antonomazei este sporit prin asocierea unor determinanți: *Gică Contra* „epitet atribuit unei persoane care adoptă întotdeauna puncte de vedere diferite de cele ale majorității”; *Gigi Mușchea* „bărbat solid, care face paradă de forța sa fizică” (în DAEF).

Reversul acestui procedeu constă în crearea de pseudo-nume proprii cu valoare generică. în acest scop, argotizantii recurg la modele de formare a cuvintelor specifice numelor proprii. Cuvintele-bază aparțin argoului sau lexicului comun, iar termenii derivați au conotații glumețe: *blătescu* (în expresia *a merge cu blătescu* „a călători gratuit”); *Laberman* „onanist”; *Lachenson* „homosexual” (în DAEF).

într-un număr mic de cazuri, unde modul de formare a termenilor este mai puțin transparent, expresivitatea numelor proprii create prin antonomază provine din impresia acustică dezagreabilă, de tip cacofonic. De exemplu, DALR înregistrează termenii *Căcăcea* și *Cantea* „nume generice date infractorilor renumiți în lumea interlopă”; *Mascoale* „nume generic dat deținuților periculoși care au săvârșit infracțiuni și în timpul detenției și sunt respectați de ceilalți din aceeași tagmă”.

16.2. *Expresivitatea derivatelor* din argou provine - în multe cazuri - din contrastul existent, în plan stilistic, între bază și afix:

- cuvânt-bază uzual, popular sau regional și sufix neologic, livresc sau specializat: *budist* (< reg. *budă* „WC”) „soldat însărcinat cu curățenia la WC”; *ciochist* „pederast sau femeie care practică felația”; *lenevită* „boală imaginară, inventată ca scuză pentru absențe”; *nechezol* „cafea în amestec cu înlocuitori; surrogat de cafea”; *țăcănist* „jucător (de tenis) care practica un joc de uzură, cu mingi lungi, trimise de pe fundul terenului”;

- bază neologică și sufix vechi, popular: *aplaudac* „persoană care aprobă fără discernământ tot ceea ce vine din partea autorităților”; *bombagiu* „individ lăudăros, mincinos”; *drogangiu* „toxicoman, drogat”; neologismele pot fi reprezentate și de cuvinte străine, recent împrumutate (*bișnițar*, *buticar*).

Creații expresive, cu conotații ironice, rezultă și din atașarea unor sufixe populare la nume proprii: *Bulache* „nume generic dat proștilor și tâmpiților”; *fanache* „fraier, analfabet”; *lăchiță* „homosexual șmecher”; *hălăicuță* „groapă de pe străzile Bucureștiului” (de la numele ex-primarului Halaicu) (în DALR).

Dintre *derivatele parasintetice* cu caracter glumeț, a căror expresivitate provine din modul de formare și aspectul rebarbativ, reținem *împielegolat* „în pielea goală, nud”; *nemaiîncoțopenit* „nemaipomenit, nemaivăzut, formidabil”; *întitirizat* „dichisit, șic, elegant, îmbrăcat bine (pentru derutarea viitoarelor victime)”.

Latura comico-ludică a argoului este pusă în evidență și de așa-numitele *cuvinte valiză***, formate printr-o contaminare voită a două cuvinte distincte. Acestea pot fi sinonime (*a se intimifăstăci* „a se intimida, a se zăpăci”) sau numai apropiate semantic (*cioropișniță* „țigan”). Procesul de amalgamare poate antrena cuvinte din limbi diferite: *țuicchi* (< *țuică* + *whisky*); *la revedoar* (< *la revedere* + *aurevoir*).

Expresivitatea termenilor astfel creați este mai puternică în cazul când cuvintele implicate fac parte din sfere semantice logic incompatibile: *țuicomicină* (*țuică* + *streptomicină*); *ofițaran* (< *ofițer* + *țaran*); *intelectocan* (< *intelectual* + *mitocan*).

în toate exemplele prezentate (care provin din DAEF), efectul stilistic ține de surpriza produsă receptorului (asemănătoare cu cea oferită de jocurile de cuvinte și de conotațiile umoristice degajate).

17. Categoria *figurilor de gândire* (logice), numite și *metalogisme*TM este reprezentată în argou prin:

- tautologie: *băiat de băiat* „șmecher, băiat beton, adevărat, 'cel mai tare din parcare"; *lumea de pe lume* „foarte mulți oameni, aglomerație umană" (în DAEF);
- pleonasm stilistic: *a avea un tupeu obraznic] a face pulberea praful] a spune două vorbe ș-un cuvânt* (în DAEF);
- hiperbolă⁹¹: *a avea o foame cât China* „a fi foarte/extrem de înfometat"; *a hali carte cu polonicul* „a învăța foarte mult" (în DALR);
- antiteză: *ciocu' mic și pasu' mare!* „taci și pleacă!"; *a fi la largul tău și la strâmțul altuia* „a-ți lua libertăți excesive, stingherind pe altul" (în DAEF);
- antifrază⁹² - cel mai des întâlnită figură logică - este preferată de argotizanți datorită ironiei și efectului de surpriză, derutant pentru *outsideri*, care o caracterizează (vezi, de exemplu, argoul infractorilor, care include numeroși termeni din sfera învățământului și a religiei: *absolvent* „infractor cu o singură condamnare la activ"; *cancelarie* „sediul poliției"; *colegiu* „închisoare"; *decan* „deținutul cu cea mai grea condamnare; deținutul cu cele mai multe condamnări"; *facultate, vacanță* „perioadă de detenție"; *diplomă* „sentință de condamnare"; *studenție* „prima condamnare penală a unui infractor"; *botez* „primul furt reușit al unui infractor"; *îngerăș* „polițist"; *parohie* „zonă de acțiune a unei bande de hoți" - în DAEF; *strană* „boxa acuzaților"; *evanghelie* „cazier" - în DALR);
- eufemism: *cameristă, calmant, Lady Mary* „prostituată"; *meseriașă* „prostituată de mare clasă, în stare să satisfacă orice clientelă"; *colorat* „1. țigan; 2. negru"; *caramela, mirandolină* „țigancă"; *vecinul Costică,y/C"] Cine pălăria/pielea mea?* „Cine naiba?" (în DAEF); *a trimite (pe cineva) la origine* „aînjura (pe cineva) de mamă" (în DALR).

18. În *plan sintactic*, expresivitatea argoului rezidă în ineditul unor îmbinări lexicale (sintagme, locuțiuni, expresii) din categoria celor desemnate de Iorgu Iordan (după Al. Philippide) drept *izolăr*^P.

Ca și în cazul expresiilor idiomatice din limbajul popular, majoritatea construcțiilor sintactice fixe din argou se bazează pe o imagine plastică, sugestivă⁹⁴ (ceea ce demonstrează o dată în plus că expresivitatea argoului nu este în totalitate involuntară): *a avea farmece în labă* „a fi foarte îndemânat la furtul din buzunare"; *a avea mușchi pe creier/o lampă arsă* „a fi nebun"; *a avea o față de dat la-ntors/la remaiat/de confort trei* „a fi urât, a avea o fizionomie neplăcută"; *a da colțul* „a muri"; *a intra la compresor/la seceră* „a fi interogată, a fi anchetat"; *merg și eu o stație* „1. vreau să trag și eu din țigară; 2. contribuți și eu cu ceva (la cheltuielă); 3. stau și eu puțin" (în DAEF).

Componenta ludică a argoului este evidentă în cazul unor expresii șocante prin caracterul lor illogic sau absurd, generator de conotații glumețe, ironice: *a face frecție la piciorul de lemn* „a face lucruri inutile"; *fugi cu pianul că se varsă clapele!* „pleacă!"; *a se îmbolnăvi de deces* „a muri"; *a mânca pâine cu sos de limbă* „a mânca pâine goală"; *a toarce pisicii* „a divulga un secret" (în DAEF); *doi la metru, trei la kil* „individ scund și slab"; *a-și da cu stângu-n dreptul* „1. a se dezavantaja; 2. a fi neîndemânat"; *a-i fi* (cuiva) *perpendicular* „a nu-i păsa, a-i fi indiferent" (în DALR). Același efect stilistic se realizează prin construcții sintactice aberante, de felul celor care prezintă - în mod deliberat - greșeli de acord (*așa vrea mușchii mei!* „așa

vreau eu!" - în DALR) sau pleonasm (*miroase a pute* „se spune când un lucru este dubios, când este pericol" - în DALR).

Un tipar sintactic propriu argoului și limbajului popular/familiar este cel al locuțiunilor verbale (mai rar, al verbelor) însoțite de pronume personale atone, în acuzativ, pers. a IH-a singular feminin (fără funcție sintactică): *a o da cotită* „a se eschiva de la un răspuns concret; a se dezice de o afirmație anterioară"; *a o da în bară* „a comite o greșală, a face o gafă"; *a o da în tango* (cu cineva) „a minți, a păcăli (pe cineva)"; *a o lua în barbă/bază* „1. a fi bătut, a fi învins; 2. a da de necaz, — a avea neplăceri; 3. a suferi o decepție" (în DAEF); *a arde-o cu tupeu* „a avea îndrăzneală, a fi tupeist"; *a o lua pe ulei* „a bea, a se îmbăta" (în DALR).

Alte structuri sintactice frecvent întâlnite în argou, sunt cele construite într-o manieră neuzuală sub aspectul diatezei sau al tranzitivității.

Din prima categorie, se pot cita exemple ca: *a se da rotund/lebădă, a-și da talente* „a fi infatuat" (în DALR); *a se da artist/artizanat* „a-și da aere" (în DAEF). Din cea de-a doua, menționăm construcții în care verbul *a face* (dublu tranzitiv) are sensul „a invita (pe cineva) la [...]": *a face* (pe cineva) *un dans] a face* (pe cineva) *un film] a face* (pe cineva) *o spumă* „a invita la o bere"; *a face* (pe cineva) *o talpă* „a invita la o plimbare" (în DAEF) (se remarcă aici și prezența metonimiei și a sinecdocii).

19. *Dinamica argoului* se traduce printr-un proces de înnoire mult mai rapid decât cel înregistrat în alte stiluri ale limbii.

Deși în opinia lui Iorgu Iordan, principala motivație a acestui proces este „uzura" termenilor în planul expresivității⁹⁵, nu poate fi ignorată nici nevoia argotizanților de a păstra caracterul secret al acestui limbaj.

Examinarea *Glosarului analogic și de sinonime* inclus în DAEF (pp. 289-300) relevă faptul că cele mai bogate serii sinonimice corespund unor noțiuni care presupun exprimarea codificată („a fura", „a denunța", „închisoare", „informator", „polițist", „prostituată") sau care implică participarea afectivă a vorbitorilor („a minți", „a muri", „contact sexual").

Comparând seriile sinonimice prezentate de Iorgu Iordan⁹⁶ cu cele oferite de DAEF, vom remarca un număr însemnat de termeni noi. De exemplu, pentru „închisoare", Iorgu Iordan înregistrează 18 termeni, iar DAEF - 46. Printre termenii și expresiile recente din DAEF se înscriu: neologisme cu sens modificat (*colegiu, fermă de stat, incubator, labirint*), creații interne (*fereală, Priponex SRL*) sau nume proprii utilizate ca substantive comune (*macarenco, tarom*).

19.1. *Înnoirea lexicală* se realizează prin apariția de termeni, expresii și sensuri proprii argoului.

S-a observat că procedeul cel mai productiv de îmbogățire a lexicului argotic este *derivarea sinonimică*⁹⁷, prin care se stabilește o relație de echivalență între sensurile figurate ale unor cuvinte aparținând, de regulă, aceluiași câmp lexico-semantic. De exemplu, între sinonimele indicate în DAEF (p. 297) pentru *ochi*, se pot distinge trei serii obținute prin derivare sinonimică. Prima (*alunecări, aruncători*) prezintă substituiți de tip metonimic, iar celelalte două (*binoclu, lanterne, lentile, ochene; faruri, felinare, lămpi, semafoare*), de tip metaforic.

În mod similar, pentru *a denunța* s-a format seria metaforică *a ciripi, a cloncâni, a guița, a lătra, a mârâi* (p. 292), iar pentru sensul *gură*, două serii sinonimice: *bot, cioc, clonț, cioclonț, plisc, pupătoare, rât și cobză, flașnetă, flaut, goarnă, ocarină* (p. 294).

O modalitate de (pseudo-)înnoire lexicală constă în utilizarea unui semnificam vechi pentru desemnarea unui referent nou (de regulă, aflat în contiguitate cu primul). De exemplu, *bătrână* a desemnat inițial „bancnota de 100 lei” (TTLI), ulterior „bancnota de 10.000 lei” și „bancnota de 100 dolari” (în DAEF); *băiat cu ochi albaștri* a avut sensul „lucrător al Securității din anii dictaturii ceaușiste”, iar în prezent este utilizat cu sensul „lucrător S.R.I.” (în DAEF).

Argotisme „de ultimă oră”⁹⁸ - încă neînregistrate în dicționarele de profil - se înscriu în tipologia stabilită. De pildă, pentru a exprima mai convingător superlativul cu sens pozitiv, pe lângă termenii argotici cunoscuți (*bestial, mortal, marfă* etc), considerați „tociți” sub aspectul expresivității, a început să fie utilizat cu sens metaforic - în limbajul tinerilor - *beton* (se poate avea în vedere aici și analogia semantică stabilită cu adjectivul/adverbul *tare*, având în limbajul familiar valoare apreciativă). În cazul superlativului negativ, „înnoirea” s-a realizat prin adăugarea unui determinant la termenul argotic existent, rezultând expresia *nașpa ca spume* („foarte rău”).

În ceea ce privește creația propriu-zisă, se remarcă expresiile de tip metaforic, cu frecvente conotații glumețe, ironice: *ase prăji la lumânare* „a muri”; *a rupe* (cuiva) *noada* „a impresiona (pe cineva)”; *a-i cădea* (cuiva) *părul din nas* „a fi uimit”; *a face cezariană prin autobuze* „a fura din poșete prin tăiere”. Conotațiile apreciative - mult mai puțin numeroase - sunt tot de tip metaforic (*a avea mansarda bine mobilată* „a fi deștept/cult”).

19.2. Un alt aspect al dinamicii argoului este reprezentat de *învechirea* și *ieșirea din uz* a unor termeni și expresii.

Acest fenomen se poate explica prin dispariția referentului. Este cazul unor tipuri de bancnote (*albastră/albăstrioară* „o mie de lei”; *țărancă/țărăncuță* și *verzioară* „cinci sute de lei”⁹⁹; *bălcesc* „o sută de lei” - în DAEF), ale căror denumiri (create prin metonimie) au dispărut odată cu ieșirea din uz a respectivelor însemne monetare.

Dispariția unor termeni sau sensuri care aparțin argoului infractorilor se poate explica prin pierderea caracterului lor conspirativ. Se află în această situație - conform DAEF - termenii *gros* și *prinsoare* „închisoare”; *marcoavă* și *fârță* „prostituată”; *spital* „palton, pardesiu”; *a iordâni* „a minți”; *iudă, lingabăr, oagăr* „polițist”; *mutu* „lacăt, ușă încuiată”; *lovind* „bani”; *scatiu* „sergent de stradă”; *ghină* „ghinion, neșansă”.

În alte cazuri este afectat un singur sens, marcat ca învechit, celelalte rămânând în uz: *blat* „tăinuitor, gazdă de hoți”; *extemporal* „informare dată Securității”; *gealat* „călău, gâde” (în DAEF).

Un fenomen interesant - semnalat și în franceză¹⁰⁰ - este că, după o perioadă de câteva decenii, un cuvânt argotic abandonat datorită faptului că devenise prea transparent, poate fi repus în circulație de o altă generație de vorbitori. Un exemplu în acest sens este *șpagă* „mită, șperț, bacșiș” (împrumutat din rusă sau sârbă), care a fost foarte răspândit după primul război mondial. În perioada interbelică, a fost înlocuit prin *șperț* (împrumutat din germană, prin intermediul evreilor), iar acesta, la rândul lui, a fost înlăturat de turcismul *ciubuc*¹⁰¹. În prezent, cel dintâi dintre sinonimele menționate (*șpagă*) a revenit pe prima poziție, ca frecvență, atât în limba vorbită, cât și în presă (fiind înregistrat în DEX cu mențiunea „familiar”).

20. Un aspect interesant pentru dinamica limbii actuale este „permeabilizarea” tot mai accentuată a graniței dintre *argou* și *limbajul familiar*¹⁰².

Tendința de pătrundere a argotismelor cunoscute și adoptate de masa vorbitorilor în varianta familiară (colocvială) a limbii fusese semnalată încă din perioada interbelică¹⁰³; ea a continuat în anii '60-'70¹⁰⁴, extinzându-se - după 1989 - în sfera limbajului publicistic și a celui politic¹⁰⁵.

Consecințele acestui fapt sunt pierderea caracterului secret sau „tehnic” al termenului de argou (asociată uneori cu o extindere semantică sau cu dezvoltarea de sensuri figurate¹⁰⁶), iar pe de altă parte, îmbogățirea limbajului familiar, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ (printr-un spor de culoare și expresivitate).

Modul în care dicționarele limbii actuale reflectă procesul respectiv este, în unele cazuri, discutabil, tocmai din cauza interpretărilor diverse date mărcii stilistice *familiar*.

De pildă, DEX menține în categoria argotismelor termeni larg cunoscuți și utilizați (*gagiu, gagică, mișto, nasol, pârnaie, sictir*) care, în opinia noastră, aparțin astăzi limbajului familiar (cu coloratură vulgară)¹⁰⁸. Același dicționar consideră ca termeni ai limbajului familiar foste argotisme precum *bișniță, a ciordi, gheșeft, pirandă, (la) răcoare, sanchi, șpagă, trombonist, a unge* (pe cineva). Termenii *baftă* și *baban* sunt dublu marcați, ca argotici și familiari.

În DCR, termenii *șmen* și *șușanist* nu au nici o marcă stilistică, în timp ce pentru argotismele intrate în uzul general se recurge la mărci eterogene: *familiar (ciripitor), familiar și popular (urechelniță* „persoană care trage cu urechea, securist”), *colocvial (bișnițar și familia sa lexicală), limba vorbită (bac), peiorativ (boschetar, zvonac, zvoner)*. În schimb, sunt considerați *argotici* termeni care aparțin, în mod evident, limbajului familiar (*bestial, de comă, fazan, haios, microbist, mortal, nasol*). În sfârșit, ne putem întreba de ce *bac* aparține limbii vorbite iar *dirig, prof* și *mate* sunt considerați în DCR, ca făcând parte din argoul elevilor.

21. În presa antedecembristă, marcată de rigiditatea, stereotipia și sărăcia de vocabular care caracterizau așa-numita „limbă de lemn”, prezența argotismelor era aproape de neconceput¹⁰⁹. Cu titlu de excepție, termeni din această categorie (mai precis, aflați la granița dintre *argotic* și *familiar*) puteau fi întâlniți în cronici sau reportaje din domeniul sportului, cinematografiei, muzicii sau turismului, fiind utilizați ca „pată de culoare”, pentru sugerarea unei anumite atmosfere sau a culorii locale.

După 1989, o dată cu câștigarea deplinei libertăți de expresie a presei și cu înlăturarea oricăror tabu-uri lingvistice, elementele de argou și jargon au pătruns în cele mai diverse tipuri de publicații și articole¹¹⁰.

Înțelegerea adecvată a acestui proces, perceput la nivelul opiniei publice drept o formă de „corupere” sau „stricare” a limbii și sancționat ca atare din perspectivă didactic-normativă, presupune o analiză mai profundă, de tip sociolingvistic. Ea relevă faptul că, în condițiile unei puternice presiuni a *oralului* asupra *scrisului* are loc „o transgresare a frontierei dintre *high* și *low level*, realizată prin apelul excesiv la elemente marcate ca familiare, populare, nu rareori argotice”¹¹¹.

Nu vom insista aici asupra efectului de „model negativ” pe care îl oferă masei vorbitorilor, și îndeosebi generației tinere, această răsturnare a raportului dintre registrul inferior (*low level*) și cel literar standard (*high level*), deși subscriem la ideea că avem de-a face cu o realitate care trebuie să preocupe în mai mare măsură

nu numai școala ci și alte organisme cu atribuții în sfera cultivării limbii (precum forul academic, societăți științifice cu profil filologic sau pedagogic, uniuni ale ziariștilor etc).

În schimb, vom încerca să stabilim *motivația utilizării argotismelor în presa actuală*, pornind de la premisa că discursul publicistic se realizează prin împletirea funcțiilor referențială, conativă (persuasivă) și expresivă¹².

21.1. Elementele argotice motivate *referențial* se caracterizează prin capacitatea de a transmite într-un mod economic și lipsit de ambiguitate un anumit conținut informațional. Prin aceste trăsături, respectivele argotisme (între care se află și termeni aparținând unor jargoane profesionale) se apropie de terminologiile tehnice, față de care exprimă, în plus, o anumită orientare conativă, vizând influențarea receptorului¹³.

Preocuparea jurnalistului de a asigura glosarea în text a argotismelor considerate mai puțin cunoscute de masa vorbitorilor este o dovadă a priorității acordate componentei informaționale (denotației): „E musai ca în limbajul borfașilor, alături de *'coajă' (portofel), 'mămuță' (geamantan)* să intre și o denumire a parcului auto al Ministerului de Interne" (A, 7.02.1999, p. 9); „*Șpringarii sau spărgătorii de case* prinși și reținuți de polițiștii Secției 20 au reușit să pătrundă cu ajutorul levierului în mai multe apartamente" („Tineretul Liber", 2.02.1993, p. 2); „Fiind vorba de niște *jafuri*', adică niște *mașini aruncate la fier vechi*, pentru piesele comercializate nu erau oferite nici un fel de certificate de garanție" (A, 2.09.1998, p. 10); „în lumea interlopă li se zice *'piciorști'*", veriga mărginașă dintre micii traficanți și mafia cu state grele de afaceri" (A, 11.04.1998, p. 12).

Alți termeni din această categorie sunt: *valutist* sau *săgeată* „bișnițar de valută" (A, 7.04.1998, p. 10); *traseistă* „prostituată care jefuiește șoferii în parcuri" (A, 15.12.1998, p. 10); *maidanez* „câine vagabond" (A, 7.02.1998, p. 2); *rutierist* „traficant care practică schimbul de valută pe stradă" (A, 11.01.1998, p. 5); *șmen* și derivatele sale *șmenar* și *așmeniu* (A, 19.08.1997, p. 14); *maradonist* (KL, 16.02.1996, p. 16) <Maradona, metodă de jaf constând în percheziționarea victimei de către infractori deghizați în polițiști" (în DAEF); *blat* „aranjament secret privind încheierea la egalitate a unui meci" (A, 27.01.1999, p. 11).

Termeni din categoria celor cu funcție referențială apar în toate tipurile de articole: știri, reportaje, cronici sportive sau cinematografice și, sporadic, chiar în editoriale (de exemplu, *șmenuri* și *șpăgari* în editorialul din A, 29.01.1999, p. 1; *panama*, în A, 12.12.1998, p. 1). Frecvența lor apariție în titluri este menită să șocheze și să rețină atenția cititorului, edificându-l, totodată, asupra conținutului textului: „Gara de Nord - raiul *șușilor* de buzunare" (A, 24.07.1997, p. 8); „Cu Justiția de la noi *'șmenarii'* și *'maradoniștii'* pot dormi liniștiți" (RL, 16.02.1996, p. 16); „*Punk-iștii, șuși, aurolacii și sataniștii* au transformat slujba de înviere de la Mitropolie într-un bălci grotesc" (A, 30.04.1997, p. 3).

Funcția referențială este dublată de cea conativă în cazul argotismelor utilizate ca *eufemisme*: „De după garduri, *bruneții* [„țigani"] veniți la furat o pusese răde-un miting de protest"; „Ciorditorii din Giulești căutau niscaiva găuri în gard pentru a merge *laproduș*" [„la furat"] (A, 10.12.1998, p. 16). Într-o declarație a unui om politic, expresiile argotice de tip metaforic au rolul de a exprima eufemistic nemulțumiri și critici severe: „Partidul Democrat practică de mai multă vreme *un joc la două capete*

[...]. *Mingea* e la PD și noi nu ne vom mai face, ca până acum, a nu *vedeamingea trimisă de ei în afara terenului*" (A, 11.11.1998, p. 1).

Tot ca eufemisme, proprii de această dată argoului fotbalistic, pot fi considerate *cooperativă* și (*meci*) *strategic* („meci trucat"), frecvent utilizate în presa sportivă și în talk-show-uri cu tematică sportivă.

21.2. Funcția referențială este dominată de cea expresivă în cazul argotismelor care evocă o anumită „culoare locală", proprie unui mediu social, profesional, etnic etc. Ele apar cu precădere în reportaje și, mai rar, în știri referitoare la grupuri închise în raport cu care argoul reprezintă un *signum social*.

O funcție similară îndeplinesc argotismele în textele cântecelor unor formații rap (vezi, în acest sens, prezentarea în presă a albumului discografic al trupei BUG Mafia, semnificativ intitulat *De cartier*: „Temele abordate sunt aceleași: lupta dintre *'șmecheri'* și *'gabori'*, modul în care trebuie jumuliți *'fraierii'*, viața *depârnaie* [...]. Prin jungla imaginată de BUG Mafia mișunăpeșri/, *curvele*, borfașii, *șmenarii*, *șuși* și *drogații*" - AP, 12.10.1998, p. 22).

În reportaje, argotismele sunt prezente atât în exprimarea „personajelor", cât și în discursul publicistului, între cele două planuri stabilindu-se o consonanță stilistică. Astfel, într-un text intitulat *Spovedania unui șmenar* (A, 16.11.1995, p. 3), „personajul" în cauză recurge la termeni precum *abureală* „minciună, păcăleală", *parai* și *verzitură* „dolarii", *guguștiuc* „fraier" și expresii ca *a da adormiri proștilor* „a minți, a înșela", *a merge pe burtă* „a acționa pe ascuns". În exprimarea reporterului, se aglomerează termeni din același argou: „Mai mult, *'băieții'* care manevrează *verzitură* [„dolarii"] și *albăstreala* [„lei"] au făcut 'curat' la 'locurile' lor de muncă, punând pe goană *țeparii*. Ca să afli ceva de la unul din ei, *crocodil* nu *guvide*, trebuie să-ți iasă ca la carte 'probele hepatice' care să ateste că nu ești 'stropitoare'¹⁴.

În reportaje privind evenimente din viața comunităților de țigani se întâlnesc numeroși termeni și expresii argotice care asigură „culoarea locală": *bulibașă*, *a ciordi*, *ciorditor*, *puradel*, *poteră*, *a da cu jula*, *a șmangli*, *a cafti* („Van Damme - omul care a furat tezaurul țiganilor din Sintești - s-a predat la Poliție" - A, 17.11.1998, p. 3); *a gâbji*, *a se roi*, *parai*, *șucărit*, *țeapă* („Comandourile țiganilor din Sintești bat țara în căutarea lui Van Damme și a mahmudelelor furate", A, 28.09.1998, p. 16); *șpagă stabor*, *balabustă*, *vrăjeală*, *a mărita* [o marfă], *parandărăt*, *a da țeapă*, *țepuitor*, *Merț* [Mercedes], *a se roi* („Staborul - un tribunal fără avocați și fără șpagă", A, 21.10.1998, p. 8); *cafteală*, *șuriu*, *ciumeți*, *șiș*, *smardoii* („Justiție țigănească la Curtea Supremă", A, 14.08.1998, p. 3).

Cu rol stilistic similar apar termeni din argoul militarilor în termen: „Pe dealul Costeștilor, *trupeții* și-au înjurat superiorii"; „Se pare că în prima linie au fost împinși *pifanii* fără pic de experiență" (A, 22.01.1999, p. 3); „Ce vigoare poate avea o armată hrănită cu ceai, varză acră, *balast* (orez) și *conducte* (macaroane)?" (A, 3.12.1998, p. 1).

21.3. Funcția expresivă este subordonată celei conative (*persuasive*) în trei situații:

- în *pamflete*, argotismele se justifică prin maniera directă, șocantă de exprimare și prin forța lor expresivă, pusă în slujba satirizării unor realități, concepții, trăsături de caracter. Este ilustrativ, în acest sens, un fragment din pamfletul intitulat „Tipuri de parlamentari rupte din viață" (JN, 4.01.1999): „TIPUL JĂMANFIȘIST. Nume de cod: Geambo. E șmecher. Are privire de *ciumeg* și mers de *șmenar*. [...] Lui nu-i

pasă: el are costum albastru și pantofi albi, poa' să ningă, poa' să plouă - / *serupe-n două*. E invariabil „ironic”, în manieră proprie, adică *miștocar*”.

- în *articole cu caracter critic* (cronici de film, muzicale, sportive) și în *reportaje cu caracter monden*, prezența argotismelor exprimă într-o manieră „colorată” atitudinea zeflemitoare sau intenția satirică pe care publicistul urmărește să o transmită cititorilor săi.

De pildă, în prezentarea filmului indian „Vagabondul” (A, 10.12.1994, p. 6), cu ajutorul termenilor argotici - care desemnează virtualii telespectatori - se exprimă, indirect, o judecată de valoare (critică!) într-un mod ironic - amuza(n)t: „Mare bucurie în rândul celor aproape două milioane de supuși pe care și-i revendică maiestățile lor împăratul Iulian și regele Cioabă: idolul *pirandelor* și *puradeilor*, al tuturor *gagiilor*, *șmenarilor*, *șușilor*, *springarilor*, buticarilor și tarabagiilor, cel la picioarele căruia Fane Spoitoru ar fi gata să-și depună, ca suprem omagiu, nealipsita-i sabie ninja, într-un cuvânt, neîntrecutul, neasemuitul Awaara Mu (Raj Kapoor) [...] revine, pentru câteva ore, prin intermediul micilor ecrane, printre cei c'e-I iubesc”.

Alte exemple de același tip sunt întâlnite în comentarii referitoare la lumea artistică sau sportivă: „Să transformi un festival de muzică ușoară într-o *panaramă* penibilă a acestui gen, e o dovadă nu numai de crasă imbecilitate, ci și de o ofensă adusă marilor creatori ai muzicii ușoare românești” (RM, 18.09.1998, p. 5); „Printre *șușaniștii* anunțați se numără și O.S. Acum, n-o să spunem că fosta divă a liceenilor fuge de *șușe* ca dracu' de tămâie, dimpotrivă, le cam caută cu lumânarea” (AR 18.01.1999, p. 18); „Tricolorii între *șușanea* și *cacealma*” (AP, 29.05.1996, p. 1); „Oficialii români se străduiesc penibil să-i *scoată la vopsea* pe rugbiștii români” (A, 19.05.1998, p. 16); „*Mânăria* de la Polivalentă” (A, 28.11.1996, p. 7); „Moarte și *muie*” (titlu de editorial privind violența fizică și verbală de la meciurile de fotbal, A, 17.08.1999, p. 1).

Alte argotisme culese din rubricile sportive sunt: *a băga în ceață* (pe cineva) (N, 11.01.1999, p. 12); *apunemâna*, „afura” (A, 19.05.1998, p. 16); *verzișori*, „dolari” (A, 28.11.1996, p. 7); *parai*, „dolari” (A, 9.12.1998, p. 10); *a pune batista pe țambal*, „a ascunde ceva”; *a produce* (de pe urma arbitrajului), „a câștiga în mod necinstit” (A, 16.12.1998, p. 9); *a se întrebuița*, „a lupta serios cu adversarul” (A, 28.11.1998, p. 6).

- în texte cu *tematică social-politică* (editoriale, știri, analize, comentarii), termenul argotic este utilizat în virtutea conotațiilor sale ironice, peiorative. Efectul stilistic este direct proporțional cu surpriza produsă cititorului prin încălcarea deliberată a normelor privind adecvarea discursului la situația de comunicare¹⁶.

Caracterul intenționat al transgresării graniței „*literar/neliterar*” este pus în evidență de unele comentarii metalingvistice introduse chiar în textul publicistic: „Politicienilor români nu pare să le fie familiar verbul 'a respecta', premisa oricărui acord între asociați. Altele, colorate de jargon, îi dinamizează: 'a fenta' \ 'a șuntă' \ 'a dațeapă' \ 'a trage în piept' etc.” (A, 10.02.1998, p. 1); „*Frecție la un picior de lemn* (cerem scuze cititorilor pentru vulgaritatea unor expresii, folosite azi în această pagină, dar la așa afirmații - așa replici), altfel nu poate fi numită declarația oficială a ministrului O.” (A, 19.09.1995, p. 6).

Nu întâmplător, argotismele apar, frecvent, în titluri, „orientând” în acest fel lectura în sensul dorit de ziarist și aducând în prim plan funcția conativă (satirică) a termenilor respectivi: „*Bomboanepe coliva privatizării*” (A, 3.02.1996, p. 1); „După ce *s-a scăpat* cerând cenzurarea presei, Ministrul de Interne dă din explicații *în bălbe*” (A, 9.06.1998, p. 2); „La afirmațiile extrem de grave ale lui S. M. [...] PDSR răspunde cu o

'miștocăreală' cinică” (A, 23.09.1996, p. 1); „Curtea de Conturi acoperă o *gașcă* de afaceriști cu ranguri ministeriale” (A, 9.06.1996, p. 3); „Ministrul A. patronează o penibilă *șușanea* turistică” (A, 30.05.1995, p. 12); „Infracțiunea senatorilor-șmenar/ se pedepsește de la 6 luni la 3 ani” (A, 21.11.1998, p. 2).

Argotismele sunt inserate și în titluri construite pe baza unor jocuri de cuvinte sau parafraze care le sporesc expresivitatea: „Cu accize pe benzină, Guvernul *își dă foc la valiză*” (A, 24.11.1998, p. 5); „Industria națională de încălțăminte *a luat o talpă* de 1 milion de dolari” (A, 14.03.1994, p. 3); „Unde-i lege, nu-i tocmeală: *e șpagă*” (A, 15.07.1998, p. 3). Reținem aici și un titlu de rubrică, realizat prin asocierea unor termeni argotici cvasi-sinonimi, care își potențează reciproc efectul: „*Dume, ștouri și miștouri*”-AR 18.01.1999, p. 22 (*dumă* „citit sau poantă preluată de la altcineva și prezentată drept originală” - în DAEF; *șto*, 1. ironie, bătaie de joc; 2. minciuni, povești, vrăjeli” - în DALR; *mișto* - la plural - „ironie, batjocură” - în DAEF).

Dintre argotismele prezente în articole cu tematică politică selectăm: *mânărie* (A, 26.01.1999, p. 2); *panaramă* (A, 2.09.1998, p. 16; A, 22.01.1999, p. 2); *țepă*, *miștouri* (A, 2.02.1999, p. 2); *abureală* (A, 14.12.1998, p. 15); *panama* (A, 10.06.1995, p. 1); *amărăștean*, *șpăgar*, *parai* (A, 18.09.1998, p. 1); *adacujula*, *șpagă* (A, 6.07.1998, p. 1).

21.4. în numeroase cazuri, argotismele apar în presă *fără a fi motivate* referențial, expresiv sau conativ. Prezența lor a fost explicată fie printr-o slăbire a exigenței jurnalismului față de propria exprimare, fie printr-o opțiune conștientă, de tip „populist”, menită să atragă un număr cât mai mare de cititori, fie prin adoptarea modului de exprimare informal¹⁷, desemnat peiorativ prin sintagma „limbajul străzii”.

Selectăm câteva enunțuri în sprijinul acestei aserțiuni: „Trecând prin piața 1 Mai, am văzut numai etichete *străineze* și prețuri pe măsură [...]. În Piața Matache, ulei nu se găsea deloc, *de nici o culoare*” (A, 2.10.1997, p. 3); „Acum, *mingea se află în terenul* comisiei parlamentare” (A, 6.01.1996, p. 5); „Etica pedeseristă - *fără mișto* dar cu vrăjeli” (A, 5.08.1996, p. 1); „Ei [guvernării] fac și desfac întreprinderi sau institute, *după cum vrea mușchii lor*” (A, 23.11.1996, p. 5); „Alinei P. / *se rupe* de ce debitează creditorii ei” (AP, 12.10.1998, p. 18); „N. A, șeful SPP va fi adus astăzi *să dea cu subsemnatul* la Parchet” (A, 29.04.1998, p. 7).

într-o pagină consacrată noutăților din lumea modei (AP, 18.01.1999, p. 21), se aglomerează argotisme, frecvent întâlnite în argoul tinerilor: „Pentru o *ciumacă* treabă românească, n-a fost rău!”; „Pentru o colecție din România, 'Ingrid Line' *a dat bine*”; „Am zis și noi *la mișto*, să vedem căre-i *fraier*”; „CB. n-are voie *să se dea* un pic *în stamba* publicității, că toți invidioșii *pun* imediat *botul*”; „Unii colegi de breaslă ne-au telefonat să ne întrebe dacă mariajul *e pe bune*”.

Din rubrici culturale selectăm: „Caragiale într-o '*bestială*' întrupare” (PRTV, nr. 50/1998, p. 28); „Melodramă politică [...] cu o echipă *trăsnet* de interpreți” (A, 19.10.1997, p. 9); „Cu ocazia respectivei competiții, *șmenarul* de artiști și festivaluri i-a păcălit pe A.R. și pe cei de la TVR” (AP, 5.10.1998, p. 28); „Același canal [TV] *își dă cu stângul în dreptul*, prezentând 'Drumul spre Corint', pretins film de spionaj” (A, 23.01.1999, p. 10).

într-un număr de cazuri, argotismele nu sunt numai nemotivate, ci chiar în contrast evident cu tipul de text și cu tematica acestuia. De exemplu, într-o analiză cu subiect economic, nu-și au locul termeni ca *bălbe* și *a o da cotită* (A, 17.11.1998, p. 5). De asemenea, forma trunchiată *bac* (pentru *bacalaureat*) proprie argoului elevilor, este inadecvată în titlul unor știri oficiale („*Bacul* se dă la patru materii” - A,

9.05.1998, p. 12; „Programarea *BAC-ului* 1999” - A, 28.08.1998, p. 6) sau comentarii de presă („M.E.N. vrea ca toate probele orale la *bac* să se dea într-o singură zi” - A, 8.10.1997, p. 9). Printr-un mimetism de tip populist, această formă a fost adoptată de cadre didactice și de oficiali ai ministerului de resort intervievați în cadrul unor emisiuni de Radio și TV, unde termenul colocvial apare ca total inadecvat în raport cu situația formală de comunicare.

în sfârșit, cele mai supărătoare din categoria argotismelor nemotivate sunt cele cu caracter vulgar sau trivial: *a trata cu sictir* (A, 23.11.1996, p. 5); *a da cu mucii în fasole* (AP, 5.10.1999, p. 10); *a merge la curve* (A, 16.05.1997, p. 20).

22. în încheierea acestui excurs - a cărui amploare se justifică prin sărăcia bibliografiei consacrate argoului actual - se pune în mod firesc întrebarea: *cui prodest?*

în opinia noastră, aprofundarea investigării argoului (eventual, pe baza unor cercetări de teren, desfășurate în diverse medii sociale, după metodologia sociolingvistică) din două perspective complementare - lingvistică (descriptivă) și funcțională (pragmatică) - ar fi benefică din mai multe puncte de vedere.

22.1. Din perspectiva unor discipline lingvistice cu caracter teoretic (lexicologie, semantică, stilistică funcțională) argoul reprezintă o sursă inepuizabilă de reflecție asupra dinamicii lexicale, a mecanismelor dezvoltării polisemiei și sinonimiei, a valorificării resurselor de fantezie și de creativitate proprii limbii vorbite.

22.2. Din punct de vedere practic (aplicativ), cercetarea argoului și înregistrarea ultimelor „noutăți” în domeniu sunt utile pentru lexicografi, traducători, dar și pentru acele categorii de specialiști implicate, prin natura profesiei, în medii cu potențial infrațional (juriști, polițiști, asistenți sociali etc). în opinia lui Traian Tandin, înțelegerea limbajului infractorilor (hoți de buzunare, șmenari etc.) ar reprezenta o modalitate de autoprotecție pentru virtualele victime¹⁸.

22.3. în sfârșit, dată fiind atracția pe care argoul o exercită asupra generațiilor tinere (copii, adolescenți, chiar și studenți)¹⁹, dar și a unor categorii de publiciști (din presa scrisă și audio-vizuală), considerăm că se impune o schimbare a atitudinii școlii față de acest registru al limbii, înzestrat cu o **vitalitate** și o capacitate de înnoire remarcabile.

Ignorarea (reală sau mimată) a existenței argoului (la nivelul programelor și manualelor școlare, dar și al profesorilor de limba română) sau condamnarea sa „de principiu”, fără o analiză argumentată, sunt la fel de păgubitoare în planul cultivării limbii. Consecința acestor atitudini este stimularea interesului elevilor pentru „fructul interzis” și tendința de a utiliza argoul ca expresie a nonconformismului și a emancipării.

Din contră, „exorcizarea” acestui registru stilistic și tratarea lui în cadrul variantelor neliterare (alături de limbajul popular și de cel familiar/colocvial) ar asigura o ameliorare a competenței comunicative, dar și a performanței lingvistice a elevilor.

În mod evident, din perspectiva obiectivelor majore ale studierii limbii materne în școală - asigurarea corectitudinii și a adevărului exprimării la diversitatea situațiilor de comunicare - se impune semnalarea „riscurilor” la care se expun cei care abuzează de argotisme: în plan comunicațional - sărăcirea și uniformizarea exprimării, iar în plan social - conturarea unei imagini neconvenabile, fixate în mentalul colectiv, conform căreia argotizantii aparțin, de regulă, zonelor marginale ale societății.

Note

¹ Traian Tandin, *Limbajul infractorilor*, Editura PACO, București, 1993 [abreviat TTLI]; Nina Croitoru Bobărnice, *Dicționar de argou al limbii române*, Editura Amina, Slobozia, 1996 (recenzat de Liviu Groza, în LL, 1998, voi. 1, pp. 120-122) [abreviat DALR]; Anca Volceanov, George Volceanov, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, Livpress, București, 1998 recenzat de Coman Lupuîn LLR, 1998, voi. 3, p. 62-63 și Adriana Stoichițoiu Ichim în LL, 1998, voi. 3-4, p. 122-127) [abreviat DAEF].

² Ștefan Nimară, *Dicționar de argou englez-român*, Editura PACO, București, 1993; George Volceanov, Ana-Dolores Doca, *Dicționar de argou al limbii engleze*, Editura Nemira, București, 1995; Ioan Lăzărescu, *Dicționar de argou și limbaj colocvial german-român*, Editura Niculescu, București, 1997.

³ „Specifică perioadei actuale este pătrunderea unor cuvinte și sensuri din *limbajul familiar și chiar argotic* [subl. ns.] în limbajul publicistic și în cel politic: de exemplu, cuvinte ca *bulibășeală*, *mânărie*, *șmen*, sensuri ca ale substantivelor *gaură*, *tun*, *țeapă* (în combinație cu verbele *a da*, *a trage*) sau al verbului *a șunta* (Mioara Avram, *Vocabularul actual al limbii române*, în LLR, 1997, voi. 3, p. 5).

⁴ Vezi, în acest sens, și opinia lui Alphonse Juilland (autorul unor studii despre vocabularul argotic de origine țigănească din română), care afirma în anul 1952 că argoul românesc este *practic necunoscut* [subl. ns.], iar puținele cercetări - articole, reportaje și culegeri de amatori - publicate în cotidiene și reviste ilustrate, la care se adaugă câteva studii de specialitate publicate în „Buletinul Philippide” și în „Bulletin Linguistique” - reprezintă abia un început {*apud* Theodor Granser, „*Miștocăreasca*”. *Materialen zum Rumänischen Argot*, Institut für Romanistik, Salzburg, 1992, p. 22-23).

⁵ Lista acestor lucrări este prezentată de Iorgu Iordan în *Stilistica limbii române*, Editura Științifică, București, 1975, pp. 310-311.

⁶ *Ibidem*, pp. 307-321.

⁷ „Apariția unor asemenea elemente [de argou] în vorbirea cuiva degradează, înjosește persoana [...]. Acțiunea de cultivare a limbii române îngustează tot mai mult aria de răspândire a acestor elemente, obligându-le în cele din urmă să dispară o dată cu vechile mentalități” (Gh. Constantinescu-Dobridor, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, Albatros, București, 1980, p. 38). Un punct de vedere similar a fost exprimat de Iorgu Iordan și Vladimir Robu, în *Limba română contemporană*, E.D.P., București, 1978, p. 320 („Datorită dispariției categoriilor sociale care foloseau argoul, astăzi putem spune că aceste varietăți semantice sunt în descreștere în limba română”).

⁸ Elena Slave, *Delimitarea argoului*, în *Probleme de lingvistică generală* (red. resp. Al. Graur), voi. I, Editura Academiei, București, 1959, pp. 109-111.

⁹ Coman Lupu, *Observații asupra argoului studentesc*, în LL, 1972, voi. 3, pp. 349-351; Petre Mihai, *Noi contribuții la studiul argoului studentesc*, în LR, XXVII, 1976, nr. 5, pp. 489-494.

¹⁰ Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, pp. 319-320; Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșeală (Limba română de azi)*, Editura Științifică, București, 1972, pp. 188-195; Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, pp. 85-87.

¹¹ Pentru istoria argoului și bibliografia problemei, vezi Albert Dauzat, *Les argots. Caracteres, evolution, influence. Index alphabetique*, Librairie Delgrave, Paris, 1956; Pierre Guiraud, *Largot P.U.F.*, Paris, 1966; Theodor Granser, „*Miștocăreasca*”. *Materialen zum Rumänischen Argot*, Institut für Romanistik, Salzburg, 1992; *Argumentul autorilor în DAEF*.

¹² „Cestavec Lazare Sainean, *peredesetudesargotiquesmodernes* [subl. ns.], que l'argot, au debut du siecle, conquiert ses lettres de noblesse linguistique" (Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 13).

¹³ Lazare Sainean, *Les sources de l'argot ancien* (2 voi.), Champion, Paris, 1912; *Le langage parisien au XIX-e siecle*, De Boccard, Paris, 1920.

¹⁴ Vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române* (p. 310) și DAEF (pp. 10-11).

¹⁵ Termenul francez *argot* provine din vechiul provensal *argaut*, având inițial sensul de „vestmânt” și, ulterior, de „haină veche, zdreanță”. El desemna inițial nu un limbaj, ci o colectivitate de pungăși și cerșetori, aparținând faimoaselor Curți ale Miracolelor. Sensul de „limbaj al răufăcătorilor” datează de la sfârșitul secolului al XVII-lea (Albert Dauzat, *op. cit.*, pp. 10-12, 32 și urm.; Pierre Guiraud, *op. cit.*, pp. 5, 9-13).

¹⁶ Theodor Granser (*op. cit.*, p. 29) glosează termenul *miștocar* prin „vorbitor de argou”; ca sinonime pentru „a vorbi argotic” se indică expresiile *a vorbi la asuceală* *la caterincă/la ciorănie/la derută/la mișto/la șmeșcherie/la ușcheală/pe blat/pe unde scurte/pe bune*.

¹⁷ Imprecizia terminologică (și, implicit, conceptuală) este ilustrată și de faptul că diverse dicționare românești califică în mod diferit același termen: *dirig* aparține argoului elevilor (în DCR.) sau jargonului școlarilor (în DAEF); *zdup* este considerat familiar în DEX și argotic în DSin; *gherlă* aparține limbajului lumii interlope (în DAEF) sau este considerat popular și familiar (în DEX).

¹⁸ Vezi, de exemplu, definiția argoului din *Dictionnaire de linguistique* (sous la direction de Georges Mounin), R.U.F., Paris, 1974, p. 40: „Ce terme qui, dans l'usage commun, peut designer aussi bien des formes relâchees, familiares, vulgaires, grossieres etc, d'une langue donnee, a en linguistique un sens plus technique: il designe exclusivement une forme de langue dont le lexique specifique est lie à un groupe social, soit parce que le groupe a une vie fermee (l'argot de Polytechnique), soit parce qu'il a elabore une langue secrete qui protege (l'argot des malfaiteurs, l'argot des maquignons).

¹⁹ *Apud Elena Slave, op. cit.*, p. 109-110.

²⁰ Lazare Sainean, *Le langage parisien au XIX-e siecle*, p. 482.

²¹ Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 311.

²² Vezi, de exemplu, Francois Caradec, *Dictionnaire du franqais argotique et populaire*, Larousse, Paris, 1977; Victor Leon, *Diccionario de argot espanoly lenguaje popular*, Alianza Editorial, Madrid, 1980; Eric Partridge, *A Dictionary of Slang and Unconventional English Colloquialisms and Catch Phrases, Fossilised Jokes and Puns, General Nick-names, Vulgarisms and such Americanisms as have been naturalized*, Hg. V. Paul Beale, London, Melbourne Henley (8th edition), 1984.

²³ Deși nu este enunțată explicit în titlu, asimilarea argoului cu limbajul popular și familiar se regăsește în DALR și în DAEF; autorii DAEF își caracterizează în prefață (p. 9) lucrarea ca fiind un dicționar al *limbajelor neconvenționale* [subl. ns.], realizat după modele similare din lexicografia engleză și cea americană.

²⁴ Elena Slave, *op. cit.*, p. 110.

²⁵ Gh. Bulgăr, *Fantezie și conotație în argoul actual*, în DAEF, p. 6.

²⁶ *Apud* Th. Granser, *op. cit.*, p. 195.

²⁷ DSL, p. 267.

²⁸ Cf. Stuart Berg Flexner, *Preface to the „Dictionary of American Slang”*, în Gary Goshgarian (ed.), *Exploring Language*, Little, Brown & Company, Boston-Toronto, 1980, p. 228.

²⁹ Pierre Guiraud, *op. cit.*, pp. 97-107 (*passim*); un punct de vedere similar apare la Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, p. 232): „Cant and jargon terms become part of the permanent, personal vocabulary of the group members, giving prestige to the users by proving their acceptance and status in the group”.

³⁰ Albert Dauzat (*op. cit.*, pp. 46-51) se referă la *argoul* [subl. ns.] școlarilor, militarilor, medicilor și farmaciștilor etc; Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 9) observă că argoul răufăcătorilor se suprapune parțial cu *argourile* [subl. ns.] profesionale (al cazărmilor, al tipografilor, al curselor de cai, al teatrului) și școlare,

³¹ Precizăm că nu avem în vedere aici componenta jargonului reprezentată de împrumuturi din limbi străine, la care vorbitorii sau grupurile sociale recurg din snobism, conformându-se mimetic „modei” lingvistice a epocii.

³² Cf. Gh. Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 39.

³³ Cf. DSL, p. 63.

³⁴ Cf. Elena Slave, *op. cit.*, p. 110.

³⁵ „À l'interieur de ce langage populaire qui est le sien et dont il partage les tendances et les modes de formation linguistique, l'apport original de l'argot est constitue d'une part par ses mots techniques designant des categories, des activites qui lui sont propres, d'autre part par ses mots expressifs traduisant sa vision particuliere du monde et de son milieu” (Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 31).

³⁶ Pierre Guiraud, *op. cit.*, pp. 66-76.

³⁷ Iorgu Iordan, *Note și observații la articolele precedente*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română Al. Philippide”, 1937, voi. IV, p. 172.

³⁸ Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 83) observa că în argoul francez modern este dificil de precizat dacă trunchierile reprezintă termeni tehnici sau cuvinte cu caracter secret.

³⁹ „La troncation est à la mode dans le plus recent argot du boulevard qui dit *c'est sympa, il est impec*; c'est ici un jeu ou regne la plus libre faintaisie” (*ibidem*, p. 76).

⁴⁰ Observând că „hipertrofia sufixelor” este o trăsătură a argoului francez modern, Pierre Guiraud (*op. cit.*, pp. 70-71) afirmă că „sufixarea parazitara” este cel mai simplu mod de codificare.

⁴¹ Referindu-se la lexicul argotic, Iorgu Iordan (*Stilistica limbii române*, p. 308) preciza: „Aproape totdeauna avem a face cu termeni și expresii aparținând limbii comune, care capătă în argou accepții sau nuanțe semantice noi. Se poate spune că activitatea lexicală a argotizanților se reduce, în marea majoritate a cazurilor, la modificarea înțelesului cuvintelor din vorbirea curentă. Și aceasta, sub imperiul afectului și al fanteziei”. Același punct de vedere apare la Dumitru Irimia (*op. cit.*, p. 85) și Gh. Bulgăr (prefața la DALR, p. 6).

⁴² Vezi Albert Dauzat, *op. cit.*, p. 52.

⁴³ Cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 313.

⁴⁴ „Sometimes slang is used to escape the dull familiarity of standard words, to suggest an escape from the established routine of everyday life. When slang is used,

our life seems a little frasher and a little more personal" (Stuart Berg Flexner, *op. cit.*, p.235).

⁴⁵ „*Pletora semantică* se explică prin faptul că un obiect are mai multe particularități caracteristice, și atunci diversele subiecte vorbitoare pornesc ba de la una, ba de la alta când simt nevoia să utilizeze cu valoare metaforică numele obiectului în discuție" (Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 313).

⁴⁶ *Ibidem*, p. 83.

⁴⁷ „Cuvintele străine prezintă avantajul noutății, care contribuie la creșterea expresivității și, totodată, satisfac nevoia de evadare lingvistică a argotizanților, nu mai puțin puternică decât aceea a evaziunii sociale" (*ibidem*, p. 308).

⁴⁸ 1. Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 312; Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 87; Elena Slave, *op. cit.*, p. 115.

⁴⁹ Albert Dauzat, *op. cit.*, p. 18; Theodor Granser, „*Miștocăreasca*”, pp. 77 și urm.

⁵⁰ Cf. Alphonse Juilland, *apud* Theodor Granser, *op. cit.*, p. 194-195.

⁵¹ Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 312.

⁵² „Originea străină a unui termen poate evoca o anumită atmosferă spirituală, caracteristică pentru o epocă din viața poporului nostru, sau pentru o categorie socială care, în ipoteza dispariției din limba comună a termenului respectiv, continuă să-l păstreze și să-l utilizeze. Este - mi se pare - cazul elementelor turcești și grecești [...]” (*Stilistica limbii române*, p. 313).

⁵³ Vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 311.

⁵⁴ /Wdem, pp. 319, 320, 324.

⁵⁵ /6/dem, pp. 338, 324.

⁵⁶ în opinia noastră, numărul împrumuturilor de origine engleză este mai mare decât cel înregistrat în dicționarele de argou; de exemplu, termeni de uz general precum *boss* „șef, căpetenie”; *cash* „bani gheață”; *full* „plin, aglomerat” sau elemente din argoul tinerilor, cum ar fi formule de salut (*hi* \ *bye-bye*) sau termeni vulgari, obsceni care apar în limba vorbită sau sub formă de grafitti (*fuck*, *shit*, *bitch*).

⁵⁷ în opinia lui Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 71), „hipertrofia sufixelor este o caracteristică a argoului modern”.

⁵⁸ O situație similară este descrisă pentru limba franceză de Pierre Guiraud (*op. cit.*, pp. 82-83), care observă că în argou se regăsesc, într-o formă hipertrofiată, caracteristici ale limbajului popular („L'ironie et la degradation des valeurs est le trait essentiel de l'affectivité populaire”).

⁵⁹ „Sufixele a căror valoare peiorativă e determinată de valoarea lor principală sunt sufixele augmentative, diminutive și unele colective, iar în categoria sufixelor a căror valoare peiorativă e dobândită de la teme sunt sufixe care formează nume de agent, sufixe care formează numele purtătorului unei calități și, mai rar, sufixe care formează nume de obiecte sau de acțiuni” (Zorela Creta, *Sufixe peiorative*, în SMFC, IV, p. 191).

⁶⁰ Zorela Creta (*op. cit.*, p. 191) observa că „preferința cuvintelor depreciative pentru *concret este* foarte accentuată. [...] Chiar unele sufixe care de obicei formează și abstracte nu au derivate peiorative abstracte”.

⁶¹ Precizând că „aportul semantic al sufixului *-ui* nu este decât acela de a conferi conținut verbal numelui”, Laura Vasiliu (care nu discută derivatele argotice) semnalează „slăbirea sufixului în limba română modernă și mai ales contemporană” (*Derivarea verbală*, în FCLR, III, pp. 120,122).

⁶² „Se știe că tot ce iese din comun, datorită dimensiunilor exagerate în plus ori în minus, face să intervină afectul cu nuanțe multiple și variate: admirație, uimire, simpatie, dezmiardare etc. Dacă depășirea limitelor permise de obișnuința noastră întrece orice așteptare, reacția se manifestă printr-o atitudine de dispreț (și pentru obiectele prea mari și pentru cele prea mici). De aici înțelesul peiorativ nu numai al augmentativelor, ci și al diminutivelor” (Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 18).

⁶³ Numărul redus al diminutivelor cu sens depreciativ din argou confirmă opinia lui Sextil Pușcariu, care explica acest tip de conotații printr-o influență cărturărească a limbilor romanice apusene (*apud* Zorela Creta, *op. cit.*, p. 182).

⁶⁴ „Pentru cei care întrebuințează argoul e important în primul rând ca termenii folosiți de ei să aibă un caracter secret, nu să fie expresivi. Acești termeni capătă expresivitate numai când sunt folosiți de vorbitori din afara grupului care i-a creat” (Elena Slave, *op. cit.*, p. 114).

⁶⁵ „Many people erroneously believe that a fundamental of slang is that it is intentionally picturesque, strained in metaphor, or jocular [...]. The picturesque or metaphorical aspect of slang is often due to its direct honesty or to its newness” (Stuart Berg Flexner, *op. cit.*, p. 240).

⁶⁶ „Vocabularul [argotizanților] este emanația unor stări sufletești dominate de afect și fantezie. De aceea, caracteristica lui principală o constituie o mare forță expresivă: admirația, revolta, ironia, tendința dezinteresată către glumă și jocuri de cuvinte, nevoia de a concretiza și plasticiza ideile abstracte, toate acestea își găsesc expresia într-o serie de creații lexicale foarte asemănătoare cu producțiile lingvistice ale poezilor” (*Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, p. 489).

⁶⁷ *L'argot*, p. 7.

⁶⁸ Pentru un punct de vedere similar, vezi Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 86.

⁶⁹ *Apud* Coman Lupu, *Observații asupra argoului studentesc*, p. 348.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 349.

⁷¹ Deși această constatare a fost formulată de Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, pp. 236-237) cu referire la argoul din SUA, observațiile lui sunt valabile și pentru română.

⁷² Vezi *Glosarul analogic și de sinonime* (în DAEF) și Th. Granser, *op. cit.*, pp. 129-145; 152-175; 176-191.

⁷³ Cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, cap. VI (*Simbolismul fonetic*) și capitolele VII (*Ritm*).

⁷⁴ „Metaplasma este un procedeu care alterează continuitatea fonică și/sau gramaticală a enunțului, de obicei la nivelul cuvântului; valoarea stilistică a operațiilor globale numite metaplasme - de multe ori asimilabile accidentelor fonetice - se bazează pe decalajul existent în conștiința vorbitorului între forma corectă/completă a cuvântului și cea deviată prin metaplasma” (DSL, p. 292). Pentru o definiție similară vezi Claude Peyrouet, *Style et rhétorique* (Editions Nathan, Paris, 1994, pp. 24-25) unde se subliniază caracterul elaborat, conștient al metaplasmei: „On appelle metaplasme une alteration *volontaire* [subl. ns.] du signifiant, c'est-à-dire de la partie sonore (oral) ou scripturale (écrit) d'un signe. Le metaplasme porte sur les phonèmes, les lettres, les syllabes”.

⁷⁵ Pentru alte exemple, vezi *supra* 8.1.

⁷⁶ Pentru exemple suplimentare, vezi *supra* 8.2.

⁷⁷ Considerat în DSL (p. 86) „formă de manifestare a funcției ludice a limbajului calamburul se realizează prin exploatarea *intentionată* [subl. ns.] a mai multor figuri

de stil." Calamburul este definit ca o „figură de stil, joc de cuvinte bazat pe echivocul rezultat din alăturarea/substituirea a două cuvinte asemănătoare sonor (omofone), dar având sensuri diferite, în scopul obținerii unui efect comic" (*ibidem*).

⁷⁸ Pentru alte exemple de calambur, realizat pe baza unor compuse prin abreviere, vezi *supra* 9.4.

⁷⁹ Vezi Claude Peyrouet (*op. cit.*, p. 66): „La langue populaire et l'argot sont de remarquables fournisseurs de metaphores, souvent utilisees dans la presse et la publicite". Importanța metaforei este acceptată și de Elena Slave, care, în principiu, neagă expresivitatea argoului în raport cu cercul argotizanților: „Discutând lipsa de expresivitate a argoului, nu trebuie să se exagereze, afirmându-se că argotismele nu pot avea uneori o nuanță expresivă rezultată din metafora folosită. Într-adevăr, mijlocul cel mai frecvent de îmbogățire a vocabularului argotic îl formează metafora" (*op. cit.*, p. 117).

⁸⁰ Asemănarea argoului cu limbajul poetic stă în caracterul metaforic al celor mai multe dintre expresiile amândurora: „Și într-un caz și în celălalt avem a face cu produse ale unor stări sufletești dominate de afect și fantezie" (Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, p. 491). Pentru definirea, tipologia și structura metaforei, vezi articolul respectiv din DSL (pp. 289-291).

⁸¹ Cf. Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 105; Elena Slave, *op. cit.*, p. 116.

⁸² Unele metafore din această categorie sunt discutate de Iorgu Iordan în *Stilistica limbii române*, pp. 335-336.

⁸³ „Many use slang just because it is not standard or polițe [...]. For teenagers, entertainers, college students, beatniks, jazz fans, intellectuals, and other large groups, slang is often used in preference to standard words and expressions" (Stuart Berg Flexner, *op. cit.*, p. 236).

⁸⁴ Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 106) vede în aceste tendințe adevărate „legi" ale creației argotice.

⁸⁵ „Food is probably our most popular slang image. Food from the farm, kitchen, or table, and its shape, color and taste suggests many slang metaphors. This is because food can appeal to taste, smell, sight, and touch, four of our five senses; because food is a major, universal image to all people, all sub-groups; because men work to provide it and women devote much time to buying and preparing it; because food is before our eyes three times every day" (Stuart Berg Flexner, *op. cit.*, p. 238).

⁸⁶ Pentru definirea și tipologia metonimiei, vezi DSL, p. 295.

⁸⁷ Vezi DSL, p. 454.

⁸⁸ *Ibidem*, pp. 57-58.

⁸⁹ Vezi CI. Peyrouet, *op. cit.*, p. 33; creații de acest tip din limbajul presei actuale au fost discutate de Rodica Zafiu în „România Literară", 1995, nr. 11, p. 11

⁹⁰ Vezi DSL, p. 200.

⁹¹ Pentru importanța acestei figuri în argou, vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, (p. 314) și Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, p. 237).

⁹² *Antifraza* este definită ca „figură de gândire, formă a ironiei, care constă în a atribui unui cuvânt/locuțiunii/propoziții un sens contextual opus sensului său real" (DSL, p. 55).

⁹³ Referindu-se la *izolări*, Iorgu Iordan (*Stilistica limbii române*, p. 209) preciza: „Sunt tot 'construcții', adică sintagme, dar valoarea lor stilistică nu izvorăște din felul cum sunt construite, ci din legătura unor anumite elemente lingvistice. Seamănă

mai bine cu cuvintele decât cu grupurile sintactice: la ele interesează exclusiv înțelesul, și acesta este unitar, întocmai ca la un cuvânt unic. Așa se face că pot fi înlocuite, când există sinonimie, măcar aproximativă, printr-o singură unitate lexicală".

⁹⁴ Despre construcțiile sintactice la baza cărora se află o imagine (în sens larg), se afirmă că „joacă în limba vorbită un rol asemănător cu al figurilor de stil din limbajul poetic, căci satisfac nevoile de ordin afectiv și dau vorbirii plasticitate, culoare, adică expresivitate" (*ibidem*, p. 209).

⁹⁵ „Afectul, mai puternic și mai frecvent manifestat decât la subiectele vorbitoare obișnuite, cere neconținut mijloace noi de expresie, care să satisfacă nevoile afective, mari și permanente, ale argotizanților. Asta însemnează [...] părăsirea cuvintelor care nu mai corespund acestor nevoi și înlocuirea lor prin altele, neuzate încă, proaspete, pline de suc și de savoare" (Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 309).

⁹⁶ *Ibidem*, pp. 315-321.

⁹⁷ /6/dem, p. 313.

⁹⁸ Exemplele ne-au fost comunicate de studenți din anul I al Facultății de Litere din București. Ele învederează ritmul rapid în care se modifică argoul tinerilor și confirmă valabilitatea constatării lui Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, p. 229): „Each generation also seems to need some new words to describe the same old things".

⁹⁹ Cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 319.

¹⁰⁰ Cf. Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 65.

¹⁰¹ *Apud* Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, pp. 338-339.

¹⁰² Conceptul de *limbaj familiar* beneficiază de o definiție precisă în lingvistica românească (el nu este nici măcar menționat în DSL!). Pentru Valeria Guțu - Romalo (*Corectitudine și greșeală*, Editura Științifică, București, 1972, p. 191), varianta „familiară" reprezintă un nivel al limbii vorbite, situat între „vorbirea îngrijită" și cea „argotică". Această perspectivă pragmatic-normativă trebuie completată cu dimensiunea stilistică a limbajului respectiv, caracterizat prin spontaneitate și afectivitate, ceea ce conduce la predominarea funcției expresive asupra celei referențiale (cf. Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 82). În concepția lui Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, p. 228), *limbajul familiar* (colocvial) se delimitează de *limbajul standard* (literar) prin caracterul său informai, iar de *argou* prin faptul că este înțeles de marea majoritate a vorbitorilor.

¹⁰³ Vezi Gh. Agavriiloaei, *Din argotul școlărilor*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română Al. Philippide", 1937, IV, p. 138; Al. Vasiliu, *Din argoul nostru*, în „Grai și Suflet", 1937, VII, p. 95.

¹⁰⁴ Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșeală*, pp. 188-195.

¹⁰⁵ Valeria Guțu - Romalo, *Nou și vechi în limba română actuală*, în LL, 1997, voi. 3-4, p.9.

¹⁰⁶ Termenul argotic *șmen*, având sensul „escrocherie practică de traficantii de valută, constând în înlocuirea banilor cu hârtie de ziar în timpul unei tranzacții" (în DAEF) este utilizat în presă cu sensul generic „escrocherie": „Strâns uniți în jurul delapidatorului, deputații Puterii au inventat un *șmen* procedural ca să-l scape pe Gabriel Bivolaru (PDSR)" (A, 6.02.1998, p. 5).

¹⁰⁷ Gradele diferite sub care se manifestă marca *familiar* pot avea consecințe diferite asupra respectării normelor limbii literare și asupra expresivității comunicării lingvistice, impunând atenție în folosirea acestei mărci" (Angela Bidu-Vrănceanu, *Mărcile stilistice (diastatice) în DEX și importanța lor normativ-didactică*, în LL, 1997, voi. 1, p. 32).

¹⁰⁸ Valeria Guțu - Romalo (op. cit, la nota 104, pp. 192-193) considera (în anul 1972) *că. gagiu și mișto* sunt „termenii argotici cu cea mai mare răspândire în limba actuală”, iar *nasol* era inclus între cuvintele „frecvente în vorbirea neîngrijită”.

¹⁰⁹ „Elementele de argou afectează limba numai la nivelul exprimării familiare, vorbitorii fiind conștienți de caracterul frondist, 'licențios' din punctul de vedere al vorbirii îngrijite, al utilizării termenilor și expresiilor de acest fel” (Valeria Guțu - Romalo, *Corectitudine și greșeală*, p. 195).

¹¹⁰ „Constatăm că publicațiile actuale, cele mai multe, recurg fără inhibiții la formulări ireverențioase, triviale, argotice, în relatarea unor informații serioase, chiar grave și angajante. Faptele de limbă 'orală', neliterare, stilistic neadecvate abundă în ziarele și revistele noastre” (Valeria Guțu - Romalo, *Stilul „relaxat” în uzul limbii române actuale*, în LL, 1996, voi. 3-4, p. 23); vezi, într-un sens mai general, opiniile despre „țigănia limbii române”, prin răspândirea unui „vocabular argotic foarte agresiv” (Dezbaterea *Limba română actuală*, în „Caiete critice”, 1991, voi. 8-9 (45-46), p.35).

¹¹¹ Valeria Guțu - Romalo, *art cit*, p. 22.

¹¹² Dumitru Irimia, op. cit, p. 185.

¹¹³ „Alegerea semnului lingvistic este condiționată de specificul raportului *conținut informațional - direcție persuasivă* și stă în legătură cu date extralingvistice [...]. Dintr-o serie de semne lingvistice și structuri care au în comun același conținut informațional, este selectat semnul lingvistic care răspunde direcțiilor în care acționează funcția conativă” (*ibidem*, pp. 188-189).

¹¹⁴ Scrierea cu aldine marchează cuvinte sau sensuri neînregistrate în DAEF și DALR.

¹¹⁵ Se observă că termenii din lexicul comun utilizați cu sensuri speciale în argou sunt marcați prin ghilimele.

¹¹⁶ „în grila evaluativă a vorbitorului de limbă română discursul *public*, scris sau vorbit-articol de ziar, emisiune radiofonică sau de televiziune, cuvântare, conferință, dispuție politică sau nu - aparține nivelului 'înalt', chiar dacă, în interiorul acestei modalități, stilistice, rigorile exigenței de adecvare variază în funcție de diverși factori determinanți în condițiile unei situații de comunicare concrete” (Valeria Guțu - Romalo, *Stilul „relaxat” în uzul limbii române actuale*, p. 21).

¹¹⁷ „Ca opțiune conștientă, e o atitudine (populistă) de captare, mai ales în scop lucrativ, a unei audiențe cât mai largi. ^Formulările de acest fel au un rol analog cu acela al relatării preferențiale, pe prima pagină, a crimelor și violurilor etc.) (*ibidem*, p. 22). Ca o confirmare „din interiorul” profesiei jurnalistice a punctului de vedere exprimat de Valeria Guțu - Romalo, reținem opinia lui Ion Cristoiu: „Pentru a-și vinde ziarul, directorii și redactorii șefi folosesc deseori instrumentul gădilării cititorului. Adresându-se direct sau indirect posibililor lectori, ei se străduie să-i alinte, să le răzgâie orgoliile, să nu le contrazică. Vorba aia: Clientul nostru, stăpânul nostru” (EZ, 2.11.1995, p.1).

¹¹⁸ Vezi TTLI, p. 7.

¹¹⁹ Vezi Valeria Guțu - Romalo, *Corectitudine și greșeală*, p. 192.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVA

AVRAM Mioara, *Abrevieri din actualitate*, în LLR, 1995, voi. 1, pp. 3-5

AVRAM Mioara, *Anglicismele în limba română actuală*, Editura Academiei Române, București, 1997

AVRAM Mioara, *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, București, 1987

AVRAM Mioara, *Vocabularul actual al limbii române*, în LLR, 1997, voi. 3, pp.3-6

Bidu-Vrânceanu, Angela, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, în LL, 1997, voi. 3-4, pp. 39-44

BIDU-VRÂNCEANU, Angela, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate” ale termenilor tehnico-științifici*, în LL, 1995, voi. 1, pp. 38-45

BIDU-VRÂNCEANU, Angela, *Lectura dicționarelor*, Editura Metropol, București, 1993

BIDU-VRÂNCEANU, Angela, *Mărcile stilistice (diastatice) în DEX și importanța lor normativ-didactică*, în LL, 1997, voi. 1, pp. 27-36

CALVET, Louis-Jean, *Les sigles*, R.U.F., Paris, 1980

DAUZAT, Albert, *Les argots. Caracteres, evolution, influence. Indexalphabetique*, Librairie Delgrave, Paris, 1956

DEȘIRAT, Claude, Tristan HORDE, *La language française au 20^e siecle*, Bordas, Paris, 1988

DUBOIS, Jean, Mathee GIACOMO, Louis GUESPIN, Christiane MARCELLESI, Jean Baptiste MARCELLESI, Jean Pierre MEVEL, *Dictionnaire de linguistique et des Sciences du langage*, Larousse, Paris, 1994

ETIEMBLE, R., *Parlez-vous français ?*, Editions Gallimard, Paris, 1967

FLEXNER, Stuart Berg, *Preface to the „Dictionary of American Slang”*, în Gary Goshgarian (ed.), *Exploring Language*, second edition, Little, Brown & Company, Boston-Toronto, 1980, pp. 227-243

GOOSSE, Andre, *La neologie française aujourd'hui. Observations et reflexions*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975

GRANSER, Theodor, „*Miștocăreasca*”. *Materialen zum Rumänischen Argot*, Institut für Romanistik, Salzburg, 1992

GUIRAUD, Pierre, *Les mots étrangers*, R.U.F., Paris, 1965

GUTU-ROMALO, Valeria, *Corectitudine și greșală (Limba română de azi)*, Editura Științifică, București, 1972

GUTU-ROMALO, Valeria, *Nou și vechi în limba română actuală*, în LL, 1997, voi. 3-4, pp. 5-9

HRISTEA, Th., *Ortografia și ortoepia neologismelor românești (cu specială referire la împrumuturile recente)*, în LL, 1995, voi. 2, pp. 36-53

HRISTEA, Th., *Romanian Vocabulary and Etymology*, în *Current Trends in Romanian Linguistics* (edited by A. Rosetti and Sanda Golopenția Eretescu), în „Revue Roumaine de Linguistique”, XXIII, 1978, nos. 1-4, pp. 203-254

HRISTEA, Th. (coord.), *Sinteze de limba română*, ediția a treia, revăzută și din nou îmbogățită, Editura Albatros, București, 1984

IODAN, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, ediția a doua, Editura Socec, București, 1947

IODAN, Iorgu, *Stilistica limbii române*, ediția a doua, Editura Științifică, București, 1975

IRIMIA, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986

PEYROUTET, Claude, *Style etrhétique*, Editions Nathan, Paris, 1994

PREDA, Irina, *Îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale (cuprivire specială la perioada post-decembristă)*, în LR, XLI, 1992, nr. 9, pp. 483-490; nr. 10, pp. 541-548

PUȘCARIU, Sextil, *Limba română. I. Privire generală*, Editura Minerva, București, 1976

SLAVE, Elena, *Delimitarea argoului*, în *Probleme de lingvistică generală* (redactor responsabil A.I. Graur), voi. I, Editura Academiei, 1959, pp. 109-118.

& \
' f e

DINAMICA
INFLUENȚE
CREATIVITATE

Bogăția faptelor lingvistice aduse în discuție extrase din presa scrisă și vorbită, pertinenta distincțiilor și a comentariilor ne-o înfățișează pe autoarea lucrării drept un observator atent și subtil al schimbărilor din lexicul românesc. Privind cu luciditate avalanșa de inovații din limbajul publicistic, autoarea le evaluează șansele de supraviețuire prin comentarii și explicații, fără a se situa pe poziția rigidă a normatorului de limbă, care etichetează fiecare formă drept corectă sau incorectă.

Experiența didactică acumulată o ajută pe Adriana Stoichițoiu-Ichim să găsească o foarte bună cale de acces spre cititor, ocolind erudiția aridă și pretențioasă, fără a face însă concesii sub raportul rigorii științifice.